

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARININ ARAKESİTİNDE
YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİMLERİN İRDELENMESİ:
MALTEPE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖZDE İREM CEBİR

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2017

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARININ ARAKESİTİNDE
YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİMLERİN İRDELENMESİ:
MALTEPE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÖZDE İREM CEBİR
502121124**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY

HAZİRAN 2017

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502121124 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Gözde İrem CEBİR, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARININ ARAKESİTİNDE YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİMLERİN İRDELENMESİ: MALTEPE ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Gülçin Pulat GÖKMEN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Tülin GÖRGÜLÜ
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **05 Mayıs 2017**
Savunma Tarihi : **02 Haziran 2017**

Aileme,

ÖNSÖZ

Fikirleriyle bana yol gösteren, sabrını ve ilgisini eksik etmeden çalışmamın her aşamasında bana destek olan değerli hocam Prof. Dr. Ahsen Özsoy'a, fikirleri ve yorumları ile tezime katkıda bulunan değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Gülçin Pulat Gökmen ve Prof. Dr. Tülin Görgülü'ye çok teşekkür ederim.

Tez süresince her konuda bana destek olan başta Kerem, Alp, Pınar ve Işıl olmak üzere tüm arkadaşlarıma, bölge ile ilgili dökümanlara ulaşmamı sağlayan Maltepe Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'ne, alan çalışmasına desteklerinden dolayı mahalle muhtarı, dernek başkanları, site müdürü ve mahalle halkına, son olarak da yaşamım boyunca koşulsuz destekleriyle her zaman yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme sonsuz teşekkürler.

Mayıs 2017

Gözde İrem Cebir
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xix
SUMMARY.....	xxi
1.GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	5
2.KENTLEŞME VE KONUT DOKUSUNDA YAŞANAN KESİŞMELER.....	7
2.1 Konut, Kentleşme ve Konutun Değişimi.....	7
2.1.1 Kent, kentleşme ve kentlileşme.....	9
2.1.2 Kentleşme ile konutun değişimi	12
2.2 Plansız Olarak Gelişen Konut Alanları ve Kente Etkileri	14
2.2.1 Gecekondu sorunu çözüm politikaları	18
2.2.2 Kentsel değişim kavramı	20
2.3 Planlı Olarak Gelişen Konut Alanları ve Kente Etkileri	24
2.4 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Kent İçindeki İlişkileri	30
2.5 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Arakesitinde Yaşanan Mekansal ve Sosyal Etkileşim.....	37
2.5.1 Fiziksel sınırlar	45
2.5.2 Ekonomik sınırlar	48
2.5.2 Sosyo-kültürel sınırlar	50
2.6 Bölüm Sonucu	54
3.GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN KONUT DOKULARINDA YAŞANAN ETKİLEŞİME BİR ÖRNEK: SAO PAULO	55
3.1 Sao Paulo’da “Favela” ve “Condominio Fechado” Kavramlarının Ortaya Çıkışı	58
3.2 Sao Paulo Morumbi Bölgesi’nde Planlı ve Plansız Dokuların Etkileşimi	63
3.3 Paraisopolis Favelası İyileştirme Çalışmaları.....	67
3.3.1 Sosyal konut projesi	72
3.3.2 Condominium konut projesi.....	73
3.3.3 Grothinho geçidi projesi	74
3.3.4 Kültür fabrikası	75
3.3.5 Avenida Perimetral sitesi	77
3.3.6 Antonico deresi kentsel projesi	78
3.4 Bölüm Sonucu	79

4.İSTANBUL'DA PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARINDA YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİM: MALTEPE ÖRNEĞİ .	81
4.1 Alan Çalışmasının Yeri ve Genel Özellikleri	81
4.2 Alan Çalışmasının Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	82
4.3 Plansız Olarak Gelişen Konut Yerleşimleri	85
4.3.1 Bölgede tarihsel – mekansal gelişim.....	85
4.3.2 Bölgenin sosyal ve mekansal özellikleri	90
4.3.3 Bölgede planlamaya yönelik yapılan çalışmalar	95
4.3.3.1 Dayanışmacı planlama atölyesi.....	99
4.3.3.2 Kültürel araçlar projesi	101
4.4 Planlı Olarak Gelişen Konut Yerleşimleri.....	103
4.4.1 Bölgede tarihsel – mekansal gelişim.....	103
4.4.2 Bölgenin sosyal ve mekansal özellikleri	104
4.4.3 Bölgede planlama süreçleri	111
4.5 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Arakesitindeki Etkileşim	112
4.5.1 Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim	115
4.5.2 Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşime ilişkin kullanıcı görüş ve değerlendirmeleri	125
4.6 Alan Çalışması Değerlendirmesi	143
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	147
KAYNAKLAR.....	151
EKLER	163
ÖZGEÇMİŞ.....	179

KISALTMALAR

TOKİ	: T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
SEHAB	: Secretaria Municipal Habitação, Sao Paulo Belediyesi Konut İdaresi
M. BEL.	: Maltepe Belediyesi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN-Habitat	: United Nations Human Settlements Programme
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri yıllara göre nüfus dağılımı.	91
Çizelge 4.2 : Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri yoğunluk durumu.	91
Çizelge 4.3 : Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri mülkiyet dağılımı.	92
Çizelge 4.4 : Kat adetleri	92
Çizelge 4.5 : Arazi kullanımı	93
Çizelge 4.6 : Bölgede yer alan konut projelerine ilişkin bilgiler	108
Çizelge 4.7 : Sitelerin genel özellikleri.	110
Çizelge 4.8 : İstihdam durumu	127
Çizelge 4.9 : Yaşanılan bölgenin olumlu – olumsuz özellikleri	135
Çizelge 4.10 : Karşılıklı mekan algı değerlendirilmesi	142

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Planlı ve plansız konut dokusu etkileşimi.....	5
Şekil 2.1 : Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	8
Şekil 2.2 : İstanbul'da yaşanan kentleşme-Murat Germen.....	9
Şekil 2.3 : Başbüyük ve Kayabaşı'nda kentleşme manzaraları	12
Şekil 2.4 : Değişime neden olan etmenler.	13
Şekil 2.5 : Farklı ülkelerde gecekondu bölgeleri.	15
Şekil 2.6 : İstanbul'da bazı kentsel dönüşüm uygulamaları	23
Şekil 2.7 : İstanbul lüks konut siteleri dağılım haritası	26
Şekil 2.8 : İstanbul'daki kapalı yerleşimler	28
Şekil 2.9 : Kapalı konut yerleşimleri tanıtım ve reklamları.....	30
Şekil 2.10 : İstanbul'da kentsel yayılmanın tarihsel gelişimi	31
Şekil 2.11 : Maslak bölgesinin yıllar içindeki değişimi	32
Şekil 2.12 : Ayazma Mahallesi ve kapalı konut yerleşimleri	32
Şekil 2.13 : Bangkok'daki yanyana gelme	33
Şekil 2.14 : Rio de Janeiro'daki yanyana gelme	34
Şekil 2.15 : Meksiko Santa Fe Mahallesi'nde yaşanan yanyana gelme	35
Şekil 2.16 : Johannesburg'da farklı dokuların yanyana gelmesi.....	35
Şekil 2.17 : Paşa Mahallesi ve Anthill konut yerleşimi.....	36
Şekil 2.18 : Tez kapsamında arakesit kavramının tanımı.	38
Şekil 2.19 : İnsan – çevre – davranış etkileşim diyagramı.	39
Şekil 2.20 : Rapaport'un algılama diyagramı.	40
Şekil 2.21 : Arakesitte karşılaşılan sınırlar.	44
Şekil 2.20 : Kentsel mekanda karşılaşılan sınır örnekleri, İstanbul	46
Şekil 2.21 : Paşa Mahallesi bir kapı örneği	46
Şekil 2.22 : Kapalı site girişlerinden örnekler, İstanbul	47
Şekil 2.23 : Santa Fe Mahallesi topografik sınır	48
Şekil 3.1 : Gecekondu bölgeleri dünya haritası.	56
Şekil 3.2 : Cortiço ve favela görüntüsü, Brezilya	57
Şekil 3.3 : Heterojen bir kentsel mekan Sao Paulo	59
Şekil 3.4 : Bulvarlar Planı – Francisco Prestes Maia.	60
Şekil 3.5 : Cidade Tiradentes'deki sosyal konutlar.....	61
Şekil 3.6 : Sao Paulo Alphaville'de kapalı konut yerleşmesi fiziksel sınırları.....	63
Şekil 3.7 : Morumbi'de planlı ve plansız dokuları ilişkileri.....	63
Şekil 3.8 : Paraisopolis Favelası'nın yıllara göre gelişimi	64
Şekil 3.9 : Paraisopolis ve Edificio Penthouse kapalı sitesi ilişkileri.....	65
Şekil 3.10 : Paraisopolis'de planlı ve plansız konut dokusu arakesitinde karşılaşılan sınırlar.....	66
Şekil 3.11 : Paraisopolis, Jardim Colombo ve Porto Seguro favelaları.....	70
Şekil 3.12 : Paraisopolis'te iyileştirme çalışmaları	71
Şekil 3.13 : Örnek proje yeri ve görselleri.....	72
Şekil 3.14 : Dikey favela anlayışı ile gelişen sosyal konutlar.....	73
Şekil 3.15 : Condominium projesi ve kentle ilişkileri.....	73

Şekil 3.16 : Condominium projesi	74
Şekil 3.17 : Grotinho geçidi projesi öncesi ve sonrası.	75
Şekil 3.18 : Geçit projesinde sosyalleşme alanları	75
Şekil 3.19 : Kültür Fabrikası projesi ve bölge ile etkileşimi	76
Şekil 3.20 : Düşük gelirli için konut prototipleri.	77
Şekil 3.21 : Antonico deresi projesi.....	78
Şekil 4.1 : Alan çalışması konumu	82
Şekil 4.2 : 1968 yılına ait gazete haberi	86
Şekil 4.3 : Gülsuyu Mahallesi nüve konutları	87
Şekil 4.4 : Mahallede yaşanan çatışma	88
Şekil 4.5 : Gülsuyu ve Gülensu Mahallelerinin sınırları.....	89
Şekil 4.6 : Gülsuyu Mahallesi'nde medyaya yansıyan haberler.....	90
Şekil 4.7 : 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı.	91
Şekil 4.8 : Gülensu Mahallesi'nde yapılaşma.	93
Şekil 4.9 : Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri arazi kullanımı.....	94
Şekil 4.10 : Gülensu Mahallesi'nden görünüm	95
Şekil 4.11 : 27.10.1986 – 03.03.1989 Gülsuyu Islah Planı.	96
Şekil 4.12 : Gülsuyu–Gülensu Mahallelerinde kentsel dönüşüme karşı gösteriler. ..	97
Şekil 4.13 : Plan çalışmaları, toplantılar	98
Şekil 4.14 : Gülsuyu ve Gülensu Mahallesi planlama çalışmaları zaman çizelgesi. ..	99
Şekil 4.15 : Dayanışmacı Planlama Atölyesi afişleri.	100
Şekil 4.16 : Gülsuyu - Gülensu Dükkanı ve Seyyar Vitrin Projesi.....	102
Şekil 4.17 : Çocukların Dilinde Zaferin Adı isimli tek perdelik operet.....	103
Şekil 4.18 : Bölgenin 2004 yılındaki durumu.....	104
Şekil 4.19 : Bölgenin güncel durumu.....	104
Şekil 4.20 : Narcity projesi Narlife ve Narkule projesi ile birlikte.....	105
Şekil 4.21 : Kiptaş Maltepe Konutları 1. Ve 2. etap	105
Şekil 4.22 : Nish Adalar sitesi vaziyet planı ve yapım aşaması	106
Şekil 4.23 : Başbüyük Mahallesi'nden Nish Adalar konut yerleşimi	106
Şekil 4.24 : Önde Fuaye arkada ise Seyrantepe Konutları.	107
Şekil 4.25 : Narlife konut projesi.	107
Şekil 4.26 : Yeni yapılaşmaların silüeti	109
Şekil 4.27 : Bölgede arazi kullanışı	111
Şekil 4.28 : 1/1000 ölçekli D-100 Kuzeyi Uygulama İmar Planı.	112
Şekil 4.29 : Bölgenin zaman içindeki değişimi	113
Şekil 4.30 : Plansız olarak gelişen alanların planlı alanlarla yanyana gelme süreci.....	113
Şekil 4.31 : Emek Caddesi üzerinde yer alan farklı konut üretimlerinin birbirlerine göre konumu	114
Şekil 4.32 : Planlı ve plansız konut dokularının sınır özellikleri.....	115
Şekil 4.33 : Mekansal analiz kapsamında çalışılan kesitler	116
Şekil 4.34 : Kesit 1.....	117
Şekil 4.35 : Kesit 2.....	118
Şekil 4.36 : Kesit 3.....	119
Şekil 4.37 : Emek Caddesi şematik kesit.	120
Şekil 4.38 : Plansız dokudaki geçişler ve giriş kapıları	120
Şekil 4.39 : Emek caddesi üzerindeki kapalı site girişleri.....	121
Şekil 4.40 : Emek Caddesi üzerindeki etkileşimi yönlendiren sınırlar.	123
Şekil 4.41 : Kesit 4.....	124
Şekil 4.42 : Başbüyük'ten bölgeye bakış.	125
Şekil 4.43 : Hane halkı yaş dağılımı karşılaştırması.	126

Şekil 4.44 : Plansız yerleşmelerdeki hane halkı köken durumu.	126
Şekil 4.45 : Öğrenim durumu karşılaştırması.	127
Şekil 4.46 : Aile tipi karşılaştırması.	128
Şekil 4.47 : Mülkiyet durumunun karşılaştırması.	128
Şekil 4.48 : Kapalı sitenin tercih edilme nedenleri.	129
Şekil 4.49 : Gecekonduyunun tercih edilme nedenleri.....	129
Şekil 4.50 : Günlük kullanılan ulaşım araçları karşılaştırması.	130
Şekil 4.51 : Komşuluk ilişkileri karşılaştırması.	131
Şekil 4.52 : Emek Caddesi üzerinde yer alan Tepe Market.....	132
Şekil 4.53 : Kapalı site ve plansız yerleşmelerin birbirlerini değerlendirmeleri	133
Şekil 4.54 : Kapalı sitelerde yaşamayı ayrıcalık olarak görenlerin nedenleri.....	133
Şekil 4.55 : Ortak bir etkinlikte bulunmak isteme durumu.....	134
Şekil 4.56 : Yaşanılan bölgeden memnun olma durumu.....	134
Şekil 4.57 : Korunaklı sitede yaşayanların plansız yerleşmeden memnun olmama nedenleri.....	135
Şekil 4.58 : Gülensu Mahallesi'nde yaşayanların kapalı sitelerden memnun olmama nedenleri.....	136
Şekil 4.59 : Güvende hissetme durumu.	137
Şekil 4.60 : Gülensu Mahallesi'nden adalara bakış	138
Şekil 4.61 : Mahallenin gelişimi ile ilgili düşünceler.....	140
Şekil 4.62 : Bölgenin gelişme potansiyeline ilişkin düşünceler.....	140
Şekil 4.63 : Gülensu Mahallesi'nde görüşülenlerin gelecek hayali.	141
Şekil 4.64 : Kapalı sitede görüşülenlerin gelecek hayali.	141
Şekil A.1 : Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri mülkiyet durumu.	166
Şekil A.2 : Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri kat analizi.....	167
Şekil A.3 : Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri bina durum analizi.....	168
Şekil B.1 : 1/5000 Ölçekli E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı 14.07.2004.	169
Şekil B.2 : 1/5000 Ölçekli E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı-2005.....	170
Şekil D.1 : Emek Caddesi – Gülensu Mahallesi	177
Şekil D.2 : Emek Caddesi – kapalı siteler	178

PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARININ ARAKESİTİNDE YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİMLERİN İRDELENMESİ: MALTEPE ÖRNEĞİ

ÖZET

Küresel ve yerel çeşitli ekonomik, politik ve sosyal dinamiklerin yansıma alanı olan kentsel mekân sürekli bir değişim içerisinde ve bu değişim yerel yönetimler, kentliler, yükleniciler gibi çok çeşitli aktörlerin varlığıyla şekillenmektedir. 1980 sonrasında yaşanan gelişmelerle oluşan yeni yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları, kaliteli yaşam isteği, mekânın kurgusunun ve anlamının değişmesine; yeni mekânlar oluşmasına, var olanların da değişmesine neden olmuştur. Kentsel mekânın en önemli ürünü olan konut da bu değişim sürecinden etkilenmiştir. Zaman içinde yaşanan ekonomik kırılma ve küreselleşme ile birlikte; farklı konut üretim biçimleri ve aktörler ortaya çıkmıştır.

Değişen yaşam koşulları, insan beklenti ve ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıkan yeni yerleşmeler; hem konut gereksinimine bir çözüm olarak üretilmekte hem de kentlerimizin değişiminde önemli rol oynamaktadırlar. Yeni bir yaşam şekli vaat ederek oluşturulan projeler, toprağın değerlendirilmesi, kent merkezinden uzakta yaşama isteği, güvenlik kavramının öne çıkması gibi nedenlerle kentin dışında üretilmektedir. Günümüzde, kentlerin çeperlerindeki lüks konut yerleşimleri hızla artmaktadır. Bu yerleşimler, kentleri saran gecekondu bölgelerine doğru yayılmakta ve kentin çeperleri, kent merkezinden kaçan insanların plansız yerleşimler ile karşılaştığı, yan yana geldiği alanlar haline gelmektedir. Güvenlikli sitelerin hemen yanında varolan gecekondu mahalleleri, kent çeperinde yaşayan insanların çevrelerinde hızlı bir kentleşme yaşandığını göstermektedir. Günümüzde, bir tarafta kentsel dönüşüm geçiren ya da dönüşüme direnen gecekondu bölgeleri, diğer tarafta girişi kontrollü konut siteleri, rezidanslar yan yana varlıklarını sürdürmektedirler. Bu şekilde farklı konut üretim biçimlerinin kesişmesiyle arakesitler (intersection/interface) oluşmaktadır. Bu arakesitlerde farklı gelir grubuna ait kullanıcılar karşılaşmakta ve etkileşimde bulunmaktadır.

Tez kapsamında; kentleşme ile birlikte planlı ve plansız yerleşimler olarak anılan gecekondu mahalleleri ve kapalı konut sitelerinin nasıl oluştukları, süreç içerisinde nasıl yan yana geldiklerinden bahsedilerek; bu kesişmenin oluşturduğu arakesitteki sosyal ve mekansal etkileşim üzerinde durulmaktadır. Tezin ana düşüncesi; kentsel mekanda yaşanan kesişme sonucunda “birbirine bakarak” yaşayan farklı gelir grubuna ait insanların, yaşadıkları mekânı ve çevrelerini nasıl algıladıkları, değerlendirdikleri ve arakesitte nasıl bir etkileşimde bulunduklarını ortaya çıkarmaktır. Kaliteli bir yaşamın gerçekleştirilmesi için çevrenin niteliğinin önemi bilindiğinden, arakesitlerin de bu noktada değerlendirilmesi sadece mekansal değil; sosyal, psikolojik ve kültürel açıdan da ihtiyaçların, beklentilerin karşılanması ve sağlıklı kentler oluşturulması açısından önemli bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında; öncelikle kentleşme ile birlikte konut kavramının değişimi ve yaşanan kesişmeler ele alınmıştır. Kentsel mekân içindeki farklı üretim biçimlerinin

bugününe hakim olabilmek için tarihsel süreçlerinin değerlendirilmesi gerekliliği bilindiğinden; ikinci bölüm içerisinde gecekondü ve kapalı konut üretim biçimleri ve kente etkileri araştırılmış, arakesit kavramı ve arakesitte yaşanan sosyal ve mekansal etkileşim insan - çevre ilişkileri, konut – çevre etkileşimi çerçevesinde tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, planlı ve plansız konut dokularının kesişmesi dünya örnekleri üzerinden irdelenmiş ve Sao Paulo – Morumbi bölgesinde bir araştırma yapılmıştır. İncelemede literatür taraması yapılarak, bölgenin tarihsel gelişimi, planlı ve plansız dokuların yan yana üretilme ve kesişme süreci araştırılmıştır. Plansız olarak gelişen alanlara, planlı olarak yapılan müdahaleler incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde plansız olarak var olan gecekondü mahalleleri ile yanyana gelişen lüks konut siteleri nedeniyle hızlı bir değişim yaşayan Maltepe’de gerçekleştirilen alan çalışmasına yer verilmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle bölgenin coğrafi, demografik, sosyal özellikleri açıklanmıştır. Bölgede yaşanan tarihsel gelişim ve yan yana gelme süreci irdelenerek, planlı olarak bölgede yapılan müdahalelere değinilmiştir. Kullanıcıların fiziksel ve sosyal çevreleri ile kurdukları ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla Gü lensu Mahallesi ve Nish Adalar kapalı sitesi arakesitinde alan araştırması yapılmıştır. Arakesitte karşılıklı olarak yaşanan sosyal ve mekansal etkileşimin boyutları durum analizi yapılarak, anketler, gözlemler ve görüşmeler üzerinden tartışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde alan çalışmasından elde edilen veriler değerlendirilerek, gecekondü ve kapalı konut yerleşimleri arakesitindeki sosyal ve mekansal etkileşim biçimleri tüm boyutları ile ortaya konulmuştur. Bütüncül bir değerlendirme yapılarak, kesişimin farklı dinamikler oluşturduğu belirtilmiş ve kent dokusunda yaşanan değişimin mevcut durum üzerinden analizi yapılmıştır.

INVESTIGATION OF SPATIAL AND SOCIAL INTERACTIONS IN THE INTERFACE OF PLANNED AND UNPLANNED RESIDENTIAL PATTERNS: THE CASE OF MALTEPE NEIGHBORHOOD

SUMMARY

The urban space, which is the reflection of various global and local economic, political and social dynamics, is in constant change, and this change is shaped by the different actors such as local governments, urbanites and contractors. New life styles, consumption habits, desire for quality life formed by the events after 1980 changed the setup and meaning of space, created new spaces and replaced the old ones with the new. Housing, which is the most important product of urban space, is affected by this change process. Along with the economic breakdown and globalization that have taken place over time, different forms of housing production and actors have emerged.

New settlements, emerging with changing living conditions, human expectations and needs are both produced as a solution to the need for housing and play an important role in the transformation of our cities. Projects created by promising a new way of life are produced outside the city for reasons such as the increased value of lands, the desire to live far from the city center, and the security concept to stand out. Nowadays, the luxury residential settlements on the boundaries of the cities are increasing rapidly. These settlements have spread to slum areas surrounding the cities, and boundaries of the cities have become areas of collision where the people fleeing the city center are confronted with unplanned settlements. The slum areas that exist next to the gated residential areas are a sign that the urban environments on the boundaries are surrounded by urbanization. Today, slum areas that have undergone urban transformation or resisting transformation on one hand, gated communities on the other hand continue their existences side by side. In this way interfaces are formed by the intersection of different forms of housing productions. At these intersections, users of different income groups meet and interact.

The thesis focuses on the spatial and social interaction in the intersection of slums and urban areas, how these slum neighborhoods and gated communities - planned and unplanned settlements - are formed with urbanization, and how they came together in the process. The main idea of the thesis is to find out how people who belong to different income groups living in "looking at each other" in the result of the intersection, how they perceive the places and environments they live in, and how they interact with each other. As the importance of environment quality is known for the realization of a quality life, the evaluation of the intersections at this point is important, not only to fulfil spatial needs, but also social, psychological and cultural needs and expectations, and to create healthy cities.

In the scope of the study, firstly the change of the concept of housing with the urbanization and the intersections that are experienced are discussed. As it is known that the evaluation of historical processes is required to cover today's different production forms in urban space, the production forms of slums and residents and their

effects to the city is examined, and the concept of interface and spatial and social interaction in the interface are examined in the frames of human-environment relations and residence-environment interaction.

While a city life without an interaction is not possible, today we can see that urban spaces have been created in which the communication is restricted, even prevented. The interaction environment, which is thought to be missing in the intersections, in which different housing patterns are produced in a side-by-side manner, impacts the communication between the public and private space and paving the way for the creation of boundaries. Boundaries are considered as the spatial elements for they pave the way for the creation of the defined spaces, they bear social consequences for they adversely affect the communication environment of the residents with the social life. For this reason, the effects of the spatial boundaries of the interface on the society are investigated together in the study.

In the third part of the study, the intersection of planned and unplanned residential patterns was examined on the examples throughout the world and a survey was conducted in Sao Paulo - Morumbi region. By reviewing the literature in the review, historical development of the region, side-by-side production and intersection process of planned and unplanned settlements were investigated. Planned interventions have been investigated in areas that have developed unplanned. For similar reasons, it is required to develop policies for solving the problems that we face such as the formation of poor quality spaces by bringing together the planned and unplanned patterns in Sao Paulo that we see as a different culture with the same processes, and such places also become central spaces today. At this point, there were different approaches for integration of favelas with the city by providing the participation of non-governmental organizations, leading architecture schools, successful architecture offices, municipal and public. We have included the planned interventions to the unplanned areas in detail in our study.

Analyzing the activities in Sao Paulo is required for a good analysis of the situation in Turkey under the scope of the thesis. The policies and activities that are suggested for spatial integration of two different sections having boundaries in Sao Paulo are worth analyzing since they add different perspectives in the aspects of planning, design, and participation for a side-by-side problem of Istanbul, which experiences the similar processes. The projects for innovative ideas to improve the quality of coexistence and eliminating the spatial and social inequalities are important to bring different solution alternatives to the question of "what can be done to increase the interaction?"

In the fourth part of the study, there is an area study in Maltepe which is experiencing a rapid change with luxurious residence sites built next to unplanned slum areas. Within the scope of the research, firstly the geographical, demographic and social features of the region are explained. The historical development and the process of becoming side-by-side in the region are examined and the planned interventions in the region are mentioned. In order to evaluate the relationships between the physical and social environments of the users, a field survey was conducted at the interface of Güleusu Neighborhood and Nish Adalar residential sites. At the interface, the extents of the social and spatial interaction that have been experienced mutually are discussed through surveys, observations and interviews.

The fieldwork aims to present the urban life qualities of the residents as a result of their perception and assessment regarding physical environments, neighbors, neighborhoods of the residents of the residents of two different patterns and to reveal

the environmental qualifications of the planned settlement next to the spaces that are developing in an unplanned manner. The major axis of the field work is how the residents who live together in the planned and unplanned spaces see each other, how they interpret their physical and social environmental qualifications, that is to say, themselves and people living near them. Besides, we also try to present the change and transformation features observed in the urban texture by assessing the impacts of the side-by-side living on the residents.

There are physical, economic and socio-cultural boundaries in the interaction of people in the intersection, having different lifestyles and using urban space differently. Since we know that interaction environment between the spaces is through physical elements, the boundaries steer the human actions and mutual relations and emerge concepts such as proximity-distance. The boundaries which are emerged to define the spaces, provide communication between human and space and establish an order, have changed and have different meanings in time.

The physical, economic and socio-cultural boundaries, experienced in the intersection on which we have made an analysis, create a spatial segregation as "insiders" and "outsiders". Paving the way for an adoption of different behavior norms such as inclusion or exclusion of specific people to space, the boundaries weaken the interaction with the street. Since the intersection boundaries are powerful and impermeable, it paves the way for residents with different income level to live without contacting and being tangent to each other. Being polarized in this way, people continue to live in the same space. However, there is a distance between them. After all, the people living in the same neighborhood are the foreigners who share the same street. These people are the people who involuntarily share the same space with an intensely limited interaction.

As indicated in the conclusion, the research and fieldwork show that there is a segregation in the spaces where planned and unplanned housing pattern intersect. We observe that the residents of the gated community, looking at the slums, only watch this texture and do not live an urban life together; the people living in the slums just look at the gated community and do not develop common solutions for the problems of the city. The spaces where people meet and interact are disappearing in the intersection, where there is usually no mutual communication and interaction network.

We think that the transition in-between may be softened by the creation of the transition spaces between the planned and unplanned settlements and availing social reinforcement and thereby increasing the interaction. Furthermore, by renewing the workshops that are created with a participative approach in the planning phase to provide a solution to increase interaction, we can reduce the physical and social boundaries between them by bringing the people from the different groups in the same environment. What's more, we predict that changing and improving the conditions of the unplanned textures will increase the interaction in the intersection. It is observed that the approaches in which social-spatial improvement is given importance and qualified living spaces are created with successful urban transformation activities are the most important factor in this respect. The urban transformation process that will start in the fall of 2017 in the Güleusu Neighborhood where the fieldwork has been carried out, will increase the spatial interaction for changing the existing conditions.

We observe that the number of the gated communities where the families with similar economic and social features live is increasing day by day in the cities. This unabated gated community construction resembles the rapid shanty constructions back in 1960's.

There is a "distorted" texture with the spread of the slums and a "segregated" city emerges with the spread of the protected communities. Both are problematic. As the main target, we have to create spaces with egalitarian approaches, in which people feel the belonging toward the living spaces in the urban area, use the same space and there is no definition of "insiders" or "outsiders". The physical and social boundaries have to be eliminated today when the development of communication and technology has accelerated, time-space concepts are intertwined.

1. GİRİŞ

Zaman içinde kentlerde yaşanan ekonomik kırılma ve küreselleşme, kentsel mekanın üretim sürecini etkileyerek farklı konut üretim biçimleri ve aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayileşme ile hız kazanan göç sonucu ortaya çıkan konut üretim biçimlerinden birisi gecekondulaşmadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı bir kentleşme süreci yaşayan Türkiye’de; Marshall yardımı, tarımın modernleşmesi, iş- eğitim-sosyal imkanlar gibi kentlerdeki cazip faktörler nedeni ile artan kentsel göçle birlikte, Anadolu’dan gelen göçmenler İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde, şehrin dışında yer alan sanayi alanlarına yakın bölgelerde gecekondular yapmışlardır. Konutları ucuza inşa etmek, devletin konut sıkıntısına geçici bir çözüm gibi dursa da zaman içinde bu yasa dışı yapılaşmalar çoğalmıştır. Zaman içinde kentleşme hızıyla birlikte Türkiye’de kentlerde gecekondulu nüfusunun toplam kent nüfusuna oranı büyük ölçüde artmıştır.

Gecekondulu bölgeleri zaman içinde gerek yaşayanların kente tutunma çabaları ve uyum süreçleri gerekse siyasi nedenler sonucu değişim geçirmiştir. İlerleyen dönemlerde bu alanların kentsel toplumla bütünleşme sorunu gündeme gelse de; kaynakların iyi değerlendirilememesi, yerel yönetimlerin yanlış tutumları gibi birçok nedenle bu konuda başarıya ulaşılamamıştır. Günümüzde plansız olarak gelişen bu alanların lüks apartmanlı semtlere dönüştüğü bir kentsel değişim süreci yaşanmasına rağmen, kent çeperlerinde gecekondulu mahalleleri hala varlığını sürdürmektedir.

1980’li yıllarla birlikte konutun anlamının giderek değişmesiyle üst gelir gruplarına yönelik yeni bir konut üretim biçimi ortaya çıkmıştır. Küreselleşen ekonomi ve kapitalist gelişmelerle birlikte yükselen orta sınıf için yeni konut alanları oluşturulmuş ve dışa kapalı yerleşimler gündeme gelmiştir. Havuzları, oyun parkları, spor alanları, alışveriş merkezleri gibi farklı sosyal olanakları da içinde barındıran bu yerleşimler, konutu sadece bir yaşam alanının ötesinde bir statü göstergesi haline getirmiştir. Konut satın alırken, aslında yaşam tarzının da satın alındığı bu yerleşimlerin reklamlarında göze çarpan en önemli şey, toplumun geri kalanından izole edilmiş, ayrılmış alanlarda yaşama fikridir.

Kent merkezindeki yaşam koşullarını etkileyen olumsuz faktörler, merkezde yeterli alan bulunmaması, güvenlik kavramının öne çıkması, yeşil alan ihtiyacı, manzara, sosyal imkanlar gibi nedenler ve erişilebilirliğin yeni ulaşım projeleri ile sağlanması kentin çeperlerindeki alanlarda kapalı sitelerin inşa edilmesine neden olmuştur. Bu süreçle birlikte kentin dış bölgelerinde korunaklı olarak gelişen yerleşimler hızla çoğalmıştır. Bu yerleşimler gecekondu bölgelerine doğru yayılmış ve kentin çeperleri yeni yerleşmelerin plansız olarak gelişen alanlarla karşılaştığı mekanlar haline gelmiştir. Gecekondu mahallelerinin yanında planlı olarak gelişen güvenli siteler, bu bölgede yaşayan insanların çevrelerinde hızlı bir kentleşme yaşandığının göstergesidir. Günümüzde bir tarafta kentsel dönüşüm geçiren ya da dönüşüme direnen gecekondu bölgeleri, diğer tarafta girişi kontrollü konut siteleri, rezidanslar yan yana varlıklarını sürdürmektedirler.

Farklı konut üretim biçimlerinin kentsel mekanda yan yana gelmesi ile birlikte “arakesit/arayüz”ler oluşmaktadır. Bu arakesitlerde gecekonduda ve kapalı konut sitelerinde yaşayanlar gibi farklı gelir gruplarına ait kullanıcılar karşılaşmakta ve kesişmektedirler. İki uç sosyo-ekonomik sınıfın arakesitte gerçekleşen bu mekansal ve sosyal etkileşimi tez kapsamında incelenmeye değer görülmüştür.

1.1 Çalışmanın Amacı

Kentsel mekanda kapalı site ve gecekondu gibi farklı üretim biçimleri, aynı semt ya da aynı mahalle içinde karşımıza çıkmaktadır. Kent yaşamı sürekli olarak etkileşime dayandığından; yanyana üretilen bu yerleşimlerin çevreleriyle kurdukları ya da kuramadıkları ilişki kent hayatı açısından önemli bulunmaktadır. Varolan gecekondu mahalleleri yanında üretilen kapalı sitelerin çevreleri ile bütünleşmesi ve mekanlar arasında kurulan iletişim toplum içindeki ilişkileri de etkilemektedir. Bu nedenle iki farklı dokunun yan yana gelmesiyle ortaya çıkan yeni kentsel alanların, iki ayrı grubun birbirlerine karşı bakışlarının birlikte değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

Tezin ana düşüncesi; kentsel mekanda farklı konut dokularına yönelik yaşanan kesişme sonucunda arakesitteki mekansal durumların analiz edilmesi ve “birbirine bakarak” yaşayan farklı gelir grubuna ait insanların yaşadıkları mekanı nasıl algıladıkları, değerlendirdikleri ve çevreleriyle nasıl bir etkileşim kurduklarını ortaya çıkarmaktır. Çalışma, insan ve çevre ilişkilerini göz önüne alarak; arakesitte yaşanan sosyal ve mekansal etkileşimi analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, fiziksel mekanda etkileşimi belirleyen ögelerin tespit edilmesi çalışmanın mekansal boyutunu, arakesitte yaşanan iletişim ortamının niteliklerinin olumlu ya da olumsuz yönlerinin incelenmesi de çalışmanın sosyal boyutunu oluşturmaktadır.

Çalışmada araştırılan konu kentsel mekandaki farklı konut tiplerinde yaşayan, ekonomik ve sosyal açıdan farklı kullanıcılar arasındaki sosyal ve mekansal etkileşimdir. Bu etkileşimin incelenmesi için sorulan temel soru “ Farklı konut üretim biçimlerinin kesişmesi ile arakesitte karşılaşılan gecekondu sakinleri ve kapalı konut sakinleri arasındaki ilişki nasıldır?” şeklindedir. Aynı mahallede yer alan farklı mekan tiplerinin arasındaki ilişkiyi mekansal ve sosyal olarak analiz eden araştırmanın alan çalışması, kapalı konut sitesinde ve gecekondu da yaşayan kullanıcılar gözünden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Ortaya çıkan bulgular sadece mekansal değil; sosyal, psikolojik ve kültürel açıdan da ihtiyaçların, beklentilerin karşılanması, nitelikli konut çevreleri ve sağlıklı kentler oluşturulması açısından önemli bulunmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

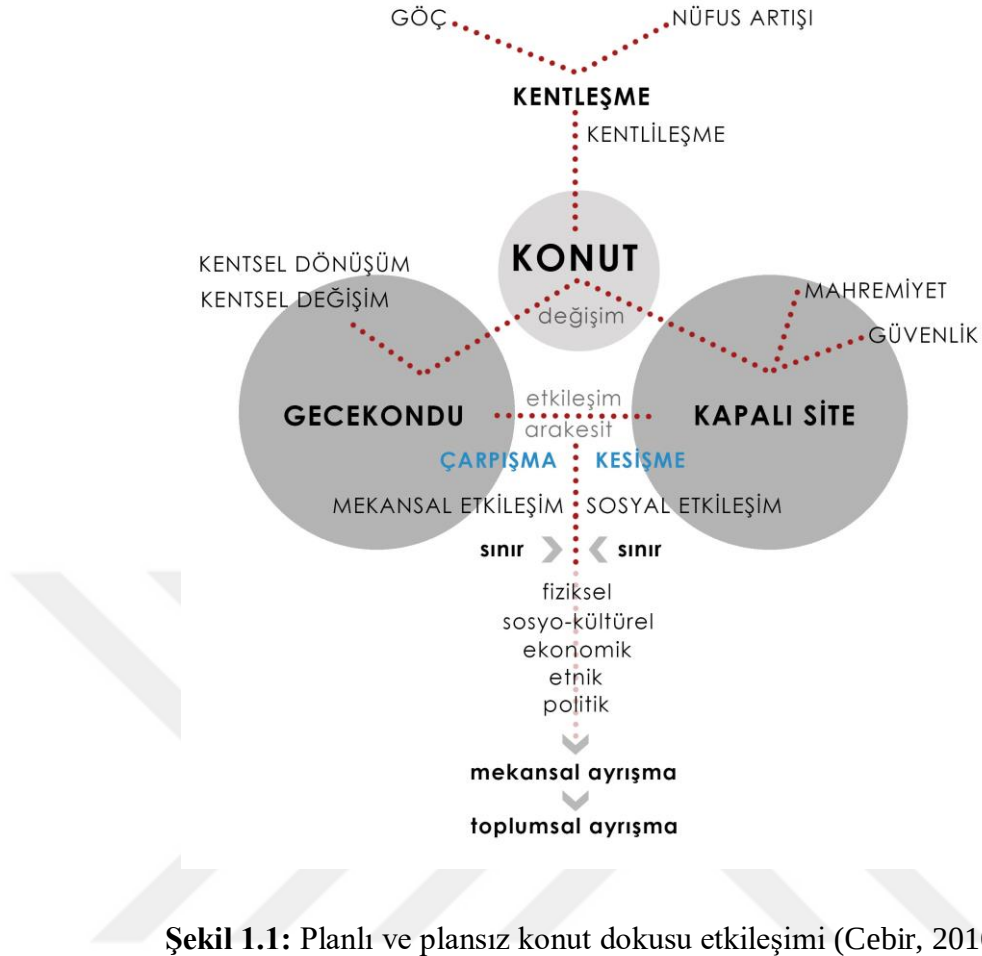
Mekansal, ekonomik ve sosyal açıdan kent mekanının değişimindeki dinamiklerin belirlenmesi, gelişmekte olan ülkelerde karşımıza çıkan farklı dokuların oluşturduğu yeni kentsel mekanların analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmada kentleşme ile birlikte planlı ve plansız yerleşimler diye adlandırdığımız gecekondu mahalleleri ve kapalı konut sitelerinin nasıl oluştukları, süreç içerisinde nasıl yan yana geldiklerinden bahsedilerek; bu kesişmenin oluşturduğu arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim üzerinde durulmaktadır.

Etkileşimin olmadığı bir kent hayatı mümkün değilken günümüzde etkileşim ve iletişim ortamının kısıtlandığı, hatta engellendiği kentsel mekanların üretildiği görülmektedir. Özellikle farklı konut dokularının yan yana üretildiği arakesitlerde eksik olduğu düşünülen etkileşim ortamı, kamusal ve özel alan arasındaki iletişimi etkilemekte, sınırların oluşmasına neden olmaktadır. Sınırlar tanımlı alanların oluşmasına neden oldukları için mekansal ögeler olmakla birlikte, kullanıcıların sosyal hayatla iletişim ortamını olumsuz etkilediğinden dolayı toplumsal sonuçlar da doğurmaktadır. Bu nedenle çalışmada arakesitte mekansal olarak oluşan sınırların

toplum üzerindeki etkileri birlikte araştırılmaktadır. Çalışmada insanın çevre ile olan karşılıklı etkileşimi insan - yapılı çevre ve insan - insan etkileşimi şeklinde incelenmekte; kurguda bu ikili yapı göz önüne alınarak mekansal ve sosyal etkileşim ayrı ayrı incelenmektedir.

Bu kapsamda öncelikle; literatür tarama yapılarak kavramsal ve kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Kentleşme ile birlikte konut kavramının zaman içinde değişimi, planlı - plansız konut yerleşimlerinin oluşumları ve kente etkileri araştırılmıştır. Süreç içerisinde yan yana gelen bu iki olgunun karşılaşması sonucunda nasıl bir arakesit/arrayüz olduğu ve bu arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise benzer nedenlerle, aynı süreçleri yaşayan, gelişmekte olan ülkelerden Brezilya'nın Sao Paulo kentinde bir yan yana gelme örneği incelenmiş ve plansız olarak gelişen bölgeyi kentle bütünleştirmek için yapılan çalışmalar detaylandırılmıştır. Literatür araştırması yapılarak bir örneklem çalışması yapılmış, bölgenin tarihsel gelişimi ile birlikte son dönemde yaşanan mekânsal değişimlerle farklı iki konut üretim biçiminin yan yana gelmesi, bu yan yana gelmenin kullanıcı-mekân ilişkisine nasıl yansıdığı irdelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca plansız olarak gelişen alanları kentle bütünleştirmek için planlı olarak yapılan müdahaleler incelenmiştir. Bu yan yana gelmede yaşam kalitesinin yükseltilmesi için yapılan çalışmaların incelenmesi Türkiye için örnek teşkil ettiğinden önemli bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında İstanbul'daki konut değişim süreci ve farklı konut üretimlerinin yanyana gelme durumları incelenmiş, farklı üretim biçimlerinin bir arada bulunduğu Maltepe İlçesi Zümrütevler ve Güleusu Mahallelerinin oluşturduğu E-5 otoyolunun kuzeyinde kalan bölgede alan çalışması yapılmıştır. Bölgenin farklı konut sunum biçimlerini birarada barındırması, hızla çoğalan yeni yerleşimler ile mevcut doku arasındaki sınır alanlarının belirgin hale gelmesi, toplumsal çatışmaların görülmesi ve doğayla olan yakın ilişkisi çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Bu doğrultuda Emek Caddesi kuzeyinde bulunan Nish adalar kapalı konut sitesi ve güneyindeki Güleusu Mahallesi çalışmanın odaklandığı bölgeyi oluşturmaktadır. Alan çalışması kapsamında bölgenin tarihsel gelişimi incelenerek, kullanıcıların fiziksel ve sosyal çevre niteliklerinin belirlenmesi, arakesitteki etkileşimin değerlendirilmesi ve kent dokusunda yaşanan değişimin mevcut durumunun ortaya konması hedeflenmiştir.

Şekil 1.1: Planlı ve plansız konut dokusu etkileşimi (Cebir, 2016).

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Literatürde planlı olarak gelişen kapalı siteler ya da plansız olarak gelişen gecekondu bölgeleri odaklı bir çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma ile, günümüzde kesişen bu konut dokularının aralarındaki ilişkiyi, fiziksel ve sosyal etkileşimleri bütüncül bir bakış açısı ile ele almak hedeflenmektedir. İki farklı konut dokusunun yanyana gelmesiyle ortaya çıkan etkileşimlerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, irdelenmesi çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır.

Konutu tek bir bina olarak değil; açık mekanlar, yollar, diğer yerleşimler ve hatta kentle kurulan ilişki ile birlikte düşünerek değerlendirme yapmak gerekmektedir. Çalışmada bu durum göz önüne alınarak, planlı olarak gelişen konutların yakın çevrelerinde var olan plansız konut yerleşimleri ile olan ilişkileri içinde incelemek, iki farklı tipin anlaşılmasında çok önemlidir. Aynı mahalle içinde mekansal farklılıkların olması, iki üretim biçiminden de karşılıklı olarak bahsetmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle, mekansal ve sosyal etkileşim, ekonomik ve sosyal yaşantısı farklı iki grup

üzerinden hem içeriden hem de dışarıdan bakışlarla ele alınmıştır. Alan çalışması ile bu iki farklı dokuyu mekansal ve sosyal açıdan karşılaştırmalı olarak tartışan, içerideki ve dışarıdaki durumu analiz eden bir çalışma yapılmıştır.

Alan çalışması ile bölgedeki mekansal ve toplumsal değişimin hangi koşullarda, neden ve nasıl ortaya çıktığı ve zaman içinde nasıl değiştiğini açıklamak için literatür taraması ve görüşmeler yapılmıştır. Mekansal olarak yaşanan etkileşim durum analizi yapılarak, arakesitte belirlenen noktalardan alınan kesitler üzerinden okunmuştur. Sosyal etkileşim ise, karşılıklı olarak kullanıcıların değerlendirmeleri ve yorumlarını alabilmek için, iki farklı grupla görüşmeler ve anketler yapılarak ilişkili olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın anket sürecinde; Gülemsu Mahallesi'nde politik olarak sıkıntılı bir süreçle karşılaşılması, kapalı site kullanıcıları ile iletişim kurmada yaşanan sıkıntılar, iki konut dokusunda da kullanıcıların anketlere karşı önyargılı oluşu, çalışmanın başlangıç aşamalarında belediyeden gerekli desteğin görülmemesi gibi çeşitli metodolojik zorluklarla karşılaşılrsa da süreç içerisinde bu sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.

2. KENTLEŞME İLE KONUT DOKUSUNDA YAŞANAN KESİŞMELER

Kent ve konut bireylerin yaşamında yer alan en önemli kavramlardır. Süreç içerisinde yaşanan değişim ve dönüşümlerle birlikte iç içe geçen bu kavramlar; birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Kentleşme ile birlikte bu kavramların değişiminin irdelenmesi, günümüzdeki mevcut durumun analizi için önemli bulunmaktadır.

Bu bölümde; kentsel mekandaki konutun öneminden bahsedilerek, kentleşme ile birlikte zaman içindeki değişimi incelenmiştir. Günümüzde üretilen farklı konut sunum biçimlerinin geçirdiği süreçler irdelenerek, bu süreçlerin nelerden, nasıl etkilendiği iki baskın tür olan kapalı site ve gecekondu üzerinden detaylandırılmıştır. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan kapalı konut siteleri ve köyden kente göç nedeniyle oluşan gecekonduların karşılaşması ile ortaya çıkan mekanın yaşayanlar üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Kentin çeperlerine doğru yayılan korunaklı konut yerleşimlerindeki kullanıcıların, aynı mahallede yaşayan eski mahalleliler ile olan karşılıklı etkileşimi, birbirlerini nasıl etkiledikleri, oluşan etkileşimin mekansal ve sosyal yönleri insan ve çevre ilişkileri kapsamında bu bölümde ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca kapalı site ve gecekondunun yanyana gelmesi ile ortaya çıkan “arakesit/arayüz” kavramı incelenerek arakesitteki etkileşimi belirleyen sınır ögeleri fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel başlıkları altında detaylandırılmıştır.

2.1 Konut, Kentleşme ve Konutun Değişimi

Barınma amacıyla üretilen konut, kişilerin kendilerini güvende hissettikleri temel yaşama alanıdır. Alexander ve diğ. (1977) bireylerin kendilerini ait hissedebilecekleri mekansal birimlere ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. En basit tanımıyla konut; insanların barınma ve temel gereksinimlerini belirli koşullar altında sağlayan, fiziksel büyüklükleri olan bir mekandır.

Barınma gereksinimi, Maslow’un ihtiyaçlar teorisinde ilk sırada yer almaktadır (Şekil 2.1). 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde de konutun bir hak olduğu belirtilmiştir. 1996 yılında yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II’de herkes için sağlıklı, güvenli, erişilebilir konut edinimi temel

hedefler arasında yer almaktadır (TOKİ, 1999). Rapoport (2004) konut yerleşimlerini; bütün kültürlerin bir barınağa sahip olması, kentsel çevrenin büyük bir bölümünün konutlardan oluşması, yerel tasarımın en tipik ürünlerini barındırması ve farklı dinamiklerden etkilenmesi nedeniyle önemli bulmaktadır. Kişinin hayatının büyük bir çoğunluğunun konutta geçtiği düşünüldüğünde; konut sosyal, mekansal ve ekonomik yönden yaşamdaki en önemli unsurlardan biri olmaktadır.

Şekil 2.1: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow, 1943).

Genellikle konutun barınak olma özelliği üzerinde durulsa da konut, barınağın ötesinde anlamlar içeren çok yönlü bir sistemdir. Konut; toplumsal ve fiziksel yönleriyle kentlerin şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli rolü olan toplumsal bir kurumdur. Bu nedenle konut alanları; toplumsal etkileşimin, toplumsal güçler ilişkisinin belirginleştiği ve mekansal olanla toplumsal olanın iç içe geçtiği mekanlardır (Erder, 2011). Fiziksel bir barınak olmanın ötesine geçen konut, yer aldığı dokudaki çevrenin niteliğini belirleyerek; toplumun kültürünü, yaşam biçimini, insan ilişkilerini vb. birçok sosyal çevre özelliklerini de yansıtmaktadır.

Fiziksel ve sosyal açıdan önemli olan konut Gür (2000)'e göre;

“İletişim, etkileşim, mekan, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu kültür ya da etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini yansıtırken, öte yandan kullanıcının kendisiyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve donanımı ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtan bir olgudur” (s.11).

Konut ve konut alanlarının üretilme biçimi, sadece barınakların değil, aynı zamanda o alanlarda yaşayacak olanların toplumsal ilişkilerinin de yeniden üretilmesi anlamına

gelmektedir. Bu nedenle konut alanlarının üretilmesi, bu alanlarda yaşayanların günlük yaşamlarını ve hatta geleceklerini de belirlemektedir (Erder, 2011).

2.1.1 Kent, Kentleşme ve Kentlileşme

Kent; tarımsal olmayan, üretim-tüketim-dağıtımın yapıldığı, belirli teknolojilerle birlikte büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış yerleşim türüdür (Mimarlar Odası, 1971). Farklı sosyal, kültürel, ekonomik ve etnik gruptan insanların bir araya geldiği kentler; gündelik hayatın geçtiği, insanlar için önemli mekanlardır.

Kentler, bireylerin yaşamı ve oluşturduğu fiziksel çevreler ile gelişmekte, bireyler, kentteki deneyimleri ile çevrelerini tekrar biçimlendirmektedirler. Bu kent ve insan arasındaki karşılıklı ilişki, etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Alexander ve diğ. (1977) kentlerin ancak insanlarla yaşam alanları arasında etkileşim sağlandığı zaman iyi bir kentsel mekan oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Kentleşme ise; kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatmaktadır. Doğum ve ölüm oranları, köyden kentlere yaşanan göçlerle birlikte kentsel nüfus hızla artmaktadır (Şekil 2.2). Fakat kentleşme yalnızca bir nüfus hareketi olarak düşünülmemeli, toplumun yapısındaki ekonomik ve toplumsal değişimler de kentleşme ile birlikte dikkate alınmalıdır.

Şekil 2.2: İstanbul’da yaşanan kentleşme – Murat Germen (Url-1).

Keleş (2012) kentleşmeyi; “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci” (s. 31) şeklinde tanımlamaktadır. Davis (2006) ise kentleşmeyi; kentsellik ve kırsallık

sürekliliğinin her noktasında gerçekleşen yapısal bir değişim, bu noktalar arasındaki yoğun bir etkileşim olarak kavramsallaştırmaktadır.

Kentleşme, sanayileşme ve modernleşme sonucu ortaya çıkmaktadır. Gelişme düzeyleri, ekonomik durumları farklı bütün ülkeler kentleşme ve etkileri ile karşı karşıya kalmış ve kalmaktadırlar. Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan kentleşme daha çok köylerden kentlere olan nüfus hareketleriyle gerçekleşmiştir. Habitat III Ulusal Raporu (TOKİ, 2014)’nda da belirtildiği üzere; “1950 yılında Türkiye’de kentlerde yaşayan nüfusun oranı %25 iken, 1980 yılında bu oran %44’e, 2000 yılında %65’e ve 2012 yılında ise %77’ye çıkmıştır” (s. 1).

Özer (2004) Türkiye’de yaşanan bu hızlı kentleşme ve göç nedenlerini yedi başlık altında açıklamaktadır:

- Demografik nedenler: Toplumsal yapıdaki değişimler.
- Tarımsal yapıdaki değişimler: Tarımın verimliliğinin ve kişi başına düşen tarımsal gelirin köylüyü köyünde tutamayacak kadar düşük olması.
- Çekici güçler: Kente çeşitli hizmetlerin rahat ulaşılabilir olması.
- İletici nedenler: Ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler ile göç etmeye karar verenlere hareket imkanı sağlayan araçlar ve teknolojinin gelişmesi.
- Hukuksal ve siyasal nedenler: Siyasal yapı, çeşitli düzeylerde verilen siyasi kararlar, yönetim yapısının özellikleri.
- Sosyo-psikolojik nedenler: Kentlerin sahip olduğu birçok toplumsal ve kültürel olanaklar nedeniyle kentlerin olumlu nitelenmeleri.
- Dış etmenler: Uluslararası ekonomik ve siyasal kararların etkileri.

Habitat III Raporu’ndaki verilere ve kentlerin durumuna bakıldığında Türkiye’de hızlı bir kentleşme yaşandığı görülmektedir (TOKİ, 2014.). Bu durum; Türkiye’de yaşanan kentleşme tartışmalarına bakıldığında, “hızlı”, “çarpık”, “dengesiz”, ”aşırı” gibi terimlerin kentleşme araştırmalarında sıkça kullanılması ile ifade edilmektedir.

Keleş (2012) yaşanan hızlı kentleşmenin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

- Kentleşmenin, demografik bir süreç olarak sanayileşmiş ülkelere oranla hızla artan, azalmayan bir yol izlemesi.
- Büyük kentlerin, orta büyüklükteki ve küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi,

- Kentleşme hareketinin kimi coğrafi bölgelerdeki kentlere yönelmiş olması nedeniyle, kimi bölgelerin kentleşme oranının düşük düzeyde kalması,
- Kentleşen nüfusun kent ve kamu hizmetleri gereksinmelerinin karşılanmasında yetersizliklerin alması,
- Kentleşen nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılamaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve farklı hizmet dallarında yığılması (s. 43).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kentleşme hızı daha yüksektir. Yaşanan hızlı kentleşmenin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Yüksek katlı binaların yapılması ve kaliteli yaşam alanı sağlanması, enerji etkinliğinin yükselmesi, atık yönetim sistemlerinin oluşturulması, eğitim, sağlık ve iletişim gibi sosyal olanakların iyileştirilmesi kentleşmenin avantajları arasında sayılabilmektedir. Kalabalıklaşma nedeniyle temel gereksinimlerin maliyetinin artması, kira ve arsa fiyatlarındaki artışla birlikte konut sorunu yaşanması, plansız büyüme nedeniyle “gecekondulaşma ve kaçak yapıların artması” kentleşmenin dezavantajları arasında gösterilmektedir. Ayrıca kentleşmenin, doğal yaşam alanlarının yerleşim alanlarına dönüşmesi, doğal kaynakların aşırı tüketimi ve kirletilmesi gibi çevre üzerine etkileri de bulunmaktadır (Ulusoy & Vural, 2007).

Günümüzde Türkiye’de İstanbul, Ankara, İzmir vb. büyük kentlerde yaşanan hızlı kentleşme de birçok sorun barındırmaktadır. Kentlerde sağlıksız yapılaşma, konut açığı sorunu, hava kirliliği, ulaşım ve alt yapı yetersizliği, yeşil alan, rekreasyon alanı ve eğitim tesisleri eksikliği gibi pek çok konuda sorun yaşanmaktadır. Aynı zamanda, kentleşmenin diğer bir boyutu da köyden kente gelen insanların kentlileşememesi, kentli yaşam biçimini benimsememesi sorunudur.

Kentlileşme; kente göç eden insanların kentsel özelliklere sahip olması, yaşam şeklinin değişmesi ve kentli olma sürecidir (Suher, 1981). Kente göç eden insanların kentli yaşam şeklini, kültür kalıplarını benimsemeleri beklenmektedir. Fakat genellikle kentlilerin, kente yeni göçenlere karşı dışlayıcı tutumları, göç eden insanların ekonomik, sosyal durumları gibi nedenlerle kentlileşme gerçekleşmemektedir. Bu şekilde gerçekleşen kentle bütünleşememe sorunu, ne kentli ne de köylü olan ara bir kimlik oluşumuna neden olmaktadır (Erder, 2000) (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: Başibüyük ve Kayabaşı’nda kentlileşme manzaraları (Nar Photos, 2013)

Kentlileşmenin gerçekleşebilmesi için ekonomik ve kültürel düzeyde belirli aşamaların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu kısmen daha kolay aşılabilir bir süreç olsa da kente özgü davranış kalıplarının benimsenmesi daha uzun sürede edinilen özelliklerdendir (Kaya, 2003). Kırsal alanda davranış kalıpları edinmiş insanın, kente özgü davranışlar benimsenmesi sosyal hayattaki iletişim ortamıyla ilişkilidir.

Kent mekanında karşılaşılan geleneksel giysiler içerisindeki insanlar, kamusal alanlarda beslenen hayvanlar kentli nüfusun bir bölümünde mekansal ve toplumsal gerilimlere neden olmaktadır. Özellikle bu kentlileşememe sorunu kentli kimliğinin daha da belirgin hale gelmesine, kentte karşılaşılan bütün sorunların sebebi olarak gecekondunun gösterilmesine neden olmaktadır (Aslan & Erman, 2015). Özellikle İstanbul’da karşılaşılan bu durum kentli-köylü ikilemi üzerinden “kentlerin köylüleşmesi” şeklinde de yorumlanmış ve kültür farkı sorunu nedeniyle kentsel alanda karşılaşılan bütün problemler, köylülerin kentsel yaşama uyum sağlayamamalarına bağlanmıştır (Erder, 2000).

2.1.2 Kentleşme ile konutun değişimi

Günümüzde kentleşme ile kırdan kente yaşanan göç sonucu nüfusun artması, küreselleşme ile birlikte insan ihtiyaçlarının farklılaşması gibi nedenlerden dolayı birçok farklı alanda değişim yaşanmaktadır (Şekil 2.4). Teknolojik, ekonomik, sosyo-kültürel değişimler nedeniyle fiziksel çevrelerin değişmesi, yeni yaşam alanları oluşturmakta; bu durum da “konut” un anlamının değişmesine neden olmaktadır.

Engels (1977) kentleşme ile kentlerde yaşanan değişimi, gelir farklılığı nedeniyle oluşan sınıfsal farklılığa dayandırmaktadır. Bu sınıfları işçi sınıfı ve burjuva sınıfı olarak ayırmakta ve kapitalist sistem nedeniyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu

durumun yaşam alanlarına da yansıdığını, bu nedenle kentlerde farklı ve ayrılmış konut örüntüleri oluştuğunu savunmaktadır.

Şekil 2.4: Değişime neden olan etmenler.

Türkiye’de kırdan kente yaşanan göçle birlikte konut kavramı farklılaşmış ve geçici barınma amaçlı gecekondular yapılmıştır. Devletin tutumu, çözüm politikaları, hızla artan kent nüfusu nedeniyle zaman içinde yapılan tek katlı gecekondular, salt barınma amacından uzaklaşarak apartmanlara dönüşmüştür. Bu süreçte kentsel mekanda çöküntü alanları oluşmuştur. Günümüzde de kentsel değişim ve dönüşüm projeleri ile gündeme gelen bu bölgeler konut dokusunda yaşanan değişimin bir örneği olarak görülmektedir.

Küreselleşme ile insan ihtiyaçlarının farklılaşması ve çeşitlenmesi, aile yapısındaki değişimler konutun salt barınma kavramının ötesinde farklı anlamlar kazanmasına neden olmuştur. Yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasıyla konutun kazandığı kimlik, statü, prestij gibi kavramlar konutu bir tüketim nesnesi haline dönüştürmüştür. Özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde üst ve orta - üst gruba yönelik üretilen lüks konut siteleri son dönemin konut anlayışını yansıtmaktadır. Fiziksel kalite, çevre koşulları, donatı alanları, sosyal imkanlar ve eğitim olanakları gibi konut alanlarının niteliği konutu salt barınma kavramının ötesine taşımaktadır. Bu şekilde farklılaşan konut alanları, kullanıcıları üzerinde çok boyutlu toplumsal etkileri olan ortamlardır (Erder, 1997).

Yaşanan değişim ve hareket içerisinde dönüşen konut yapısını Güvenç ve Işık (2002) İstanbul özelinde üçe ayırarak incelemektedir:

- Zengin konut alanları: Orman ya da deniz kenarında, diğer alanlardan yalıtılmış, üst gelir gruplarına hitap eden, az yoğunluklu villa tipi konut yerleşmeleridir. Aynı şekilde karma konutlu projeler ve siteler de bu gruba dahildir.

- Daha homojen-tampon konut alanları: Dokusu değişmiş eski gecekondu alanları ve çevre yoluna yakın yerleşmelerdir. Belirgin olarak bir sınıfın temsil edilmediği bu yerleşmeler üst ve alt gelir grubunun arasındaki geçişin sağlandığı yerleşimlerdir.
- Düşük gelirli kişilerin konut alanları: Kentleşme ile değişeceği düşünülen fakat dönüşüm geçirmemiş gecekondu alanları veya çevre mahalleleridir. Bu tip konut alanları kentsel dönüşüm projeleri ile gündeme gelmektedir (s.211).

Üst, orta ya da düşük sınıf alanları farklı toplumsal katmanları ve kentsel mekanda farklı gündelik hayat alanlarını ifade etmektedir. Bu nedenle; toplumsal farklılaşmaya göre değişen bir mekansal farklılaşmadan bahsetmek mümkündür. Konut alanlarındaki farklılıklar bireylerin yaşam kalitesini de etkilemektedir. Kentsel mekanda karşılaşılan eşitsizlikler, her bir yerleşmenin kent içindeki olanaklara farklı mesafede oluşunu göstermektedir. Bu durum, bir çok konuda gerilimlere ve çelişkilere neden olmaktadır. (Erder, 1997).

2.2 Plansız Olarak Gelişen Konut Alanları ve Kente Etkileri

Plansız olarak gelişen, barınma amaçlı üretilen konutlar gecekondulardır. Gecekondu Kentbilim Terimleri Sözlüğünde; bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin bilgisi dışında yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanmayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998). 1966 tarihli 775 sayılı gecekondu yasasında; imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar tanımı yer almaktadır (775 sayılı Gecekondu Kanunu, 1966). Cities Alliance Hareket Planı raporunda ise gecekondu alanları; yüksek yoğunluklu, şehirlerin kenarına yayılan, yasal tanınma ve haklara sahip olmayan, konut ve yaşam koşullarının son derece zayıf olduğu, şehirlerin ihmal edilmiş kısımları olduğu belirtilmektedir (Alliance, 2017).

Gelişmekte olan birçok ülkede benzer nedenlerle gecekondu kavramı yer almaktadır. Meksika’da “colonias populares”, Portekiz ve Brezilya’da “favela-çortiço”, Amerika’da “ghetto”, Tunus’ta “gourbeville”, Delhi’de “katras”, Mumbai’de “chawls” (UN-Habitat, 2003) gibi farklı terimlerle ifade edilen gecekondu

genellikle yüksek yoğunluklu ve düşük konut standartlarına sahip gecekondu alanlarını simgelemektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Farklı ülkelerde gecekondu bölgeleri (Url-2).

Gecekondu alanlarının konut kalitesi, temel hizmetlere erişim, alt yapı sistemleri gibi özellikleri ülkeden ülkeye göre farklılık gösterse de; yaşanan süreç “kentlere yeni gelen insanların, kamu kuruluşlarına ya da özel kişilere ait arsalarla el koyarak, buldukları geleneksel yapı malzemeleri ile tanıdıklarından yardım görerek gecekondu yapmaları şeklinde” (Keleş, 2014, s. 367) birbirine benzemektedir.

1950’li yıllarda Türkiye’de Marshall yardımı, liberalleşme politikaları, tarımın modernleşmesi ve toprağın değer kaybetmesi köylerden kentlere hızlı bir göç süreci yaşanmasına neden olmuştur. İnşaat, sanayi ve ticaret alanlarında yaşanan gelişmelerle kentlerin sunduğu istihdam olanakları ve barındırdıkları imkanlar da yaşanan yoğun göçün nedenleri arasında yer almaktadır (Şenyapılı, 2004). Kentlerde yaşanan bu hızlı nüfus artışı sonucunda konut stoğunun yetersiz kalması, ulaşım ve altyapı gibi farklı sorunlar ortaya çıkmış ve kentler yeni gelen nüfusun ihtiyaç ve beklentilerini karşılayamamıştır. Bu nedenle barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla gecekondu ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk olarak kent merkezindeki boş alanlara gecekondu yapılmıştır. Fakat kent merkezindeki potansiyelin yetersiz kalması, gecekonduların merkezde çok göz önünde olması, sanayi alanlarına yakınlık nedeniyle zamanla kent dışındaki sahipsiz alanlara doğru yayılma gerçekleşmiştir. Bu şekilde sayıları gün geçtikçe artan gecekondu bölgeleri, kentin dışını oluşturan çeperlere, yeni düğüm noktaları olarak eklenmişlerdir (Keyder, 2000).

Gecekondu, yapıldıktan sonra “içinde yaşanarak genişletilen ve geliştirilen bir konut türüdür” (Tekeli, 2010, s. 73). Gecekonduyun sürekli bir yapım süreci içerisinde olduğunu gösteren bu durum, bütün gecekonduların ortak karakteristiğidir. Tuğla ve betonarme cepheler, tamamlanmamış çatılar ile bitmemişlik açıkça yansıtılmaktadır. Tasarım, yapım ve kullanım süreçlerinin iç içe geçmiş yapısı aynı zamanda gecekondu ailesinin sosyo-ekonomik bakımdan dinamik yapısını da yansıtmaktadır (Özsoy, 1998).

Gecekondu günümüze kadar değişerek ve gelişerek gelmiştir. İlk başlarda hazine arazilerine, tek katlı, kalitesiz malzemelerden, sahibinin iş gücü ile yapılan gecekondu zaman geçtikçe üç dört katlı apartmanlar halinde, kaliteli malzemelerle, profesyonel iş gücü kullanılarak yapılmıştır. Kentlileşme, apartmanlarda oturma isteği ve kazanç elde etmek için kullanıcılar gecekondularını geliştirmeye başlamışlardır. Zaman içinde gecekondularına kat ilave edenler, bahçelerini büyütenler ve oluşturulan mekanları tanıdıklarına kiraya verenler görülmüştür.

Habitat III Ulusal Raporu (2014)’nda gecekondualarda yaşanan değişim şu şekilde ifade edilmektedir: “Gecekondu ilk aşamada sosyo-ekonomik durumu çok düşük olan vatandaşların barınma ihtiyacının masumca karşılanması şeklindeyken, daha sonraları çıkarılan kanun ve aflarla hem meşruiyet kazanmış hem de ticari bir statü elde etmiştir” (s. 42). Dar gelirlilerin oluşturduğu bu konut alanları politik nedenler, aflarla tanınmış ve süreç içerisinde orta sınıfların da yaşadığı kentsel konut alanları haline gelmiş, enformel olan girişimciler de konut sahibi olmuşlardır (Keyder, 2000). Fakat gecekonduların çoğunluğu imar mevzuatına uygun yapılmadığından ve tapuları olmadığından dolayı “kaçak yapılar” olarak anılmaktadır.

Özellikle İstanbul’da belirgin bir doku oluşturan gecekondu genellikle sanayi alanlarının yakınında üretilmekteydi. Zeytinburnu dericilik ve dokuma, Ayvansaray-Eyüp arası dokuma, gıda ve lastik, Mecidiyeköy bira, dokuma ve çikolata, Beykoz-Paşabahçe Sümerbank kundura ve şişe cam, Maltepe dokuma, oto fabrikalarının yanında yer almaktaydı. Bu nedenle alanların çevrelerinde yer alan gecekondu sanayilere ucuz iş gücü sağlamaktaydı (Tekeli, 2010). Ayrıca eski gecekondu yerleşmelerine bakıldığında isimlerinin çoğunun tepe ile bittiği görülmektedir: Gültepe, Fikirtepe, Nurtepe, Çeliktepe gibi. Bu durum gecekonduların kentin sanayi alanlarında bulunan dik yamaçlara yerleştiklerinin göstergesidir (Urbanage, 2009a).

Keleş (2012), gecekondunun tarihini 4 döneme ayırarak incelemektedir. İlk dönem, gecekondunun salt barınma ihtiyacı için yapıldığı, 1960 yılına kadar geçen dönemdir. Bu dönemde önemli olan gecekondunun kullanım değeridir, kiracıya rastlanmamaktadır. İkinci dönem, gecekondunun sahibinin yaptığı diğer gecekonduları kiraya verdiği 1960-1970 arasındaki dönemdir. 1980’lerde güçlenen üçüncü dönem ise; gecekondunun ticarileştiği, gecekondunun yapıp satan firmaların ortaya çıktığı dönemi kapsamaktadır. Dördüncü dönem; 2000’li yıllarda gecekonduların kentte ve toplumda kabul edildiği, rant kavramının ortaya çıktığı ve devletin kentsel dönüşümle birlikte yenileme yapmaya başladığı dönemdir.

Gecekondulaşma süreci insanların arasındaki iletişim ağı sayesinde beslenmiştir. Hemşerilik bağı bu durumda öne çıkan en önemli etmenlerden birisidir. Kente kendisinden önce gelen bir akrabanın, tanıdığın olması; iş bulma, ev gibi konularda destek görme sayesinde köyden kente göç edenler kentte varlığını sürdürebilmiştir. Zaman içinde yaşayanların kültürel özellikleri, kentsel deneyimlerle birleşerek farklı boyutlar kazanmış ve yeniden şekillenmiştir (Erder, 2011). Bu şekilde gelişen gecekondular mahalle niteliği kazanmış, kentsel yerleşme alanına dönüşmüştür. Mahalle içinde yaşanan iç dayanışma nedeniyle gecekondunun çevrelerinde çok sayıda dernekler kurulmuş, mahallelerin gelişimine katkıda bulunulmuştur. Bu şekilde oluşan dernekler günümüzde kentsel dönüşüm projelerinin “yerinden etme” gibi sonuçlarına karşı, barınma haklarını koruyabilmek amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Özellikle son yıllarda gecekondunun mahalleleri suç olayları ile anılmaya başlamıştır. Yeterli yatırım yapılmaması, özellikle etnik kökenli ayrışmalar, artan yoksulluk ve işsizlik nedeniyle bu bölgelerde problemler çoğalmaktadır. Bu problemlerin fiziksel mekana yansımaları ile yaşanan sosyal dışlanma, ayrışma ve suç gibi kavramlarla bölgelerin medyada sıkça anılmasına neden olmaktadır (Wassenberg, 2004). Kentte işçi sınıfı mahallelerinin tehlikeli olarak görülmesinde, 1990 sonrasında medyada yer alan “varoş” söyleminin de etkisi olduğu söylenmektedir. Varoş kelimesi, bütün işçi mahallelerinin gidilmesi tehlikeli mekanlar olarak damgalanmasına neden olmaktadır (Yorucu, 2014).

Gecekondulaşma sunum biçimi ile, hızlı sanayileşme ve kentleşmenin sorunlarını yaşayan Türkiye konut niceliği/açığı sorununu yaşamamıştır (Bilgin, 2013). Hatta gecekondunun olgusunu inceleyen araştırmacıların bazıları, köyden kente göç eden ailelere ucuz arsa sağlanmış olsaydı gecekondunun diye bir sorunun kalmayacağını, çünkü

gecekondu yapanların devletin önemli bir görevini üstlendiklerini söylemektedirler (Keleş, 2014). Konut sorunu çözümü zor olan bir durum olsa da; gecekonducuların kentsel konut üretiminde bir potansiyel oldukları açıktır.

Kalitesiz konut alanları oluşturan gecekonducular, sınırlı olanaklarla yapıldıklarından inşaat kaliteleri de düşüktür. Zaman içinde nüfus artışı ile birlikte dikeyde ve yatayda yaşadıkları büyümelerle yoğunlukları artmaktadır. Bu konut mahalleleri iç içe geçmiş çıkmaz sokakları, düzensiz evleri nedeniyle “çarpık kentleşme” olarak adlandırılmakta ve planlı kentleşmenin sunduğu rasyonel kent planlamasına ters düşmektedir. Fakat plansız olarak gelişen konut alanları; organik fiziksel dokuları, barındırdığı farklı kültürler ve yaşam biçimleri ile tek tipleştirici moderniteyi sarstığı için bu dokuları olumlu bulan araştırmacılar da bulunmaktadır (Erman, 2016).

2.2.1 Gecekondu sorunu çözüm politikaları

Gecekondu sorununa çözüme yönelik çıkarılan ilk yasa 1948 yılında 5218 sayılı yasadır. Bu yasa kapsamında Ankara sınırları içerisinde, gecekonducuların durumlarının iyileştirilmesi ve gecekondu yapmak isteyenlere arsa yardımı yapılması amaçlanmıştır. Ankara - Yenimahalle bu şekilde oluşturulmuştur. İlerleyen yıllarda gecekondulaşmanın artması ile birlikte 5431 sayılı yasa ile gecekondu yapımının önlenmesi ve yapanların cezalandırılması amaçlanmışsa da başarıya ulaşamamıştır.

1953 yılında çıkarılan 6188 sayılı yasa ile konut yapmak isteyen ailelere belediyelerin arsa sağlaması amaçlanmıştır. Bu zamana kadar olan gecekonducuların yasallaşması ve bundan sonra gecekondu yapımının yasaklanması istense de gerekli başarı sağlanamamıştır. 1959 yılında çıkarılan 7367 sayılı yasa ile hazine arazileri belediyeye devredilmiş ve gecekondu önleme amacıyla kullanılması istenmiştir, fakat bu çalışma da olumlu sonuç vermemiştir.

1960 yılı sonrasında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulmasıyla planlı bir döneme girilmiş ve günümüze kadar kalkınma planları yayınlanmıştır. 1963-1967 yılları arasını kapsayan I. Beş Yıllık Planla gecekondu sorunu daha geniş bir açıdan değerlendirilmiş, konut sorunu bütüncül olarak ele alınmıştır. Yapılan plan; gecekonducuların mevcut durumlarının gerekli kamu hizmetleri sağlanarak iyileştirilmesi, kötü koşullarda olan gecekonducuların temizlenmesi amacıyla tasfiye edilmesi ve gecekondu yapımının önlenmesi şeklinde üç amaca yönelmektedir (1.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963).

I.Beş Yıllık Plandaki ilkeler doğrultusunda gittikçe büyüyen gecekondu sorununa çözüm bulmak amacıyla 775 sayılı Gecekondu Yasası çıkarılmıştır. İlerleyen yıllarda birtakım değişikliklere uğramış olsa da, günümüzde uygulanan yöntemlerin temel ilkeleri bu yasa ile belirlenmiştir. Yasanın 1.maddesinde “Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçlarla alınması gereken tedbirler hakkında bu kanun hükümleri uygulanır” (775 sayılı Gecekondu Kanunu, 1966) biçiminde yasanın amacı ifade edilmektedir. Gecekondu önleme bölgeleri de bu yasa çerçevesinde 1963-1984 yılları arasında gecekondu sorununa çözüm bulmak amacıyla farklı bir konut sunum biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan alan araştırmasının gecekondu önleme bölgesi ile olan yakın ilişkisi nedeniyle bu kavram detaylandırılmıştır.

İstanbul’da 775 sayılı yasa ile; 134 tasfiye bölgesi, 156 ıslah bölgesi ve 7 gecekondu önleme bölgesi belirlenmiştir. Gecekondu önleme bölgeleri: Osmaniye, Küçükköy, Atatürk Çiftliği, Gülsuyu, Örnek Mahallesi, Şerifali Çiftliği ve Kanlıca şeklindedir. (Aslan & Erman, 2015).

Öztürk (2005) gecekondu önleme bölgelerinin oluşturulma amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Gecekondulaşmayı önlemek,
- 775 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte gecekonduları yıkılan nüfusa yerleşim imkanı sunmak,
- Kırsal alanlardan kente göç eden muhtemel gecekondu nüfusunu düzenli yerleşim altında tutmak,
- Sağlıklı yaşam koşullarını ve kentsel mekanı oluşturmak,
- Konut sorununun çözümüne katkıda bulunmak,
- Alt gelir gruplarına konut ve yerleşim imkanı sağlamak,
- Plan hedefleri doğrultusunda, toplu konut olgusunu yaygınlaştırmak.

Yasada gecekondu önleme bölgeleri ile ilgili yerel yönetimler tarafından arsa ve parasal yardım sağlanacağı, önleme bölgelerinin tespit edilerek alt yapı ve parselasyon yapılacağı, uygun ödeme koşulları ile arsa ve konut oluşturulacağı belirtilmiştir.

1966 yılında 48 ha.’lık Osmaniye ve 63 ha.’lık Maltepe-Gülsuyu önleme bölgeleri bakanlık tarafından uygulama yapılan iki bölgedir. İstanbul’da 1970 yılında 35, 1982 yılında ise 53 gecekondu önleme bölgesi bulunmaktadır ve 1334 ha. alan yerleşmeye

açılmıştır (Tekeli, 2010). Avrupa Yakası'nda Kâğıthane-Çöplük, Alibeyköy, Küçükköy, Eyüp-Topçular, Bakırköy-Osmaniye, Avcılar, Halkalı, Kemerburgaz; Anadolu Yakası'nda ise Kartal, Şerifali Çiftliği, Maltepe-Gülsuyu, Ümraniye, Soğanlık gibi bölgeler bu alanlardan bazılarıdır (Öztürk, 2005).

Gecekondu bölgelerindeki konut uygulamaları nüve evlerle başlamıştır. Bir oda, bir mutfak ve tuvaletin yapıldığı konutların devamını ailenin kendisinin yapması beklenmiştir. Fakat zaman içinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Sonraki yıllarda kooperatiflere tahsis edilen alanlar, devlet tarafından yapılan kiralık konutlar ya da apartmanlar şeklinde süreç devam etmiştir. Fakat 1982 yılında gecekondu önleme bölgelerinde 272.000 kişinin yaşaması öngörülmesine rağmen bu sayının 51.000 kişi olması, bu alanların gecekondu işgaline uğraması nedeniyle uygulama başarılı olamamıştır (Tekeli, 2010).

Gecekondu önleme bölgeleri İstanbul'da gecekondu yapımını engellemese de İstanbul'un dokusunun değişmesine neden olmuştur. Özellikle bu bölgeler plansız olarak gelişen gecekondu alanlarından farklı özellikler taşımaktadır. Çevre kalitesi açısından bu tür “planlı” denilebilecek alanlarda çocuk oyun alanları, alışveriş, toplumsal ve kültürel hizmetler gibi belirli kentsel hizmetler için yer ayrılmıştır (Özsoy, 1998).

Devam eden yıllarda Kalkınma Planları ile gecekondu af yasalarının çıkarılması, kendi gecekondusunu yapana yardım politikaları, deprem sonrasında imar kanununun düzenlenmesi gibi farklı politikalar benimsenmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı yasa ve 2014 -2018 yılları arasını kapsayan X.Kalkınma Planı ile başta gecekondu alanları olmak üzere değişim ve dönüşüm kavramı gündeme gelmiştir.

2.2.2 Kentsel değişim kavramı

Karmaşık ve dinamik sistemler olan kentsel mekanlar; fiziksel, sosyal ve ekonomik etkilerle sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisindedir. Hızlı nüfus artışı ile gelişen sağlıksız yapılaşma, eskiyen ve yıpranan konutlar, afet riski, değer kaybeden alanların oluşması gibi faktörler kentlerde yapıların ve alanların değişmesi ihtiyacının artmasına neden olmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014). Roberts & Sykes (2000) kentsel değişimi, ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevre koşullarının iyileştirilmesi için çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir eylem bütünü olarak tanımlamaktadır. Lichfield'a (1992) göre ise kentsel değişim; kentsel bozulma süreçlerini daha iyi

anlamak için ortaya çıkan ve gerçekleşecek dönüşümdeki sonuçlar üzerinde bir uzlaşmadır. Kentsel değişim; yaşanan değişimler, gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan sorunları gidermeyi, genellikle mevcut yapıların yenilenmesini, düzenlenmesini, fiziksel değişimin sosyal hayatı etkilemesiyle kentle bütünleşen bir alan oluşturulması, yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmektedir.

Roberts & Sykes (2000) kentsel değişimin 5 amacı olduğunu belirtmektedir:

- Kentin fiziksel koşulları ve toplumsal problemleri arasında ilişki kurarak kentsel problemlere çözüm bulmak.
- Kent dokusunu oluşturan parçaların fiziksel değişim ihtiyaçlarına cevap vermek.
- Kentsel yaşam kalitesini artırmak, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı sağlamak.
- Kentin yayılmasını önlemek, kullanılmayan alanların yeniden kullanılmasını sağlamak.
- Çok aktörlü bir planlama anlayışı benimsemek.

Sanayi devrimi sonrası dünyada kentsel değişim kavramı bir planlama aracı olarak ortaya çıkmıştır. Uygulanan projeler ülkelerin sosyal devlet politikaları, güç dengeleri, kentlerin sosyal, fiziksel ve ekonomik yapılarındaki farklılıklar nedeniyle değişiklik göstermektedir. Fakat uygulamaların büyük bir çoğunluğu dar gelirlilerin yaşam alanlarını, çöküntü bölgelerini hedeflemektedir (Smith, 2002). Genellikle gelişmiş ülkelerde şehir merkezine dönüş, şehir merkezinin canlanması gibi uygulama alanı bulan kentsel dönüşüm; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde şehrin çöküntü alanı haline gelmiş alanlarını iyileştirme ve sağlıklılaştırma olarak gerçekleşmektedir.

Türkiye’de ise ilk olarak 2005 yılında 5366 sayılı yasada kentsel değişim kavramı gündeme gelmiştir. Yasada; gecekondu bölgeleri, kaçak yapıların bulunduğu yüksek yoğunluklu alanlar, yıkım riski yüksek alanlar, çöküntü alanları ve tarihsel kent merkezlerinden “kentsel dönüşüm ve gelişim alanları” olarak bahsedilmektedir. Bu alanlarda kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin desteğiyle kentsel değişim çalışmalarının gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Değişimle sosyal donatı alanları oluşturmak, tarihi dokuyu restore ederek devamını sağlamak, çöküntü alanlarının denetimsiz alanlar olarak anılmasını engelleyerek kaliteli alanlar haline getirmek,

kentsel çevrede otopark sorununa ilişkin politikalar geliştirmek hedeflenmektedir (5366 sayılı Kanun, 2005).

Son dönemlerde ise ülkemizde kentsel değişim söylemi yeni bir boyut ve uygulama alanı kazanmaktadır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6636 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ile birlikte afet riski altındaki kentsel alanlarda, gerekli kentsel dönüşüm uygulamaları yapılarak riskin azaltılması, sağlıklı yaşam alanları ve çevreleri oluşturulması amaçlanmaktadır. Günümüzde başta İstanbul olmak üzere, deprem tehdidi bütün dönüşümlerin ortak nedenini oluşturmaktadır. Böyle bir tehlikenin varlığı, planlı ve düzenli alanlar oluşturmak için bir fırsat olarak görülmektedir. Bu nedenle İstanbul, hızlı dönüşümün ve rant mücadelesinin yaşandığı bir kent olarak gündeme gelmektedir (Türkün, 2014).

Türkün (2014) İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşümün; mekanların konumları, çevrelerinde yaşanan gelişmeler, mevcut konutların ve yaşayanların özellikleri nedeniyle 3 farklı şekilde yaşandığını belirtmektedir:

- Rantı yüksek alanların serbest piyasa mekanizması içinde soylulaşması: Galata ve Cihangir'de yaşanan soylulaşma.
- Merkezi konumu nedeniyle serbest piyasa aktörlerinin ilgisini çeken alanlarda yaşanan dönüşüm: Fikirtepe kentsel dönüşüm uygulamaları.
- Dönüşümü kilitlenmiş alanlarda, plan ve proje kararları ile “dönüşüm alanı” ve “yenileme alanı” ilan edilerek, çıkan yasaların yardımıyla yaşanan dönüşüm: Tarlabası, Fener-Balat-Ayvansaray örnekleri (Şekil 2.6).

Özellikle İstanbul'da son yirmi yıldır yaşanan “gecekondu arınma” süreci ile; gecekondu alanlarının yerine rezidanslar, iş merkezleri yapılmakta ve farklı aktörler (yerel yönetimler, TOKİ, KİPTAŞ ve mütahitler vb.) süreç içerisinde kolektif bir biçimde çalışmaktadır. Bu süreç; kentsel mekanın hem estetik olarak hızla değişimine hem de mekandaki toplumsal ilişkilerin değişmesine neden olmaktadır (Aslan & Erman, 2015).

Günümüzde gerek manzara, gerekse konumu nedeniyle rant potansiyeli yüksek gecekondu alanları ya da gecekondu önleme bölgeleri kentsel dönüşüm alanı ilan edilerek yıkılmaktadır. Bu bölgelerde yaşayanlar ise TOKİ'nin dar gelirli için ürettiği toplu konutlara yıllar içinde kurulmuş toplumsal ilişkileri düşünülmeden yerleştirilmektedir.

Yatırımların gerçekleştiği alanlardan dışlanan dar gelirli yerlerine, genellikle toplumun orta ve üst gelir grupları yerleşmektedir. Sosyal ve mekansal olarak yaşanan bu değişim ayrışmayı derinleştirmektedir.

Şekil 2.6: İstanbul’da bazı kentsel dönüşüm uygulamaları (Url-3).

Yalçın ve diğ. (2014) kent çeperinde yer alan, yoksul insanların oturması nedeniyle süreç içerisinde çöküntü mahalleleri olarak anılan, kaçak yapılaşmalardan oluşan birçok alanın günümüzde kentsel değişim yaşadığını belirtmektedir. Yapılması düşünülen plan ve projelerin sosyal ve mekânsal özelliklerinin, mahalle yapısı ile bağdaşmadığını belirten araştırmacılar, genellikle yapılaşma ve nüfus yoğunluğunu azaltan bu projelerin mahalle halkını taşınmak zorunda bıraktıklarını söylemektedirler. Ayrıca bu projeler planlamanın en başında üst ve orta gelir grubuna yönelik, onların istekleri doğrultusunda tasarlanmakta ve uygulanmaktadır.

Batı ülkelerinde kentsel dönüşüm için farklı müdahale biçimleri geliştirilse de (yenileme, canlandırma, rehabilitasyon, yeniden geliştirme vb.); Türkiye’de öne çıkan sadece gecekondular alanlarının dönüşümüdür. Yalnız dönüşümün sadece fiziksel boyutları düşünülmekte, toplumsal, sosyal, çevresel, ekolojik boyutları ihmal edilmektedir. Dönüşümde ancak bütünsel bir yaklaşım, stratejik bir planlama anlayışı, katılımlı bir planlama süreci, sürdürülebilirlik, olanaklara eşit erişim, yaşam kalitesinin artırılması gibi temel kavramların benimsenmesi ile daha başarılı projeler elde edilebilmektedir (Akkar, 2006).

2.3 Planlı Olarak Gelişen Konut Alanları ve Kente Etkileri

Konut yerleşimleri barınma sorunu ekseninde mahremiyet ve güvenli bir alan oluşturmak amacıyla belirli sınırlar içerisinde üretilmeye başlanmış ve ilerleyen dönemlerde bahçeli, müstakil evler olarak gelişmişlerdir. Farklı fiziksel, ekonomik ve kültürel çevrelerde yalı, konak gibi farklı üretim biçimleri görülen konut alanları, modernleşme ve batılılaşma ile apartman ya da modern tekil konut biçiminde üretilmişlerdir. Planlı olarak gelişen konut alanlarında bu şekilde farklı üretim biçimleri yer alsa da, günümüzde üst ve orta gelir grubuna yönelik tasarlanan kapalı konut siteleri bu grubun en yaygın görülen üretim biçimini oluşturmaktadır.

Zaman içerisinde farklı ülkelerdeki kentsel mekanlarda benzer nedenlerle yaşanan dönüşümler yeni konut üretim biçimleri ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kent merkezinde ve çevresinde gerçekleşen değişimler farklı olguları gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki; 1950’li yıllardan itibaren kent merkezinde yaşamayan orta sınıfların kent merkezine dönmesiyle ortaya çıkan soylulaştırma kavramıdır. Diğerisi ise; kentlerin yeni çevrelerini oluşturan kapalı yerleşme olgusudur. Bu iki olgu “toplumsal sınıfların mekandaki temsilleri açısından önemlidir” (Kurtuluş, 2011).

1980’lerde ekonomik ve toplumsal gelişmelerle birlikte yeni oluşan sosyal tabakanın, tüketim alışkanlıkları nedeniyle alternatif konut alanları oluşmuş ve kapalı siteler gündeme gelmiştir. Blakely ve Snyder (1999) kapalı sitelerin üç özelliği olduğunu belirtmektedir. İlki bu yerleşimlerdeki dışa kapalılık ile belirlenen güvenlik olgusu, ikincisi sosyal olanakları nedeniyle belirli bir grubu yönelik bir yaşam şekli sunmaları ve son olarak bu yerleşimlerin yatırım aracı olarak değerlendirilmeleri şeklindedir. Barınma amacıyla üretilen konutun günümüzde kapalı sitelerle anlamının değiştiği, aslında bir yaşam tarzı satın alındığı söylenmektedir.

Genel olarak orta ve üst gelir grupları için tasarlanan korunaklı siteler; dışarıya kapalı, üst düzey güvenlik önlemleri olan ve barındırdıkları sosyal imkanlarla farklı bir yaşam tarzı ortaya koymaktadır. Bu yerleşimler; korunaklı adacıklar (fortified enclaves), kapalı yerleşmeler (gated communities), korunaklı bölgeler (fortified territories), sınır şehirler (edge cities), kapalı komşuluklar (enclosed neighborhoods) gibi yerli ve yabancı literatürde farklı isimlerle anılmaktadırlar (Işık & Pınarcıoğlu, 2005). Bu tanımlarda, kent içi ya da çevresinde tasarlanan kapalı sitelerin, kentin geri kalanından ayrı yaşadığına vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle kapalı konut siteleri, sakinleri dışında farklı bireylerin giriş çıkışlarının kısıtlandığı yerleşmeler olarak tanımlanabilmektedir.

Günümüzde Türkiye’de ve diğer ülkelerde sıkça karşılaşılan kapalı siteler temel olarak; güvenlik, kentteki olumsuz koşullar, sınıflar arası kutuplaşma nedeniyle ortaya çıkmıştır. Alver (2007) kapalı siteleri diğer yerleşimlerden farklı olarak mekansal uzaklığa ve yaşam şekilleri arasındaki mesafeye dayandırmaktadır. Genel olarak bakıldığında geçmişten günümüze bütün barınma alanları güvenli yaşam nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Fakat kapalı ya da korunaklı sitelerde güvenlik anlayışı daha ön plandadır. Kapalı sitelerin temel dayanağının “güvenlik” olgusu olması akla Baudrillard (1998)’ın “mutlak koruma öldürücüdür. Aşırı korunmuş alan içerisinde beden bütün savunmasını yitirir” (s.70) sözünü getirmektedir. Güvenlikli sitelerdeki güvenlik olgusunun böyle bir sıkıntıya neden olup olmayacağı zamanla ortaya çıkacaktır.

İstanbul’un var olan potansiyelleri nedeniyle yaşadığı hızlı mekansal dönüşümler, konut talebindeki değişimler ve kentsel mekanın büyük sermaye yatırımları ile anılması, kapalı sitelerin Türkiye’de en yaygın ortaya çıktığı şehir olmasına neden olmuştur. 1980’lerde birkaç tane olan kapalı sitelerin 2014 yılında 2290 tane olduğu belirtilmekte ve günümüzde de hızla artmaya devam etmektedir (Şekil 2.7). Belirli bölgelerde yoğunlaşan siteler, kent merkezindeki alanların az olması nedeniyle, özel otomobile dayalı erişebilirlik ile yeşil alan, manzara, sosyal imkanlar gibi nedenlerle kent merkezinin dışına, çeperlere sıçrama eğilimi göstermekte ve bu nedenle ulaşım aksları ile beslenmektedir. (Yalçın ve diğ., 2014).

Öncü (2005) bu çeperlere doğru yerleşme fikrinin üst ve orta sınıfların sağlıklı bir yaşam, temiz bir çevre ile birlikte yeni bir ev düşüncesiyle ortaya çıktığını belirtmektedir. İstanbul’daki yaşam kalitesinin yetersiz olması nedeniyle insanların daha kaliteli alanlar tercih etmek istemeleri, yeni ulaşım projeleri ile desteklenince

kentin çeperlerindeki alanlarda kapalı sitelerin hızla inşa edildikleri görülmektedir. Ayrıca konutun zamanla bir tüketim nesnesi haline gelmesi, alışkanlık haline gelen tüketim kültürü nedeniyle kapalı sitelerin yakın çevrelerinde genellikle alışveriş merkezlerinin yer aldığı görülmektedir.

Şekil 2.7: İstanbul lüks konut siteleri dağılım haritası (Url-4).

1980’li yıllarda ilk örnekleri ABD California bölgesinde ortaya çıkan kapalı yerleşmeler; zaman içinde Avrupa, Asya, Orta Doğu, Latin Amerika, Afrika, Uzak Doğu gibi farklı coğrafyalarda, farklı ekonomik gelişmişlik düzeyi ve kentleşme deneyimine sahip dünyanın pek çok ülkesinde, benzer süreçler ve estetik formlarla, yeni konut sunum biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurtuluş, 2011).

Blakely ve Synder (1999) Amerika üzerine yaptığı araştırmasında kapalı sitelerin 3 türü olduğunu belirtmektedir:

- Yaşam tarzı toplulukları: Güvenlikle beraber sundukları sosyal ve kültürel imkanlarla belirli bir yaşam tarzını simgeleyen kapalı sitelerdir. Country Clublar bu gruptaki örnekler arasındadır.
- Elit gruplar: Üst gelir grubuna yönelik üretilen statü, prestij simgesi olan kapalı sitelerdir. Bu tür sitelerde yaşayanlar kendilerini dışarıda kalanlardan koruması gereken, özel kişiler olarak görmektedirler.
- Kurtarılmış bölgeler ya da güvenlik bölgeleri: Kent içi alanlarda belirli sokak girişlerinin kapatılmasıyla oluşan kapalı konut yerleşimleridir. Güvenliğe dayalı olarak kurulmuş bu bölgelerin Türkiye’de örneklerine rastlanmamakla birlikte, Çin ve Amerika’da bu tarz siteler görmek mümkündür.

Kurtuluş (2005) ise İstanbul'daki kapalı yerleşimleri 3 kategoride incelemektedir:

1. Nüfusun 10 bini aştığı, oldukça geniş alanlarda alt kentler olarak kurulan kapalı yerleşkelerdir. Giriş ve çıkışların kontrol edilmesine rağmen alanın büyüklüğü nedeniyle “dışarıya kapalılık” çok aşırı olmamaktadır. Bu tür yerleşimler barındırdıkları okul, hastane, kamusal alan gibi hizmetlerle diğer yerleşimlerden gelenlerin giriş ve çıkışlarında esneklik tanımaktadırlar. Bahçeşehir bu tür kapalı yerleşmelerdendir.
2. Şehrin merkezinde ya da çeperinde ortaya çıkan gösterişli apartman ya da villalarından oluşan lüks konut siteleridir. Alt kent özelliği göstermeyen bu yerleşimlerin barındırdıkları farklı fonksiyonlar olmadığından dolayı dışa kapalılığı birinci tipe göre daha fazla olmaktadır. Genellikle gerekli hizmetleri çevresindeki yoksul yerleşim bölgelerinden karşılayan sitelerde çok sıkı güvenlik önemleri bulunmaktadır. Ayrıca kapalı yerleşimler genellikle bu türde ortaya çıkmaktadır. Acarkent bu tipe örnek olarak gösterilebilmektedir.
3. Dışarıya sert bir şekilde kapalı, sahiplerine mekansal aidiyet kazandıran yerleşmelerdir. Yatırımdan çok prestij sağlayan bu yerleşimlerin İstanbul'da sayıları az olsa da şehrin en pahalı konutlarını oluşturmaktadır. Genellikle daha az sayıda, yüksek maliyetli, az daireli, villa veya konak olarak bahçeli evlerden oluşan siteler, yüksek duvarlar ve sıkı güvenlik kontrolleri ile yabancılara sert bir şekilde kapalıdır. Kemer Country ve Beykoz Konakları bu tip kapalı yerleşmelerin en önemli iki örneği arasındadır (Şekil 2.8).

Günümüzde bu üç tipten farklı olarak, tekil olarak düşeyde yükselen rezidanslar da çoğalmaktadır. Bu konutlarda yaşayanlar 1.sınıf otellerde olduğu gibi bütün hizmetlerini site imkanlarından karşılamaktadırlar. Zamanı kısıtlı, gelir düzeyi yüksek, şehre sürekli gelip giden kullanıcılara hitap eden bu tür konutlar kentsel çevrede sıkça gördüğümüz bir üretim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dört tip yerleşme örneği de bugüne kadar gelişmiş yaşam biçimlerine oranla daha düzenli, homojen, steril ve kapalı bir ortam vaat etmektedir (Yardımcı, 2015). Fakat; nitelik, hayat tarzı, sosyal doku gibi farklılıklar göstermekte ve barındırdığı değerler değişebilmektedir. Örneği bazı güvenli siteler tamamıyla dışarı kapalı, iletişimi sınırlı, toplumun büyük bir kısmından izole olmuş yapılarken, kapalı site olmasına rağmen iletişime ve etkileşime açık yerleşimler de bulunmaktadır (Alver, 2007).

Şekil 2.8: İstanbul'daki kapalı yerleşimler (Url-5).

İstanbul'da bazı bölgelerde deprem riskinin daha yüksek olması, kent merkezinin kalabalıklaşması ve giderek güvensizleşmesi, kentlilerin doğa özlemi, kent karmaşasından uzak doğayla iç içe, özel araçlarla ulaşımın sağlanabildiği, kent çeperlerinde lüks/kapalı konut sitelerinin sunduğu yeni bir yaşam tarzının ilgi görmesine neden olmuştur (Yalçın ve diğ., 2014). Öncelikle bu yerleşim biçimi sadece güvenlik ihtiyacından değil belirli sınıflar için değişen kültürel sermayenin yaşam tarzı yoluyla ifade edilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Yukarıdaki kategorileşmeden de okunduğu üzere; günümüzde konutun artık tüketimin ötesinde marka haline geldiği bir durum yaşanmaktadır (Görgülü, 2011). Güvenli bir yatırım alanı olan arazi ve konut pazarının büyük sermaye yatırımları için çekim alanı haline gelmesi, yapı sektöründe yüksek maliyetli lüks konut üretimini hızlandırmaktadır.

İstanbul'daki kapalı site olgusu daha çok yaşam tarzı, yaşam şekli, statü, prestij pazarlaması şeklinde gelişmiştir. Bu noktaya gelmesinde medyanın da önemli etkisi

bulunmaktadır. Kapalı siteler için oluşturulan reklamlar ilginin artmasına katkı sağlamıştır. Dünyaca ünlü insanların dairelerinin olduğu sitede, onların evleriyle aynı stilde, ithal malzemelerle inşa edilmiş dairelerin reklamı çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapılmaktadır. Ayrıca; maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından ayrı, yalıtılmış mekanlarda yaşanabileceği fikri de en önemli reklam malzemesi olmaktadır. Reklam filmlerinin kurgusunda yaratılan ana fikir; bu sitelerin her birinin kendi kendine yeterli olması, alışveriş merkezleri, kulüpleri, hatta okulları olmasıdır. Şehrin bütün kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürdürmek, bu sitelere trafiğe girmeden hızlı yollardan kolayca ulaşmak reklam ya da broşürlerde sıkça karşılaşılan olgulardır (Keyder, 2000). Farklı nitelikteki konutların reklamlarında genellikle aynı özellikler vurgulanmaktadır. Çağdaş yaşamın gerektirdiği bütün konforun sağlandığı alanlar, bahçelerdeki barbekülerin çevresinde toplanan insanlar, oyun bahçeleri ve sosyal olanaklarla “idealinizdeki ev” tanımını temsil eden konutlar medyada sürekli yer bulmaktadır (Öncü, 2005). Son zamanlarda konut reklamlarındaki asıl amaç, yaşam tarzı pazarlamaktır. Bu durum, konutun niteliğinden çok niceliğine önem veren afişlerden de anlaşılmaktadır.

Blakely (2011) bu durumu şöyle örneklendirmektedir:

Florida’da bir kapalı site yatırımcısının bize söylediğine göre; ev satışı bir eğlence endüstrisidir. Duygularınızın peşinden gidersiniz. Biz tutup da reklamda kapıyı göstermeyiz, ancak bunu göze çarpmayan bir şekilde ima ederiz. Bizim reklamlarımızda evler bile görünmez. Bir yat gösteririz, biz bir duyguyu gösteririz. Bu incelikli imajlar-kodlarla iletilen, kısmen, ırka ve sınıfa ilişkin duygusal bir yansımadır (s.16).

Tanıtlardaki temel vurgu; kent içinde ve çevresinde tasarlanan bu sitelerin, kentin geri kalanından ayrılmış, kapalı sitelerde bir konuta sahip olmanın aslında homojen bir topluluğa, yeni seçkinlerin arasına girmeye neden olduğu ve yaşam tarzı satın almakla aynı anlama geldiğidir (Şekil 2.9). Güvenlikli sitelerin tercihinde etkili bir sembol olan imajlarla sitelerde oluşturulacak toplumsal yapı ve nitelikleri yansıtılmaktadır. Diğer bir tercih sebebi de imajlardan okuyabileceğimiz “aile” kavramının önemidir. Sitelerin çocuk yetiştirme açısından güvenli bir alan oluşturduğu şeklinde bir algı bulunmaktadır. Tanıtlar da ya da afişlerde çocuk olgusu ön plana çıkarılmaktadır. Fakat çocukların bu kadar yalıtılmış bir ortamda sosyolojik ve psikolojik açıdan ne şekilde büyüyeceği ayrı bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Alver, 2007).

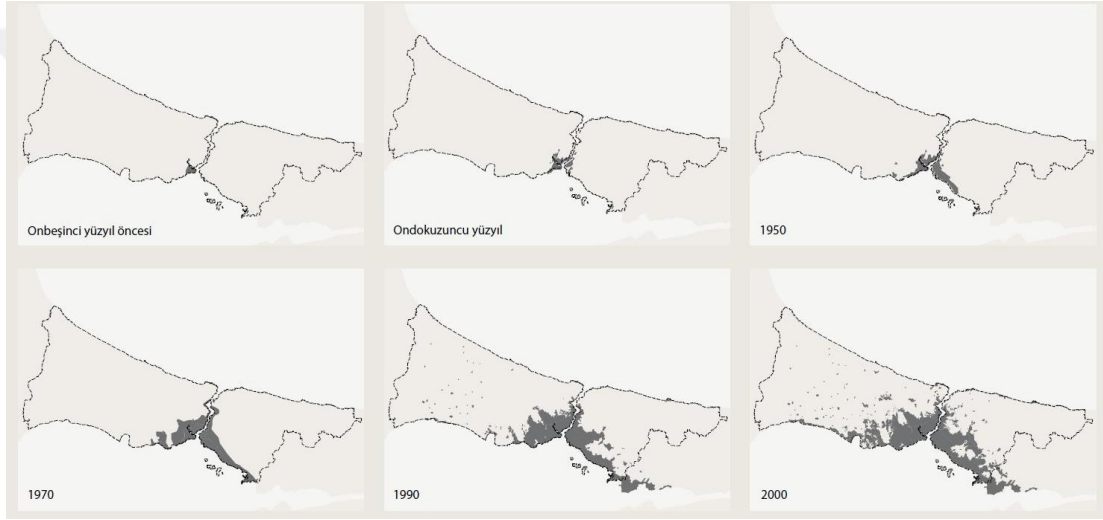
Şekil 2.9: Kapalı konut yerleşimleri tanıtım ve reklamları (Url-6).

Kentteki kamusal anlayışa kapalı, ayrı yönetimlere sahip olan bu yeni yerleşimler, yeni bir yaşam tarzının, farklı bir hayat görüşünün mekansal ve sınıfsal temsilidir. Diğer hayatlardan ve yaşamlardan kendilerini duvarlar ya da güvenlik öğeleri ile izole etmekte, duvarların dışındaki insanlardan kopuk bir hayatı ifade etmektedirler. Üst gelir grubunun mekansal olarak toplumdan ayrı yaşaması (Keyder, 2000) olarak ifade edilen bu siteler sosyal tabakalaşmanın ve mekansal ayrışmanın temel nedenleri olarak görülmektedir.

2.4 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Kent İçindeki İlişkileri

Kent çeperleri; geçmişten günümüze sanayi alanlarının yakınında yer alması, boş alanların fazlalığı, yanlış politikalar ve imar afları gibi olgulara bağlı olarak gecekondularla kaplanmıştır. Nüfusun hızla artması ile arazi değerlerinin yükselmesi, değerli araziler üzerinde yer alan gecekondular için yenileme ve dönüşüm projelerini gündeme getirmiştir. Zamanla kent merkezinin de yapılaşmaya doyması, kentsel

dönüşüm adı altında yeniden yapılanma sürecine girmesi, çeperlerin üst gelir grubunun ilgi alanına girmesine neden olmuştur. Merkezdeki yoğunluk, güvensiz ortam, yeşil alan ve donatı yetersizliği gibi sorunlardan kaçan; kısacası kaliteli yaşam arayan üst sınıflar sağlıklı bir çevre ve temiz hava özlemiyle kenti terk etmeye başlamışlardır (Öncü, 2005). Bu durum kentin yakınlarında ama dışında çok sayıda yerleşimin oluşmasına neden olmuştur. “İstanbul’un yeni ulaşım aksları ile değişen çeperleri, 1960’ların gecekondulaşma hızıyla yarışan kapalı konut siteleri ile yapılaşmaya açılmış, 1980’lerin sonunda birkaç tane olan kapalı yerleşmeler kartopu etkisi biçiminde çoğalmıştır” (Aslan & Erman, 2015, s. 138). Bu da İstanbul’un büyümeye ve yayılmaya başlamasına neden olmuştur (Şekil 2.10).

Şekil 2.10: İstanbul’da kentsel yayılmanın tarihsel gelişimi (Urbanage, 2009a).

Kent dışında doğayla iç içe, manzaralı alanlarda yaşamayı seçen üst gelir grubuna ait pahalı ve kapalı yerleşimlerin hızla arttığı düşünüldüğünde, kentin doğal eşiklerini zorlayarak genişlediği söylenmektedir. Kentin çeperleri genellikle yeni konut alanları ile çevrelenmekte, doğal ve tarımsal araziler yapılı çevrelere dönüşmektedir (Yalçıntan ve diğ., 2014) (Şekil 2.11). Maslak yönündeki büyüme sonucunda Göktürk, Zekeriyaköy gibi yeni yerleşim yerleri oluşmakta iken, kentsel dönüşüm ile birlikte mevcut konut yerleşimleri de yenilenmekte ve dönüşmektedir. Ayazma Mahallesi’nde de benzer bir süreç yaşanmakta, bir tarafta çöküntü mahalleleri üzerine kurulan yeni lüks yerleşimler, diğer tarafta bu yenilemeye direnen eski konut dokusu birarada yer almaktadır (Şekil 2.12).

Şekil 2.11: Maslak bölgesinin yıllar içerisindeki değişimi, (GoogleMaps, 2017).

Şekil 2.12: Ayazma Mahallesi ve kapalı konut yerleşimleri (Cebir, 2017).

Günümüzde kentlerin çeperlerindeki lüks konut yerleşimleri, kentleri saran gecekondular bölgelerine doğru yayılmış ve kentin çeperleri, kent merkezinden kaçan insanların yaşadığı planlı yerleşimler ile plansız yerleşimlerin karşılaştığı, kesiştiği alanlar haline gelmiştir. Günümüzde, bir tarafta kentsel dönüşüm geçiren ya da dönüşüme direnen gecekondular bölgeleri, diğer tarafta girişi kontrollü konut siteleri, rezidanslar yan yana varlıklarını sürdürmektedirler. Kentsel dokuda yaşanan bu süreksizlikle, yeni inşa edilen konutların yanında gecekondular bölgeleri birbiri içine girmekte, kentin en zengin semtlerinde bile lüks apartmanların yanında gecekondular yer almaktadır. Kırsal ve

kentsel alan arasında meydana gelen bu çarpışmanın sonucunda ortaya ne kentsel ne de kırsal olan; bir bakıma bu ikisinin karışımı olan, kısmen kentleşmiş kırsal bir yapı çıkmaktadır (Davis, 2006). Ortaya çıkan iki yapıli toplum; hayat tarzları ve tüketim kalıpları ile mekan içinde birbirinden ayrılmakta ve aralarındaki mesafe giderek artmaktadır (Keyder, 2000).

Planlı ve plansız konut dokularının yan yana gelmesi sadece Türkiye’de karşılaşılan bir durum değildir, küresel bir sorundur. Dünyanın farklı ülkelerinde de benzer nedenlerle bu süreçler yaşanmaktadır. Örneğin, Güneydoğu Asya ülkelerinden biri olan Tayland’da da kırsal alanlardan kentlere yaşanan yoğun göç ve buna bağılı olarak özellikle Bangkok’ta yaşanan hızlı nüfus artışı, kentin dokusunun değişmesine neden olmuştur (Pornchokchai, 1992) (Şekil 2.13).

Şekil 2.13: Bangkok’daki yanyana gelme (Url-7; Google Street View, 2016).

1990’larda Tayland’da yaşanan ekonomik, demografik ve kentsel gelişmelerle birlikte kapalı siteler de popülerlik kazanmaya başlamış ve gayrimenkul geliştiricileri bu alana yönelmişlerdir (Askew, 2002). Fakat konut sunum biçimlerinin yetersiz kalması ve kaçak yapılaşmaların giderek artması nedeniyle bölgenin gecekondu nüfusu da hızlı bir artış göstermiş ve 2000 yılında yaklaşık 1,1 milyona ulaşmıştır (UN-Habitat, 2003). Bu nedenle kent merkezi ve çevrelerinde gecekonducularla, üst gelir grubuna ait konutlar, iş merkezleri zamanla yan yana üretilmeye başlanmış ve kesişmiştir. Bölgede tarım alanları binalar ile yer değiştirmiş, kanallar kirlenmiş, çeşitli konut ve çevre sorunları gündeme gelmiştir. Eşitsiz gelişmenin bir dinamik haline geldiği Bangkok; günümüzde ultra modern tren hattı ile birbirine bağlanan planlı doku ile kirlenen kanalların bir ağ gibi birbirlerine bağlanarak oluşturduğu gecekondu alanlarının bir karışımı şeklinde gelişmiştir. Sokaklar ve caddeler de kentin bu iki ucunu bir araya getirmektedir (Roachanakanan, 2007).

Benzer süreçler yaşayan Latin Amerika ülkelerinden Brezilya’da 6 milyon nüfuslu Rio de Janerio kentinin nüfusunun yaklaşık %20’si favelalarda yaşamaktadır (Urbanage, 2008). En çok bilinen Rocinha favelası, değerli alanlar olarak görülen yamaçlarda yer almaktadır. Bölgedeki yerleşimler 1930’lardan sonra insanların kent merkezindeki gelişmelerden yararlanma umudu ile kırsal alanlardan göç etmesi ile başlamıştır. 1990’lı yıllarda ekonomik yapının dengesizliği ve güvenlik sorunları nedeniyle ortaya çıkan kapalı yerleşmeler de bölgede görülmeye başlamıştır. Denize yaklaşık 1 km. uzaklıkta olan favelardan genel dokuya bakıldığında görülen bu karşılaşma, Rio de Janerio’nun gelişim karakterindeki sosyal eşitsizliği ve yoğunlaşan zenginliği gözler önüne sermektedir (UN-Habitat, 2014) (Şekil 2.14).

Şekil 2.14: Rio de Janerio’daki yanyana gelme (Url-8; GoogleMaps,2016).

Sosyal ve mekansal açıdan eşitsizliklerin çok yüksek olduğu Meksika’da 1940’larda yaşanan sanayileşme ve kentleşme ile birlikte artan düzensiz yerleşmeler düşük gelirli insanlar için bir konut seçeneği olmuştur. Ekonomideki hızlı büyüme nedeniyle gelir düzeylerindeki eşitsizliklerin artması bu yerleşkelerin yüksek suç oranları ile anılmaya başlamasına neden olmuştur (Hernandez, 2015). Ülkedeki kapalı yerleşimlerin de bu gelir dağılımındaki eşitsizlik nedeniyle ortaya çıktığı belirtilmektedir (Thuillier,

2005). Günümüzde Meksiko kentinde genişleyen lüks konut dokusu düşük gelirli konut alanlarıyla birleşmekte ve yaşanan eşitsizliği yansıtmaktadır (Şekil 2.15).

Şekil 2.15: Meksiko Santa Fe Mahallesi'nde yaşanan yanyana gelme (Url-9).

Güney Afrika'da yaşanan siyasal değişiklikler nedeniyle ekonomik, sosyal ve mekansal farklılaşmalar görülmektedir. Yüksek suç oranları, yoksulluk ve işsizlikle karşı karşıya kalan şehirlerde bu yerleşimlerin kente entegrasyonu önemli bir sorun oluşturmaktadır. Artan suç oranları nedeniyle bireyler de kendi savunmalarını ortaya çıkan korunaklı yerleşkeler ile sağlamakta, bu yerleşimleri şehirlerde güvenli bir yaşam için tek seçenek olarak görmektedirler (Landman, 2002a). Cape Town ve Johannesburg'da sıkça karşılaşılan planlı ve plansız yerleşkelerin karşılaşma manzaralarında sosyal ve mekansal ayrım net olarak okunmaktadır (Şekil 2.16).

Şekil 2.16: Johannesburg'da farklı dokuların yanyana gelmesi (Url-10).

Özellikle konut alanlarında gözlenen bu kopuşla birlikte yoğun olarak karşılaşılan çarpışmalar ortaya tamamlanmamış bir modern kent ve kentleşme durumu çıkarmaktadır. Engels (1997) ise kentlerde yaşanan bu mekansal farklılığı şu şekilde ifade etmektedir:

Kent öyle bir hal almıştır ki kişi istemezse işçi mahallelerinde oturanlarla karşı karşıya gelmeyebilir. Bu durum bilinçsiz bir uzlaşmayla gerçekleşmiş olsa da emekçi mahalleleri üst sınıf mahallelerinden keskin sınırlarla ayrılmıştır. Burjuva denilen üst sınıf, işçi mahallelerinin yanındaki düzenli olarak yapılmış yerleşimlerde oturmaktadır. Yeni ulaşım aksları ile beslenen yollarda her yarım saatte bir kent merkezine ulaşmak için otobüsler geçmektedir. Bu üst sınıf mensupları gidecekleri yere, bütün o emekçi mahallelerinin ortasındaki kısa yoldan, sağlı sollu yoksulluğun ortasından, onları görmeden geçerek gitmektedir (s. 84-85).

Öğünç (2013) İstanbul özelinde bu yan yana gelmeyi şu şekilde ifade etmektedir (Şekil 2.17) :

Sol yanında ayrı bir dünya, sağ yanında ayrı. Bir mahallenin hikayesi sanki büzülmüş de büyük bir şehrin hikayesine dönüşmüş gibi. Manzara şu: Bir taraf servet ödemiş, kimi sıvalı, kimi mozaikli, kimi üç katlı, kimi baraka bu biçimsizliğe bakıyor; diğer taraftakilerse bilmedikleri bir kentten, ülkeden, hatta gezegenden atılmış bir kartpostala...

Bir tarafta İstanbul'un dev irisi heykelleri olan gökdelenler, diğerinde hazine arazisine atılmış temelin kaç yıldır kurduğuna bağlı olarak hali, endamı değişen gecekondu... Bir hikâye yazsanız öyle kurmaz, bir filmi buradan başlatmazsınız. Çiğ kaçacak, hakikatten uzak düşecek gibi gelir. Ama işte olmuş. O su kanalı, şişirilmekte olan bir kentin öncesi ve sonrasını, isteneni ve istenmeyeni, haydi söyleyelim zengin ve yoksulu ikiye ayıran hudut olmuş. Acıklı bir kent müzesi, bir toplum laboratuvarı çıkmış ortaya. Bomonti'den Pangaaltı'ya uzanan o yol, hem Paşa Mahallesi'nin, hem İstanbul'un dönüşümüne dair kritik bir anı katılaştırmış sanki (s.129).

Şekil 2.17: Paşa Mahallesi ve Anthill konut yerleşimi (Google Street View, 2017).

Küreselleşme ile yaşanan bu kutuplaşma gelir düzeylerinde, yaşam şekillerinde, tüketim kalıplarında ve mekanda bölünmelere neden olmuştur. “İki arada kalmış kent” olarak adlandırılan dağınık kentleşme sürecinin, yirmi birinci yüzyılın hem zengin hem de yoksul ülkelerinin tanımlayıcı manzarası haline geldiği belirtilmektedir (Davis, 2006).

Kapalı sitelerin yanında varolan gecekondu mahalleleri kapalı sitelerin reklamlarında yer almamaktadır. Proje yerinde karşılaşılan manzaraya ise kapalı sitelerin pazarlamasında “şehir manzarası ya da metropol manzarası” denmekte, kısa sürede kentsel dönüşümle bölgenin yenileneceğinden bahsedilmektedir (Öğünç, 2013). Bu durum sadece İstanbul ya da Türkiye genelinde bir durum olmaktan öte dünyadaki farklı ülkeler için de geçerli bir durumdur. Örneğin; Brezilya’nın Rio kentinde topografik yapısı ve suç oranları ile bilinen en büyük favela Rocinha Favelasıdır. 2014 Dünya Kupası ve 2016 Yaz Olimpiyatlarında hazırlanan afişlerde kentin yamaçlarını kaplayan favelalar yerinde ormanlık alanlar yer almaktadır (Erman, 2016). Devlet ya da büyük inşaat şirketleri kentlerin ya da projelerin imajlarını kurgularken bu şekilde plansız yerleşmeleri yok sayabilmektedirler, fakat bu durum bu dokuların yerlerinde durdukları gerçeğini değiştirmemektedir.

Kentsel çevrede de dengesiz duran yoksulluk ve zenginliğin karşılaşmalarında yeni temas ve temassızlık noktaları oluşmaktadır (Bora, 2013). Kent yaşamının kentin heterojen yapısına uyum sağlama süreci olarak değerlendirmesinin tersine, günümüzde kentler farklı sosyal sınıfların birbirlerine değmeden fakat yan yana yaşadıkları yerler haline gelmektedir. Güvenlik ve statü sembolü olarak üretilen kapalı yerleşimlerin ve eski gecekondu mahallelerinin yan yana gelmesi mekansal ve sosyal açıdan farklı etkileşimlere neden olmaktadır.

2.5 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Arakesitinde Yaşanan Mekansal ve Sosyal Etkileşim

Kentler; birbirinden çok farklı bireylerin ve her türlü sosyal, kültürel ve etnik gruptan toplulukların bir arada yaşadığı, kimi zaman birbirlerine değdiği ya da teğet geçtiği karşılaşma mekânlarıdır. Farklı toplumsal grupların, farklı kültürel ilişki ağları ile birbirlerine bağlandıkları heterojen bir yapı oluşturmaktadırlar. Bu heterojenlik; sosyal, mekansal ve mimari pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır.

Kenti var eden farklı hayatlar gecekondu, apartman, güvenli site, uydu kent, rezidans gibi farklı üretim biçimleri ile kentsel mekana yerleşmektedirler (Alver, 2007). Bu üretimlerle çeşitlenen konut çevrelerinin “konut” ve “komşuluk-topluluk” kavramlarının toplamı olduğu (Lawrence, 2002) bilindiğinden; kent mekanlarının taşıdığı anlamların toplum ve bireyler arasındaki iletişim için önemli olduğu söylenmektedir (Erdönmez & Akı, 2005). Yan yana üretilen farklı konut dokuları

nedeniyle kentsel mekanda yaşanan kesişim, karşılıklı etkileşimi zorunlu kılmaktadır. Mekan ve sosyal yapı arasındaki bu karşılıklı ilişki; her mekanın kullanıcıları ayırıştırıcı ya da birbirlerine bağlayıcı etkisi olduğunu göstermektedir.

Yüzeylerin birbirlerine rastladıkları, kesiştikleri yerler olarak tanımlanan arakesitler (intersection/interface) bu noktada etkileşimin değerlendirilmesi için önemli bulunmaktadır. Tez kapsamında ara kesit kavramı, farklı kullanıcılara hitap eden gecekondulu ve kapalı sitelerin kesiştiği, çarpıştığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Şekil 2.18). Dışarıdakiler ve içeridekilerin karşılaşması yeni bir mekansal görüntünün oluşmasına neden olmakta ve ortaya yeni bir toplumsal doku çıkmaktadır. Bu iki farklı doku arasında kalan yaşamın yalnızca yaya ve araç trafiğinden oluşmadığı, bu mekanda sosyal ilişkiler arasında farklı dinamiklerin olduğu ve ortaya bir takım sınırların çıktığı görülmektedir.

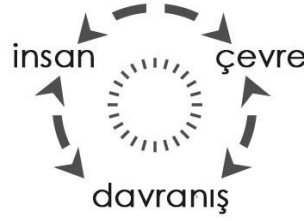

Şekil 2.18: Tez kapsamında arakesit kavramının tanımı (Cebir, 2016).

Etkileşim ise; insanların ya da nesnelerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri anlamına gelmektedir ve insanın olduğu her ortamda etkileşimden bahsetmek mümkündür. Kent ve insan arasındaki karşılıklı ilişki, kentte yaşanan kesişimler ile birlikte düşünüldüğünde mahalle kavramının önemini arttırmakta ve sokağı etkileşim alanı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu noktada insan ve fiziksel çevre arasındaki etkileşimi analiz etmek için konut çevrelerinde insan-çevre ilişkisini değerlendirmek gerekmektedir.

Birey bulunduğu çevre ile sürekli devam eden bir etkileşim içerisinde. Davranışlarımız içinde bulunduğumuz çevrenin özelliklerinin etkileşimiyle şekillenmekte ve ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çevre ile insan davranışları arasında,

birinin diğeriini etkileyerek biçimlendirdiğı karşılıklı bir ilişki söz konusudur: davranışlar çevre özelliklerine göre oluşur ve çevre de insan davranışlarına göre şekillenir (Şekil 2.19). Farklı fiziksel çevrelerin insanlara farklı şeyler sunması, çevrenin insan davranışları üzerinde farklı etkileri ve kontrol mekanizmaları olmasını sağlamaktadır (Lang, 1987).

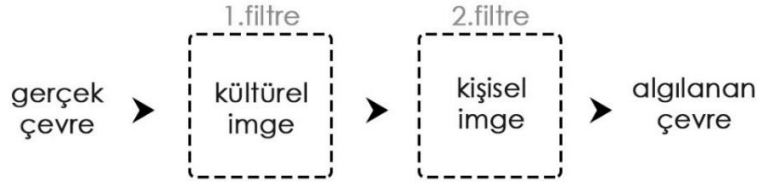
Şekil 2.19: İnsan – çevre – davranış etkileşim diyagramı.

Bireyin yaşam alanı olan çevrenin tanımına bakıldığında fiziksel, kültürel ve sosyal çevre şeklinde gruplandırmalar karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin yaşadıkları fiziksel ya da yapılı çevre; coğrafi oluşumlar, konutlar, parklar, hastaneler gibi insan yapımı binalardan oluşmaktadır. İnsan fiziksel çevrede yalnız değildir, diğer insanlarla birlikte yaşamaktadır. Bu süreç karşılıklı bir etkileşim ve iletişim sürecinin gelişmesine neden olmakta ve sosyal çevreyi oluşturmaktadır. Daha genel tanımlarsak sosyal çevre; kişilerin algıları, deneyimleri, kişilik yapıları ile fiziksel çevrede yaşayan insanlar arasındaki ilişkilerdir. Fiziksel çevrede belirli bir yaşam tarzının oluşmasıyla ortaya çıkan kültürel çevre ise genel olarak toplumsal değerleri yansıtmaktadır. Sosyal ve kültürel çevre ile toplumun etki ve tepkileri ortaya çıkarak, toplumlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar oluşmaktadır. Nickerson (2003) da çevrenin sadece fiziksel mekanlarla değil, mahalle, komşular, kurumlar gibi sosyal ve kültürel bağlarla bir arada tanımlandığını belirtmektedir.

İnsanlar toplumsal bir sistem içerisinde. Bu sosyal sistem belirli amaçlar için doğrudan ya da dolaylı olarak düzenli etkileşime giren insanlardan oluşmaktadır (Lang, 1987). Rapoport (1982) insanların çevrelerini saran binalar aracılığıyla da dolaylı olarak birbirleriyle iletişim kurmakta olduğundan bahsetmekte ve çevrenin nesneler-nesneler, nesneler-insanlar, insanlar-insanlar arasındaki etkileşimden oluştuğunu belirtmektedir (Rapoport, 1982).

Günümüzde insanların çevrelerini tercih etme ya da seçmeleri, karşılaşılan bu konut seçme süreci çevrenin insan üzerindeki etkisinin en önemli özelliğidir (Rapoport,

2004). Bireyin yaşamını sürdürebilmesi için; fiziksel çevrenin değiştirilmesiyle oluşturulan kentsel çevrelerle sürekli etkileşim halinde olması gerekmektedir. Bu durum; diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunan insanın, çevresini algılaması ve anlamlandırması ile gerçekleşmektedir. Bu algılama süreci kişinin kendi ihtiyaçları doğrultusunda; deneyimleri, sosyal ve kültürel özellikleri ile de ilgilidir. Rapoport (1977) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir (Şekil 2.20):

Şekil 2.20: Rapoport'un algılama diyagramı (Rapoport, 1977'den uyarlanmıştır).

Bireylerin fiziksel çevreleri ile kurdukları ilişki öncelikle mekansaldır (Turgut, 1995). Algılama süreciyle birlikte kişi, çevreden birçok veri elde etmekte ve bu da içsel ve dışsal tepkilerin oluşmasına, davranışlarının şekillenmesine neden olmaktadır. Mekansal etkileşim; fiziksel çevrenin insan üzerindeki etkileri ve mekanların birbirleriyle olan etkileşimi şeklinde düşünülmektedir. Minami ve Tanaka (1995) fiziksel çevre ve insan arasındaki etkileşimi mekanın grup üzerine etkileri ve grubun mekan üzerine etkileri şeklinde ikiye ayırarak incelemektedir.

Mekanı oluşturan çeşitli öğeler sınırlayıcı, belirleyici, yönlendirici, odaklayıcı, süreklilik sağlayıcı, anlam taşıyıcı, birleştirici ya da ayırıcı roller üstlenerek; mekanı deneyimleyen bireye farklı mesajlar vermektedir. Mekanın insanlar üzerinde oluşturduğu bu etki davranışlarla temsil edilmektedir: memnuniyet, hoşnutsuzluk, çevresel tavır. Çerci (1997) bu davranış modellerini konut yakın çevreleri bazında şu şekilde gruplandırmıştır:

- Çevrenin bireye uygun olması ile çevresinden hoşnutluk
- Çevrenin bireye uygun olmaması fakat zamanla bireyin çevresine olan tavrını değiştirerek uyum sağlaması
- Çevreyi kabul etmeyerek, eğer olanağı varsa çevreyi değiştirmesi.

Bireyde oluşan bu “çevresel davranış/tavır” yapıları çevreye karşı duyulan olumlu ve olumsuz hislerin bütünüdür. Eylemlerin gerçekleşmesini sağlayan bu mekansal boyut, kişinin çevreye karşı yönelimini de belirlemektedir (Alver, 2007).

Çevreye karşı oluşturulan tavırlarla insan-çevre arasında bir uyum ya da uyumsuzluk durumu oluşmaktadır. Michelson (1977) bu uyumu; “çevrenin mekansal parametrelerinin, insanın istediği aktiviteleri yapmasına engel olmama durumu” olarak ifade etmektedir. Ayrıca Michelson (1977) çevresel uyumu zihinsel ve deneysel uyum şeklinde ikiye ayırmaktadır. Zihinsel uyumu; kişinin istediği aktiviteleri çevrede gerçekleştirebileceğini düşünmesi olarak, deneysel uyumu ise; kişinin gerçekleştirmek istediği aktivitelerin çevredeki olanaklarla sağlanabilmesi şeklinde açıklamaktadır (Michelson, 1977). Yapılı çevrenin farklı dokuları farklı davranışlar, estetik deneyimler ve imkanlar sunmaktadır. Yapılı çevrenin bu durumu bireylerin davranışsal ve estetik tercihlerini sınırlandırmakta ya da genişletmektedir (Lang, 1987). İnsanların mekan üzerindeki etkileri de mekanın anlamının oluşması, kamusal, yarı kamusal-özel alanların oluşması ve mekanın zamana göre farklılaşması ile ortaya çıkmaktadır (Minami & Tanaka, 1995).

İnsan çevre ilişkisi sadece fiziksel değil aynı zamanda psikolojik açıdan da gereklidir. Tasarlanan çevrenin sadece fizyolojik ihtiyaçları gidermesi değil, aynı zamanda güvenlik, huzur gibi psikolojik gereksinimlere de cevap bulması gerekmektedir. Çevrenin bireyin üzerinde olumlu bir etki oluşturması, kişilerin beklentilerinin ve ihtiyaçlarının çevre tarafından karşılanması olduğu kadar çevrenin niteliği ile de ilgilidir. Özellikle son zamanlarda üretilen, çevresiyle bütün oluşturmayan konut dokuları kalitesiz yaşam çevreleri oluşturmaktadır.

Günümüzde özellikle konut alanları tasarlanırken, binaların salt barınma ihtiyacından öte, kamusal çevre için de ortaya koyduğu kimlik ve anlam önemsenmelidir. Fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan oluşturulan kaliteli konut ve konut çevreleri, insanlar üzerinde olumlu bir etki yapmakta, insanların birbirleri ile olan ilişkilerini ve etkileşimlerini arttırmaktadır. Mekan ve insan arasındaki ilişki düşünüldüğünde; insanların birbirleriyle olan ilişkileri de mekan özelliklerini ortaya çıkarmakta ve farklı ya da benzer çevreler, konut tipleri oluşturmaktadır. Bu durum fiziksel çevrenin özelliklerinin mekansal davranışların oluşmasına neden olduğunu, sonrasında da grup tavırlarının oluştuğunu göstermektedir. Fiziksel çevre ve insanlar arasında oluşan sosyal etkileşimlerin mekana dağılmasıyla da mekansal anlam oluşmaktadır.

Sosyal etkileşim, insanların birbirleri ve çevreleriyle iletişim halinde olması ve kültürel, davranışsal açıdan karşılıklı bir iletişim ortamının oluşması anlamına gelmektedir (Gökçe, 2007). Bireyin yaşadığı yer ile olan ilişkisinin gelişiminde ve

aidiyet hissinin oluşmasında konut çevrelerindeki sosyal etkileşim önem taşımaktadır. İnsanların yaşamlarının yarısından fazlasının konut ve yakın çevrelerinde geçtiği düşünülürse; etkileşimin görülebildiği yerler gündelik hayatın geçtiği mekanlar olmaktadır. Bu nedenle; mahalleler, sokaklar, parklar, bahçeler insanların karşılaşacağı, kendilerini ifade edecekleri, kısacası insanlar arasındaki sosyal iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği yarı kamusal kent mekanlarını oluşturmaktadır (Özparlak & Meşhur, 2012). Bu mekanlar konut yakın çevresinin niteliğini belirlemektedir.

Kentsel mekanda iletişim ve etkileşim süreçlerinin değerlendirilmesinde “mahalle” kavramı ön plana çıkmaktadır. Kentin temel birimi, çekirdeği olan mahalle, kentin hem mekânsal hem de toplumsal oluşumunda önemli bir ögedir. Dayanışma, komşuluk, yardımlaşma, denetim, kontrol, güvenlik, yakınlık, aidiyet kavramları ile bütünleşen mahalle kavramı; mekan ve insanın bütünleşmesidir. Bu noktada ortaya çıkan “mahalleli” kavramı belirli bir ortamı paylaşan, birbirleriyle ilgili, kolektif bir ruha sahip, kendileri ile dışarı arasında somut ya da soyut sınırların olduğu insanlar topluluğunu ifade etmektedir (Alver, 2012b).

Mahalle; birbirinden statü, etnik, köken, memleket gibi farklı olan pek çok bireyin bir aradalığına olanak sağlamakta; hiçbir şekilde yan yana gelemeyecek, birbirleri ile ilişki kuramayacak insanların, farkında olmadan bir araya geldikleri mekanlar olmaktadır (Alver, 2012b). Farklılıklara imkan tanıyan mahalle kavramı sınıflaşmaya, ayrışmaya, kapanmaya imkan vermemektedir. Bu durum da günümüzde yaygın olarak görülen kapalı sitelerin neden mahalle olamadığını açıklamaktadır.

Sosyal etkileşime neden olan en önemli etkenlerden birisi “komşuluk”tur (Pulat, 1996). Konutların yan yana gelmesiyle oluşan sosyal ilişki ağları mekansal olarak yakınlıktan doğmaktadır. Mekansal yakınlık toplumsal yakınlığa neden olmakta ve “komşu” diye tanımladığımız kişi hem mekansal hem de toplumsal bir çevreyi temsil etmektedir (Alver, 2012a). Sanoff (1971) bu nedenle komşuluk kavramının hem fiziksel bir alan hem de komşularla oluşan sosyal bir alanı temsil ettiğini belirtmektedir.

Kente kimlik kazandıran, mahallenin en önemli birimi olan sokak ise; hem fiziksel hem de toplumsal bir birimdir. Sokak; konutları ve konutların arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmakta ve insanları birbiriyle kesiştirmektedir. Sokakta bir mekanı deneyimleyen insan, aynı zamanda bireylerle karşılaşmakta ve sosyal boyutu da

içselleştirmektedir (Alver, 2012b). Bu da sokakları sadece yapılara giriş – çıkışların, ulaşımın sağlandığı fiziksel mekanlar olmaktan uzallaştırarak, toplumsal bir iletişim ortamına dönüştürmektedir. Özkazanç ve Özkan (2014); sokağın hemzemin oluşundan dolayı insanları birleştireceğini, sınıfsal ve kültürel farklılıklara rağmen insanları aynı hizaya getireceğini belirtmektedir.

Sokaklar; özel ve kamusal alanlar arasındaki geçişi sağlaması, toplum–mekan etkileşimini gerçekleştirme açısından önemlidir. Ayrıca; konutun sokakla kurduğu ilişki de sosyalleşme açısından önem taşımakta ve konutun dışarıyla olan ilişkisini belirlemektedir. Ancak son yıllarda güvenlik, konfor, prestij kavramlarının öne çıkmasıyla değişen kent mekanları, yarı kamusal mekan olan sokakların anlamını yitirmeye başlamasına neden olmaktadır (Özparlak & Meşhur, 2012).

Sokaklar binalara erişilebilirliği sağlarken, binalar da sokakların kimliğini oluşturmaktadır. Yükseklik, cephe özelliği, kullanılan malzemeler ve renkler, kütle hareketleri, çatı biçimleri vb. özellikler ile binalar sokakları biçimlendirmektedir (Kılıçarslan, 1996). Kentsel mekanın binalar, sokaklar ile ortaya çıkardığı anlam bireylerin o mekana karşı davranışları ile anlaşılmakta ve bütünleştirici özellikteki mekanlar insanlar arasındaki iletişimi olumlu etkilemektedir. Bu durum da mekanın estetik değerini ve hareketliliğini arttırmaktadır.

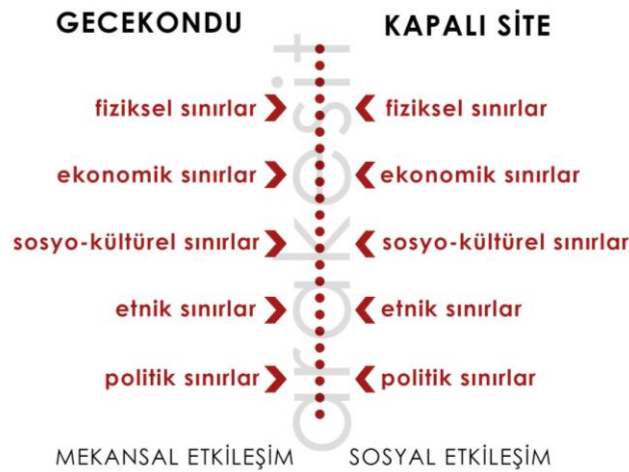
Konut çevresi, konutu, toplumsal çevreyi ve komşuluğu içeren bir olgudur ve bireylerin mekanla kurdukları fiziksel ve sosyal ilişkinin tümünü kapsamaktadır. Ulaşım sistemi, açık ve yeşil alanlar, otoparklar, oyun alanları, ortak etkinlik mekanları ve komşuluk ilişkilerini de kapsayan konut yakın çevresi, konutlar ve kamusal alanlar arasındaki geçiş görevini üstlenmektedir. Bu nedenle bireyin kişisel ve sosyal gelişiminde önemli mekanlardır.

Ortak etkinlik mekanları sosyal sistem içerisinde etkileşimin gerçekleştiği mekanlardır (Alexander ve diğ., 1977) ve etkileşimin geliştirilmesinde bu alanların oluşturulması gerektiği belirtilmektedir (Gökçe, 2007). Yaşanılan mekanda birlikte etkinlikler yapma, karar verme, fikir üretme ya da çevreyi sahiplenme gibi davranışlar ortak etkinlikler oluşturmaktadır. Bu durum çevreye ait bir kimlik ve aidiyet duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca Erdönmez ve Akı (2005)'nın belirttiği gibi insanların sosyal ortamlarda geçirdikleri zamanın artması, bireylerin karşılaşma ve iletişim kurma şanslarını arttırmakta ve sosyal etkileşimi güçlendirmektedir. Plansız

olarak gelişen yerleşimlerde hemşerilik bağları nedeniyle insanların birbirlerini tanıması, ortak etkinlik mekanlarının kullanımını arttırmakta ve mekana aidiyet duyulmasına neden olmaktadır. Planlı olarak gelişen kapalı konut sitelerinde ise mahalle kültürünün canlandırılması için ortak kullanım mekanları oluşturulmakta, ortak vakitlerin geçirilmesi için çeşitli organizasyonlar yapılmakta ve sitelere aidiyet duygusunun gelişimi sağlanmak istenmektedir (Alver, 2007).

Sokaklar da ortak etkinlik mekanlarıdır ve sosyal etkileşimi güçlendirmektedir. Sokaklardaki alışveriş mekanları konut çevreleriyle yakın ilişkileri nedeniyle sosyal etkileşimi desteklemektedir (Alexander ve diğ., 1977). Karşılaşmalara olanak sağlayan bakkal, market, fırın gibi ticaret mekanları insanların mahalleye katılmasını ve mahalleli ile bir iletişim ortamının oluşmasına neden olmaktadır (Alver, 2007). Bu etkileşim ortamları insanların konut çevrelerini benimsemeleri ya da benimsememeleri noktasında yeni ilişki ağları oluşmasına imkan vermesi açısından önemli bulunmaktadır.

Bu kapsamda planlı ve plansız olarak gelişen yerleşimlerin oluşturduğu kentsel çevrelerin mekansal ve sosyal açıdan etkileşiminin zayıf olduğu düşünülmektedir. Planlı ve plansız dokunun arakesitinde etkileşimi ve iletişimi sınırlayan görünen ve görünmeyen sınırlar bulunmaktadır ve bu sınırların toplumsal yaşam üzerinde de etkileri vardır. Konut yakın çevresi ile bireyler arasındaki bu etkileşim gereksiniminin sağlanmaması kurulamayan sosyal çevreler, güvensizlik, kapalı konut mekanları gibi farklı sorunlara neden olmaktadır. Etkileşimi kısıtlayan bu ögeler fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik sınır başlıkları altında incelenmiştir (Şekil 2.21).

Şekil 2.21: Arakesitte karşılaşılan sınırlar (Cebir, 2016).

2.5.1 Fiziksel sınırlar

Mimari alan nesneler, sınırlar ve nesne karakterine sahip olmayan fakat sınırları tanımlayan düzlemler arasındaki ilişkilerden oluşmaktadır. Kısacası mekan sınırların çevrelediği boşluklarla tanımlanmaktadır. Bu sınırlar az ya da çok, açık ya da kapalı gibi ilişkileri sınırlayan ya da kullanıcılar ile mekan arasındaki ilişkileri kuran yüzeyler oluşturabilmektedirler (Meiss, 1990).

İlk olarak barınma ihtiyacı nedeniyle tanımlı bir alan yaratmak için oluşturulan sınırlar, yaşama mekanını belirlemek, güvenlik ve mahremiyet amacıyla yapılmıştır. Alexander vd. (1977) insan topluluklarının, çevresindeki yaşamlardan korunma ve kendi alanını oluşturma gereksinimi için sınırlara ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. İnsana ait özel bir boşluk oluşturmak amacıyla ortaya çıkan sınırlar, mekanla insan arasındaki ilişkiyi de kurmaktadır. Mimari eylem ve mekanın farklı özelliklerini birleştiren, mekanla insan arasındaki bağlantıyı vurgulayan sınırlar; kapatmak, açmak, ayırmak, korumak, ilişkileri tanımlamak, kimliği belirlemek, iletişim kurmak, işaretlemek, aktiviteleri ayırmak ve hareketi yönlendirmek gibi özellikleri ile kentsel mekanda var olmaktadır (Uçar & Özsoy, 2006).

Sınırlar bir “iç” ve “dış” meydana getirmektedirler. Sınırlandırılan yer bir iç olarak dışın karşısında yer almakta ve aralarındaki ilişkiyi oluşturmaktadır. Mekanlar sahip oldukları sınırlar ile “dışarıya kapalı” ya da “dışarıya açık” şeklinde çevreleriyle farklı etkileşimler kurabilmektedir. Fakat iç ve dış arasındaki ayrımın fazlalaşması kentsel mekanda bölünmeye neden olmaktadır. Bu durum planlı ve plansız olarak gelişen konut yerleşimlerinin arakesitinde yaşanmaktadır. Kapalı sitelerin yabancı ve istenmeyenleri dışarıda tutmak istemesi, kentsel çevrede “dışarıdakiler” ve “içeridekiler” kavramlarının oluşmasına neden olmaktadır. Arakesitte yaşanan bu bölünme ve dışlanma mekansal ayrılmaya neden olduğu gibi sosyal mesafeyi de arttırmaktadır (Blakely, 2011).

Katı bir sınır oluşturan duvarlar; mekanın belirlenmesinde, iç ve dışın ayrımında kullanılan sınır öğelerindendir. Duvarlar, yerleşimlerin diğer yerleşim yerlerinden ayrılarak kendilerine özel bir yaşam alanı kurmalarını sağlamaktadır. Bu yaşam alanına dışardan müdahaleyi kısıtlayan bir engel görevinde olan duvarlar, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarından dolayı oluşturulmaktadır. Özel, yarı-özel ve kamusal alanların ayrımında beton, taş, tel, çit gibi farklı malzemeden yapılmış duvarlara

rastlanıldığı gibi kendisi duvar görevini gören yollar, sokaklar, topografik ögeler de kentsel mekanda karşımıza çıkmaktadır.

İçerisi ve dışarısını ayırmak için planlı ve plansız dokunun arakesitinde karşılaşılan duvarlar, kapalı sitelerin suç ve tehlikeli olaylardan korunması amacıyla yapılırsa da günümüzde fiziksel olarak ayrışmayı, bölünmeyi ve dışarıda tutmayı temsil etmeye başlamıştır. Mekanı sınırladığı kadar kendi sınırları içerisindeki kimliği de ifade eden duvarlar, zamanla topluluklar arasında sosyal ve psikolojik duvarlara dönüşmektedir (Blakely, 2011). Başlangıçta denetim ve mahremiyet sağlamak amacıyla oluşturulan duvarlar toplumsal ayrışmaya neden olmaktadır (Şekil 2.22).

Şekil 2.22: Kentsel mekanda karşılaşılan sınır örnekleri, İstanbul (Cebir, 2016).

İç ve dışın yakın ilişkisi giriş ve çıkış ögelerini de beraberinde getirmektedir. Belirli bir alana girmek için geçiş noktasından ya da açıklıktan geçilmesi gerekmektedir. Bu açıklık sınırdaki hareketi ve yönlendirmeyi sağlayan bir kırılmadır. (Meiss, 1990). Mekandaki hareketin sağlandığı, açıklıkta yer alan “*kapılar*” mimarinin en önemli ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2.23). Ayırma-birleştirme, farklılaştırma-devamlılık ya da sınır-geçiş özelliği gösteren açıklıklar çevreyle ilişki kurmak açısından önemlidir (Uçar & Özsoy, 2006). Ayrıca duvarların ortaya koyduğu katı sınırlar, kapı ve pencere gibi açıklıklar ile biraz geçirgenleşmeye başlamaktadır.

Şekil 2.23: Paşa Mahallesi, bir kapı örneği (Url-11).

Giriş ve çıkışlar için kontrol mekanizması olan, içerisi ve dışarısı arasında sınır oluşturan kapılar planlı ve plansız dokuların arakesitinde farklı bir anlam kazanmaktadır. Korunaklı bir yaşam alanı oluşturan kapılarda amaç denetimli erişimin sağlanmasıdır fakat, arakesitteki kapılar soyut anlamıyla ulaşılmazlığı ve uzaklığı temsil etmektedir (Alver, 2007). Planlı olarak gelişen yerleşimlerde girişler belirli izinlere bağlıdır ve üyelik sistemleri, kapı şifreleri, elektronik kapılar, kamera sistemleri ve güvenlik görevlileri gibi imgelerle onlardan olmayanları dışlama eğilimi göstermektedirler (Yardımcı, 2015). Bu durum kapalı siteleri arakesitteki diğer evlerden ve mahalleden ayırmaktadır. Bu dışlama sadece istenmeyenleri dışarıda tutmakla kalmayıp, yoldan geçen sıradan insanları da kapsayabilmektedir (Şekil 2.24).

Şekil 2.24: Kapalı site girişlerinden örnekler, İstanbul (Google Street View, 2016).

Zaman içinde kapının anlamının değişmesiyle toplumsal grupların, tabakaların birbirinden ayırttığı bir anlam üstlenen kapılar; mekansal bir sınır olduğu kadar psikolojik de bir bariyer oluşturmaktadır. Kapılar ya da kapı görünümlü girişler kesin olarak kullanıcısı olmayanların erişimini kesmek, bölgede homojenliği arttırmak amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca gelir farkı olan gruplar arasında kapılar “dışarıda kal, biz varlıklınız siz değilsiniz ve bu kapı bu farkı kuracak” şeklinde bir algı oluşturmaktadır (Blakely, 2011). Bu durum da sadece belirli insanlardan oluşan bir toplumsallığa neden olmaktadır.

Plansız olarak gelişen alanlarda mekansal etkileşimi arttıran hem eve dahil olan, hem de sokakla ilişkili mekanlarla karşılaşmaktadır. Aynı anda hem içeride hem de dışarıda olmayı sağlayan, sokakla ev arasındaki bu mekanlar “kapı önü”, balkon, pencere kenarı gibi mekanlardır. Bu alanların kullanımı sınıfsal, kültürel, iklimsel verilere bağlı olarak değişse de; bu mekanlar eve en yakın rekreasyon alanları ve yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır (Cantek ve diğ., 2014). Özellikle orta-alt ve alt gelir grubunun sosyalleşmek, boş zaman geçirmek için bu alanları kullandığı bilinmektedir.

Kamusal ile özel arasındaki bu mekanlar, bu alanları kullananların kentle kurduğu mekansal etkileşimi göstermektedir.

İnsanların etkileşimini sınırlayan yapay olarak üretilmiş sınırlar (duvar, kapı, girişler vb.) olduğu gibi doğal olarak oluşan mekan ve insanın etkileşimini kısıtlayan sınırlar da bulunmaktadır. Topografik oluşumlar bu grupta yer almaktadır ve en belirgin sınır elemanı “eğim” olarak çıkmaktadır (Şekil 2.25). Kot farkı nedeniyle farklı yerleşimler arasında oluşan sınırlar alanların kullanımını engellemektedir.

Şekil 2.25: SantaFe Mahallesi topografik sınır (Google Street View, 2016).

Arakesitlerde karşılaşılan mekansal öğelerin mekanı sınırlandırması nedeniyle etkileşim kısıtlanmakta ve farklı topluluklar birbirlerine temas etmeden aynı kentsel mekan içerisinde bir arada yaşamayı sürdürmektedirler. Parçalanma, ayrışma ve özelleşme kentsel mekanda gerçekleştiği ölçüde insanlar arasındaki çatışmalar ve gerilimlerde farklı bir boyut kazanmaktadır (Yardımcı, 2015). Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim, içinde bulunan mekanın fiziksel öğeleri ile doğrudan ilişkilidir. Ancak fiziksel olarak oluşturulan sınırların ötesinde yer alan görünmez sınırlar da iki farklı grup arasındaki etkileşimi sınırlandırmaktadır. Fiziksel sınırların toplumsal sınırlara dönüşmesiyle arakesitte sosyo-kültürel, etnik, politik, ekonomik sınırlarla karşılaşılmaktadır.

2.5.2 Ekonomik sınırlar

Kentsel çevre sosyal, kültürel ve ekonomik bilgiyi de barındırmakta ve yansıtmaktadır (Lang, 1987). Planlı ve plansız konut dokularının karşılaşması sonucunda insanlar arasındaki sosyal sınıf ve statü farkının olması, kentsel mekanda fiziksel olmayan sınırların varlığının göstergesidir. Sınıfsal olarak ortaya çıkan farklılaşmalar zaman içinde kentsel mekanda da yansımaları bulmuş ve daha önce de belirttiğimiz gibi

kapalı sitelerin oluşmasına neden olmuştur. Orta ve üst sınıfa yönelik yapılan korunaklı siteler belirli bir ekonomik statünün yansıması olarak üretilmektedir.

Plansız olarak gelişen yerleşimler yani gecekondu da alt sınıfların kente göç sonucunda barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturduğu yerleşimler olması nedeniyle sınıfsal bir durumu yansıtmaktadır. Plansız olarak gelişen yerleşimlerde kente yeni gelen nüfusun eğitim düzeyinin kentsel iş talebine uygun olmaması, bu nüfusun genellikle sanayi ve hizmet sektöründe çalışmalarını zorunlu kılmaktadır (Torlak & Polat, 2006).

Hızlı kentleşme ve ekonomik büyümenin insanların yaşam standartlarını yükseltmek için önemli bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Hızlı ekonomik büyümenin yararlarının toplumun farklı kesimleri için eşit olarak paylaşılamaması, gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin giderek artmasına neden olmaktadır. Sosyal sınıflandırma için kullanılan önemli bir endeks olan gelir, toplumsal farklılaşmayı yoğunlaştırmaktadır. Bu durum farklı gelir gruplarına ait kişilerin kentsel mekana dağılımını çeşitlendirmekte, kentin imkanlarına erişiminin ve günlük faaliyetlerinin farklı olmasına neden olmaktadır.

Yapılan araştırmalar alt gelir grubuna ait kişilerin daha uzun çalıştığını, özel araçlara erişiminin az olmasından dolayı daha az hareketliliğe sahip olduğunu, kentsel fırsatlara erişimde imkanlarının kısıtlı olduğunu belirtmektedir (Zhou ve diğ., 2015). Yüksek gelirli ailelerin ise sahip oldukları ekonomik imkanlar nedeniyle ulaşım standartları ve konforu, kentsel hizmetlerden yararlanma imkanı daha yüksektir. Bu durum aynı mahalle içinde arakesitte karşılaşılan farklı gelir gruplarının sosyal etkileşiminin ekonomik sınırlar nedeniyle de kısıtlandığını göstermektedir. Birbirinden bir sokak mesafede yaşayan insanların kentsel fırsatlar bakımından bu şekilde birbirlerinden ayrılmış olması, yoksul mahallelerin homojen bir hale gelmesi ve yüksek gelir grupları ile kaynaşamaması “çöküntü bölgeleri” oluşmasına neden olmaktadır (Social Exclusion Unit, 2001).

Ekonomik sınırlar nedeniyle alt ve üst gelir gruplarının kentsel mekanda ayrışması, farklı dünya ülkelerinde toplu konutların yenilenmesinde sosyal karışımı hedefleyen politikaların (mixed-income housing) benimsenmesini merkezi bir hedef haline getirmiştir. Bu politikaların temelini oluşturan yaklaşım yoksul mahallelerde daha fazla toplumsal çeşitlilik sağlanarak, ekonomik olarak yaşanabilirliğin olumlu yönde

etkilenmesini ve sosyal etkileşimi arttırmaya yöneliktir. Yüksek gelir gruplarının ana değerler için rol model alınmasını benimseyen yaklaşımda, kişilerin sosyal ağlarının gelişmesiyle bilgi ve kaynaklara erişiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu şekilde oluşturulan yeni yerleşmelerle farklı sosyal gruplar arasında etkileşimin artması ve ekonomik olarak da hareketliliğin sağlanması hedeflenmektedir (Lelevrier, 2013). Amerika’da ve Avrupa’da sosyal konutların yıkılması ile yoksul nüfusun orta sınıf haneleri ile yanyana getirilmesi için farklı kentsel yenileme programları gündeme gelmiştir.

ABD’de sosyal etkileşimi arttırmak için HOPE IV (Housing Opportunities for People Everywhere) programı uygulanmaktadır. Bu programdaki yöntem; fiziksel olarak eskiyen konut dokuları yerine karma gelir gruplarına yönelik projeler geliştirmektir. Projeden beklenti, düşük gelir grubundaki bireylerin orta sınıftaki bireyleri rol model olarak almaları ve her iki grubun kaynaşması şeklindedir. Şikago’da 1999 yılında uygulanan projede; insanların karşılaşmaları, bir araya gelmeleri sağlanmak istenmiş, ortak davranışların ve katılımcı yaklaşımın benimsendiği yönetim oluşturulması amaçlanmıştır. Yerel yönetimlerle birlikte kurslar düzenlenmiş ve düşük gelirli bireylerin beceri kazanmaları için çalışılmıştır. Fakat, orta sınıflar yoksul insanlarla kaynaşamamış ve orta sınıfın üstün davranışları nedeniyle, diğer grup kendini daha dezavantajlı hissetmeye başlamıştır. (Chaskin & Joseph, 2011) Farklı grupların ekonomik özellikleri ve yaşam biçimi alışkanlıkları nedeniyle birbirlerini ötekileştirmeye başlaması, oluşturulmak istenen iletişim ortamını etkilemiştir. Bu da karma gruplara hitap eden konut projelerinin başarılı olmasını engellemektedir.

2.5.3 Sosyo-kültürel sınırlar

Etkileşim sürecinde mekansal özellikler önemli olduğu kadar, bireylerin sosyo-kültürel özellikleri ve sınıfsal yapıları da önemlidir. Lang (1987) sosyal etkileşimin bireylerin demografik-kişisel özellikleri ve kültürel yapılarına göre farklılaştığını belirtmektedir. Bu nedenle insanların sahip olduğu özellikler sosyal etkileşimi belirlemektedir. Örneğin Alexander vd. (1977)’nin belirttiği gibi bazı insanlar hareketli, bazı insanlar izole edilmiş ortamlarda yaşamak istemektedir ve bu durum insanların temel kişilik boyutu ile ilgilidir.

Bireylerin sahip oldukları demografik ve kültürel özellikler konut ve yakın çevresinin tasarımında, toplumla kurulan ilişkide önemlidir. Toplumdaki eğitim ve kültür

düzeyleri, maddi ve manevi değerler çeşitlilik göstermekte ve yaşam biçimlerini etkilemektedir. Bireyin kişiliği ve kültürel özellikleri çevresi ile kurduğu etkileşimle birlikte diğerleri ile olan ilişkisini ve konumunu da belirlemektedir (Turgut, 1995).

Plansız yerleşimlerde yaşayan kır kökenli insanların zaman içinde kente özgü tutum benimsemeleri, geleneksel davranışlardan vazgeçmeleri ve kentlileşmeleri beklenmektedir. Fakat plansız yerleşimlerde kırsal davranış özelliklerini devam ettiren insanlar arakesitteki kentsel yaşam özelliklerini benimseyen insanlarla olan etkileşim ortamını zayıflatmaktadır. Bu insanların sahip olduğu kültürel özelliklerin değişmesi ve kentli davranış normlarının benimsenmesi kişilerin sosyal ortama, etkinliklere ve kentsel donatılara erişmesi ile doğru orantılıdır. Sosyal kimliği değişen insanların bu şekilde kente uyum süreci kolaylaştığı gibi kentli ile de olan etkileşimi artmaktadır (Torlak & Polat, 2006).

Pulat (1996) insanlar arasında zorunlu etkileşim ve istenildiği zaman kurulan etkileşim olmak üzere iki tür etkileşim olduğunu belirtmektedir. Bu etkileşim sürecini ortamdaki kişilerin sosyal ve kültürel açıdan benzerliği, mekan içindeki konumları etkilemektedir. Bu nedenle farklı sosyal grupların bir arada bulunduğu çevrelerin oluşturduğu sosyal etkileşim ortamları önem taşımaktadır. Alexander ve diğ. (1977) konut çevresinde karşılaşılan homojenliğin, çeşitliliği sınırlamaması gerektiğini ve farklı kültürlerin de mekansal sınırlamalar olmadan kendi yaşam biçimlerine göre yaşamlarının desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Çalışmalar insanların sosyo-kültürel özellikleri, benzerlikleri veya deneyimleri üzerinden sosyal çevrelerini oluşturduklarını ve bu nedenle sosyal ilişkilerin homojen olduğunu göstermektedir (Sanoff, 1971). İnsanların birbirlerine benzemeleri kültürler aracılığıyla olmakta ve insanların değişimi de yine kültürlerin değişimi ile ifade edilmektedir (Güvenç B., 2011). Bireylerin toplumsal yaşamda kendisine benzer insanlarla bir arada olma isteği, gruplaşması kendini koruma anlayışından kaynaklanmaktadır. Sosyal olarak homojen toplumların komşuluk ilişkilerinde güçlü oldukları ve bulundukları çevreden daha memnun oldukları düşünülmektedir.

Komşuluk ilişkileri sosyal iletişimi beslemektedir. Komşuluk kavramının barındırdığı selam verme, ziyaret etme, düğün-cenaze-davetlerde bir arada olma, yardımlaşma, dayanışma, ortak sorunlara çözüm bulma gibi davranışlar insanların karşılıklı iletişimini arttırmaktadır. Fakat, farklı sosyal grupların komşuluk ilişkilerinde

farklılıklar görülebilmektedir. Homojen toplulukların komşuluk ilişkileri daha başarılı iken, heterojen olan topluluklarda komşuluk ilişkileri daha sınırlı olabilmektedir (Özden, 1991). Ayrıca konut üretim biçimlerinin farklı olması da komşuluk ilişkilerini etkilemektedir. Kapalı sitelerde ya da yüksek yapılarda sosyal iletişim müstakil evlere göre daha az olmaktadır. Bu tür konutlar insanları yalnızlığa, bireyselliğe yönlendirmekte ve sokakla arasındaki ilişkinin kopması nedeniyle sosyal etkileşimi azaltmaktadır (Alexander ve diğ., 1977).

Plansız olarak gelişen gecekondü yerleşimlerinde ise insanların birbirlerinin evlerine teklifsiz girmeleri, sokak kapılarını kilitli tutmamaları, birbirlerinin ihtiyaçlarını ve denetimlerini kendi içlerinde sağlamaları gibi uygulamalar daha kapsamlı ve katmanlı komşuluk ilişkilerinin gelişmesine neden olmaktadır (Erman, 2016). Planlı olarak gelişen yerleşmelerde yer alan “kişisel yaşam” anlayışının tersine, gecekondü yerleşmelerinde geniş ilişki ağları, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ortamı nedeniyle komşuluk kavramının daha güçlü olduğu söylenebilmektedir.

Kentsel mekanda etnik ve politik özellikler nedeniyle de insanların etkileşimi kısıtlanmaktadır. Özellikle etnik ve ırksal eşitsizliklerle daha çok gündeme gelen sınır kavramı, Amerika’da beyaz-siyah, Yahudi-Hristiyan gibi ayrışmalarla gündeme gelmekte ve literatürde geniş yer kaplamaktadır. Dinsel ve etnik farklılıklar kişilerin bireysel özelliklerinin önüne geçerek insanların tekil bireyler olarak var olmasını engellemektedir. İnsanların etnik, dini ve ırksal kimliklerine yapılan vurgular onları belirli bir kimlik altında birleştirirken; diğer kimliklere sahip insanlardan uzaklaştırmakta ve ortak paylaşım mekanlarını yok etmektedir (Marx, 1997). Kentsel mekanda karşılaşılan farklı etnik kimlikten insanların birbirlerini ötekileştirdiği, korkuların ve düşmanlıkların farklı etnik gruba yansıtılmasına neden olmaktadır. Doğrudan bir karşılaşma, tanışma yaşanmadığı için farklı etnik gruba ait kişilerin genel söylemlerle temsil edildiği bir durum söz konusu olmaktadır. Bu durum da farklı etnik, dini yapının insanlar arasındaki sınırların belirginleşmesinde önemli bir payı olduğunu göstermektedir.

İşçi sınıfı diye bahsedilen grupların yaşadığı alanların yani gecekondü mahallelerinin, üst sınıfın yaşadığı bölgelerden, Yahudilerin Hristiyanlardan, beyazların siyahlardan ayrıştırılması, insanların birbirlerinin deneyimlerine yabancı hale gelmesine ve insanların kendi etnik, ırksal cemaatlerinin içine kapnamalarına neden olmaktadır. İnsanların birbirlerine yabancı hale gelmesi aslında insani düzeyde bu kimlikleri

aşabilecek ve belirli ortak paydalarda birleşebilecek insanların da oluşmasını engellemektedir (Yorucu, 2014).

1990’lardan sonra İstanbul’un Gazi, Okmeydanı, 1 Mayıs, Gülsuyu gibi farklı mahallelerinde yaşayan insanların etnik ve politik özellikleri, bu mahallelerin çevrelerinden ayrışmasına ve tehlikeli mekanlar olarak anılmasına neden olmuştur. Giriş ve çıkışların kontrol altında olması, kimlik kontrolleri, ev baskınları gibi olayların görülmesi mahallerde sürekli bir olağanüstü hal havası yaratılmasına neden olmuştur. Bu durum da dışardaki insanların mahalleye girmemeleri yönünde bir etki oluşturmuş, çevreleri ile olan etkileşimini azaltmıştır.

Planlı ve plansız dokudaki farklı sosyo-kültürel seviyelerdeki insanların aynı sosyal çevreyi paylaşmaları insanların ilişkilerinin sınırlandırılmasına ve belirli kalıplar arasına alınmasına neden olmaktadır. Farklı grupların barındığı heterojen bir sosyal çevrede bireyler belirli gruplarla iletişim kurmaya çalışmakta bu da sosyal olarak ayrışmaya neden olmaktadır. Özellikle üst gelir grubuna yönelik konutlarda yaşayanlar çevrelerindeki yerleşim alanlarını “kırsal” olarak görmekte ve orada yaşayanları “köylü” olarak nitelendirmektedirler (Erder, 2000). Bu süreçte küreselleşmiş sınıflar ile dışlanmış gruplar arasında büyüyen kutuplaşma; bir tarafta lüks ihtiyaçlara sahip bir grup, diğer tarafta ihtiyaç tanımı farklı olan bir grup arasında yaşanan toplumsal ilişkiler arakesiti, kentsel gerilimin ve çatışmanın merkezi haline getirmektedir (Keyder, 2000).

Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşimi kısıtlayan sınırlar, fiziksel ve toplumsal olarak içeridekiler ve dışarıdakileri ayırtmaktadır. İnsanların kendi alanlarına kapanmaları ve bu alanların farklı gruplarla olan etkileşime imkan tanımaması, insanları ortak bir noktada bütünleştirememektedir. Bu durum sadece iki grubun kaynaşamama sorunu olarak görülse de; Keyder (2000)’in de belirttiği gibi aslında kentle bütünleşememeye neden olmaktadır. Yaşanan eşitsizlikler, bir grubun kentin imkanlarına, dinamiklerine hızlı erişimini sağlarken; diğer grubun olanaklardan yararlanamaması; tepkilere, gerilimlere neden olmaktadır. Yalçın ve diğ. (2014) gün geçtikçe ortaya çıkan bu iletişimsiz ortamlar nedeniyle, ilerleyen yıllarda İstanbul için kesinleşen bir sınıf ayrışması haritası oluşacağını, sanayisizleşme ve gelir dağılımının daha da bozulmasıyla toplumsal ayrışma ve kutuplaşmanın daha da artacağını söylemektedir.

2.6 Bölüm Sonucu

Bu bölümde kentleşme ile birlikte zaman içinde değişen konut kavramı incelenmiştir. Farklı konut üretim biçimlerinin ortaya çıkışı ve bu değişim sürecinden nasıl etkilendiği kapalı site ve gecekondü özelinde detaylandırılmıştır. Planlı ve plansız kentsel dokuların karşılaşma ve yanyana gelme süreçleri incelenerek, bu sorunun aslında küresel bir gerçek olduğu ortaya konulmuştur. İki farklı konut tipinin karşılaşması sonucu oluşan arakesitlerdeki mekansal ve toplumsal etkileşime odaklanılarak, aynı mahallede birarada yaşayan farklı gruplarının karşılıklı etkileşimi detaylı olarak incelenmiştir. Etkileşimin mekansal ve sosyal boyutu analiz edilirken, bu iki kavramın birbirinden ayrı düşünölemeyen, iç içe geçmiş kavramlar olduğu görölmüştür.

Arakesitte mekansal ve sosyal etkileşimi kısıtlayan fiziksel sınırların varlığı “iç” ve “dış”ın oluşmasına neden olmakta ve bu sınırlar “içeridekiler” ve “dışarıdakiler”in oluşmasıyla toplumsal sınırlara dönüşmektedir. Arakesitlerde fiziksel olarak karşılaşılan sınırların toplumsal sınırlara dönüşmesi, iki farklı grubun görünmez sınırlarla birbirlerinden ayrılmasına, sosyo-költürel, ekonomik, politik, etnik sınırların da toplumda görölmesine neden olmaktadır.

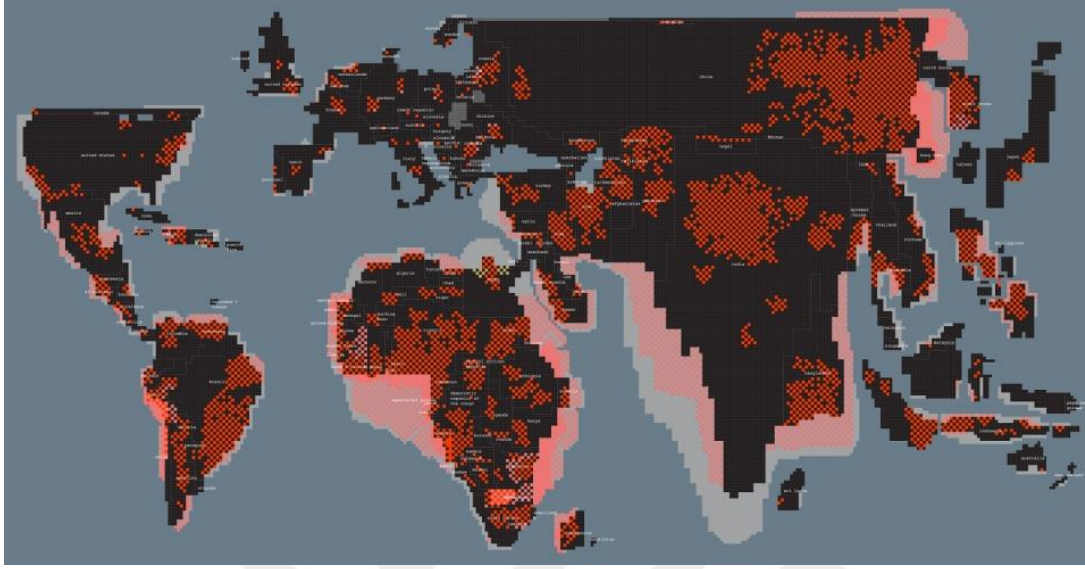
3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN KONUT DOKULARINDA YAŞANAN ETKİLEŞİME BİR ÖRNEK: SAO PAULO

Benzer nedenlerle aynı süreçleri yaşayan, farklı kültürlerdeki planlı ve plansız gelişmelerin yan yana gelme örneklerini incelemek, Türkiye’de karşılaşılan durumun iyi analiz edilmesi için gerekli görülmektedir. Bu bölüm kapsamında Brezilya Sao Paulo kentindeki karşılaşma incelenmiş ve plansız olarak gelişen dokuyu kentsel mekanla bütünleştirmek amacıyla gerçekleştirilen iyileştirme çalışmalarına değinilmiştir. Bu çalışmalar benzer süreçleri yaşayan Türkiye’de karşılaşılan yan yana gelme sorununa farklı çözüm alternatifleri getirmek amacıyla önemli bulunmaktadır.

Bir ülkedeki gecekondu sorunu ile o ülkenin sosyal ve ekonomik düzeyi arasında ters bir orantı bulunmaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki “slum”lar nicelik ve nitelik olarak birbirlerinden farklı olsa da gecekondulaşmaya neden olan etmenler ve oluşum süreçleri benzerdir. Bu doğrultuda bir ülkenin ekonomik refah ve kalkınma düzeyi ne kadar yüksek ise gecekondu sorunu da o kadar azdır (Şekil 3.1). Bu nedenle; Latin Amerika ülkeleri, Asya ülkeleri gibi özellikle gelişmekte olan ülkelere dar gelirliye yönelik konut üretim politikalarından dolayı nüfusun büyük bir kısmı gecekonduarda yaşamaktadır. Diğer yandan insanların güvenlik nedeniyle oluşturduğu kapalı siteler ya da şehrin dışına doğru gerçekleşen yayılmalar bu ülkelerde de gözlemlenebilmektedir. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda planlı ve plansız alanlar yan yana gelmekte ve farklı dokular, gerilimler ve etkileşimler ortaya çıkmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılda Latin Amerika ülkeleri kentleşme ile birlikte kırsal alandan kentlere yaşanan göç sonucu hızlı bir nüfus artışı yaşamıştır. Nüfusun yaklaşık %80’i kentlerde yaşamaktadır ve bu oran ile dünyanın en yüksek kentleşme oranına sahip bölgelerinden birisidir. Bölgede yaşanan bu olgunun bir özeliği de kırsal ve kentsel dokuda yaşanan değişimin 1950-1990 yılları arasında 40 yıl gibi bir süreçte meydana gelmesidir ki bu durum “kent patlaması” olarak nitelendirilmektedir (UN-Habitat, 2012). Yüzyıl önce Güney Amerika şehirleri arasında nüfusu 1 milyonu geçen tek şehir (Buenos Aires) varken, günümüzde 36 şehir bulunmaktadır. En büyük beş şehir

Sao Paulo, Rio de Janerio, Lima, Bogota ve Buenos Aires'dir ve bu bölgelerin nüfus oranları Güney Amerika'nın kentsel nüfusunun beşte birini oluşturmaktadır (Urbanage, 2009b).

Şekil 3.1: Gecekondu bölgeleri dünya haritası (Url-12).

Belirli bir kentleşme düzeyine ulaşmak olumlu olarak değerlendirilse de; çoğu kentlerde plansız olarak gelişen konut dokuları ile çevrenin bozulması ve yaşanan sosyal eşitsizlikler nedeniyle kentlerin değişim geçirdiği bilinmektedir. Sanayileşme ile yaşanan ekonomik gelişmeler nedeniyle kırdan kente göç eden insanların oluşturduğu gecekondu alanları, merkezi ve yerel hükümetlerin bu süreçle baş etmede yetersiz kalmasıyla gelişmekte olan ülkelerde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat günümüzde farklı kentsel gelişme politikaları benimsenerek bu alanların yenilenmesi, kentle bütünleştirilmesi ve kentli ile etkileşiminin arttırılması için farklı çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin; 2020 yılına kadar Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedefleri doğrultusunda gecekondu bölgelerinde yaşayan 200 milyon kişinin yaşam kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda; devletlerin gecekondu bölgeleri için uyguladığı farklı iyileştirme politikaları bulunmaktadır. Bunlar yeniden yerleştirme, kentsel dönüşüm, kentsel yenileme, sağlıklılaştırma gibi farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bu müdahaleler ile yerinden etme olmadan, sosyal bağları koparmayan, sorunları yerinde çözecek çözümlere ağırlık verilerek; kentlerdeki farklı konut dokuları arasındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır (Günay, 2013).

Farklı tarihsel çizgileri olmasına rağmen Türkiye ile yaşadıkları ekonomik gelişmeler ile benzer süreçler yaşayan Brezilya’da gelişmekte olan ülkelerin en önemli mücadele konularından birisi olan gecekondu sorunu ile karşı karşıyadır. Brezilya’da gecekondu “favela” olarak bilinmekte ve “çöküntü alanı” olarak betimlenmektedir. Favelalar, şehirde çalışan dar gelirli aileler için kamu ya da özel arazilere yetkililerin ve sakinlerinin izni olmaksızın, kentsel arazi kullanım politikalarına uyulmadan kendileri tarafından inşa edilen yapıları temsil etmektedir (Winston, 2016). Favela mahalleleri su, elektrik, kanalizasyon gibi alt yapı sistemlerinin olmadığı elverişsiz yaşam koşullarına sahip alanlardır. Okuma yazma oranı düşük olması nedeniyle işsizlik oranlarının da yüksek olduğu favela mahalleleri, şiddet ve uyuşturucu yuvası olan bölgeler olarak anılmaktadır.

Brezilya’da kentsel çevrede yayılarak büyüyen gecekondu “favela”, şehir içinde yer alan gecekondu ise “cortiço” denilmektedir. “Cortiço”lar harabe şeklindeki evlerde birden fazla ailenin bulunduğu kiralık konaklamayı ifade etmektedir. 1980’lerin başlarına kadar yaygın bir gecekondu türü oluşturan cortiçolar piyasadaki konutların aksine alternatif bir üretim oluşturmuştur. Farklı odalardan oluşan cortiçolarda bütün aile tek bir odada konaklamakta; bu oda yatak, yaşam ve yemek odası şeklinde farklı fonksiyonlara bir arada hizmet edebilmektedir. Odaların dışında yer alan banyolar farklı aileler tarafından paylaşılmakta ve bu durum farklı hijyen, temizlik sorunlarını gündeme getirmektedir (UN-Habitat, 2003) (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Cortiço ve favela görüntüsü, Brezilya (Barda & França, 2011).

Hızlı nüfus artışı, göçlerle birlikte sosyal ve demografik değişimlerin yaşanması Brezilya’da ilk favelaların oluşmasına neden olmuştur. İş bulmak amacıyla kırdan kente yaşanan göç sonucu kentlerde yaşanan konut açığı sorunu nedeniyle ilk favelalar ortaya çıkmaya başlamıştır. 20.yüzyıla gelindiğinde Brezilya nüfusunun %37’sinin

favelalarda yaşadığı belirtilmiştir (Urbanage, 2008). Favelaların varlığı kente erişimi kısıtlayan ve mekansal olarak son derece eşitsiz bir sosyal yapıyı yansıtmaktadır. Bu yerleşimler konum, boyut, yoğunluk, yapı kalitesi, risk durumu, entegrasyon düzeyleri bakımından çeşitlilik gösterse de; mülkiyette yasadışılık, kentsel alt yapı eksikliği bakımından benzer özellikler sergilemektedirler (Magalhaes & Villarosa, 2012). Çevre sağlığını tehdit eden ve suç oranlarının yüksek olduğu bu mahallelerden korunmak için kent merkezinde yaşayanlar konutlarını yüksek güvenlik duvarları ile çevirmişlerdir. Bu da kent merkezindeki favela mahalleleri ve yeni gelişen planlı dokuların zaman içinde iç içe geçmiş olduğunu göstermektedir.

Brezilya’da planlı ve plansız konut dokularının yan yana geldiği örnekler daha çok Sao Paulo ve Rio de Janeiro’da karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında Sao Paulo’daki farklı konut üretimlerinin yan yana gelme süreçleri araştırılmış, mekansal ve sosyal etkileşimi arttırmak için ortaya konan iyileştirme politikalarına değinilmiştir. Bu araştırma; ekonomik ve sosyal olarak sınırlar barındıran farklı iki kesimin, mekansal olarak bütünleşmesi amacıyla önerilen politikaların ve yapılan çalışmaların Türkiye özelinde değerlendirilmesi açısından önemli bulunmaktadır.

3.1 Sao Paulo’da “Favela” ve “Condominio Fechado” Kavramlarının Ortaya Çıkışı

Sao Paulo Brezilya’nın en kalabalık, zengin ve büyük şehridir. Nüfusu eyalet genelinde yaklaşık 40 milyonun, metropol bölgesinde ise 19 milyonun üzerindedir ve Latin Amerika’nın ana iş merkezi konumundadır. Ayrıca Sao Paulo, dünyada çöküntü bölgesi nüfusunun en yoğun olduğu mega kentlerden birisidir. Kentin yaklaşık %20’si favelalarda yaşamaktadır (Urbanage, 2009b).

Son 30 yılda hizmet sektörü sanayi sektörünün liderliğini üstlenmiştir ve ekonomik büyüme bilgi teknolojisi, bilgi üretimi ve kültür ile ilişkili alanlarda gerçekleşmektedir. Bu ekonomik değişimler ve kentin ekonomik dinamizmi sürekli kentsel mekana, arazi kullanımına yansımaktadır. Günümüzde Sao Paulo’da yeni kentsel parçacıklar sanayileşme nedeniyle tasarlanmış, yenilenme potansiyelini gerçekleştirme bekleyen eski dokularla birlikte (Şekil 3.3).

16.yüzyılda kurulan Sao Paulo; Brezilya’nın kıyıları, ovaları, verimli platoları arasında yer alan stratejik lokasyonu ve ulaşım için merkez noktada yer alması nedeniyle tarih

içindeki önemini arttırmıştır. 19.yüzyıla kadar değerli kaynaklara sahip olamamasından dolayı gelişme gösteremeyen kent, daha sonra verimli toprağı ve iklimi sayesinde Brezilya'nın kahve üretim bölgesi haline gelmiştir. Kahve tarlalarındaki iş piyasası nedeniyle İtalya, Portekiz, İspanya ve Almanya'dan çok sayıda göçmen buraya yerleşmiştir ve 1890 – 1940 yılları arasında kentsel mekanda ve toplumsal yaşamda yoğunlaşma yaşanmıştır (Urbanage, 2008).

Şekil 3.3: Heterojen bir kentsel mekan Sao Paulo, (Boldarini, 2008).

20. yüzyılın başlarında kahve fiyatlarının büyük oranda düşmesiyle yerel girişimciler yatırımları sanayi gelişimine çevirerek ekonomik önemi tarımdan endüstriye kaydırmışlardır. Sanayi sektöründe yaşanan gelişme ile birlikte kent, Rio de Janeiro'nun sanayi merkezi olma rolüne elinden almıştır (Günay, 2013). Kahve ihracatına dayalı hizmetlerin ağırlıkta olduğu kent sanayileşme ile birlikte değişmeye başlamıştır ve modern kent oluşumunda bu dönüşüm biçimlendirici bir rol oynamıştır (Calderia, 1996a). Fabrikaların kurulması ile kentin sunduğu fırsatların artması farklı yerlerden göç almasına neden olmuştur. 1880 yılında 32.000, 1900'de 240.000, 1940'da 1,4 milyon, 1960'da 3,8 milyon, 1980'de 8,5 milyon ve 2005 yılında 11 milyona ulaşan nüfus (Urbanage, 2008) aslında göçün yansımaları göstermektedir. Kentin dönüşümündeki göçün önemi, Sao Paulo'nun çok kültürlü bir şehir olduğunun da göstergesidir. Farklı etnik gruplardan insanlar bugün Sao Paulo'da bir arada yaşamaktadır.

Fabrikaların kurulması ile birlikte iş arama ve daha iyi yaşam koşulları nedeniyle kente gelen insanların konut ihtiyacı, alt yapı olmaksızın boş parselleri işgal etmeye başlamalarına neden olmuştur. Bu durum merkezi mahalleler etrafında işgal edilmiş

alanlardan oluşan bir halka yaratmıştır ve zamanla kentin dokusunu bozmuştur. Sao Paulo Belediyesi kent merkezini canlandırmak ve kentleşmenin olumsuz etkilerini, favelaları ortadan kaldırmak amacıyla planlar yapmıştır. Hausmann'ın Paris'te uyguladığı plandan esinlenerek 1938 yılında başlatılan Plano de Avenidas (Bulvarlar Planı) (Şekil 3.4) ile kentin dışına doğru büyük bulvarlar açılması ve caddelerin genişletilmesi hedeflenmiştir. Favelalar yıkılmış, kent merkezinde ticaret alanları yaratılmıştır. 1930'larda otobüs sisteminin kurulması, merkezdeki artan kiralari işçi sınıfının karşılayamaması nedeniyle dar gelirli insanlar kent merkezinden çevrelere doğru yayılmaya başlamışlardır (Calderia, 1996a). Böylece kentsel mekanda ilk ayrışmalar yaşanmaya başlamıştır. Orta ve üst sınıflar merkezde kalırken, alt gelir grubuna ait sınıflar kent çevrelerinde yaşamaya başlamışlardır.

Şekil 3.4: Bulvarlar Planı - Francisco Prestes Maia (Url-13).

Sao Paulo ekonomik coğrafyasının değişmesiyle birlikte büyük oranda genişlemiştir. Kentin merkez bölgesi Avenida Paulista ve Jardins bölgelerine, nehir kenarındaki yeni gelişmelerle birlikte kademeli olarak taşınmıştır. Bu süreçte kent merkezindeki işgal edilen arazilerde, sosyal konut projelerinin yanında kent çevresindeki favelalar da büyümeye devam etmiştir (Urbanage, 2009b). Özellikle otobüs sisteminin gelişmesi ile birlikte kentin çeperlerinde boş olan arazileri resmi olmayan kurumlardan satın alan işçiler, zamanla kent merkezinden uzaklaşmaya başlamışlardır. Devlet de bu süreçte Ulusal Konut Bankası ile kentin çevresindeki arazilerde sosyal konutlar üretmeye ve dar gelirli olan aileleri kentin çeperlerinde üretilen konutlara yerleştirmeye başlamıştır (Un-Habitat, 2010). Fakat alt yapı ve şehir hizmetlerini bu bölgelere getirmenin yüksek maliyetli oluşu, kullanıcıların temel ekipmanlara erişim sıkıntısı yaşaması, günlük ulaşımında karşılaşılan problemler gibi farklı sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır (Herling & França, 2009). Ayrıca mimari ve kentsel tasarım açısından da tek bir konut tipinin büyük ölçekli olarak yapımı ve özelliksiz peyzaj tasarımı ile kalitesiz alanlar oluşturulmuştur.

Şekil 3.5: Cidade Tiradentes’deki sosyal konutlar (Herling & França, 2009).

Modern yaşantı ile birlikte orta sınıflar da apartmanlara taşınmışlardır. Apartmanlara olan ilginin artması ile birlikte kentsel doku değişmeye başlamıştır. Ayrıca 1971 yılında belediye politikaları, kentsel imar planları için kılavuz ilkeler oluşturmayı amaçlayan ilk genel master plan askeri yönetim sırasında yapılmıştır. Çevreyi birleştirmek yerine ilk ana plan sadece resmi kentin ve değerli alanların “dikeyleştirilmesi” ve “yoğunlaştırılması” kriterlerine göre kentsel politikalar tanımlamıştır. Plansız olarak gelişen konut alanları plandan dışlanmış, kamu yatırımı ve kentsel stratejiden uzakta tutulmuştur (Un-Habitat, 2010). Plan çevre alanları kapsamadığından planlama ve kamu yatırımları için etkili bir araç olamamıştır (UN-Habitat, 2003). 1970’lerin sonlarına doğru Sao Paulo orta ve üst gelir gruplarının merkezde yaşadığı, yoksul kesimin çeperlerde yaşadığı bir görüntü sergileyerek yaşanan ayrışmayı ortaya koymaya başlamıştır.

Sanayileşen diğer kentlerde olduğu gibi Sao Paulo’da da düzensiz yapılaşma, hijyen, suç oranları gibi nedenlerle favelalarda yaşayanlar gündeme gelmiş ve damgalanmıştır. Bu durum farklı bir ayrışma modelinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde kent merkezinin kalabalık ve düzensiz ortamından kaçan üst gelir grubu, kentin yalıtılmış bölgelerine inşa edilen “loteamento veya condominio fechado” yani kapalı yerleşkelere (Turgut ve diğ., 2016) taşınmaya başlamışlardır. Yüksek gelir grubunun taşındıkları yerler, alt gelir grubunun oturduğu yerler olduğundan ilk defa bu farklı iki kesim karşılaşmışlardır. 1980’lerde merkez – çevre karşıtlığı devam ediyor olsa da, kentsel mekanlar değişime uğramakta ve ortaya daha heterojen bir kent çıkmaktadır. Toplumsal hareketlerin örgütlenmesiyle çevrenin yaşam kalitesinin artması, arazi parsellemelerinin düzenlenmesi ile birlikte arsa fiyatları yükselmiştir. Bu nedenle dar gelirli aileler kent merkezindeki gecekondu

alanlarına taşınmaya başlamışlardır. Orta sınıfın yaşadığı kent içlerinin fakirleşmesi, metro hattının açılması ile yaşanan değişiklikler kapalı yerleşimlerin inşa edilmesiyle aynı süreçte gerçekleşmiştir (Calderia, 1996a). Bu durum farklı ayrışma biçimlerinin, etkileşimlerin, gerilimlerin ve 1990'lı yıllarda kent merkezini canlandırma amaçlı projelerin gündeme gelmesine neden olmuştur.

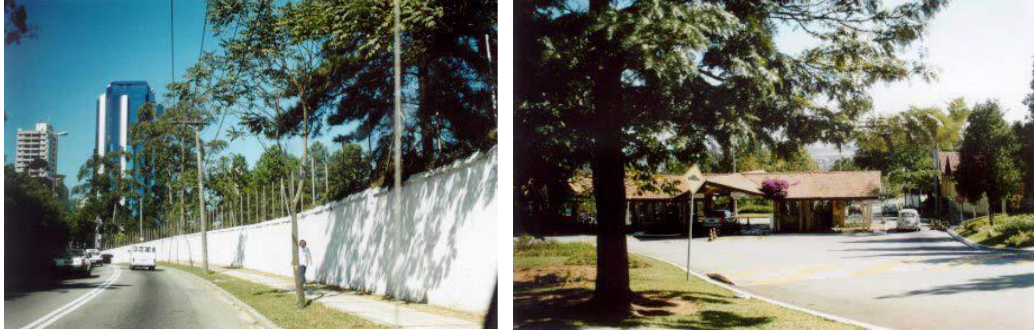
Kentsel gelişmenin hızlı süreci, mekansal ve sosyal açıdan farklılaşan iki ayrı grup, iki ayrı mekansal alan yaratmıştır: Gelişmemiş çevrelerde yaşayan işçi grubu, kent merkezinin bazı bölümlerinde, düşük yoğunluklu banliyölerde ve yüksek katlı apartman bloklarında yaşayan zengin ve orta sınıf. Yaşanan kentsel değişim ve ayrışma yüksek enflasyon, gelir eşitsizliği, bitmeyen göç ve aşırı yoksullaşmayla ilişkilidir. 1980'lerde Brezilya'da demokratik yönetimin benimsenmeye başlaması da bu süreci etkilemiştir (Un-Habitat, 2010). Ayrıca şiddet ve suç oranlarının artması, güvensiz ortamın oluşması da insanların yeni kontrol mekanizmaları geliştirmesine neden olmuştur.

Calderia (1996b) Sao Paulo'da üç farklı mekansal gelişim süreci yaşandığını belirtmektedir. Bunlar 19.yüzyılın sonları – 1940'ların sonlarına kadar yaşanan “yoğun şehir (concentrated city)”, 1940'lar ve 1980'ler arasında yaşanan “merkez-çevre kenti (the centre-periphery city)” ve 1980'lerden günümüze kadar yaşanan dönem olan “duvar şehri (walled city)” şeklindedir. Türkiye'de de benzer zamanlarda ortaya çıkan kapalı siteler Brezilya'da da 1980'lerde belirginleşmeye başlamış, 1990'lı yıllarda hız kazanmıştır. Son zamanlarda alt sınıflar için de kapalı siteler üretilmeye başlansa da özellikle üst ve orta sınıflar için yapılan kapalı yerleşimler daha yaygındır (Turgut ve diğ., 2016).

Kapalı yerleşimlerin ortaya çıkması ile birlikte merkez-çevre ayrımı devam etse de; yollar, açık alanlar gibi mekansal engellerle mahalleler birbirlerinden ayrılmışlardır. Oluşturulan yüksek duvarlar, çitler, kapılar gibi fiziksel sınırlar aracılığıyla insanların kendilerini korumaya alması sosyal gruplar arasındaki etkileşimi azaltmış ve ayrışma yaşanmasına neden olmuştur (Şekil 3.6). Şehrin çeperlerinde banliyö şeklinde oluşan müstakil siteler olduğu gibi, kent merkezinde de “dikey” olarak oluşturulan kapalı siteler de bölgede yer almaktadır.

Zaman içinde çevre diye adlandırılan alanlara orta ve üst sınıfların taşınması bölgenin yeni yerleşim yeri haline gelmesine neden olmuş, zengin ve fakirleri bir araya getiren

yeni bir kentsel gelişme türünü ortaya çıkarmıştır. Morumbi bölgesi de bu mekanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Calderia, 1996a) (Şekil 3.7).

Şekil 3.6: Sao Paulo Alphaville’de kapalı konut yerleşmesi fiziksel sınırları (Landman, 2002b).

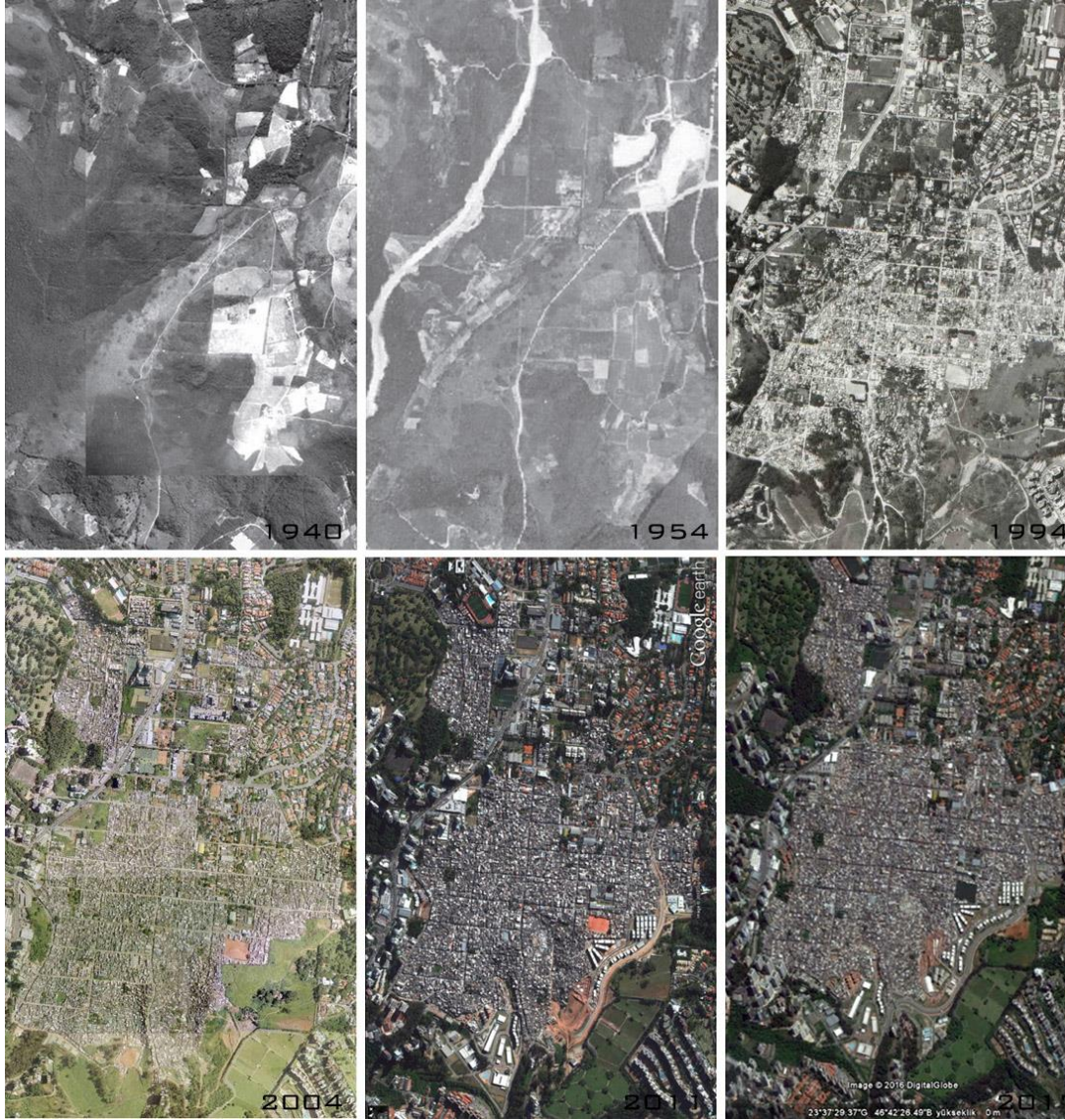

Şekil 3.7: Morumbi’de planlı ve plansız dokuların ilişkileri (França & Costa, 2012).

3.2 Sao Paulo Morumbi Bölgesi’nde Planlı ve Plansız Dokularının Etkileşimi

Sao Paulo’da karşıt kentleşme Paraisopolis favelası ve yanında yer alan Morumbi, Vila Suzano, Vila Andrade bölgeleri ile yansıtılmaktadır. “Şehir içinde şehir” şeklinde görüntülenen Paraisopolis favelası kentin planlı olarak gelişen kent dokusunun tam ortasında yer almaktadır (Angelil & Hehl, 2012). 80.000 kişinin 84 hektarlık bir alanda yaşadığı Latin Amerika’nın dördüncü, kentin ise ikinci en büyük yerleşimi olan Paraisopolis favelasına ilk yerleşimler merkezdeki favelaların yıkılması ile birlikte 1920’lerde başlamıştır (Günay, 2013). Kentleşme yaşanmadan önce tarım alanı olarak kullanılan bölge, başlarda topografya ve alana akan nehirler nedeniyle alt yapı uygulanmamıştır. Morumbi bölgesinde apartmanların, kapalı sitelerin yapılmaya başlanması ile inşaatçı çalışan işçilerin Paraisopolis’e yerleşmesi, 1960’larda bölgede nüfus artışı yaşanmasına neden olmuştur (Brillembourg&Klumpner., 2010) (Şekil

3.8). Altyapı eksikliği, elektrik, su gibi yasal hizmetlere erişimin kısıtlı olması, sağlık sorunları gibi problemler görülen bölgenin diğer favela alanlarından farkı; merkezde olması nedeniyle erişilebilirliğinin fazla olması ve planlı olarak gelişen doku ile kurduğu etkileşimdir. Kapalı sitelerin güvenlik, servis olanakları ve yaşam kalitesi nedeniyle oluşmaya başlaması Paraisopolis'te yaşayanlar için iş imkanlarını arttırmakta ve Paraisopolis kapalı sitelerin iş gücünü oluşturmaktadır.

Şekil 3.8: Paraisopolis Favelası'nın yıllara göre gelişimi, (Fabris, 2014).

Yaşanan bu ikilem uluslararası yayınlarda da sıkça kullanılan Sao Paulo'nun ikonik fotoğraflarından birisi ile temsil edilmektedir. Bu fotoğrafta bir tarafta Paraisopolis, diğer tarafta duvarla ayrılan, tenis kortlu, her katında yüzme havuzu olan lüks bina gösterilmektedir (Şekil 3.9). Kent; karşıt olan sosyal ve mekansal dokudan ve bu

dokuların arasındaki etkileşimlerden, mesafelerden oluşmaktadır. Morumbi’de kent içindeki bölünmenin ve toplumsal dışlanmanın yaşandığı önemli bölgelerden biridir.

1970’lerde düşük yoğunluklu bir banliyö semti olan Morumbi’de minimal bir kentleşme yaşanmaktadır. Bölgenin çoğunluğu boş arazilerden oluşmaktadır (Un-Habitat, 2010). Bölgede 1980-1990 yılları arasında altyapı, elektrik, su ve kanalizasyon sistemlerinin yeterli olup olmadığına bakılmadan yaklaşık 5000 lüks daire inşa edilmiştir ve yapılmaya devam edilmiştir. 2000’li yıllarda ulaşım imkanları ve yolların da yetersiz olduğu bölgede günlük kullanım için özel araç gerekmektedir (Calderia, 1996a). Eskiden kentin çevresini oluşturan bu bölge günümüzde ofis, ticaret ve konut alanları ile çevrilmiş durumdadır. Fakat bölgeye hakim olan bu imaj dikey yapılaşmalarda oturan yüksek gelirli insanların baktıkları manzara ile ters düşmektedir. Pencerelerden görünen Paraisopolis favelasının çatıları olmaktadır.

Şekil 3.9: Paraisopolis ve Edificio Penthouse kapalı sitesi ilişkileri (Url-14).

Favelaların yok edilmesi için yapılan birçok çalışmanın başarısız olması ile Paraisopolis hızla büyümüştür ve günümüzde Morumbi’nin artan kapalı yerleşkeleri ile sarılmıştır. Paraisopolisin çalışan nüfusunun %80’i Morumbi kapalı konutlarında evdeki yardımcı, sürücü, güvenlik görevlisi gibi hizmet sektörüne ait işlerde çalışmaktadır. Yüksek duvarlar, kapılarla plansız olarak gelişen alanlardan, komşularından korunmak isteyen insanların güvenlik görevlilerinin favelalarda yaşaması bölgedeki çelişkiyi de yansıtmaktadır (Urbanage, 2008). Bölgede yaşayanlar tarafından favelalar “tehlike bölgesi”, Morumbi’nin geri kalanı ise “korku bölgesi” olarak kabul edilmektedir (Un-Habitat, 2010).

Morumbi, Vila Suzano ve Vila Andrade bölgelerinde yer alan yerleşimlerin tümü duvarlarla çevrilidir. Bu korunaklı yerleşimlerin girişlerinde güvenlikler yer almakta

ve güvenlik sistemleri ile korunmaktadır. Bu durum öncesinde kamusal olan sokakların günümüzde yüksek duvarlarla çevrilmesine neden olmakta ve suç oranlarının artması ile ortaya çıkan güvenlik olgusu kent mekanını değiştirmektedir. Farklı mekansal dokular arasındaki arakesitte ortaya çıkan fiziksel sınırlar farklı kesimler arasındaki mesafeyi arttırmaktadır. Bu durum kamusal alandaki karşılaşmaları daha gerilimli bir hale sokmaktadır. Böylece planlı ve plansız dokular arasındaki etkileşim azalmakta ve açıklık, özgürlük ve eşitlik kavramlarının kentte yansımaları görünmez olmaktadır (Şekil 3.10).

Şekil 3.10: Paraisópolis’de planlı ve plansız konut dokusu arakesitinde karşılaşılan sınırlar (Google Street View, 2017).

Paraisópolis zengin konut yerleşimleri ile çevrelendiği için hükümet tarafından özel bir bölge olarak düşünülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler de bölgeyi komşu üst sınıf mahalleye, yani Morumbi’ye yükseltme ve entegre etme çalışmaları yürütmektedirler. Bu çalışmaları desteklemek ve farklı kesimler arasındaki etkileşimleri arttırmak amacıyla ayrıca Harvard, Columbia, ETH Zürih gibi dünyanın farklı üniversite ve enstitüleri, farklı mimari ekiplerle bölgede bir çok proje gerçekleştirmektedir (Fabris, 2014).

3.3 Paraisopolis Favelası İyileştirme Çalışmaları

1980’lerde Brezilya, Birleşmiş Milletler tarafından dünyada eşitsizlik oranı yüksek ülkelerinden biri olarak görülmektedir. Plancılar ve politikacılar ise Brezilya’nın artan kayıtdışı yerleşimlerini dikkate almamaktadırlar (Brillembourg & Klumpner, 2010). 1980’lerin sonlarına doğru favelalarda yaşayanların mekansal kalitesini iyileştirmek için çalışmalara başlanmış ve 1990’lı yıllar boyunca farklı toplumsal gelişmeler ve altyapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu sırada kurulan Paraisopolis Favelası Sakinleri Derneği 1983 yılından beri arazi sahipliği, sosyal konutlara erişim gibi farklı konularda sakinlerin menfaatleri doğrultusunda farklı çalışmalar yapmıştır (Un-Habitat, 2010). Kentte yaşamının demokratik ve toplumsal bir hak olduğu görüşü çerçevesinde sivil toplum örgütleri ile desteklenen eylemler sonucunda 2001 yılında Brezilya’da “City Statue” (Kent Yasası) yürürlüğe konulmuştur (Günay, 2013).

Yasa ile şehirlerde demokratik hükümet, kentsel adalet ve çevresel denge ile ilgili anahtar temaları bir araya getirmek amaçlanmaktadır. Yasa; kentsel arazi ile daha çok ilgilenmekte ve bütüncül bir yaklaşımla; kentsel planlama ilke ve kuralları, kentsel yönetim, gayrimenkul ve toprak odaklı yasal düzenleme, plansız olarak gelişen alanlarda kira düzenlemeleri yapma ve katılım konularını kapsamaktadır. Sivil toplum örgütleri, akademik kuruluşlar ve siyasi partilerin uzun yıllara dayanan uğraşları sonucunda yürürlüğe konan yasa ile favelalarda yaşayan insanların barınma ve yaşama hakları güvence altına alınmıştır. Ayrıca yasa, kentlerin sorunları ile ilgili ulusal bir yaklaşım oluşmasına neden olmuştur. Günümüzde başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, birçok ülkeyi etkisi altına aldığı bilinmektedir (Alliance, 2010).

Yasanın farklı konular için geliştirdiği yaklaşımları Angelil & Hehl (2012) şu şekilde belirtmektedir:

- Belediye ana planı: 20.000’den fazla nüfusu olan şehirler için yapılacak planlar halka sunmak ve halkın katılımını garantilemek. Karar verme sürecinde katılımlı yaklaşım benimsemek.
- Zorunlu parselleme, arazi geliştirme ve arazi kullanımı: Boş parseller ve binalar için spekülasyonu önlemek amacıyla toprak sahiplerine yönelik cezaların uygulanması.
- Konut amaçlı özel izin hakkı: Boş kamu binalarına yerleşen ailelerin haklarının belirlenmesi.

- Aşamalı emlak vergileri: Zorunlu parselleme, inşaat ve kullanım için belirli sürelerle uymayanların vergilendirilmesini arttırmak için belediyelere olanak tanınması.
- Kamulaştırma: Piyasa değeri ile kamulaştırılmış malların sahiplerine nakit olarak ödeme yapılmasının yerine belediyelerin gerçek değer üzerinden borçlu ödeme yapmasına imkan tanımak.
- Kentsel mekandan özel yararlanma hakkı: En az 5 yıl süre ile 250 metrekarelik alanı işgal eden ailelerin arazi mülkiyetinin sağlanması.
- Yüzey hakları: Mülkiyet sahipliliği ve kullanım hakkının değerlendirilmesi ile işgal altındaki kamuya ait arazilerin mülkiyet durumlarının belirlenmesi.
- Satın almada öncelik hakkı: Belediyelere özel şahıslardan devredilen kentsel mülkleri satın almak için tercih imkanı verilmesi.
- İnşaat hakkı ile gelir: Belediyelerin kentsel gelişmeyi arttırmak, ilave gelir elde etmek amacıyla arazi sahiplerine tazminat karşılığında yükseklik ve geniş bir bina düzenlemesi hakkının sağlanması.
- Kentsel operasyonlar: Özel sektöründe katılımıyla kentin belirli bölümlerinin yükseltilmesini amaçlayarak karma gelirli mahallelerinin oluşmasının sağlanması.
- İnşa etme hakkının devri: Belediyelere koruma ve kamu çıkarından dolayı belirli arsaların inşaat hakkının kısıtlı olması nedeniyle, özel mülk sahibinin hakkının başka bir bölgeye devredilmesi.
- Mahalle etki çalışmaları: Faaliyetlerin mahalleleri üzerindeki etkilerinin araştırılması.

Bu yasa Sao Paulo favelalarında “Barrio Legal (Yasal Mahalle) programının gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu program ile favelalardaki kentsel kaliteyi arttırmak, alt yapı hizmetlerini geliştirmek, kamusal mekanlar oluşturmak, eğitim ve sağlık imkanlarını arttırarak bölgeyi kentle bütünleştirmeyi amaçlamaktadır Bu kapsamda 2002 yılında stratejik bir plan geliştirilmiştir ve şehir yasasına uygun olarak “özel sosyal ilgi alanları (zeis)” oluşturulmuştur. Bu alanlardan ilk olarak Paraisopolis için çalışmalara başlanmış ve 2005-2013 yılları arasında Nova Paraisopolis (Yeni Paraisopolis) favela iyileştirme çalışmaları yapılmıştır (Günay, 2013). Program ile yasal bir mülkiyet sunmak amacıyla iki farklı yol izlenmektedir. Mülk sahipleri araziye belediyeye bağışlayarak herhangi bir vergi borcundan kaçınmaktadır ya da ödenmemiş

kentsel vergilerini ödeyerek inşaat için izin belgesi almaktadır. Projenin ilk aşamasında su, kanalizasyon, elektrik gibi alt yapı sistemleri geliştirilmiş ve riskli olarak görülen evlerin ortadan kaldırılması ile sağlıklı bir bölge oluşturulmuştur. Sonrasında sokak, cadde iyileştirmeleri yapılarak yollara asfalt döşenmiş ve yeni rekreasyon alanları tasarlanmıştır (Un-Habitat, 2010).

İyileştirme projesi kapsamında 3.000 ailenin yeniden yerleştirilmesi ve 3168 konut ve ticaret birimi yapılması planlanmıştır. Ayrıca bu alanları besleyecek ulaşım ve alt yapı hizmetleri, rekreasyon alanları, eğitim merkezleri, kişisel gelişime imkan tanıyacak müzik, sanat mekanları, atık ve geri dönüşüm birimlerinin proje dahilinde yapılması hedeflenmiştir. Projenin toplam maliyetinin %65'i belediye tarafından karşılanmaktadır. 2008 yılında 2500 yeni konut birimi inşa edilmiş ve 2800 öğrenci kapasiteli eğitim birimi hizmete açılmıştır (Günay, 2013).

Paraisopolis favelasının Morumbi bölgesi ile olan etkileşiminin artırılması amacıyla bölgede farklı çalışmalar yapılmıştır. Planlama departmanından bir yetkilinin Un-Habitat'a "birkaç on yıl içinde Paraisopolis zenginler tarafından satın alınacak" (Un-Habitat, 2010) yorumunun aksine bölgede son on yılda devam eden ya da tamamlanmış birçok farklı proje bulunmaktadır. Paraisopolis bir faveladan kentleşmiş bir mahalleye doğru bir değişim süreci yaşamaktadır.

Bir kent sorununun araştırılması, farklı konut dokularının yan yana gelmesi ile ortaya çıkan mekansal ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi, bir arada yaşamının kalitesinin artırılması için yenilikçi fikirlerin ortaya çıktığı projeler önemli bulunmaktadır. Ayrıca projelerin incelenmesinden önce Paraisopolis'in Antonico, Centro Brejo, Grotao, Grotnha şeklinde 4 bölümden oluştuğu ve Paraisopolis'e komşu Jardim Colombo ve Porto Seguro isimli diğer favela mahalleleri ile birlikte değerlendirildiğini belirtmek gerekmektedir (Şekil 3.11).

Kentsel müdahaleler için "Paraisopolis Test Sahası" Sao Paulo Belediyesi ve 4.Uluslararası Rotterdam Bienali iş birliği ile bölgedeki yerleşimler için genel bir şehir düzeni ve uygulamalarını içeren bir projedir. 2005 yılında bölgede sürdürülebilir kalkınma amacıyla başlatılan iyileştirme programının yeni aşaması olarak bu proje, plansız olarak gelişen bölge için yeni stratejiler ortaya koymayı hedefleyen uluslararası mimari ofisler ve araştırmacılar tarafından örnek proje uygulamalarını öngörmektedir.

Proje uygulamaları ile bölgenin ekolojik ve sosyal sürdürülebilir gelişimini teşvik edecek yeni inşaat yöntemleri ve mimari planların geliştirilerek, mevcut olan yeni sosyal ağlar ile aralarındaki gelişimin sağlanması hedeflenmektedir. Uygulamalarda hazırlık aşaması, konsept tasarım ve programların belirlenmesi, genel şehir planı geliştirilmesi, projelerin oluşturulması ve projelerin gerçekleştirilmesi şeklinde farklı aşamalar bulunmaktadır (Sehab & IABR, 2016).

Şekil 3.11: Paraisopolis, Jardim Colombo, Porto Seguro favelaları (Boldarini, 2008).

İlk olarak Ruben Otero, Ciro Pirondi, Analia Amorim tarafından Sao Paulo Belediyesi iş birliği ile Paraisopolis, Jardim Colombo ve Porto Seguro bölgelerini kapsayan altyapı, hareket, konut, ticaret ve kamu ekipmanları olarak dört farklı alana odaklanan kentsel bir şema belirlenmiştir. Paraisopolis, Jardim Colombo ve Porto Seguro arasındaki bağlantıların kurulması ile “kentsel gelişim planı” oluşturulması hedeflenmiş, farklı sosyal sınıfları bir araya getirmeye yardımcı olan kamu ekipmanları ile 3 farklı bölgenin entegrasyonu sağlanmaya çalışılmıştır (Sehab & IABR, 2016). Bu gelişim planı ile 2010-2025 yılları arasında yapılacak çalışmalar 3 temele dayandırılmıştır: altyapı, sosyal donatı alanları ve konutlar. Alt yapı sistemlerinin düzenlenmesi, atık yönetimi ile günlük çöplerin toplanması, yeni oluşturulacak yaya, araç ve bisiklet yollarının şehrin ana ulaşım sistemiyle

3.3.1 Sosyal konut projesi

Gecekondü sakinleri için Jardim Colombo bölgesinde gerçekleştirilen sosyal konut projesi Christian Kerez tarafından tasarlanmıştır. Toplamda yaklaşık 12500 metrekarelik bir alanda 24000 metrekarelik, 214 farklı konut tipini barındıracak proje; favelanın kentlerin değişimindeki rolünü ve yüksek yoğunluklu bir yerleşim alanı olma özelliğini model olarak alarak, dikey favela anlayışını geliştirmiştir. Dikey faveladaki amaç bölgedeki mimari kalite ve niteliği koruyarak yoğunluğu arttırmaktır. Favelalar arasındaki etkileşim, farklı konut birimleri, bitmemişlik, düzensizlik gibi kavramlar projenin başlangıç noktası olarak alınmıştır. 2009-2013 yılları arasında 1400 metrekarelik alanda, 24 farklı tip olarak toplamda yaklaşık 2700 metrekare inşaat yapılarak örnek alanda uygulama yapılmıştır (França & Barda, 2010) (Şekil 3.13).

55-140 metrekarelik birimler şeklinde tasarlanan projede yaşama, yeme, uyuma ve diğer fonksiyonlar 4 kata dağıtılarak çözülmüştür. Her daire yerel konut tipolojisinde olduğu gibi zemin katta kapalı bir bahçeden doğrudan erişime sahiptir.

Şekil 3.13: Örnek proje yeri ve görselleri (França & Barda, 2010).

Bölgenin topografik özellikleri erişilebilirliği üzerinde oldukça etkilidir. Bu nedenle proje ile favelalardaki cadde ve mahallelerin rasgele dizilimi şeklindeki mimari dokuyu bozmadan açık, erişilebilir yaya yolları ve sokaklar oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni strüktür ile sokakların kesişiminde meydanlar, yeşil alanlar, çocuk ve yaşlılar için kamusal mekanlar ayrılmıştır (Şekil 3.14). Bu şekilde geliştirilen proje ile favelaların mimari özellikleri bozulmadan kentle bütünleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.14: Dikey favela anlayışı ile gelişen sosyal konutlar (França & Barda, 2010).

3.3.2 Condominium konut projesi

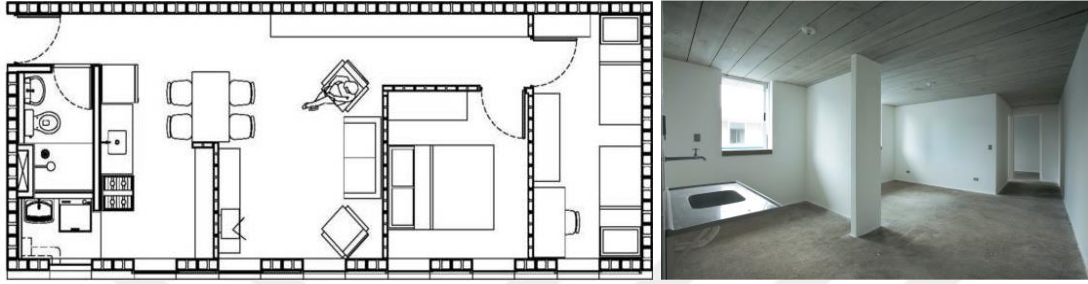
Elito Arquitetos Associados tarafından oluşturulan Condominium Projesi, Paraisopolis gecekondu iyileştirme çalışmaları nedeniyle yerlerinden edilmiş 954 aile için tasarlanmıştır. 2008-2011 yılları arasında tamamlanan proje 7 ayrı konut grubundan oluşan 40 adet bloktan oluşmaktadır (Günay, 2013). Mevcut gecekondu dokusu ve yeni yüksek katlı yapılaşmaların etkileşimini sağlamak amacıyla proje arakesitte yer almakta ve entegrasyonu sağlamaktadır (Şekil 3.15).

Şekil 3.15: Condominium projesi ve kentle ilişkileri (Url-16).

Karşıt dokular arasında bütünlük sağlamayı amaçlayan proje eğimden dolayı farklı giriş noktaları oluşturularak çözülmüştür. Bu özellik binaların birbirlerinden farklı olmasına ve sirkülasyon mekanlarından arda kalan alanlarda genç, yaşlı ve çocukların birlikte kullanımına imkan veren mekanların oluşmasına neden olmuştur. Her katta 4 konut birimine hizmet veren yapılar, zemin üstü 4 kat olmak üzere tasarlanmıştır. 55 metrekarelik konut birimlerinde ıslak mekanlar, iç mekan bölünmesinin daha fazla esneklik kazanması için girişe yakın yerlerde konumlandırılmış ve daireler 2 yatak odası, oturma odası, mutfak, banyo ve hizmet alanları şeklinde teslim edilmiştir. Tüm

dairelerin iç duvarları kullanıcı tarafından gerektiği gibi farklı düzenlemelere izin verir şekilde, son derece esnek olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.16). Ayrıca engelli insanların erişimine izin veren, iç mekanlarda hareketlilik sunan daireler, özel ihtiyaçları olan insanlar için de farklı çözümler sunmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanması ve sosyal etkileşimin sağlanması için bazı birimlerin zemin katında küçük dükkanlar bulunmaktadır (Url-16).

Şekil 3.16: Condominium projesi (França & Barda, 2010).

Paraisopolis ve Morumbi arasındaki sınırdaki yer alan bu proje bazı araştırmacılara göre modernist, idealde somutlaşan ve favelalarda yer alan mekanın açıklığını bozmaktadır. Yatay olarak tasarlanan blokların birbirine yakın olması, minimum kamusal alan sağlaması, favelalardaki yaşamın merkezinde olan balkon ve teras kavramlarının eksik olması nedeniyle proje başarılı bulunmamaktadır. Oluşturulan kompleksin sokakla bağlantısı olmadığını düşünen araştırmacılar ne favela ne de planlı olarak gelişen doku ile bütünleşmiş bir mekan ortaya çıktığını belirtmekte ve bu arada kalmış dokunun da kendi sınır ve eşitsizliklerini yarattıklarını belirtmektedirler. Ayrıca araştırmacılar yoksulları kentsel dokuya entegre etmek için uygun kamusal alanlar oluşturmaktan ziyade oluşturulan yeni sınırların ayrımı daha da arttıracığını düşünmektedirler (Angelil & Hehl, 2012).

3.3.3 Grotinho geçidi projesi

Boldarini Mimarlık ve Urbanismo tarafından tasarlanan Grotinho Geçidi Projesi eski bir sel yatağı olan bölgenin rekreasyon amaçlı kullanımına olanak tanıyan bir projedir. Paraisopolis'in güney batı girişinde yer alan proje; 182 ailenin yaşadığı favelaların sel riski nedeniyle yıkılması ile oluşan alanda 2008 - 2012 yılları arasında yapılmıştır. Proje ile eski bir sel yatağı olan geçitte; toplum ve doğa arasında bir etkileşim kurulması amaçlanmıştır. Merdiven, park ve açık hava sinemasının yer aldığı proje ile

tehlikeli olarak tanımlanan alana sosyal bir içerik kazandırarak sosyal ve mekânsal bütünleşme sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil 3.17-Şekil 3.18) (Günay, 2013).

Şekil 3.17: Grotinho geçidi projesi öncesi ve sonrası (Url-17).

Proje iki alana ayrılmıştır. İlk alanda, heyelan riskinin ortadan kaldırılması, altyapı inşası, rekreasyon alanı ve yeşil alan oluşturulmuştur. İkinci alanda ise; çok fonksiyonlu, ticari alanların yer aldığı yapı inşa edilmiştir. Modülasyon olarak geliştirilen yeni binanın düzeni; mevcut binaların morfolojisi, fiziksel ve mekânsal varlığı ile uyum içerisindedir. Ayrıca tasarımın favelaların alt kısmında yer alması; yeni oluşturulan alanlarla favelalar arasında bağlantının güçlenmesini ve toplu faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli olan mekanlarla doğrudan entegrasyonunu sağlamaktadır.

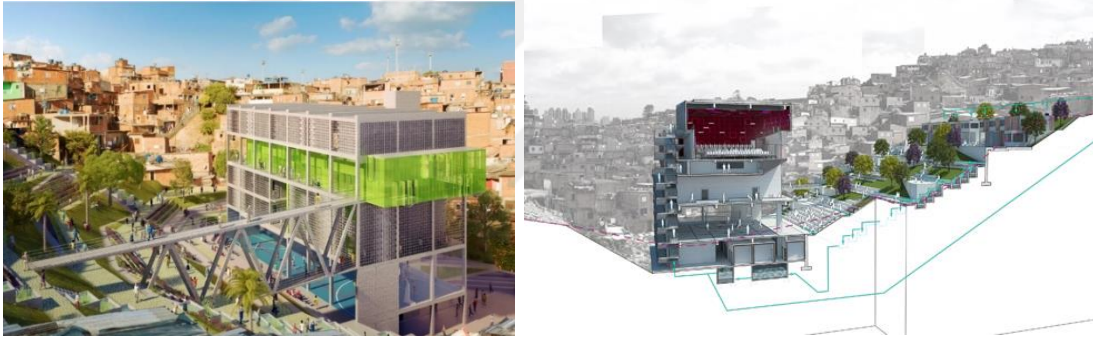
Şekil 3.18: Geçit projesinde sosyalleşme alanları (França & Barda, 2010).

3.3.4 Kültür fabrikası

Grotao bölgesi Sao Paulo'nun sirkülasyon sistemlerine bağlantılarının zayıflığı, erozyon riski ve tehlikeli çamur kaymaları nedeniyle erişilemeyen, yüksek riskli bölgelerden biri olarak nitelendirilmektedir. Toprak kayması nedeniyle hasar gören konutların yıkılması ile oluşan alanda geliştirilen proje, boşalan alanı üretken bir bölgeye ve kamusal bir alana dönüştürerek sosyal etkileşimi arttırmayı

hedeflemektedir (França & Barda, 2010). Urban Think Thank ekibi tarafından 2009 yılında tasarlanan, 2014 yılında uygulamaya başlayan proje; *“iyi tasarlanmış sosyal alt yapı, yoksul bölgeler için önemli hizmetler ve fırsatlar getirme potansiyelinin yanı sıra, kentsel gelişme için bir katalizör görevi görebilir”* (Url-18) anlayışından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Paraisopolis favelasının en eğimli yerlerinden birine inşa edilmektedir (Şekil 3.19).

Proje ile; üretken ve dinamik bir toplum merkezi inşa edilerek, yoğun dokunun içinde ulaşılmaz olan bir boşluğun dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu tasarım, farklı programları da uygulama potansiyeline sahip müzik ve dans okulu fonksiyonundadır ve tasarımda açık tiyatro, performans salonu, uygulama ve prova alanları, stüdyolar, derslikler, futbol sahası bulunmaktadır. Fonksiyonun bu şekilde gelişmesinde bölgede sakinlerle yapılan görüşmelerin ve yerel müzik organizasyonların istekleri önemli rol oynamıştır.

Şekil 3.19: Kùltür fabrikası projesi ve bölge ile etkileşimi (Url-18).

Grotao’yu doğal bir arenaya dönüştürecek, eğimli araziye uygun ve erozyonu önlemeye yardımcı, teraslı bir peyzaj tasarımı olan projedeki bazı yeşil alanlar ekoloji için yeni deneysel tekniklerden biri olan “kentsel tarıma” olanak sağlamaktadır. Oluşturulan kamusal mekanlar toplumsal katılımı teşvik edici ve geniş topluluklarla bağlantı kurmayı amaçlamaktadır. Toplumun her kesiminden gençlere hizmet vererek yeni bir ağ oluşturulup, kùltür programlarının genişletilmesi hedeflenmektedir (Thank, 2016). Sürdürülebilirlik tanımının ekolojik terimlerin ötesine taşıyarak sosyal bir sürdürülebilirlik alanına giren proje ile yeni oluşturulan toplumsal mekanlar ile kolektif kimliğin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Önerilen kentsel model toplumun ihtiyaç duyduğu mekansal çözümlere ve sosyal etkileşime imkan vermesi bakımından önemlidir.

3.3.5 Avenida perimetral sitesi

2009 yılında Elemental grubunun Avenida Perimetral sitesi için tasarladığı sosyal konut projesi, finansal kaynakların azlığı ve inşaat alanının azaltılması nedeniyle konutların yarısının tasarlanmasını ve gerektiği zamanlarda genişlemeye imkan verilmesini önermektedir. Ekip bu şekilde geliştirilen projenin değer artışı sağlaması için koşullar belirlemiştir. Bunlar;

- Yer: Mevcut sosyal ağları korumak, erişimi sağlamak, Paraisopolis'i görmek.
- Kentsel Yerleşim: Toplu mekanlar toplumsal işlevleri yerine getirmektedir ve topluluk denetimi sayesinde güvenli alanlar oluşturmaktadır.
- Tasarım: Birimleri uygularken ıslak hacimlere, merdivenlere ve bölme duvarlara öncelik verilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların konut birimlerinin ikinci yarısını kendilerinin tasarlaması kişileştirme sürecini ortaya çıkarmaktadır (França & Barda, 2010).

Proje 120 konut biriminden oluşmaktadır. Tasarım; her konut birimi için 55 - 65 metrekare olacak şekilde değişen ölçülerde, 3 ya da 5 katlı yapılar olarak oluşturulmuştur. Projenin yer aldığı alan eğimli yüzeyi, yeşile yakınlığı, Paraisopolis'e bakan topografik özellikleri ile yerleşim için uygun bir alan sunmaktadır (Şekil 3.20).

Şekil 3.20: Düşük gelirli için konut prototipleri (França & Barda, 2010).

Geliştirilen konut prototipleri ile mevcut konut tipleri arasında denge sağlanarak yaşanabilir alternatifler üretilmeye çalışılmıştır. Mevcut kent dokusu içerisine tekil olarak eklenebilen prototiplerin yanı sıra konut kompleksleri de oluşturularak kamu ekipmanları, açık mekan düzenlemeleri düşünülmüştür. Prefabrik yapı elemanları kullanılan prototiplerin iç mekanlarının kullanıcılar tarafından farklı düzenlemelere izin verecek şekilde, esnek olarak tasarlanmasına dikkat edilmiştir. Projede farklı konut tiplerinin geliştirilmesiyle düşük gelirli gruplar için ekonomik çözümler sunulması hedeflenmiştir (Sehab & IABR, 2016).

3.3.6 Antonico Deresi Kentsel Projesi

MMBB Arquitetos Associados tarafından tasarlanan Antonico deresi projesi Sao Paulo Belediyesi'nin yürüttüğü favelaların kentleşmesi programının bir parçasıdır. Paraisopolis bölgesinin doğal su içeren ana vadisi olan Antonico deresi; su kirliliği, kötü barınma koşulları ve sele karşı riskli durumu nedeniyle kalitesiz bir alan oluşturmaktadır. Proje ile dere üzerindeki düzensiz konutların kaldırılması, kentselliğin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. İlk aşamada kentsel alt yapı düzenlemesi yapılarak; açık kanallardan akan kanalizasyon sisteminin kirliliğinin azaltılması, atık suların drenaj çalışmaları ile kalitesinin artırılması ve halkın dere ile temas etmesinin sağlanması hedeflenmektedir (Şekil 3.21).

Şekil 3.21: Antonico deresi projesi (França & Barda, 2010).

Tasarımda, 698 konut biriminin kaldırılmasıyla minimum 10 metrelik genişliğe sahip kanal kıyısında bir şerit açılarak, bu kanallara erişimi ve bakım hizmetlerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Servis araçları dışındaki araçların geçişi engellenerek, bisiklet yolları ve yaya yolları bağlantılı şekilde inşa edilecektir. Ayrıca yeşil alanlar, güneşlenme terasları, ticaret fonksiyonları da eklenerek sosyal etkileşim ve rekreasyon açısından faaliyetlerin artırılması hedeflenmektedir (Sehab & IABR, 2016).

3.4 Bölüm Sonucu

Kırsal alanlardan kentlerde daha iyi olanaklar bulmak amacıyla göç eden insanların oluşturduğu favela mahalleleri ile hızla artan kapalı konut yerleşmeleri Sao Paulo'nun birbirine zıt kentsel dokusunu yansıtmaktadır. Zaman içinde yaşanan kentsel gelişmeler ile farklı sosyal grupların birbirine yakın alanlarda yaşamaya başlamaları, üst gelir grubu ve alt gelir grubu arasında kutuplaşma yaşanmasına neden olmaktadır.

Kent hakkı kapsamında plansız olarak gelişen favelaları kentle bütünleştirme çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda fiziksel sınırları, eşitsizlikleri ortadan kaldıracak ve sosyal ağları geliştirecek bir çok düzenleme yapılmıştır. Yerel yönetimler ve araştırmacılarla desteklenen projeler favelalarda yaşayanların yaşam kalitelerinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır.

Paraisopolis'te 2006 yılında başlanan kentsel yenileme projelerinin birinci ve ikinci aşamaları 2010 yılında sonuçlanmış, 980 yeni konut birimi ve 72 ticari birim oluşturulmuştur. Kanalizasyon, temiz su, drenaj gibi altyapı sistemlerinin sağlanması ile yaşanan mekanların nitelikleri değişmiştir. Proje ile oluşturulan yeni yaşam alanları yaşam kalitesinin ve fiziksel çevre kalitesinin artmasını sağlarken, kamusal kullanıma yönelik mekanların oluşturulması ise bölgenin toplumsal entegrasyonunu güçlendirdiği düşünülmektedir. Bölgede 2010-2025 yılları arasını kapsayan çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Planlı ve plansız konut dokuları arasında kesintisiz bir geçiş sağlamaya çalışmanın yanı sıra başarılı mekansal ilişkiler yaratmak için akademik ve mesleki sınırların da aşılması gerekmektedir. Sao Paulo Belediyesi bu konuda başarılı çalışmalarla gündeme gelmektedir. "Sao Paulo Mimarlık Deneyi (SPAE)" ile yoğun kentsel alanlarda farklı müdahalelerin değerlendirilmesi önerilmektedir. SPAE ile ETH-Zürich, MIT, UCLA, Harvard, Columbia Üniversitesi gibi dünyanın önde gelen akademik kurumlarının yanı sıra yerel ve uluslararası firmaların katılımı ile mimarlık söyleminin yeniden gözden geçirilmesi, konut ve sosyal altyapı konularına yenilikçi çözümler getirilmesi amaçlanmaktadır. Mevcut imkanların dışına çıkılarak yenilikçi çözümlerin akademi ve özel sektör iş birliği ile gündeme gelmesi çöküntü alanı olarak görülen Paraisopolis'in kentle bütünleşmesi açısından başarılı projeler üretilmesi noktasında önemli bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda üniversite proje dersleri kapsamında Paraisopolis bölgesini çalışmakta, farklı öneri ve yaklaşımlar ortaya koymaktadır.

Dünyada planlı ve plansız yerleşimlerin yan yana gelme sorunu için yenilikçi yaklaşımlar ve kentle bütünleştirici çalışmalar gerçekleştirilmezse; kentsel mekanda ayrılmış, parçalanmış dokuların üretilme riski devam etmektedir. Ayrıca kırsal alanlardan kentlere olan göçün önlenmesine yönelik politikalarla, kırsal bölgelerin kalkındırılmasını sağlamak, planlı ve plansız gelişmelerin karşılığının çözümü için atılacak en önemli adımlardan biri olarak düşünülmektedir.

4. İSTANBUL'DA PLANLI VE PLANSIZ KONUT DOKULARINDA YAŞANAN MEKANSAL VE SOSYAL ETKİLEŞİM: MALTEPE ÖRNEĞİ

Baştan beri araştırıldığı üzere planlı ve plansız konut dokularının yan yana gelmesi sadece Türkiye’de değil 3.bölümde de bahsedildiği gibi farklı ülkelerde de karşımıza çıkan bir durumdur. Çalışma kapsamında bu bölümde yapılan alan çalışması ile İstanbul Maltepe’de yaşanan karşılaşma örneği incelenerek, arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim irdelenmiştir. Bu bölümde yapılan alan çalışmasının amacı, yöntemi ve kapsamı ele alınmakta, incelenen Maltepe bölgesindeki planlı ve plansız yapılaşmaların gelişim süreçleri, sosyal - mekânsal özellikleri ve planlama süreçleri hakkında bilgi verilmektedir. Yanyana gelmenin mekansal ve sosyal etkileşim üzerindeki sonuçları kullanıcı görüş ve değerlendirmeleri ile aktarılmaktadır.

4.1 Alan Çalışmasının Yeri ve Genel Özellikleri

İstanbul’da planlı ve plansız konut alanlarının hızlı değişimi açısından önemli bir örnek olması nedeniyle, Maltepe İlçesi Zümrütevler ve Güleusu Mahallelerinin oluşturduğu, E-5 otoyolunun kuzeyinde kalan alan, çalışmanın yapılacağı yer olarak belirlenmiştir. Çalışma alanında Emek Caddesi kuzeyinde bulunan Nish adalar kapalı konut sitesi ve güneyinde bulunan Güleusu Mahallesi ortaya konmak istenen planlı ve plansız yan yana gelme durumları için örnek olabilecek özelliklere sahiptir (Şekil 4.1).

Bu bölgenin alan çalışması için seçilmesinin nedenleri;

- Yoğun göç ve sanayi alanlarına yakınlık nedeniyle bölgede oluşan plansız yapılaşmalarla yeni oluşturulan planlı dokuların birbirleriyle olan yakın ilişkisi,
- Hızla çoğalan, planlı yeni yerleşmeler ve plansız olarak gelişen mevcut doku arasında sınır alanlarının belirgin hale gelmesi,
- Bölgede siyasal ve toplumsal çatışmaların görülmesi,
- Bölgenin kentsel dönüşüm çalışmaları ile gündemde olması şeklinde özetlenebilir.

Şekil 4.1: Alan çalışması konumu (Google Maps, 2016).

Maltepe'nin kentsel gelişimine bakıldığında, 1945 yılında yapılan imar planı sonrasında yerleşim demiryolu hattı yakınında gerçekleşmiştir. 1960'lardan sonra yerleşim alanları kuzeye doğru kaymış ve E-5'in kuzeyinde gelişme göstermiştir. Sanayi alanlarına yakınlığı ve boş duran hazine arazileri nedeniyle gelişen Başibüyük, Gülsuyu ve Güleusu Mahallelerinin nüfusu Türkiye'nin farklı kesimlerinden gelen göçlerle hızla artmıştır. Günümüzde ise bu mahalleler kentsel dönüşüm projeleriyle anılmaktadır. Ayrıca, Maltepe İlçesi boş olan arazi rezervi nedeniyle İstanbul Master Planı'nda gelişme potansiyeli olan yerler arasında gösterilmiştir. Bu nedenle üst – orta sınıf konut projeleri için önemli bir bölge haline gelmiştir. Yaşanan ekonomik ve sosyal değişikliklerle birlikte Maltepe hızla gelişen bir gayrimenkul bölgesi haline gelmektedir.

4.2 Alan Çalışmasının Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın temel amacı; planlı ve plansız yerleşmeler diye adlandırdığımız, gecekondu ve kapalı sitelerin yan yana gelmesi sonucunda, kullanıcıların yaşadıkları mekânı ve çevrelerini nasıl algıladıkları, değerlendirdikleri ve çevreleriyle nasıl bir etkileşimde bulunduklarını mekansal karşıtıllıklarıyla birlikte ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda alan çalışmasında, planlı ve plansız yerleşmelerin yan yana gelmesiyle ortaya çıkan mekansal ve sosyal etkileşimin incelenmesi hedeflenmiştir.

Alan çalışması, plansız olarak gelişen alanların ve yanına inşa edilen planlı yapılaşmaların çevresel niteliklerinin ortaya konulmasını ve farklı iki dokunun kullanıcılarının fiziksel çevreleri, komşuları ve mahallelerine ilişkin algı ve değerlendirmeleri sonucunda kentsel yaşam kalitelerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Kentsel alanda birlikte yaşayan planlı ve plansız olarak gelişen yerleşimlerin kullanıcılarının birbirlerini nasıl gördükleri, kendilerini ve yakınlarında yaşayanları, yaşanan mekanları kısacası fiziksel ve sosyal çevre niteliklerini nasıl yorumladıkları alan çalışmasının ana eksenini oluşturmaktadır. Bu yan yana gelme durumunun yaşayanlar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi ile kent dokusunda gözlemlenen değişim ve dönüşümün özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Maltepe bölgesinde gerçekleştirilen alan çalışmasında veri toplama yöntemleri mekansal ve sosyal ilişkinin algılanabilmesi için temelde gözlem, görüşme, anket, literatür tarama ve arşiv çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

- Gözlem ve yerinde yapılan tespitler: Araştırma alanı ve çevresinin bugünkü durumu dış gözlemle detaylı olarak incelenmiştir. Planlı olarak gelişen alanlardaki konutların durumu, sosyal donatı alanları, yeni inşa edilen sitelerin özellikleri hakkında fikir sahibi olunmuştur. Aynı şekilde plansız olarak gelişen alana bakılmış, gecekonduların karakteristik özellikleri ve gelişimi, ortaya çıkan fiziksel doku incelenmiştir. Farklı yerlerden bölgenin yansıttığı kimliğe bakılarak nasıl bir mekansal doku oluşturduğu gözlemlenmiştir. Arakesitte yaşanan etkileşimin mekansal olarak analiz edilmesi için Emek Caddesi üzerinde doku değişimi yaşanan yerler belirlenerek kesitler oluşturulmuştur.
- Derinlemesine görüşme: Bölgedeki yeni yapılaşmalar ve gecekonduların genel gelişimi hakkında bilgi almak ve harita, analizler gibi görsel kaynakları elde etmek amacıyla resmi makamlarla görüşmeler yapılmıştır. Maltepe Belediyesi Başkan Yardımcısı ile görüşme yapılmış, Maltepe'nin genel durumu, yapılan ve yapılacak kentsel dönüşüm çalışmaları hakkında bilgi alınmıştır. Ayrıca dönemin Plan ve Proje Müdürü ile de görüşülmüş, Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri ile ilgili hazırlanmakta olan imar planı hakkında bilgi alınmış, Maltepe bölgesinin genel harita ve 1/5000'lik planlarına buradan ulaşılmıştır. Sonrasında değişen Plan ve Proje Müdürü ile de görüşülmüş, Gülsuyu-Gülensu İmar planları hakkındaki son duruma ilişkin bilgi alınmış, bölge ile ilgili

belediye tarafından yapılan analiz çalışmaları buradan elde edilmiştir. Gülsuyu Mahallesi Muhtarı ile yapılan kişisel görüşmede bölgedeki konutların gelişimi, sosyal ve mekansal düzen, yaşanan sorunlar ve bölge halkının beklentileri hakkında bilgi alınmıştır. Gülsuyu-Gülsuyu Yaşam Merkezi Yöneticisi ile görüşülmüş, kendisinden Gülsuyu Mahallesi'nde yapılan anket çalışması hakkında destek alınmıştır. Bölgede yaşayan ve değerlendirme çalışmaları yapan şehir plancısından yeni yapılaşmaların durumları ve gecekondü bölgeleri ile olan sosyal ve mekansal etkileşimleri hakkında bilgi alınmıştır. Nish Adalar konut sitesi müdürü ile kapalı sitede yer alan konut birimleri, donatı durumları, site sorunları, sitenin yanında yer alan plansız yerleşme ile olan etkileşimleri hakkında görüşülmüştür¹.

- Anket: Anket çalışması, Nish Adalar kapalı sitesi ve Gülsuyu Mahallesi'nde yaşayan, rasgele seçilen kullanıcılar ile yapılmıştır. Nish Adalar konut sitesinden 32 kişi ve Gülsuyu Mahallesi'nden 30 kişi ile görüşülmüştür. Bu şekilde toplamda 62 konut birimine ulaşılmıştır. Ankette, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek vb. gibi demografik özellikleri, yakın çevreleri ile olan sosyal ve mekansal ilişkileri, yaşadıkları bölgeden memnuniyetleri saptanmıştır. Ayrıca; planlı olarak gelişen yerleşmelerin çevre sakinleri tarafından nasıl algılandığı ve plansız olarak var olan dokunun çevre sakinleri tarafından nasıl algılandığı ve yorumlandığı irdelenmiştir. Bu veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.
- Literatür ve Arşiv Çalışması: Çalışma kapsamında Maltepe'nin gelişimi, Gülsuyu-Gülsuyu Mahallelerinin tarihçesi, sosyal ve mekansal etkileşimler hakkında bilgi toplamak amacıyla literatürden yararlanılmıştır. Bu konularda kitaplar, geçmiş yıllara ait gazeteler, tezler ve makaleler incelenmiştir. Gerekli görülen yerlerde bu yayınlardan alınan bilgiler ile çalışma desteklenmiştir.

¹ 22.10.2015 Sinan Çetiz, Maltepe Belediyesi Başkan Yardımcısı

22.10.2015 Aliye Şengül, Maltepe Belediyesi Plan ve Proje Müdürü

21.10.2016 Handan Kılıç, Maltepe Belediyesi Plan ve Proje Müdürü

25.10.2016 Ali Rıza Kocabey, Gülsuyu Mahallesi Muhtarı

29.10.2016 Erdoğan Yıldız, Gülsuyu-Gülsuyu Yaşam Merkezi Yöneticisi

01.11.2016 Musa Özsoy, Şehir Plancı

02.11.2016 Bahattin Dinçtepe, Nish Adalar Konut Sitesi Müdürü ile görüşülmüştür.

4.3 Plansız Olarak Gelişen Konut Yerleşimleri

Maltepe ilçesi sınırları içerisinde yer alan Başibüyük, Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri plansız olarak gelişen mahalle örnekleri arasında yer almakta ve bu mahalleler son dönemde kentsel dönüşüm projeleri ile gündeme gelmektedir. Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri bölgedeki planlı gelişmelerle olan mekansal yakınlık ve ilişkileri nedeniyle çalışılma alanı olarak seçilmiştir. Mahallenin tarihsel gelişimi, mekansal ve sosyal özellikleri, planlama süreçleri bu bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

4.3.1 Bölgede tarihsel - mekansal gelişim

Eski adı Horozköy olarak bilinen Gülsuyu Mahallesi, 1950’den önce hazine arazisi olup, Kartal - Soğanlık Mahallesi’nin merası ve Maltepe’nin av alanı olarak kullanılmaktadır (Bozkulak, 2005). 1950’li yıllarda kırsaldan kentlere başlayan göçle birlikte, kentlerdeki hazine arazilerinin yerleşim yeri olarak görülmesi, o dönemlerde Gülsuyu Mahallesi’nde de yerleşimlerin başlamasında etkili olmuştur. 1947 yılında Kartal ve çevresinin sanayi alanı olarak belirlenmesiyle birlikte; Kartal ve Tuzla’da kurulmuş olan fabrikalarda (özellikle Otoyol, Singer, Otosan) çalışan işçiler, devlet tarafından karşılanamayan konut ihtiyaçlarını kendileri karşılama amacı ile çalıştıkları fabrikalara yakın alanları yerleşmek için tercih etmişlerdir. Horozköy’de bu şekilde oluşan, iş imkanları nedeniyle kente gelen insanların barınma gereksinimlerini karşıladıkları bir mekandır (Konuk, 2007). Mahalle İstanbul Anadolu yakasında yerleşime açılan ilk hazine arazilerinden birisi olmuştur (Yıldız & Oda Projesi, 2013).

1950’li yıllara kadar gülleri ve suları ile bilinen bölgeye, ilk yerleşmeler başlamış ve mahalle 1956 yılında muhtarlık statüsü kazanmıştır. İsmi ise mahallenin kuzeyinde yer alan su kaynağından almış ve Gülsuyu Mahallesi olarak anılmıştır (Bozkulak, 2005). Mahalle statüsü kazanmak gecekondü nüfusuna kent yönetiminin yasal bir parçası olmasını sağladığından önemlidir (Şenyapılı, 2004). İlerleyen yıllarda çevre fabrikalarda çalışanların dayanışmaları ve hemşerilik faktörüyle hızlı bir büyüme yaşanmıştır. Oda projesi kapsamında bölgede mahalleli ile yapılan görüşmelerde de belirtildiği gibi; o dönemlerde ilk gelenler arsaları işgal etmekte, boş arsaları belirleyerek akrabaları ve hemşerilerine satmaktadırlar. Fakat bu durum o dönemlerde kimsenin zenginleşmesini sağlamamıştır (Yıldız & Oda Projesi, 2013). Ulaşım olanaklarının zayıf olması nedeniyle geçmiş yıllarda çok fazla bilinmeyen Gülsuyu, bahçe içindeki tek katlı gecekondularıyla bir Anadolu kasabasını andırmaktadır.

1966 yılında gecekondulaşmayı önlemek üzere çıkarılan 775 sayılı yasayla birlikte, gecekonduları yıkılan nüfusa yerleşim alanı ve sağlıklı yaşam koşulları oluşturarak konut sorununun çözümüne katkı sağlamak amacıyla oluşturulan gecekondulu önleme bölgelerinden biri de Gülsuyu’nda yapılmıştır (Şekil 4.2). Bölgenin gecekondulu önleme bölgesi ilan edilmesi ve nüve konut uygulamalarının bölgede gerçekleştirilmesinin sebebi gecekondulaşmaya elverişli bir bölge olmasındandır (Gülaydın, 2004).

Şekil 4.2: 1968 yılına ait gazete haberi (Yıldız & Oda Projesi, 2013).

Gülsuyu Gecekondulu Önleme Bölgesi toplamda 200 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Bu alanın yaklaşık 120 hektarı 775 sayılı yasada belirtilen koşullara göre değişik yöntemlerle ihtiyaç sahiplerine dağıtılmış, 50 hektarlık bölgede plan geliştirilmemiştir. Geri kalan 30 hektarlık alan planlanan alan içinde kalmasına rağmen gerçekleştirilmemiş, zaman içinde bu alana gecekondular yapılmıştır. Planlama hedefi 150 hektara 40 bin kişinin yerleşmesi şeklinde düşünülmüştür (Özsoy ve diğ., 1995).

Nüve konutların 1969 yılında başlayan uygulamaları çekirdek ünite ile birlikte arsa ve servis sağlama, geliştirilen projeye ve dış ölçülere uymak suretiyle projede serbest bırakılarak arsa sağlama şeklinde gerçekleştirilmiştir. Nüve konutlar 1970’li yıllarda tamamlanmış, elektrik, su ve kanalizasyon 80’li yıllarda kullanıcılara sağlanmıştır (Gülaydın, 2004). Topografik yapısı oldukça eğimli olan arazinin %59,1’i konut bölgesi olarak ayrılmıştır. Bu oran içinde nüve/çekirdek konutlar %42’lik bir orana sahiptir. Konut alanının geri kalanı ise 4-5 katlı bitişik ve ayrık nizamda çok aileli apartmanlardan oluşmaktadır. Projelendirme aşamasında rekreatif amaçlı park ve çocuk oyun alanları olarak tasarlanmış alanlar için yer ayrılrsa da, uygulamada bu mekanların çok azı gerçekleştirilebilmiştir (Özsoy ve diğ., 1995).

Nüve konutlar tek katlı, su basman artı bina yüksekliği şeklinde yığma olarak düşünülmüştür ve İmar ve İskan Bakanlığı tarafından başvurulara göre dağıtılmıştır. 1973 yılında Bayındırlık Bakanlığı'na ait konutlar tamamlanmış ve 20 yıl alınıp satılması yasak olmak üzere dar gelirli vatandaşlara verilmiştir. İlerleyen yıllarda Bayındırlık Bakanlığı tarafından yaptırılan nüve konutların 20 yıl satışının yasak olmasına rağmen; tapuluymuş gibi birden fazla kişiye satıldığı, evlerin yıkılıp yerine apartman yapıldığı gündeme gelmiştir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Gülsuyu Mahallesi nüve konutları (Cumhuriyet Gazetesi, 25 Nisan 1988).

1970’li yıllarda nüfusunda artış görülen mahalle İstanbul kenti içerisinde oy potansiyeli açısından dikkat çekici bir duruma gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda, gerek orada yaşayan insanların kendi çabaları, gerekse oy kaygısı ile mahallede elektrik, kanalizasyon gibi birtakım altyapı eksiklikleri tamamlanmıştır. Fakat bu gelişim süreci ile eş zamanlı olarak yine 70’lerde artan gecekondulaşma ile beraber mahallede ilk gecekondu yıkımları gerçekleşmiştir. Gerçekleşen yıkımlara karşı mahallede bir direniş ortaya çıkmıştır, fakat bu durum bir politik amaç içermemektedir. Sadece insanların barınma haklarını ve yaşam alanlarını korumaya yönelik gösterilen bir tepki şeklindedir (Konuk, 2007). Bölgede yaşanan direniş o dönemde basına yansımıştır (Şekil 4.4). Haberde Kartal Kaymakamlığı’nın talimatı doğrultusunda bölgedeki tapulu ve belediye arazisi olan arsaların üzerine yapılan gecekonduların yıkımı sırasında halk ve polisler arasında sıkıntı yaşandığı, yaralanma olayları görüldüğü belirtilmiştir. Mahalleli tarafından belirtilen iddiaya göre polisler evler boşaltılmadan müdahale etmişlerdir. Olaylı geçen yıkım sonucunda 1500 kişinin yaşadığı 320 konut birimi yıkılmıştır. Gecekonduya yaşayanlar polise karşı direniş göstermiş, silahlar patlamıştır. Dönemin Belediye Başkanı Yalçın Kızılay gecekonduların yıkılması ile ilgili olarak yaptığı açıklamada bölge halkının önleme

bölgesine yerleştirileceğini belirttiklerini, yine de gecekondü yapımının önlenemediğini söylemiştir. Bazı sakinler yıkılan konutları için belediyeye bina vergisi ödediklerini belgelemişlerdir (Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 1975).

Şekil 4.4: Mahallede yaşanan çatışma (Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 1975).

Sosyo kültürel özellikler bakımından farklı kesimlerin bir arada yaşadığı mahallede zaman içinde Alevi nüfusunun da barınması bölgenin farklı bir kimlik kazanmasında etkili olmuştur. Özellikle işçi olayları bölgeye siyasetin girmesine neden olmuştur. Cadde ve sokakların isimleri politik kimlik nedeniyle değiştirilmiştir (Yıldız & Oda Projesi, 2013). Bu süreçte devlet desteği almadan Gülsuyu Mahallesi'ndeki gruplar kolektif çalışarak arsa dağıtımı, yol yapımı, su ve elektrik hatlarının döşenmesi gibi birçok işi kendileri yapmıştır (Aslan, 2008). 1970'li yıllarda kurulmuş olan "Gülsuyu Kültür ve Dayanışma Derneği" ve Özgür Yapı Kooperatifi mahallenin kuzeyine doğru açılan kamu arazilerini ihtiyaç sahiplerine vermek amacıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Ayrıca İTÜ'lü öğrenciler tarafından bu arsalar üzerine sosyal donatı alanları olan bir plan çizilmiş ve yerleşim bu plan doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde sadece barınma amaçlı değil, yaşam kalitesi düşünülerek yaşanabilir bir alan oluşturulmak istenmiştir. İlk başlarda bu plana uyularak gelişme yaşansa da zamanla plan geçerliliğini kaybetmiştir. Fakat Gülsuyu Mezarlığı'nın olduğu bölgedeki mekanların bu plan dahilinde geliştiği ve sosyal donatılarının olduğu belirtilmektedir (Kurtuluş, 2005).

Türkiye için bir dönüm noktası olan 1980 askeri darbesi Gülsuyu için de önemlidir. Mahallede bu süreçte mekanlar hızla el değiştirmeye başlamış ve apartmanlaşma

sürecine girilmiştir (Bozkulak, 2005). Kırdan kente göç ile oluşan geleneksel yaşam biçiminin hakim olduğu mahalleye apartman kavramının girmesi ile kentli yaşam biçimine geçiş yaşanmıştır. Mahallenin 80'lerden sonra tek katlı gecekondulardan apartman tipi yerleşime geçmesi, yani apartmanlaşma süreci yaşamadaki en önemli etkenlerden biri de imar aflarıdır. Özellikle 1965 yılından sonra çıkarılan aflar Gülsuyu'nda apartmanlaşma sürecine girilmesini etkilemiştir (Konuk, 2007). Bu süreç mekansal dokunun değişimi, sadece barınma gereksinimi ile üretilen gecekonduların apartmanlaşması sonucunda gecekondu sahiplerinin birden fazla dairesi olması ile sonuçlanmıştır (Bozkulak, 2005).

1990'lı yıllarda devam eden kente göçlerle birlikte Gülsuyu Mahallesi'nde hızlı bir nüfus artışı yaşanmış ve mahallenin kuzeyine doğru gecekondu yapımı devam etmiştir. Bu durum Gülsuyu Mahallesi içinde ikinci bir mahallenin oluşmasına neden olmuş ve bu mahalle aynı yıllarda "Gülensu" adıyla kentteki yerini almıştır (Yıldız & Oda Projesi, 2013). Bu mahalleler resmen iki ayrı mahalle olsalar da akademik ve politik dilde Gülsuyu - Gülensu olarak birlikte kullanılmaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Gülsuyu ve Gülensu Mahallelerinin sınırları (GoogleMaps, 2016).

1990’larda Alevi kimliğinin Gülsuyu’nda baskın hale gelmesi ile farklı gruplar arasında gerilimler yaşanmıştır. Gülsuyu Mahallesi dayanışma ve hoşgörünün mekanı iken, bu yıllarda kentteki olayların yansımalarının görüldüğü bir mekan haline gelmiştir. O dönemlerde belediye otobüslerinin yakılması gibi uç noktalarda şiddet olayları mahallede görülmeye başlamıştır (Yıldız & Oda Projesi, 2013). 2000’li yıllarda da bu olaylar devam etmiş ve mahalle uyuşturucu çeteleri, terör saldırıları, çatışmalarla anılır hale gelmiştir. Basında da bölgede yaşanan olaylar geniş yer kaplamaktadır (Şekil 4.6). 1960’larda dayanışmacı bir kimlikle anılan bölgenin günümüzde belleklerde bıraktığı imaj oldukça düşündürücüdür.

Şekil 4.6: Gülsuyu Mahallesi’nde medyaya yansıyan haberler (Url-19).

4.3.2 Bölgenin sosyal ve mekansal özellikleri

Toplamda 144 hektarlık bir alanı kaplayan Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri 15.06.2009 tarihli 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nda yerleşim alanı olarak gösterilmiştir (Şekil 4.7). Mahalleler kuzeyde TEM Otoyolu, güneyde E-5 Karayolu’na yakınlığı nedeniyle şehir içinde erişilebilir bir konumdadır. Anadolu yakasında yeni açılan metro hattı ile birlikte mahallelerin ulaşılabilirliği daha da artmıştır ve ilerleyen yıllarda metro hattının Sabiha Gökçen Havalimanı’na uzantısının açılmasıyla daha da artacaktır.

Bölgenin sanayi alanlarına yakınlığı nedeniyle nüfus artışı da hızlı olmuştur. Bölge nüfusun sürekli bir artış eğilimi içerisinde olduğu halde, 2009 yılından sonra bölgede nüfusun azalmaya başladığı görülmektedir. 2015 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre Maltepe nüfusu 487.337 kişi, Gülsuyu Mahallesi 15.461 kişi, Gülensu Mahallesi ise 15.769 kişidir (TUIK). Çizelge 4.1’de nüfus sayımlarının 2007-2015 yılları arasındaki değişimi görülmektedir.

Şekil 4.7: 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı (Url-30).

Çizelge 4.1: Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri yıllara göre nüfus dağılımı (TUIK).

Yıl	Gülensu Mah.Nüfus Sayıları	Gülsuyu Mah. Nüfus Sayıları
2007	16.111 kişi	17.120 kişi
2008	17.167 kişi	17.081 kişi
2009	16.883 kişi	16.816 kişi
2010	16.848 kişi	16.847 kişi
2011	16.555 kişi	16.422 kişi
2012	16.244 kişi	16.139 kişi
2013	15.771 kişi	15.747 kişi
2014	15.703 kişi	15.398 kişi
2015	15.769 kişi	15.461 kişi

Gülsuyu Mahallesi 905.117 m² (90,5 ha.), Gülen su Mahallesi 902.259 m² (90,2 ha.) alan üzerinde yer almaktadır. Konut birimleri incelendiğinde Gülsuyu Mahallesi’nde 3556 konutun ve 6578 bağımsız bölümün yer aldığı görülmektedir. Gülen su Mahallesi’nde ise 2977 konut ve 7732 bağımsız bölüm bulunmaktadır. (M. Bel., 2016)

Mahallelerdeki yoğunluk incelendiğinde Gülsuyu Mahallesi'nin 178 kişi/ha, Gülsu Mahallesi'nin ise 174 kişi/ha'lık bir yoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. Bu şekilde mevcut konut alanları 151-300 kişi/ha arasında ise orta dereceli yoğunluk bölgeleri olarak değerlendirilmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2: Gülsuyu ve Gülen su Mahalleleri yoğunluk durumu.

	Nüfus (kişi)	Alan (ha)	Brüt Yoğunluk (kişi/ha)
Gülsuyu Mah.	15.461	90,5	170,8
Gülensu Mah.	15.769	90,2	174,8

Mülkiyet özellikleri açısından bölgedeki yaklaşık %29,6'lık alan Maltepe Belediye'sine aittir. %65,9'luk alan ise özel mülkiyettir (Ek-A/Şekil A.1). Şahıs mülkiyetindeki alanlarda tapulu, tapu tahsis belgeli ya da tapusuz olmak üzere farklı mülkiyet haklarına sahip kullanıcılar vardır. Çizelge 4.3'de bölgedeki mülkiyet durumu detaylı olarak incelenmiştir.

Gülsuyu ve Güzensu Mahalleleri İstanbul'un çeperinde küçük, tek katlı gecekondü örneği görebileceğimiz nadir alanlardan birisidir. Bölgenin %51.7'sinde tek katlı yapılaşmalar görülmektedir (Ek-A/Şekil A.2). Çizelge 4.4'de bölgedeki kat durumu detaylı olarak incelenmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.3: Gülsuyu ve Güzensu Mahalleleri mülkiyet dağılımı.

MÜLKİYET	ADET	%
Şahıs	1954	65.9
Belediye	879	29.6
Belediye+hisseli	89	3
Maliye Hazinesi	29	0.97
Vakıf, Dernek ve Kooperatif	8	0.27
Maliye Hazinesi+hisseli	4	0.13
Resmi Kurum	2	0.06

Çizelge 4.4: Kat adetleri.

KAT ADETİ	BİNA SAYISI	%
1 katlı	2912	51,7
2 katlı	1156	20.5
3 katlı	835	14.8
4 katlı	424	7.5
5 katlı	209	3.7
6 katlı	75	1.33
7 katlı	14	0.24
8 katlı	2	0.03

Bölgede genellikle tek katlı binaların bulunmasını, eğimli bir alanda yer alması ile açıklamak mümkündür. Gülsuyu ve Güzensu Mahalleleri'nin %0 ile %90 eğim aralığı arasında geçişli olduğu gözlenmektedir. Eğim %15-30 aralığında yoğunlaşmaktadır. Özellikle Güzensu Mahallesi'nde eğimin %30-45'lere çıktığı görülmektedir. Bu da bölgedeki yapıların az katlı olarak kalmasına neden olmaktadır (M.Bel, 2016).

Manzara açısından da eğim önemli bir etmendir. Yüksek eğimli olan bölgede yer alan binalar genellikle manzara açısından önemli yönler olan güney ve güneydoğu da yer almaktadır (Şekil 4.8). Bölgede İstanbul'un önemli bir bölümüne hakim olunabilecek

bir manzara bulunmakta ve bu nedenle mahalleye “İstanbul’un balkonu” denilmektedir.

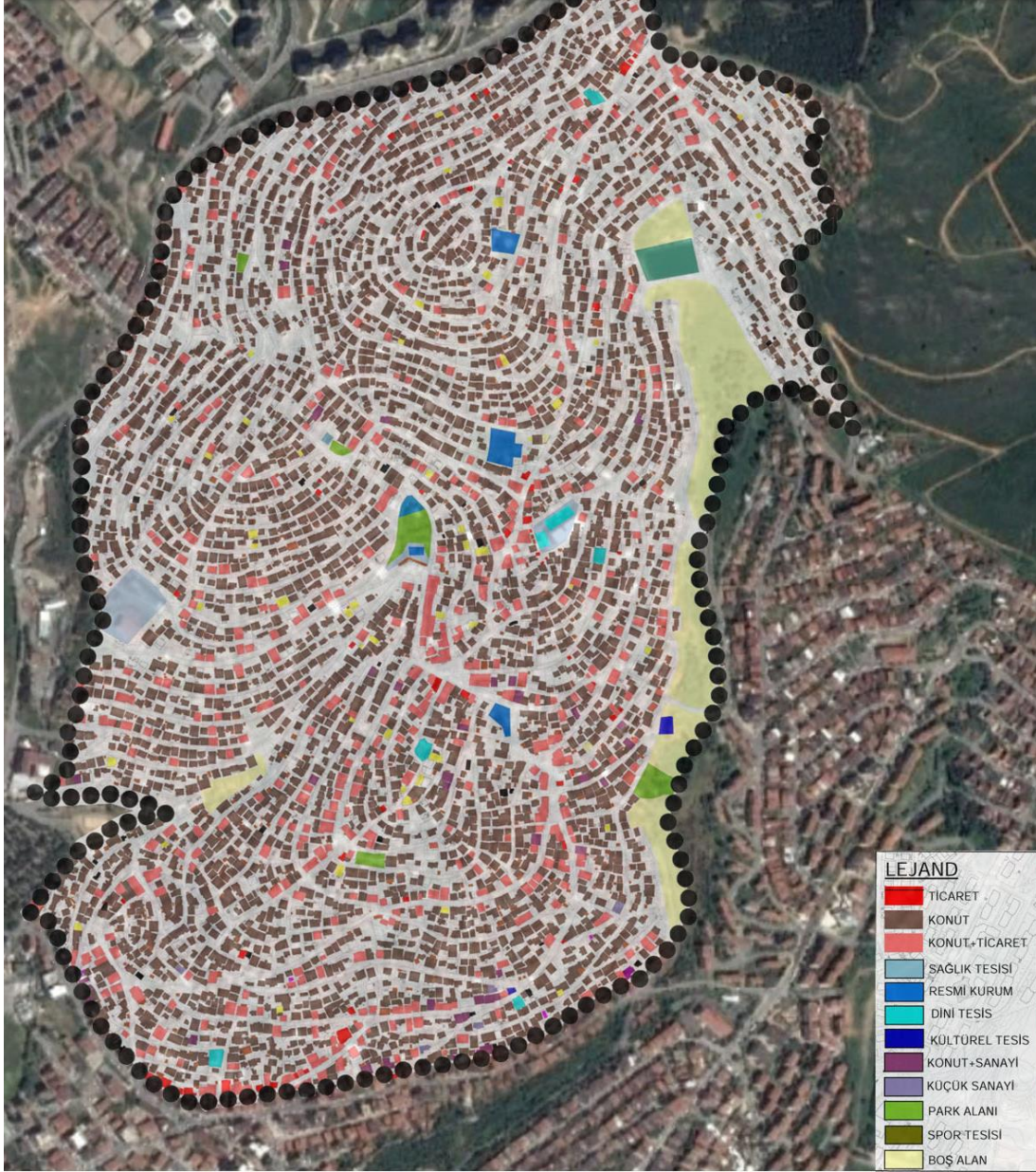
Şekil 4.8: Gülsuyu Mahallesi’nde yapılaşma (Cebir, 2016).

Gülsuyu ve Gülsuyu Mahallelerinde yapı durumu incelendiğinde binaların %73’ünün kötü durumda olduğu görülmektedir (Ek-A/Şekil A.3). Yaklaşık %1’lik bir kısmın iyi durumda olması, bölgedeki binaların kalitesiz olduğunu göstermektedir.

Bölgedeki arazi kullanımı incelendiğinde konut alanlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bölgenin %67.70’lik alanında konut alanları yer almaktadır (Şekil 4.9). Donatı alanları, yeşil alanlara bakıldığında bölge için yetersiz olduğu görülmektedir. Çizelge 4.5’ de bölgedeki arazi kullanımı detaylı olarak incelenmiştir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5: Arazi kullanımı.

ARAZİ KULLANIMI	HA	%
Konut alanı	98.84	67.70
Konut + Ticaret	11.06	7.58
Ticaret Alanı	1.62	1.11
Sağlık Tesisi Alanı	0.1	0.07
Spor Alanı	0.48	0.33
Dini Tesis Alanı	0.22	0.15
İdari Tesis Alanı	0.07	0.05
Kentsel Hizmet Alanı	0.45	0.31
İlköğretim Alanları	1.01	0.69
Küçük Sanayi	1.12	0.77
Park Alanı	0.67	0.46
Boş Alan	5.6	3.84
Yol	24.76	16.96

Şekil 4.9: Gülsuyu ve Gülsu Mahallesi arazi kullanımı (M.Bel.,2016).

1995'te Kartal bölgesinin alt merkez ilân edilmesi ile mahallenin önemli alan haline gelmesi teşvik edilmiş, rant artmıştır. Bölgenin sahip olduğu manzara (Şekil 4.10), 1999 yılında yaşanan deprem ve E-5 kuzeyinin sağlam zemine sahip olduğunun anlaşılması gibi durumlar, arsa değerlerinin artmasını sağlamıştır (Aksümer, 2007). Kapalı yerleşimlerin, iş merkezlerinin, özel üniversitelerin mahallelere yakın yer seçmeye başlaması da mahallede değişim sürecinin başlamasına neden olmuştur. Tüm bu nedenlerle birlikte bölge, kentsel değişim ve dönüşüm için cazip bir yer haline gelmiştir.

Şekil 4.10: Gülsuyu Mahallesi'nden görünüm (Cebir, 2016).

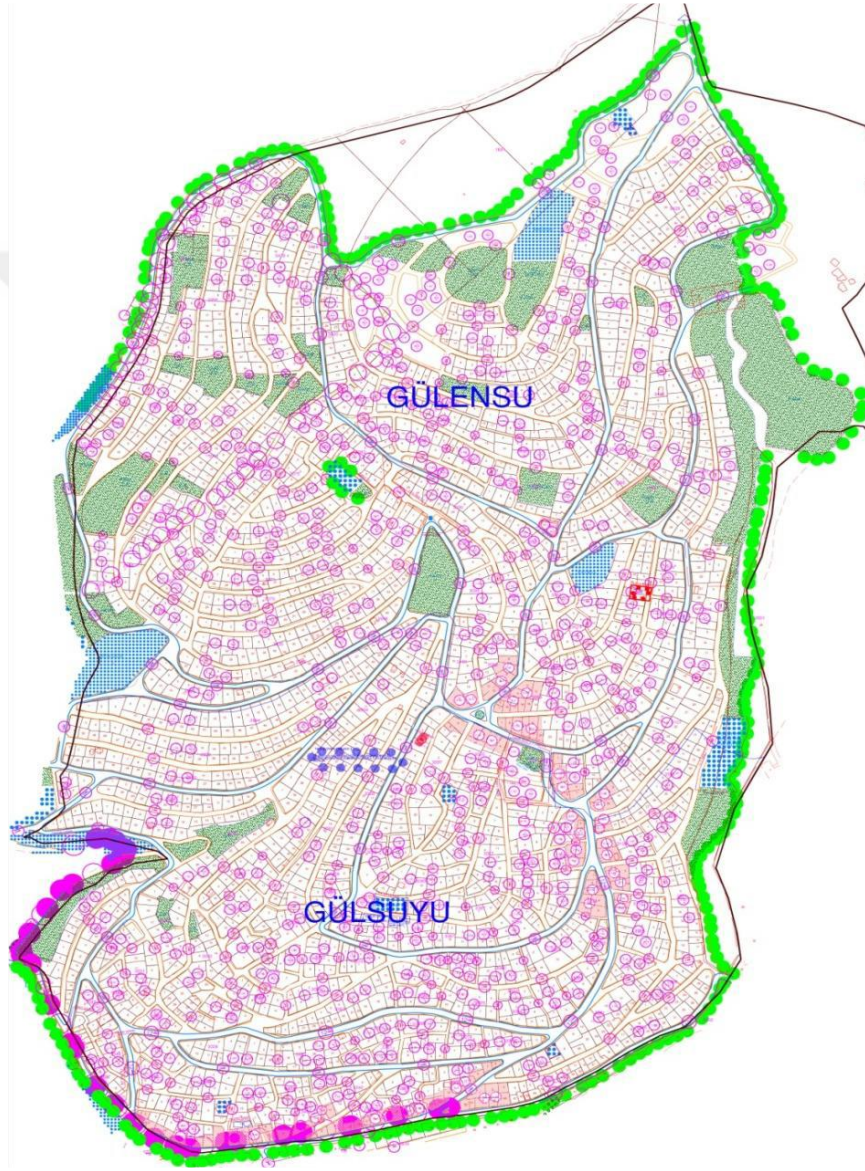
4.3.3 Bölgede planlamaya yönelik yapılan çalışmalar

Gülsuyu ve Gülsuyu Mahallelerine yönelik ilk plan 1986 yılında yapılmıştır. İkinci plan 1989 yılında, 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatı kapsamında yapılan 1/1000 ölçekli İslah İmar Planı'dır. O dönemde bölgedeki imar uygulamalarının bu plan doğrultusunda yapıldığı belirtilmektedir (Konuk, 2007) (Şekil 4.11). İmar afları ve ıslah planları ile düzenlenmeye çalışılan bu plansız dokunun, 1989 yılında yapılan ıslah planıyla yaklaşık %60'ı yasallaşmıştır.

Planla birlikte bazı sakinler arsa tapularını edinmiş, tapu alamamış hak sahipleri ortaya çıkmış ve mülkiyet sorunları tam olarak çözülememiştir (Ergun, 2011). Bu durum mahalle dokusunun bozulmasında önemli bir etken olmuştur. 2004 yılına kadar yürürlükte kalan İslah İmar Planı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 1/5000 E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı'nı yayınlaması üzerine yürürlükten kaldırılmıştır (Ek B/Şekil B.1).

Mahallenin de içinde olduğu 1/5000 ölçekli E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı 2004 yılında kabul edilmiştir. Planla birlikte; sosyal, kültürel ve sağlık hizmetleri, spor alanları, eğitim ve dini tesisler gibi farklı donatı alanları öngörülmüştür. Söz konusu plan, Maltepe'de E-5'in kuzeyindeki 2.544 hektarlık alanda, farklı demografik bileşimlere sahip, toplam 200-300 bin kişiyi barındıran dokuz mahalleyi kapsamaktadır. Planın uygulanması ile nüfusun 140 bin ile sınırlandırılması öngörülmektedir ve bu da nüfusun önemli bir bölümünün bölgeden ayrılması anlamına gelmektedir (Ergun,

2011). Mahalle dernekleri, sivil toplum örgütleri, araştırmacılar tarafından planın olumlu ve olumsuz yönlerinin sakinlere aktarılması amacıyla toplantılar düzenlenmiştir. Yaklaşık 7000 itiraz dilekçesi toplanarak plana itiraz edilmiştir ve sonuçta Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı'nı değiştirmiştir. 2005 yılında çıkarılan yeni planla Başbüyük, Gülsusu ve Gülsuyu Mahalleleri “kentsel yenileme” bölgesi ilan edilmiştir (Ek B/Şekil B.2).

Şekil 4.11: 27.10.1986 – 03.03.1989 Gülsuyu Islah İmar Planı (M. Bel, 2016).

Yeni hazırlanan planla kentsel yenileme alanı ilan edilen bölgede kentsel dönüşüm yapılacağı belirtilmiştir. Mahalleli tarafından planın değerlendirilmesi ve görüşmelerin yapılması ile bu plana da itirazlar yapılmıştır. Planın halkın görüşleri alınmadan, halkın katılımı olmadan yapılması itirazlar için gerekçe olarak

gösterilmektedir. Fakat plan notunda 1/5000 ve 1/1000 planlarının üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, dernekler ile katılımcı bir vizyonla gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile yapılacak kentsel değişimle sakinlerin proje sonrasında da bölgede kalması hedeflenmektedir. Bu plan ile “yerinde dönüşüm” yapılacağı ve mahalle halkının haklarının korunacağı belirtilmektedir.

Bu süreçte Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile mahallede bir çalışma yapması için işbirliği yapmıştır. Dönüşüm ve uygulama sürecine dair bir model önerilmesi amaçlanan çalışma için 2006 yılının Nisan ayında mahalle üst komisyonundan görevliler, Maltepe Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü’nden yetkililer, üniversiteden ilgili öğretim görevlileri bir araya gelerek toplantı düzenlemişlerdir. Farklı kesimlerden insanların biraraya geldiği toplantıların mahallede de gerçekleşmesi, görüşmelerin olumlu geçmesine rağmen birlikte çalışma durumu gerçekleşmemiş ve proje odaklı bir gelişme kaydedilememiştir. Yine de bu toplantılar “Türkiye’de katılımcı anlayışla nasıl plan yapılabilir” tartışmasını gündeme getirdiği için önemlidir (Konuk, 2007).

Zaman içerisinde değişim sürecinin belirsiz ilerlemesi nedeniyle mahallede var olan kolektif tavır tekrar gündeme gelmiştir. Kentsel dönüşümün olumsuz yönlerinin gündeme gelmesi ile mahalleli bir takım hukuksal girişimlerde bulunmuştur (Çavuşoğlu, 2008). 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı yasa ile bu tavır iyice belirgin hale gelmiş ve kentsel dönüşüme karşı örgütlenme sağlanmış, gösteriler ve yürüyüşler düzenlenmiştir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12: Gülsuyu–Gülensu Mahallelerinde kentsel dönüşüme karşı gösteriler (Url-20).

Gülsuyu ve Gülsu Mahallesi'nde kentsel dönüşüme karşı kapsamlı bir mücadele gerçekleştirilmiş, dernekler kurulmuştur. Mahallede kurulan bu dernekler aracılığıyla İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu oluşturulmuştur (Yıldız & Oda Projesi, 2013).

2014-2016 yılları arasında yeni imar planı oluşturulması için belediye yetkilileri, sivil toplum kuruluşları, mimar ve mühendislik odaları, mahalle muhtarları ve vatandaşlarla bir araya gelinmiş, toplantılar yapılarak görüşler alınmış ve birlikte bir proje hazırlanmıştır. Toplantılar sonucunda mahallelilerin plandan beklentilerinin yerinde dönüşümün gerçekleşmesi ve mahalledeki suç, uyuşturucu vb. olaylardan kurtulmak şeklinde olduğu görülmüştür (Şekil 4.13).

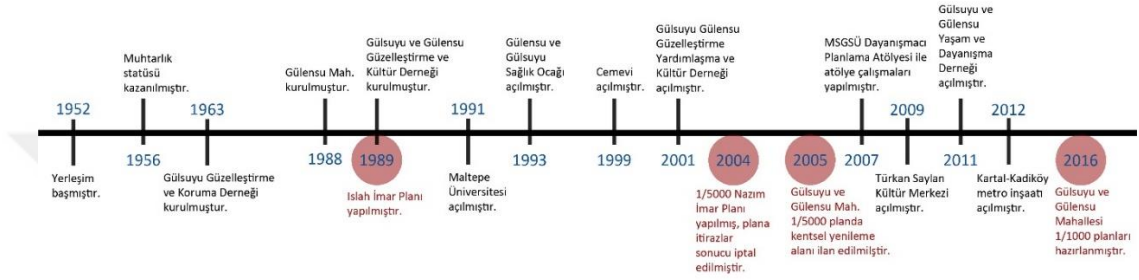

Şekil 4.13: Plan çalışmaları, toplantılar (Url 21).

Maltepe'de oluşturulmak istenen planla birlikte mahalledeki çarpık yapılaşmanın, fiziksel ve sosyal bozulmaların çözülmesi, sağlıklı, kaliteli, yaşanabilir ve düzenli bir çevre oluşturulması amaçlanmaktadır. Proje ile “yerinde dönüşüm” yapılacağı, sakinlerin mekanlarını ve komşularını terk etmeden yaşam kalitelerinin yükseltileceği belirtilmektedir (Kılıç, 2016). Maltepe Belediye Başkanı Ali Kılıç imar planlarıyla ilgili olarak katılımcı bir yaklaşım belirlediklerini, ranta izin vermeyeceklerini, 10-20 katlı yüksek binalar değil yaşanabilir alanlar oluşturacaklarını belirtmektedir (Forum Maltepe, 2016).

Maltepe Belediye Meclisi'nde üyelerin oy birliği ile kabul edilen Gülsuyu ve Gülsu imar planları İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Nazım İmar Planına uymadığı, sosyal donatı alanı yetersizliği nedeniyle öncelikle reddedilmiştir. Nazım İmar Planında gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla Aralık 2016'da “Gülsuyu-Gülsu 1/5000 Ölçekli Yerinde Dönüşüm Nazım İmar Planı” kabul edilmiştir. Planla birlikte donatı alanlarının oranı yükseltilmiş ve emsal değeri 1,75 olarak belirlenmiştir. Ada bazlı çevreci ve insan odaklı bir dönüşüm yapılacağı, mahallede 5-8 katlı binaların olacağı ve çalışmaların 2017 sonbaharında başlayacağı belirtilmektedir (Kılıç, 2016).

Mahalle ile ilgili resmi planlama süreci bu şekilde ilerlerken üniversitelerden öğretim üyeleri ve öğrenciler, belediye, mahallelinin işbirliği ile bölgede farklı zamanlarda atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Mahallenin özelliklerini analiz etmek, halkın kentsel değişim ve dönüşüm sürecine katılımını arttırmak amacıyla yapılan bu çalışmalar mahallelinin vizyonunu olumlu yönde etkilemiştir. İnsanların sosyalleşmesine de imkan veren bu atölyelerle birlikte iletişim ve etkileşim ortamları oluşmuş, halkın süreçler hakkında bilinçlenmesi sağlanmıştır. Yapılan atölyeler çalışmanın devamında detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 4.14: Gülsuyu ve Güleusu Mahallesi planlama çalışmaları zaman çizelgesi.

4.3.3.1 Dayanışmacı planlama atölyesi

2004 yılından itibaren plan ve planlama süreci ile tanışan mahalleli, muhtarlıklar ve dernekler yardımıyla sürece dahil olmuştur. Gerekli teknik bilgiye sahip kişilerin katılımıyla toplantılar düzenlenmiş ve mahallelinin planlama sürecinden haberdar olması sağlanmıştır. MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü önderliğinde farklı kurum ve kuruluşlardan katılımcılar ile mahallenin ihtiyaç ve talepleri belirlenmiş, plan ve planlama süreci ile ilgili kararlar alınmıştır. Bina ve sokak analizleri, anket çalışmaları ve mülakatlar yapılmıştır. Süreç içerisinde mahallede komisyon kurulmuş, sokak temsilcileri seçilmiş ve toplantılar düzenlenmiştir.

Dayanışmacı Planlama Atölyesi, Gülsuyu ve Güleusu Mahallelerinde planlamaya katılım anlayışı çerçevesinde kapsamlı bir süreç yürütebilmek amacıyla gündeme gelmiş bir çalışmadır. Muhtarlıklar, Gülsuyu-Güleusu Güzelleştirme Derneği, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, MSGSÜ ve TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın da destekleri ile gerçekleşen atölye çalışmasının başlangıç fikri, mahalleliler ve bölgede plan sürecine destek olan kişiler tarafından ortaya çıkmıştır (Konuk, 2007).

Atölyenin hazırlık aşamasında yürütücüler, mahalleli ile toplantılar düzenlemişlerdir. Oluşturulan atölye programı mahalleli ile paylaşılmış ve mahalleli bu çalışmanın

yapılma nedeni, faydaları ve sonuçları hakkında bilgilendirilmiştir. Dernek ve muhtarlıklar çalışmaları desteklemiş, tüm mahallelinin süreçten haberdar olmasını sağlamışlardır. 19-25 Şubat 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilen atölye çalışması (Şekil 4.15), planlama sürecine katkı sağlayacak verilerin toplanmasını amaçlamaktadır. Bunlar özellikle sokak krokişi çıkarılması, sokakta yaşayan kişiler ile yürütülen çalışmalar, anket ve mülakatlardır. Yalçıntan (2009)’ın belirttiği gibi atölye; gecekonduların analiz edilmesi ve kent planlamasının geldiği noktanın değerlendirilmesi açısından önemlidir. Mahallede yapılacak atölye ile insan ölçeğinde planlama çalışmalarının ve katılımcı yaklaşımının tekrar gündeme geleceği belirtilmiştir.

Şekil 4.15: Dayanışmacı Planlama Atölyesi afişleri (Yalçıntan, 2009).

Mahallede daha önce yapılan çalışmalarda karşılaşılan zorluklardan birisi kadınların ve gençlerin sürece katılmamasıdır. Bu nedenle atölye kapsamında “kadın-çocuk-gençlik atölyesi” düzenlenmiştir. Atölyede okuma, anlama, yazmanın yanı sıra sosyalleşmek amacıyla duvar boyaması ve kil gibi farklı çalışmalar da yapılmıştır. Atölyede gerçekleştirilen çalışmalar aracılığıyla katılımcıların bilinçlendirilmesi ve kendilerini ifade edebilmelerinin yolları aranmıştır (Konuk, 2007).

Fotoğraf Vakfı da çalışmaya katılarak “fotoğraf proje atölyesi” düzenlemiştir. Mahallelinin fotoğraf çekimlerinde katılımcı olduğu atölyede görsel belgeleme işi yapılmıştır. Atölye kapsamında mahallelinin yaşadığı mekanlar, mahallede kendilerini mutlu eden veya sorun olarak görülen şeyler fotoğraflanmıştır.

12 Mayıs 2007’de mahalledeki parkta ULİSfotoFEST kapsamında 50 fotoğraflık bir sergi açılmıştır. Daha sonra fotoğraflar Nazım Hikmet Kültür Merkezi’nde de sergilenmiştir (Url-22).

Atölye sonucunda Tophane-i Amire binasında mahalleliye raporlar, anket çalışmalarının sonuçları ve haritaların oluşturulmasıyla ilgili sunumlar yapılmış; sonrasında çalışmalara devam edilmiştir. Fakat ilerleyen süreçlerde mahalle içi veya dışı kimi çevrelerin yaşanan süreci alternatif bir fiziki plan oluşturma olarak algılamaları ve buna dayalı endişeleri nedeniyle çalışmalara ilgi azalmıştır. Amaç fiziki plan geliştirmek olmadığından bir süre çalışmalara ara verilmiş ve sürdürmenin mümkün olmayacağı anlaşıncı da sonlandırılmıştır (Url-23).

Atölye çalışmasının muhtarlıklar, dernekler, sivil örgütler, üniversiteden gelen öğrenci-öğretim görevlileri ve mahalleliler ile birlikte yürütülmesi planlamaya katılım deneyimi açısından önemlidir. Yapılan atölye çalışmalarıyla planlamaya katılımın gerçekleşebilmesi için mahallelerin sahip olduğu örgütlenme yapısı ön plana çıkmış, fakat iyi değerlendirilememiştir. Bu tür katılımcı çalışmaların gündeme gelmesi yaşam kalitesini yükselterek, başarılı projelerin oluşturulması açısından önemlidir.

4.3.3.2 Kültürel araçlar projesi

Proje özellikle Beyoğlu ve çevresinde odaklanmış olan kültürel üretimin kentin sınır mahallelerinde gerçekleştirildiğinde nasıl işlediğini araştırmak üzerine Gülsuyu ve Gülenso Mahallelerinde 2009 Mayıs ayından itibaren iki yıl süre ile Allianz Kulturstiftung desteği ve MSGSÜ öğrencileri ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Oda Projesinin de bir sonraki aşamada sürece dahil olduğu atölyede; koleksiyon, arşiv, iletişim, kütüphane ve ofis olmak üzere beş ana başlık altında çalışılmıştır. Mahallede bir kültür kurumuna rastlanmasa da bu birimin izleri derneklerde, kütüphanelerde, birikmiş eşyalarda görülebilmektedir (Yıldız, 2011).

Bölgede geçici bir dükkân kiralınmış, mahalleli ile etkileşim kurulması, araştırmalar yapılması ve müdahalelerin denenmesi amaçlanmıştır. Dükkân görünürlüğü sağlama ve mahalleli ile güvene dayalı bir ilişki kurma noktasında önemlidir. 24 Haziran 2009 yılında açılan dükkân Gülsuyu ve Gülenso Mahallelerinin geçmişinin biriktirileceği bir mekan olarak hizmet vermiştir (Şekil 4.16). Mahallelerden toplanacak bilgiler ve fotoğraflarla mahallenin anlatısını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca dükkânın sosyal etkileşimi arttıracak bir buluşma mekanı olması sağlanmak istenmiştir.

Geliştirilen seyyar vitrin projesi ile sakinlerin sözlü tarih çalışmalarını destekleyecek, eski fotoğraf ve eşyaları ile mahallenin koleksiyonunun oluşturulması ve sergilenmesi hedeflenmiştir (Url-24).

Proje kapsamında mahallede her Cuma günü gerçekleştirilen toplantılara farklı konuşmacılar katılmıştır. Farklı kesimleri ortak konularda bir araya getiren kültür sanat söyleşileri gibi çalışmaların mahalle üzerinde olumlu etkileri olmuştur.

Şekil 4.16: Gölsuyu Güleusu Dükkanı ve Seyyar Vitrin Projesi (Url-24).

Kültürel Aracılar 2009 Haziran ayından başlayarak 2010 yılı boyunca mahallede sözlü tarih projesi yürütmüştür. Gölsuyu-Güleusu Dükkanında gerçekleştirilen röportajlarla mahallelinin belliğinin kaydedildiği, mahallenin geçmişi ve geleceği ile ilgili bilgilerin toplandığı, farklı sosyal ve ekonomik düzeyden gelen mahalle sakinleri ile yapılan görüşmeleri belgelemek amaçlanmıştır. Bu koleksiyon aynı zamanda kitap haline getirilmiş, Oda Projesi ve Erdoğan Yıldız'ın katkılarıyla “Kendi Sesinden Gölsuyu ve Güleusu” adı altında Nota Bene Yayınları tarafından basılmıştır.

Proje kapsamında 23 Nisan’da sanatçılar çocuklarla sanat etkinliği yapmıştır. İçinde yaşamak istedikleri evleri karton kutulardan inşa eden çocuklara sanatçılar 23 Nisan’ın farklı türden yaşanabileceğini göstermişlerdir. Yabancı sanatçıların da destekleri ile “Çocukların Dilinde Zaferin Adı” isimli tek perdelik bir operet de mahallede sergilenmiştir (Şekil 4.17). Sanat ile geleneksel olarak sanatı takip etmediği düşünülen sosyallikler arasındaki ilişkiyi düşündürmek amaçlı gerçekleştirilen etkinliklerle sanat, sanatçı ve mahalleli arasında bir paylaşım gerçekleşmiştir (Url-24).

Şekil 4.17: Çocukların Dilinde Zaferin Adı isimli tek perdelik operet (Yıldız, 2011).

Yapılan görüşmelerde de anlaşıldığı üzere gerçekleştirilen bu projeler mahalleliye farklı bakış açıları kazandırmış, kültürel birikimlerini zenginleştirmiştir. Mahalle sakinlerinin hayatlarında ilk defa bienale gitmeleri de bu projeler kapsamında gerçekleşmiştir. Mahalleye ilişkin bir arşiv çalışmasının toparlanması, kentleşme sürecinin ortaya konulması açısından da önemli bulunmaktadır.

4.4 Planlı Olarak Gelişen Konut Yerleşimleri

Gülsuyu ve Gülen su Mahallelerine komşu Zümrütevler ve Büyükbakkalköy Mahalleleri son 10 yıl içerisinde hızlı bir değişim yaşamıştır. Bu mahallelerde, özellikle Emek Caddesi ile plansız olarak gelişen alanlardan ayrılan bölgede son zamanlarda çok sayıda kapalı site inşa edilmiştir. Çalışma kapsamında bu bölgedeki planlı gelişim detaylı olarak incelenmiştir.

4.4.1 Bölgede tarihsel - mekansal gelişim

Boş olan arazi rezervleri ile bilinen bölge; TEM ve E-5 Karayolu'nun bağlantı noktasında yer alması, jeolojik açıdan zeminin yerleşime uygun ve depreme dayanıklı olması, Sabiha Gökçen Havalimanı'na, Kartal – Kadıköy metro hattına, büyük alışveriş merkezlerine, Maltepe ve Yeditepe Üniversitelerine yakınlığı nedeniyle çekici bir bölge olarak gelişmeye başlamıştır. Ayrıca ormanlık alanlara yakınlığı nedeniyle havası temiz olan bölge, yüksek rakımı sayesinde panoramik Marmara ve Adalar manzarasına sahiptir. Bu nedenler konut projeleri açısından önemli etkenler olarak bölgede karşımıza çıkmakta ve dokunun değişmesine neden olmaktadır.

Bölgedeki ilk yapılaşmaların konut kooperatifleri aracılığıyla olduğu bilinmektedir (Şekil 4.18). 1994 yılında kurulan Simge Kale Yurt Konut Kooperatifi inşasına ruhsatsız olarak başlanmış, inşaat 1999 depreminde durmuş ve 2006 yılında üyelerine

teslim edilmiştir. Bu süre zarfında Maltepe Belediyesi tarafından çoğu kez yıkım kararı alınmış ve para cezası verilmiştir (Url-25, Url-26).

Şekil 4.18: Bölgenin 2004 yılındaki durumu (GoogleMaps,2016).

Genellikle merkezdeki boş alanlarda başlayan üst gelir gruplarına yönelik büyük ölçekli konut projeleri, merkezin yoğunluğundan kaçma isteğiyle giderek çeperlere doğru yayılmıştır. Bu anlayış bölgenin 2005 yılından sonra hızlı bir değişim geçirmesine neden olmuştur. Boş araziler nedeniyle gayrimenkul yatırımcıları için de avantajlı olan bölgede ciddi bir değişim yaşanmaktadır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19: Bölgenin güncel durumu (GoogleMaps, 2017).

4.4.2 Bölgenin sosyal ve mekansal özellikleri

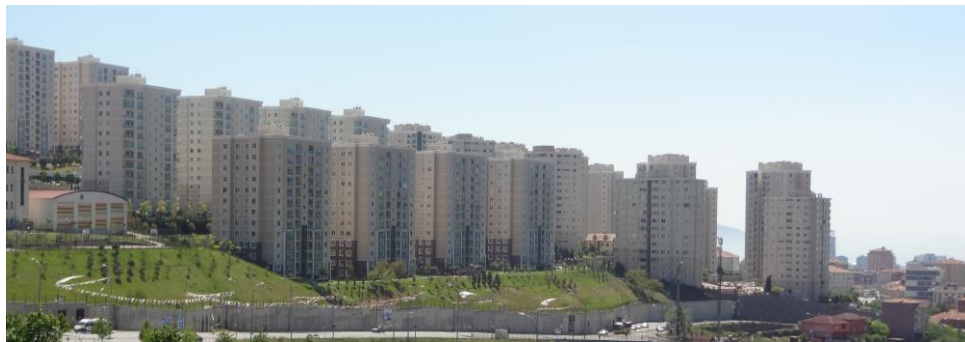
2004 yılından önce bölgede yeni yapılaşmaların görülmemesi son 10 yılda mekansal olarak hızlı bir değişim yaşandığını göstermektedir. Mimari proje yarışması sonucunda Nevzat Sayın ve ekibi tarafından tasarlanan Tepe Narcity Konut Yerleşmesi bölgede gerçekleştirilen ilk kapalı konut sitesidir. 2005-2006 yılları

arasında tasarlanan proje 2007 yılında tamamlanmıştır. Konut, sosyal tesis ve ticaret fonksiyonlarını barındıran proje 145.000 m²'lik bir alanda konumlanmaktadır. Projede 4 ve 9 kat arası değişen bloklarda 1306 adet konut birimi yer almaktadır. Yaklaşık 285.000 m²'lik bir kapalı alana sahip proje ile bölgenin dokusu değişmeye başlamıştır. Yüksek yoğunluk, yerleşim düzeni ve tasarımı ile öne çıkan proje çevredeki konut alanı gelişimlerini tetikleyen öncü bir projedir (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Narcity projesi Narlife ve Narkule projesi ile birlikte (Cebir, 2015).

2006-2007 yıllarında Kiptaş Maltepe Evleri'nin 1.etabı için çalışmalara başlanmış, aşamalı olarak ilerleyen projenin 2009 yılında tamamlanan ilk etabında toplam 13 blok ve 878 konut birimi oturma açılmıştır. İkinci etap, Seyrantepe ve Yeşiltepe olarak iki ayrı bölgede gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında tamamlanan Seyrantepe bölgesi de 10 blok ve 892 konut biriminden oluşmaktadır. 23, 24, 25 katlı bloklardan oluşan projede yaklaşık 3500 kişi yaşamaktadır. Yeşiltepe bölgesi ise 11, 12 katlı 8 bloktan oluşmaktadır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21: Kiptaş Maltepe Konutları 1. ve 2. etap (Cebir, 2016).

Bölgede 2010 – 2013 yılları arasında yapımı tamamlanan diğer bir proje Nish Adalar konut projesidir. Kiptaş tarafından özel sektör işbirliği ile gerçekleştirilen proje 13 –

16 katlı 62 bloktan oluşmaktadır. Projede 2200 konut birimi yer almaktadır. Konut, ticaret ve sosyal tesis gibi farklı fonksiyonları bir arada barındıran proje, 202.500 m² alan üzerine toplam 327.000 m² konut alanı, 5000 m² donatı alanı, 160.000 m² peyzaj alanı olarak etaplar halinde inşa edilmiştir (Şekil 4.22). Topografya nedeniyle eğimli bir alanda yer alması projenin fazla sayıda giriş ve çıkışının olmasına neden olmuştur. Bu durumun güvenliği olumsuz olarak etkilediği düşünülmektedir.

Projenin gerçekleşmesiyle bölgedeki yeşil doku ortadan kalkmıştır. Ayrıca görsellerinde yer verilmese de, proje ile plansız olarak gelişen Gülsu Mahallesi ile yan yana gelinmiştir (Şekil 4.23). Alan çalışmasında bu yan yana gelmenin mekansal ve sosyal etkileşimi üzerinde incelemeler yapılmaktadır.

Şekil 4.22: Nish Adalar sitesi vaziyet planı ve yapım aşaması (Url-27, Url-28).

Şekil 4.23: Başbüyük Mahallesi'nden Nish Adalar konut yerleşimi (Cebir, 2016).

Fuaye Turkuaz ve Fuaye Sürreyyapaşa isimleriyle anılan projeler de bölgede 2012-2014 yılları arasında gerçekleştirilen diğer projelerdir. Yaklaşık 106.000 m² alan üzerine, yatay bir mimari anlayışla, binalar birbirinin önünü kesmeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Genellikle 4, 5 ve 6 katlı bloklardan oluşan projede 14 ve 24 katlı iki kule de yer almaktadır. Toplam inşaat alanı 90.000 m² olan projede, 5000 m²'lik çarşı bulunmaktadır. 33 blok ve 626 konut birimi bulunan Fuaye Sürreyyapaşa ile az katlı ve yeşilin içinde bir yaklaşım benimsenmiştir. Fuaye Turkuaz ise 2 yüksek blok ve

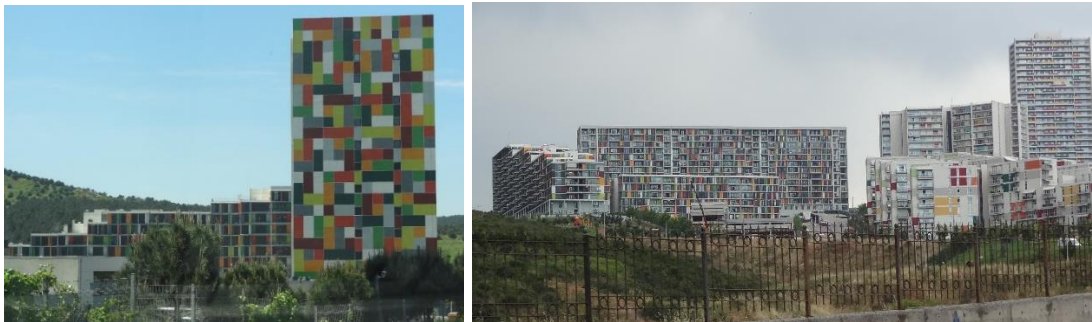
186 konut biriminden oluşmuştur ve denize, şehre panoramik bir noktadan bakmaktadır (Şekil 4.24). Fuaye Süreyyapaşa projesin az katlı olması nedeniyle bölgede daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu proje plansız olarak gelişen Güvensu Mahallesi'ndeki sakinlerin de kapalı siteler arasında en çok oturmak istedikleri proje olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.24: Önde Fuaye arkada Seyrantepe Konutları (Cebir, 2015).

Narcity konut yerleşiminin yoğun ilgi görmesi üzerine 2012 yılında Nevzat Sayın ve ekibi tarafından Narlife projesi çalışmalarına başlanmıştır. 2015 yılında tamamlanan proje, 29.500 m² yerleşim alanı üzerine kuruludur. 14, 12 ve 6 katlı 3 bloktan oluşan projede toplam 609 daire bulunmaktadır. 2000 m² sosyal tesis alanına sahip projenin toplam inşaat alanı 122.668 m²'dir (Şekil 4.25).

Bölgede yapımı tamamlanan, uygulaması devam eden ve planlama aşamasında başka konut projeleri de bulunmaktadır. Çizelge 4.6'da projelerin ayrıntıları yer almaktadır. Çizelgede farklı firmaların bölgede inşaatlarının olduğu ve belirgin bir konut yoğunluğunun olduğu görülmektedir.

Şekil 4.25: Narlife konut projesi (Cebir, 2016).

Çizelge 4.6: Bölgede yer alan konut projelerine ilişkin bilgiler².

PROJE ADI	YÜKLENİCİ FİRMA	YAPIM YILI	BLOK SAYISI	KAT ADEDİ	KONUT BİRİMİ	ARSA ALANI	PROJE GÖRSELİ
Narcity	Tepe İnşaat	2006-2007	22	4-9 kat	1306	135.813 m ²	
Adatepe Sitesi	Özyazıcı İnşaat	2008-2009	13	18-20 kat	878	72.070	
Seyrantepe Sitesi	Kiptaş	2010-2011	10	23-25 kat	892	59.107 m ²	
Yeşiltepe Sitesi	Kiptaş	2010-2011	8	10-12 kat	634	46.983	
Nar Kule	Tepe İnşaat	2009-2011	1	27 kat	108	11.571 m ²	
Nish Adalar	Özyazıcı İnşaat	2010-2013	62	13-16 kat	2200	202.500 m ²	
Fuaye Süreyyapaşa	Yılmaz İnşaat	2012-2014	33	4-6 kat	626	67.104	
Fuaye Turkuaz	Yılmaz İnşaat	2012-2014	2	14-24 kat	186	27.993	
Narlife	Tepe İnşaat	2012-2015	3	9-14 kat	609	29.585 m ²	
Marmararoom	Evko & Meot İnşaat	2016	3	14-17 kat	260	13.000 m ²	
Evla Sitesi	Föy İnşaat	2017	5	12 kat	180	12.300 m ²	
Full Ada Sitesi	FCA İnşaat	2015	3	18-20 kat	154	6.407 m ²	

Güvenlikli sitelerin kapalı yerleşme anlayışıyla diğer yerleşim modellerine örnek olduğu, mahalle içinde yapılaşan diğer apartmanların da güvenlikli site olma çabası içinde olduğu gözlemlenmektedir. Kapalı sitelerde yer alan bu “güvenlik” anlayışı, bütün topluma yayılmakta ve güvenlik algısının ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Güvenlik önemleri açısından bölgede yer alan kapalı siteler arasında farklılıklar bulunmasına rağmen hepsinde giriş ve çıkışlar kontrollü yapılmaktadır. Ayrıca site içinde güvenlik görevlilerinin beklediği, duvarlar boyunca ve site içinde kameraların yer aldığı bilinmektedir.

² Çizelge 4.6’daki bilgiler projelerin web sitelerinden edinilmiştir.

Bölgedeki siteler kendilerine özel bir çizgiye sahiptir. Gerek mimari tarzları gerekse kullanılan inşaat malzemeleri siteleri ayıran en önemli özelliklerdendir (Şekil 4.26). Ayrıca donatı alanları, hizmet birimleri, çarşı ve rekreasyon alanları ile tamamlanan siteler bir yaşam tarzını ortaya koymaktadır. Bölgede yer alan sitelerin sosyal imkanları, sahip olduğu spor aktivite alanları, güvenlik ve teknik özelliklerini içeren ayrıntılı bilgiler Çizelge 4.7’de yer almaktadır. Sosyal imkanlar, spor aktiviteleri, güvenlik, teknik ve genel özellikler incelendiğinde bölgede yer alan siteler arasında Narcity ve Nish Adalar konut yerleşimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Üst sınıf kullanıcılara yönelik olan bu sitelerde bireylerin ihtiyaç duydukları mekanlar birarada yer almakta ve siteler üst düzey bir güvenlik anlayışı ile korunmaktadır. Adatepe, Seyrantepe ve Yeşiltepe sitelerinin ise özellikleri incelendiğinde orta sınıflara yönelik olarak tasarlanan kapalı siteler olduğu görülmektedir.

Şekil 4.26: Yeni yapılaşmaların silüeti (Cebir, 2016).

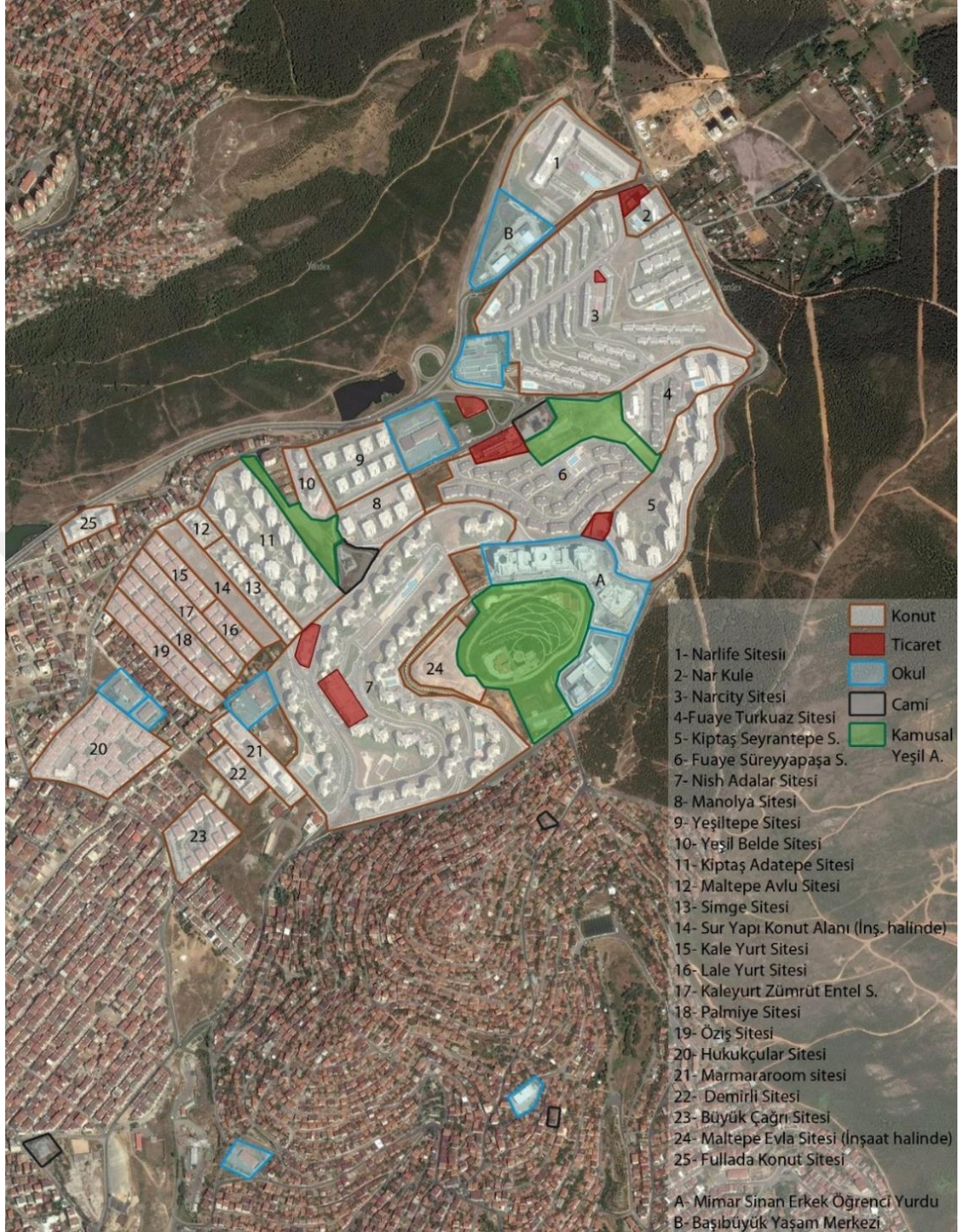
Bölgenin arazi kullanımına bakıldığında konut yerleşimlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ayrıca kapalı olarak tasarlanan sitelerin yakın çevrelerinde çarşı, rekreasyon alanı ve hizmet birimleri yer almakta ve bölgeyi canlı tutmaktadır (Şekil 4.27). Konutun tüketim nesnesi haline gelmesi ile özdeşleşen kapalı yerleşimlerin yanında yer alan alışveriş merkezlerinin birlikteliği günümüzde yadsınmamaktadır. Ayrıca bölgede Uluğbey Akademi ve Kongre Merkezi çalışmalarına başlanmış, fakat ilerleyen yıllarda inşaat durmuştur. Günümüzde bu bina 4100 öğrenci kapasiteli toplam 135.000 m²’lik bir inşaat alanına sahip bir erkek yurduna dönüştürülmüştür.

Dikey yapılaşmanın ağırlıkta olduğu konut bölgesinde yüksek katlı binalar çoğunluktadır. Sadece bir konut sitesinde yatay bloklar görülmektedir. Son on yılda gelişen bir yerleşim yeri olduğu düşünüldüğünde binalar oldukça iyi durumdadır. Yatırım amacıyla da tercih edilen bölgedeki konutlar tapulu olduğundan bölgede mülkiyet sorunu bulunmamaktadır.

Çizelge 4.7: Sitelerin genel özellikleri³.

	NARCITY	ADATEPE SİTESİ	SEYRANTEPE SİTESİ	YEŞİLTEPE SİTESİ	NAR KULE	NİSH ADALAR	FUAYE SÜREYYAPAŞA	FUAYE TURKUVAZ	NAR LIFE	MARMAROOM	EVLA MALTEPE	FULL ADA
SOSYAL İMKANLAR												
Açık Yüzme Havuzu	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Sosyal Tesisler	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Toplantı Salonu						✓			✓			
Sauna	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kapalı Yüzme Havuzu	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Restoran / Cafe	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Hamam						✓						
Oyun Parkı	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓
Buhar Odası		✓										✓
SPA						✓	✓	✓				
SPOR AKTİVİTELERİ												
Fitness Salonu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Voleybol Sahası	✓					✓	✓					✓
Basketbol Sahası	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓
Tenis Kortu	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		
Yürüyüş Parkuru	✓	✓				✓	✓			✓	✓	
Futbol Sahası		✓				✓	✓					
Squash Kortu	✓									✓		✓
Masa Tenisi	✓									✓		
Bilardo Masası	✓						✓					
GÜVENLİK ÖZELLİKLERİ												
24 Saat Güvenlik	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Güvenlik Kameraları	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Resepsiyon					✓	✓						
Güvenlikli Giriş	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kapalı Devre Video Sistemi					✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Konut Güvenliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Görüntülü İnterkom Sistemi		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
TEKNİK ÖZELLİKLER												
24 Saat Teknik Servis						✓						
Paratoner	✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓
Teknik Servis	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Hidrofor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Jeneratör	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Uydu TV Altyapısı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Fiber Optik İnternet Altyapısı	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓	
Doğalgaz	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Su Deposu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Su Arıtma Sistemi					✓			✓				
Merkezi Kablolu Televizyon		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓
GENEL ÖZELLİKLER												
Kuru Temizleme	✓					✓	✓	✓				
Kapalı Otopark	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Açık Otopark	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓
Kuaför	✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓
Bakkal / Market	✓				✓	✓	✓	✓	✓			
Bahçe ve Park	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Asansör	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Depo Alanı										✓		

³ Çizelge 4.7'deki bilgiler projelerin web sitelerinden edinilmiştir.

Şekil 4.27: Bölgede arazi kullanışı (Cebir, 2016).

4.4.3 Bölgede planlama süreçleri

Bölge 15.02.2008 onay tarihli 1/1000 ölçekli “Maltepe D-100 Kuzeyi Uygulama İmar Planı” kapsamında olan bir alanda yer almaktadır. Planda konut fonksiyonlu yeni yapılaşmaların olduğu alanlarda emsal değerlerinin 1,40 olduğu ve yüksekliklerin serbest bırakıldığı görülmektedir. Uygulamalar bu plan üzerinden gerçekleştirilmiştir.

İlerleyen yıllarda bazı bölgelere plan tadilatları ile farklı fonksiyonlar getirilmiştir. Bazı bölgelerde ise 18.madde uygulanarak donatı alanları oluşturulmuştur (Şekil 4.28). Narcity konut yerleşimi için 2005 yılında tasarım çalışmalarına başlanırken, imar planının 2008 tarihli olması incelenmesi gereken ilginç bir nokta olarak görülmektedir.

Şekil 4.28: 1/1000 ölçekli D-100 Kuzeyi Uygulama İmar Planı (M. Bel., 2016)

4.5 Planlı ve Plansız Konut Dokularının Arakesitindeki Etkileşim

1960'larda başlayan gecekondulaşma süreci ile merkezden çepere yayılan üst gelir grubuna ait kapalı yerleşimler zaman içinde yan yana üretilmeye başlamıştır (Şekil 4.29). 2000'li yıllardaki hava fotoğraflarında Güvensu Mahallesi bulunakta, fakat kapalı yerleşmelere rastlanmamaktadır. Günümüzde ise bu bölgede yoğun bir yapılaşma vardır ve artmaya da devam etmektedir (Şekil 4.30).

Şekil 4.29: Bölgenin zaman içindeki değişimi (Url-29; Cebir,2016).

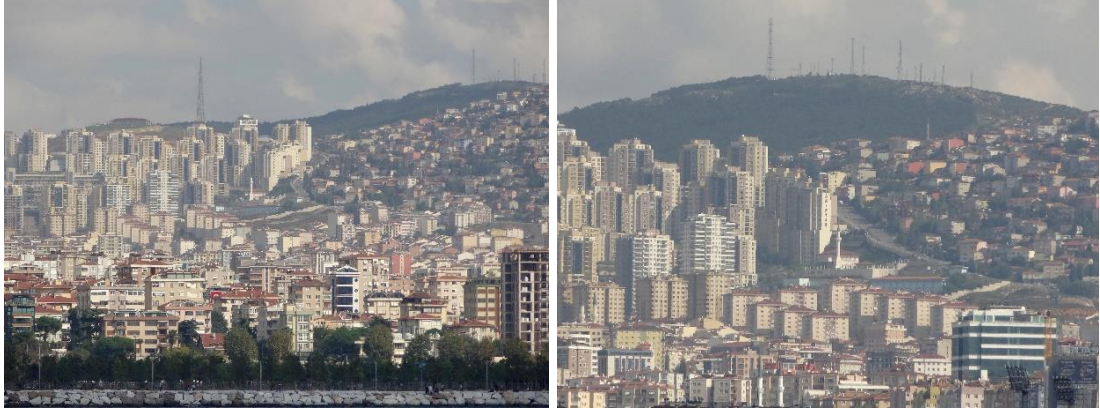
Şekil 4.30: Plansız olarak gelişen alanların planlı alanlarla yanyana gelme süreci, (GoogleMaps, 2016).

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi farklı konut üretimlerinin yan yana gelmesinde farklı nedenler bulunmaktadır. Yapılan gözlemlerle kapalı site sakinlerinin “yeşil alan, manzara, temiz hava gibi” nedenlerle bölgeyi tercih ettikleri; gecekonduların ise arazi değerlerinin düşük olması, sanayi alanlarına yakınlığı, hemşerilik bağları nedeniyle bölgeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Bölgedeki yan yana gelme en çok Emek Caddesi üzerinde hissedilmektedir (Şekil 4.31). Bu nedenle alan çalışmasında detaylı olarak incelenecek alan, Emek Caddesi aksında yer alan Güleusu Mahallesi ve Nish Adalar konut yerleşimi olarak belirlenmiştir (Şekil 4.32). Emek caddesi bu iki farklı dokuyu birbirinden ayıran bir sınır ögesi olarak görülmektedir. Nish Adalar kapalı sitesinde 2295 adet konut biriminde yaklaşık 8000 kişi yaşamaktadır (Dinçtepe, 2016). Güleusu Mahallesi’nde ise 7732 adet konut birimi bulunmakta ve 2015 nüfus verilerine göre yaklaşık 16.000 kişi yaşamaktadır (M. Bel., 2016).

Şekil 4.31: Emek Caddesi üzerinde yer alan farklı konut üretimlerinin birbirlerine göre konumu.

Şekil 4.32: Planlı ve plansız konut dokularının sınır özellikleri (Cebir, 2016).

Kent merkezinden uzaklaşma isteği ile alt gelir grubuna ait plansız olarak gelişen alanların yanına üst gelir grubunun taşınması; farklı yaşam biçimleri, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri olan kişilerin yaşamlarının kesişmesine neden olmuştur. Kentsel mekanda karşılaşan, yan yana gelen bu farklı insanlar çok katmanlı, heterojen ve karmaşık bir yapı oluşturmaktadırlar. Farklı dokuların yan yana gelmesiyle ortaya çıkan mekansal etkileşim kesitler, silüetler ve gözlemler aracılığı ile incelenmiştir. Mekansal ve sosyal etkileşime ilişkin kullanıcı görüş ve değerlendirmelerini almak için derinlemesine görüşmeler ve anketler yapılmış, iki farklı grubun görüşleri diğer gözlem ve tespitlerle birlikte değerlendirilmiştir.

4.5.1 Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşim

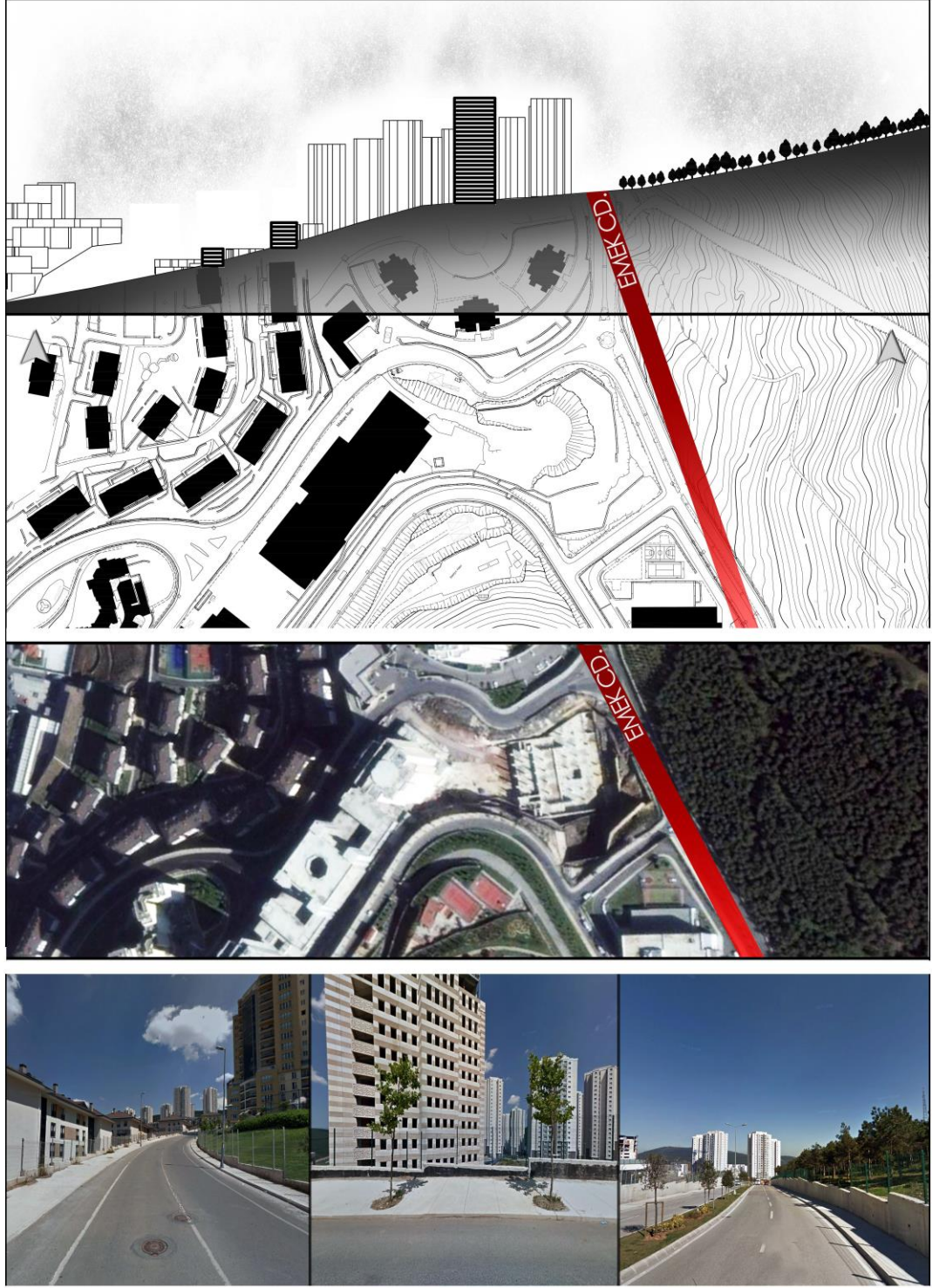
Fiziksel çevre niteliği ve mekansal etkileşim iki açıdan incelenebilmektedir. Birincisi gözleme dayalı, karşılaştırılabilir fiziksel niteliklidir. İkincisi ise öznel nitelik boyutudur. Bu değerlendirmeler için kullanıcı davranışlarının gözlemlenmesi ve yapılan öznel değerlendirmeler veri kaynağı olarak kullanılmaktadır (Özsoy ve diğ., 1995). Aynı mekanda yan yana gelen kullanıcıların aralarındaki mekansal etkileşim de kesişim alanının fiziksel niteliğinin ortaya konulması ve yapılan öznel değerlendirmeleri içermektedir. Farklı iki yapı türünün kesişim alanının sınır oluşturma ya da biraraya getirme davranışı göstermesi etkileşimin ortaya çıkması açısından önemlidir.

Arakesitte mekansal etkileşimi analiz etmek için Emek Caddesi üzerinde doku değişiminin gözlemlendiği noktalardan kesitler alınmıştır ve planlı - plansız dokuların arayüzünde sınır incelemesi yapılmıştır (Şekil 4.33). Belirlenen yerlerden alınan kesitler mevcut dokunun analiz edilmesinde, farklı mekansal yapıların yan yana gelmesinin incelenmesinde önemli bulunmaktadır.

Şekil 3.33: Mekansal analiz kapsamında çalışılan kesitler.

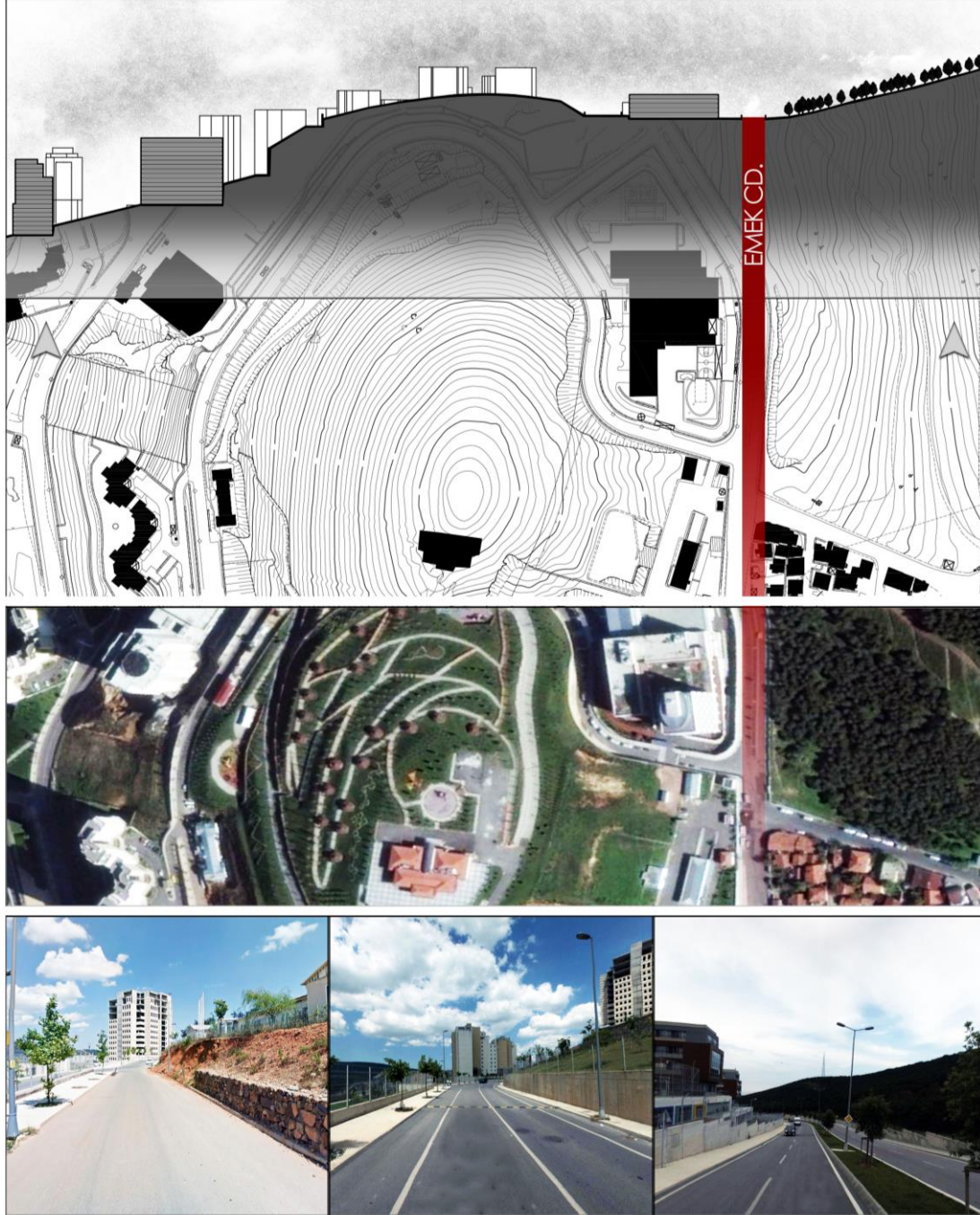
Emek Caddesi'nin başlangıcında yer alan lise ve erkek yurdunun ormanlık alanla olan iletişimi duvarlar ve tel örgülerle sınırlandırılmıştır. Binaların sınır ögeleri nedeniyle arkası ile olan ilişkisizliği yaya hareketinin kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Orman alanı çevresinde yer alan duvar, çit gibi sınır ögeleri bu alanın kullanımını da kısıtlamaktadır. Arakesitteki algıda sınır ögeleri nedeniyle ormanlık alanın kullanılmadığı, girişinin olmadığı anlaşılsa da Telsiz Yolu üzerinde bu alan için bir giriş bulunmaktadır. Fakat fiziksel sınır ögelerinin varlığı ve alanın erişilebilir olmaması nedeniyle sosyal donatı alanı olarak kullanılmadığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.34). Kesit 1'e bakıldığında kapalı yerleşmelerin ormanlık alanla yakın ilişkide olduğu ve sınırlandığı görülmektedir. Ayrıca farklı yükseklikte konut sitelerinin bölgede yer aldığı görülse de kesit üzerinden topografyaya göre tasarlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum yüksek katlı bloklarından sınır ögesi olarak karşımıza çıkmasına neden olmakta ve bölgede ölçek farklılıkları görülmektedir.

Şekil 4.34: Kesit 1 (Cebir, 2016).

Kesit 2 (Şekil 4.35)' de topografya nedeniyle Güzensu Mahallesi ve yeni yapılan park arasında yüksek duvarlar olduğu görülmüştür. Arazinin tepe noktasına tasarlanan park iki farklı doku arasındaki geçişte tampon bölge olarak konumlanmıştır. Fakat çevresindeki fiziksel sınır öğeleri ve eğim nedeniyle Emek Caddesi ile arasındaki

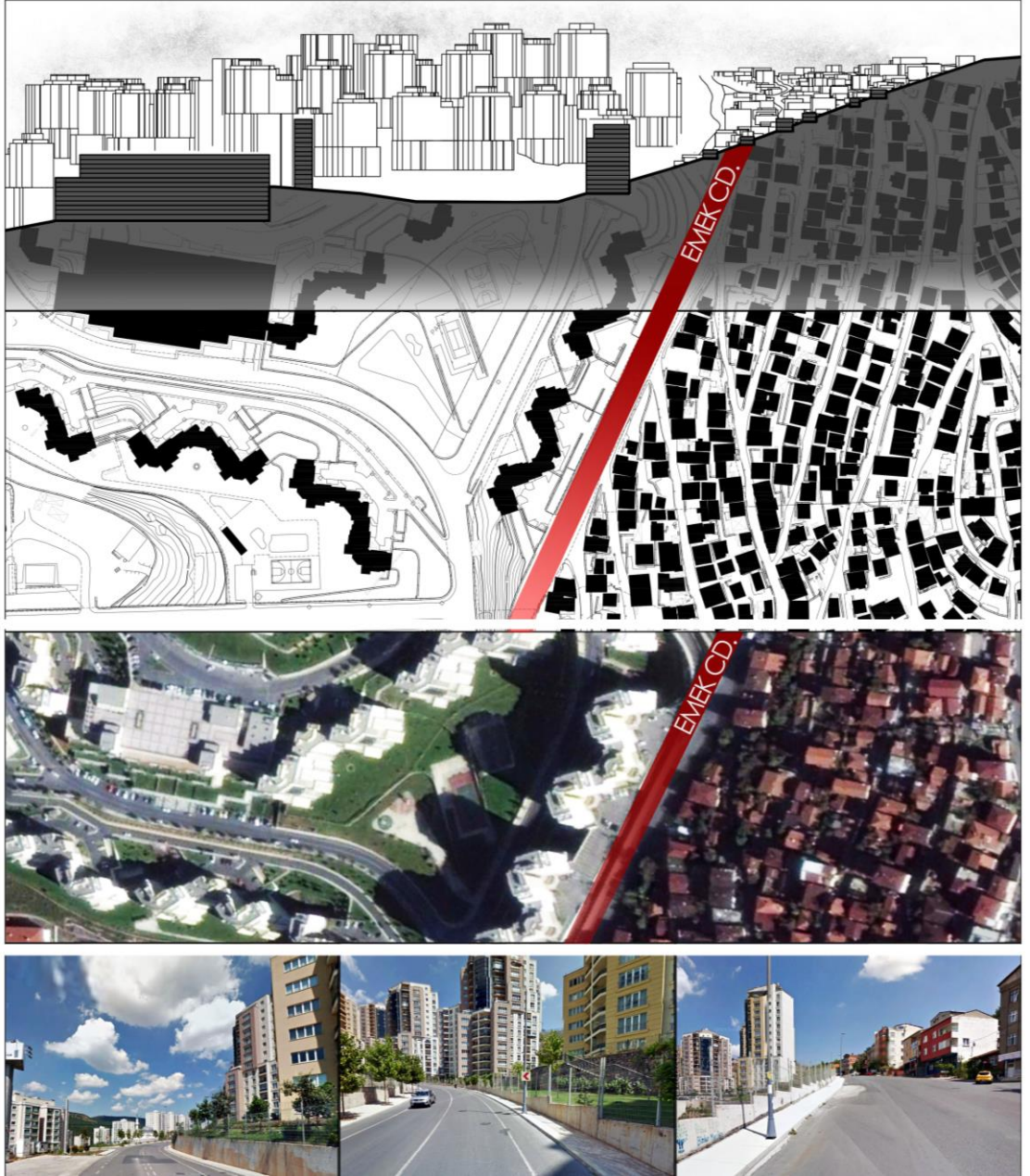
etkileşim kopmuş ve ulaşım kısıtlanmıştır. İki farklı kesiminde bu parkı kullanmadığı, yapılan görüşmelerde bazı kişilerin parkın varlığından bile haberi olmadığı görülmüştür. Ayrıca bu bölgedeki yaya yolu da eğim nedeniyle sınırlandığı için caddenin bu kısmında bir hareketlilik yoktur.

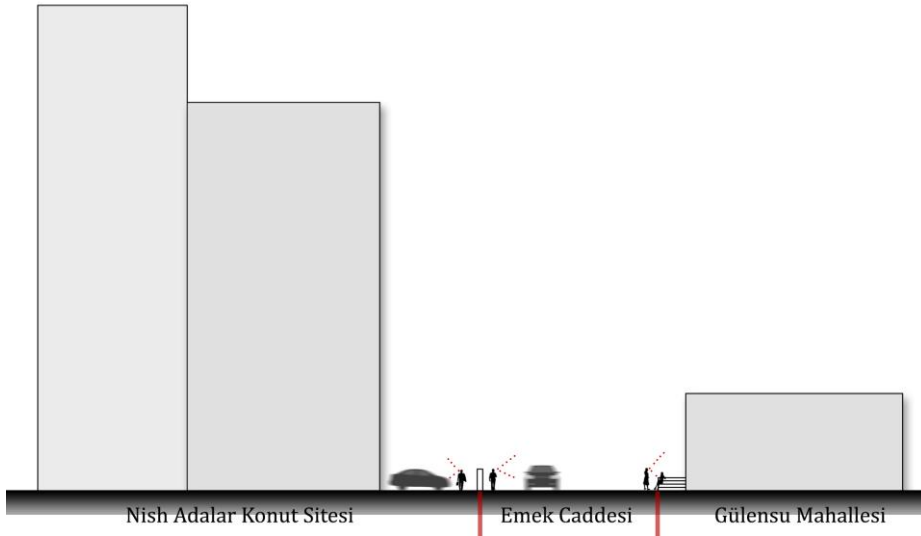
Şekil 4.35: Kesit 2 (Cebir, 2016).

Emek Caddesi'nde ilerledikçe farklı konut dokuları yan yana gelmekte, karşılaşmaktadır (Şekil 4.36). Bu karşılaşmalarda farklı sınır öğeleri karşımıza

çıkılmaktadır. Site çevresinde oluşturulan duvarlar iletişimi kesmekte ve etkileşime olanak tanımamaktadır. Caddedeki yaya yolları bu kesitte daha belirginlik kazanmakta ve kapalı site tarafında yer almaktadır. Fakat yaya yolu ile kapalı site arasında yüksek duvarlar ve çitlerin olması insanlarla mekanlar arasındaki etkileşimi koparmaktadır. Bu durum “içerdekiler” ve “dışardakiler” şeklinde farklı grupların oluşmasına ve dışardaki insanların içerdeki yaşamı merak etmelerine neden olmaktadır (Şekil 4.37). Plansız doku tarafında bina girişleri, eğim nedeniyle oluşan merdivenler nedeniyle düzenli bir yaya yolundan bahsetmek pek mümkün değildir.

Şekil 4.36: Kesit 3 (Cebir, 2016).

Şekil 3.37: Emek Caddesi şematik kesit (Cebir, 2017).

Sınırların üzerinde yer alan kapılar iç ve dış arasındaki ilişkiyi kuran öğelerdir. Giriş kapıları yaşam alanlarının niteliğini ortaya çıkarması ve sahip olduğu sosyalleşme potansiyelleri nedeniyle önemlidir. Emek Caddesi üzerindeki yapılaşmaların eğim nedeniyle girişleri-çıkışları farklı kotlarda bulunmaktadır. Özellikle plansız dokudaki konutların aynı apartmanda yer alsalar bile farklı giriş kapılarının olduğu ve eğim nedeniyle bu girişlerin önünde yüksek merdivelerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca yine bu topografik özellikler nedeniyle kapalı sitelerdeki gibi duvarların yapıldığı ve bahçe kapıları ile giriş kapılarının ayrıldığı gözlemlenmektedir (Şekil 4.38). Giriş kapılarının geçici çözümler sunduğu kullanılan malzemelerden ve cephelerde yarattıkları katmanlı görüntüden anlaşılmaktadır. Özellikle cephede kullanılan farklı renkler girişlerinin de farklı olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda girişlerin sokakla kurduğu doğrudan bağlantı “kapı önü” kavramının ortaya çıkmasına ve mahallelinin sosyalleşmesi için bir ortam oluşmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.38: Plansız dokudaki geçişler ve giriş kapıları (Cebir, 2016).

Niş adalar kapalı konut sitesinin toplamda 13 güvenli girişi bulunmaktadır ve bunların 2 tanesi Emek Caddesi üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.39). Giriş sayısının fazla olmasında bölgenin topografyası da önemli bir etkidir. Bu durum sitede bazı sorunların yaşanmasına ve hırsızlık olaylarının gündeme gelmesine neden olmaktadır.

Sitelerde güvenli kapılardan geçen sakinler kendi dairelerine ulaşmak için toplamda üç kapıdan geçmektedir. Bu durum sokakla olan etkileşimi de zayıflatmaktadır. Aynı zamanda bu yerleşmeler için bir statü sembolü olan kapılar belirli bir kimliğin yansıması olarak görülmekte, sınıflar arası farklılaşmanın somut bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sosyal açıdan arakesitte yer alan sınırların mekansal yansımasıdır. Kapalı site sakinlerinin Emek Caddesi üzerinde site girişi ve çıkışı bulunması nedeniyle bu caddeyi transit olarak kullandıkları gözlemlenmektedir. Yalnız çoğu kapalı site sakininin mahalledeki yolların dar olması nedeniyle yeni yapılan yolu tercih ettiği görülmektedir.

Şekil 4.39 Emek caddesi üzerindeki kapalı site girişleri (Cebir, 2016).

Gülensu Mahallesi'nde yaşayan kullanıcıların ise Emek Caddesi üzerindeki konutlarına giriş ve çıkışları nedeniyle caddeyi sürekli olarak kullandıkları gözlemlenmektedir. Fakat genellikle mahallelerinde bulundukları, sadece iş ve eğitim gibi zorunlu hallerde yeni yapılaşmaların yer aldığı bölgenin kullanıldığı görülmektedir.

İnsanların iletişim ve etkileşimini sağlayan market, cami, park gibi donatı alanları bu iki farklı sosyal grubun etkileşimini arttırmakta yeterli olmamaktadır. Kapalı sitenin duvarlarının içinde yer alan donatı alanları belirli insanlarla sınırlı bir etkileşim ortamı oluşturmakta; yapılan gözlemlerde bu donatı alanlarının çok fazla kullanılmadıkları görülmektedir. Kapalı site dışındaki sosyal donatı alanlarına bakıldığında ise site sakinlerinin Emek Caddesi üzerindeki ticari fonksiyonlu alanları ve özellikle marketi kullandıkları görülmektedir.

Gülensu Mahallesi sakinleri ise kendi bölgelerinde yer alan sosyal donatı alanlarını kullanmaktadırlar. Yeni gelişen kapalı sitelerin çevrelerinde yer alan cami, park, market gibi fonksiyonları kullanmadıkları gözlemlenen sakinlerden bazıları, yeni oluşturulan sosyal donatı alanlarının girişlerinin de fiziksel sınırlarla bölündüğünü, denetimli girişlerinin olduğunu düşünmektedir. Karşılaşılan bu durum sınır kavramının mahallenin algısındaki yerini anlamak için önemlidir. Mahalle sakinleri genellikle sokakla konut arasında kalan mekanlarda (kapı önü, bahçe gibi), dernek, kahve gibi buluşma noktalarında sosyalleşmektedir.

Arakesitte etkileşime izin veren ya da kısıtlayan sınırlar yer almaktadır (Şekil 4.40). Kapalı sitelerin sokakla etkileşimi yüksek duvarlar nedeniyle kısıtlıdır. Güvenlik nedeniyle iletişimin minimum düzeyde olması sosyal imkanların site içerisinde sağlanmasına neden olmakta; bu durum geçirgenliği azaltmakta ve dışa kapalı bir yaşantıya neden olmaktadır. Plansız dokunun ise daha organik olması, sokakla bütünleşen daha geçirgen sınırlara sahip olması nedeniyle hareketli ve etkileşimli bir mekan ortaya koymaktadır. Bu noktada geçirgen sınırlarda mekana dışarıdan ulaşımın istenildiği zaman gerçekleştiği, geçirgen olmayan sınırlarda ise istenildiği zaman bir ulaşımın söz konusu olmadığı görülmektedir.

Mekanda bu şekilde oluşturulan fiziksel sınırların sosyal sınırlarla şekillenerek görünmeyen sınırlar yarattıkları bilinmektedir. Bu durum fiziksel çevrenin insan davranışları üzerindeki etkisi ve sakinlerin çevreye uyum sağlayamaması ile ortaya çıkmaktadır. Arakesitte yer alan fiziksel sınırlar nedeniyle dışardakilerin, içerdekilerin fiziksel olarak dışlanması insanların birbirlerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu sınırlar görünmeseler de sosyal ilişkiler üzerinden mekana yansımakta ve insanların görünmez sınırlarla birbirlerinden ayrılmasına neden olmaktadır.

bölge zaman içinde dikey olarak yoğunlaşmamış ve kırsal karakterini korumaya devam etmiştir.

Şekil 4.41: Kesit 4 (Cebir, 2016).

Şekil 4.42’de bölgenin uzaktan çekilmiş fotoğraflarına bakıldığında dokuların ölçek ve biçim karakteristikleri, bina yükseklikleri gibi mekansal olarak bir ayrım yaşandığını görülmektedir. Yeni oluşturulan kapalı sitelerin kentsel mekanla

bütünleşememe sorunu hem mekansal hem de sosyal olarak sınırların oluşmasına ve fiziksel sınırların toplumsal sınırlara dönüşmesine neden olmaktadır.

Şekil 4.42: Başbüyük'ten bölgeye bakış (Cebir, 2016).

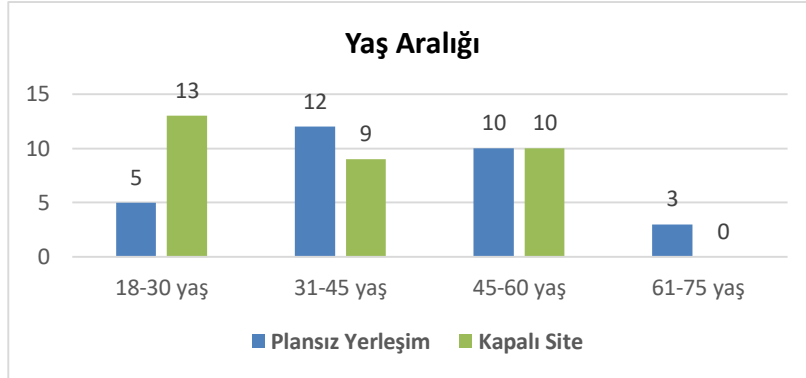
4.5.2 Arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşime ilişkin kullanıcı görüş ve değerlendirmeleri

Planlı ve plansız konut dokularının yan yana gelmesine örnek olarak incelenen Gülensu Mahallesi ve Nish Adalar konut sitesi arasındaki mekansal ve sosyal etkileşimi değerlendirmek için; kapalı siteden 32 ve plansız yerleşimden 30 kişi ile anket çalışması yapılmıştır.

Görüşülen kişilerin genel özellikleri

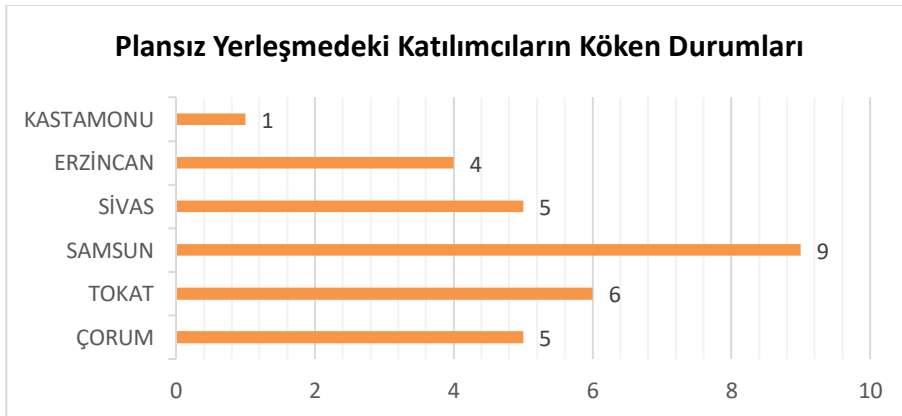
Anket çalışmasının sonuçlarına göre, kapalı sitedeki katılımcıların %59'u ve plansız yerleşimdeki katılımcıların %53'ü kadındır. Toplamda görüşülenlerin %57'si kadındır. Kapalı site grubunda 18-30 yaş arası bireyler görüşülen toplam kişi sayısının %41'ini, 45-60 yaş arasındaki bireyler ise %31'ini oluşturmaktadır. Bu dağılım

örnekleme girenlerin oldukça genç bir nüfus olduğunu göstermektedir. Plansız yerleşmelerde hane halkının %40'ı 31-45 yaş aralığında, %33'ü ise 45-60 yaş aralığındadır (Şekil 4.43).

Şekil 4.43: Hane halkı yaş dağılımı karşılaştırması.

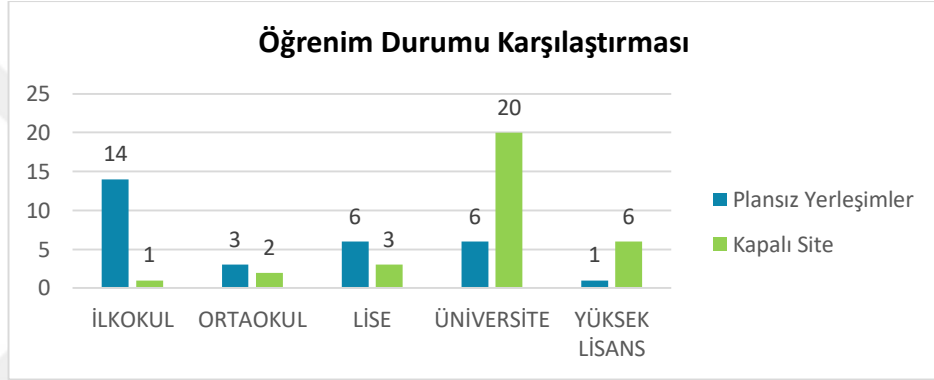
Köken durumuna bakıldığında plansız yerleşmelerde yaşayan kullanıcıların ağırlıklı olarak sırasıyla Samsun, Tokat, Çorum, Sivas, Erzincan ve Kastamonu'dan geldikleri tespit edilmiştir (Şekil 4.44). Bu durum özellikle gecekonduların ilk yapıldıkları dönemde hemşeri dayanışması ile yapıldığını, bölgeye ilk gelen ailelerin sonrasında akraba, arkadaş, tanıdık vb. kişilerin de bölgeye gelmelerine neden olduklarını göstermektedir. Kapalı sitede yaşayan ve örnekleme girenlerin geldikleri bölgeler çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların %13'ü Ankaralı, %13'ü Trabzonlu, %9'u Balıkesirli olmak üzere Gümüşhane, Samsun, Sakarya, Muğla, Eskişehir, Mersin, İzmir, Zonguldak, Erzurum gibi farklı kökenli insanlar sitede bir arada yaşamaktadır. Ayrıca Ukrayna ve Bulgaristan gibi yabancı uyruklu vatandaşlara da sitede rastlanılmaktadır.

Şekil 4.44: Plansız yerleşmelerdeki hane halkı köken durumu.

İstanbul'a geliş durumuna bakıldığında; plansız yerleşmede yaşayanların %50'si 1970-1990 yılları arasında İstanbul'a gelmiştir. Bu grup hemşerilik bağları, iş yerine yakınlık, ucuz konut bulunması gibi farklı nedenlerle ilk olarak Gülsuyu – Gülensu Mahallesi'ne yerleşmiştir. Bu durum gecekondü mahallesi olarak alınan Gülensu Mahallesi'nin 1970'lerden beri varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Kapalı sitedekilerin %63'ü 1990-2000 yılları arasında iş, eğitim vb. nedenlerle İstanbul'a gelmiştir.

Bölgenin öğrenim durumu karşılaştırıldığında kapalı sitedeki hane halkının %81'inin üniversite ve lisansüstü öğrenimi gördüğü belirlenmiştir. Plansız yerleşmede ise hane halkının %66'sı ilkokul ve ortaokul mezunudur (Şekil 4.45).

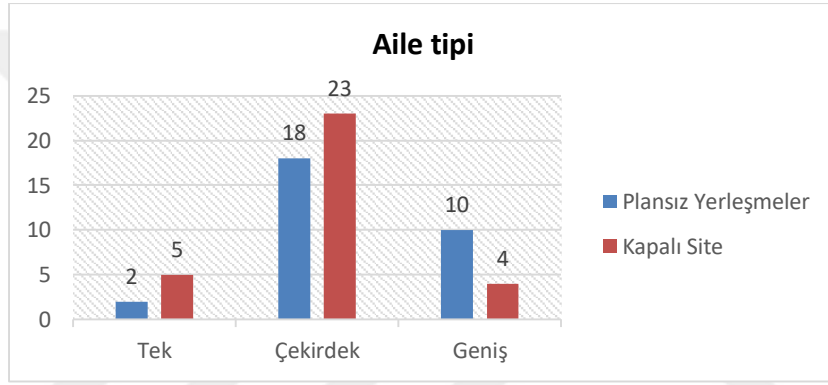
Şekil 4.45: Öğrenim durumu karşılaştırması.

Hane halkı istihdam durumuna bakıldığında (Çizelge 4.8) kapalı sitede çalışan nüfus %56, emekli %16, öğrenci %6, ev hanımı %6'dır. Plansız yerleşmede ise çalışan nüfus %63, emekli %3, ev hanımı %27, öğrenci %7'dir. Çalışan kişiler farklı meslek gruplarında yer almaktadır. Plansız yerleşmelerde genellikle hizmet sektöründe çalışanlar ağırlıktadır. Temizlik personeli, çaycı, oto boyacısı, market elemanı, diş hekimi asistanı, muhasebeci, dernek yöneticisi, esnaf, işçi ve memur örneklem alanında plansız dokuda karşılaşılan mesleklerdendir. Kapalı sitede ise mühendis, mali müşavir, öğretmen, doktor, tasarımcı, mimar, psikolog, avukat, memur, ekonomist, seslendirme sanatçısı gibi farklı meslek gruplarından insanlar yer almaktadır.

Çizelge 4.8 İstihdam durumu.

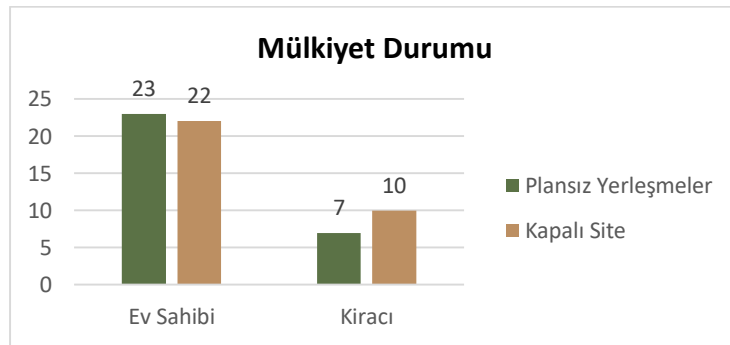
	Çalışan	Emekli	Ev Hanımı	Öğrenci	İşsiz	Toplam
Kapalı Site	18	5	2	2	5	32
Plansız Yerleşim	19	1	7	2	1	30

Plansız yerleşme örneklem grubunun %76'sı evli, %24'ü bekardır. Kapalı sitelerde ise bu oran %72 evli ve %28 bekar şeklindedir. Aile tiplerine bakıldığında kapalı sitede görüşülenlerin %72'si çekirdek aile, %13'ü geniş aile üyesidir ve %15'i tek kişiliktir. Plansız yerleşmelerde ise %60 çekirdek aile, %33 geniş aile ve %6 tek kişilik ailedir (Şekil 4.46). Kapalı sitelerdeki çekirdek aile ve tek kişilik aile tipinin fazla olması; çevrede yer alan üniversitelere yakınlığı nedeniyle üniversite öğrencilerine yönelik dairelerin olması ve yeni evli çiftlerin kapalı sitelerde oturmayı tercih etmesi şeklinde açıklanabilir. Bunun yanı sıra site yönetimi ile yapılan görüşmede, anket değerleri içinde belirgin olmayan bir geniş aile tipinin de sitede içindeki varlığından bahsedilmiştir (Dinçtepe, 2016).

Şekil 4.46: Aile tipi karşılaştırması.

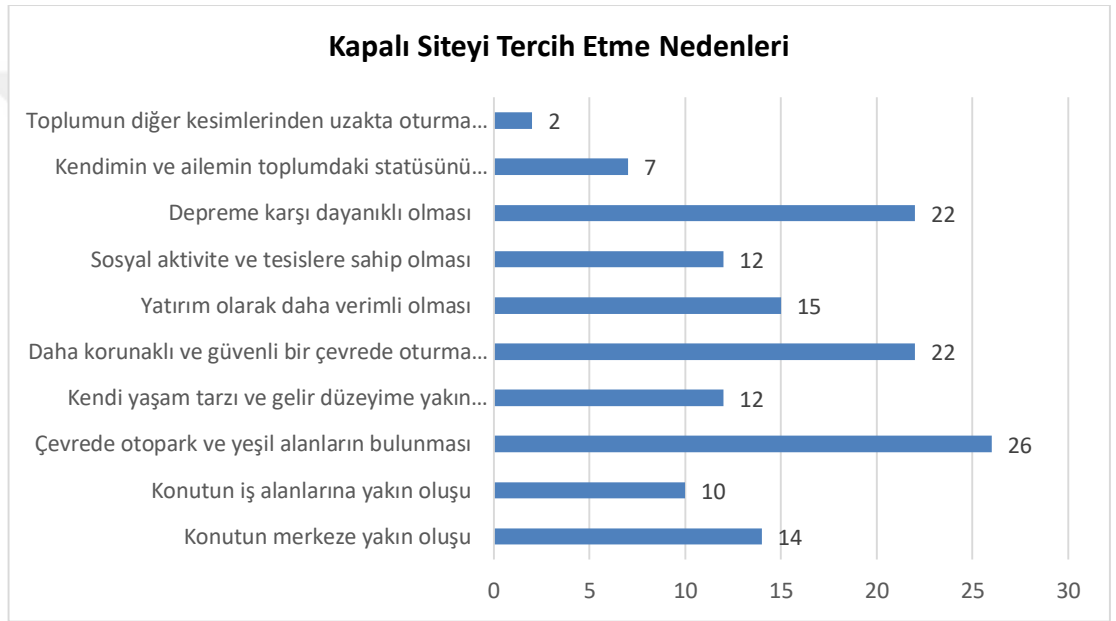
Mülkiyet durumları karşılaştırıldığında plansız yerleşmelerde görüşülenlerin %77'si ve kapalı sitede oturanların %69'u ev sahibidir (Şekil 4.47). Güleusu Mahallesi'nde bir çok evin ruhsatsız olduğu bilindiğinden; bu oran içerisinde plansız yerleşimlerde yaşayan, tapusu olmadığı halde tapu tahsis belgesi ya da yıllardır orada oturduğundan dolayı orayı evi olarak gören insanlar da yer almaktadır. Kapalı sitelerde ise mülk edinmeyi tercih edenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

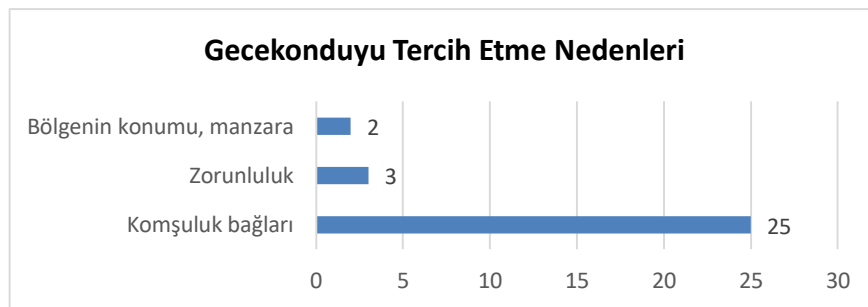
Şekil 4.47: Mülkiyet durumu karşılaştırması.

Plansız yerleşmede görüşülenlerin %70'i 20 yıldan fazla, %20'si ise 1-5 yıldır bu mahallede oturmaktadır. Planlı olarak gelişen Nish adalar sitesinde inşaatının 2012 yılında tamamlandığı bilindiğinden konutta yaşam süresi 1-5 yıl arasında değişmektedir.

Kapalı site tercihinde etkili olan faktörlere bakıldığında katılımcıların %81'i güvenliği, %69'u depreme karşı dayanıklı olmasını, %69'u da otopark ve yeşil alanların bulunmasını önemli bulmuştur (Şekil 4.48). Plansız yerleşmede yaşayanların ise %83'ü komşuluk bağları nedeniyle, %10'u zorunluluktan dolayı bölgede yaşadıklarını belirtmektedir (Şekil 4.49).

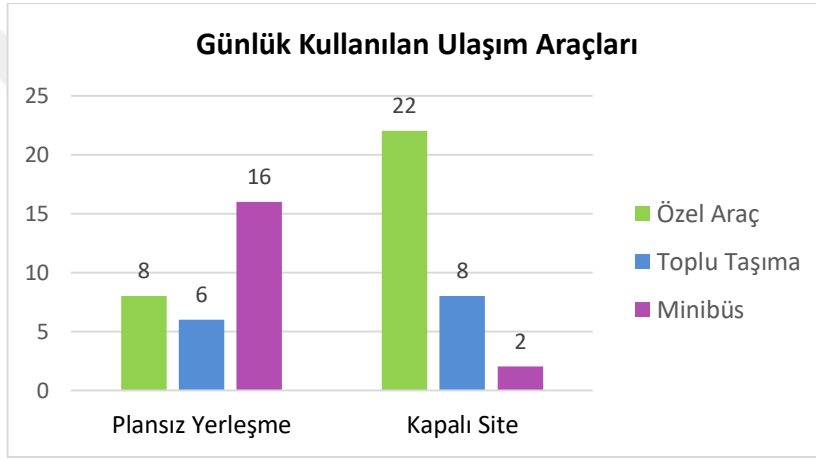
Şekil 4.48: Kapalı sitenin tercih edilme nedenleri.

Şekil 4.49: Gecekonduyunun tercih edilme nedenleri.

Kapalı sitede görüşülenlerin genelinde en az bir otomobil bulunurken, plansız yerleşmedeki hanelerin %40'ının 1 otomobili vardır. Kapalı sitedeki haneler gün içinde genellikle otomobilini kullanmakta, toplu taşıma ve minibüsü nadiren

kullanmaktadır. Sitede yaşayanların %69'u özel araç, %26'sı toplu taşıma(otobüs, metro vb.) ve %6'sı da yeni açılan minibüsleri kullanmaktadır. Plansız olarak gelişen mahallede ise günlük kullanımda genellikle minibüs tercih edilmektedir. Hanelerin %53'ü minibüs, %27'si özel araç ve %20'si toplu taşıma (otobüs, metro vb.) kullanmaktadır (Şekil 4.50). Site yönetimi ile yapılan görüşmede site sakinlerinin yeni açılan minibüs seferlerine tepkili oldukları öğrenilmiştir. Minibüs çalışanları ve minibüs kullananların sosyal anlamda “düşük seviyeli ve saygısız insanlar” olduklarını düşündüklerinden site sakinleri minibüs kullanmayı tercih etmemektedir. Gerekçeleri arasında ayrıca Gülsusu ve Gülsuyu Mahallesi'nden insanların minibüsleri kullanması da gösterilmektedir.

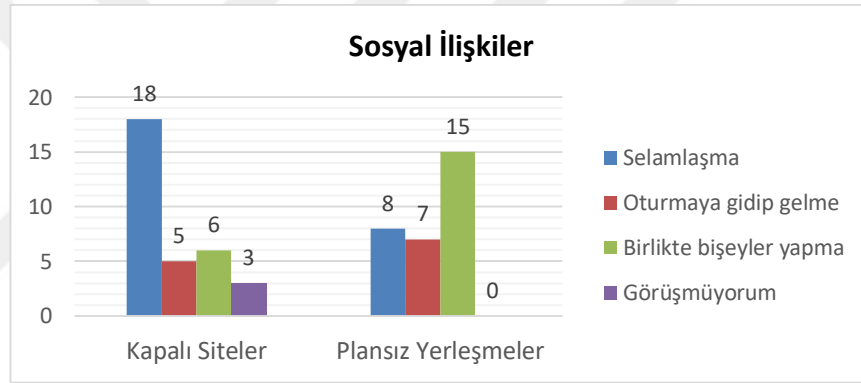
Şekil 4.50: Günlük kullanılan ulaşım araçları karşılaştırması.

İşe giderken kullanılan araçlara bakıldığında plansız yerleşmedeki kullanıcıların %42'si yürüyerek, %37'si toplu taşıma ve %21'i ise özel araçları ile işe gitmektedir. Kapalı sitede yaşayanların ise %78'si özel araç, %11'i servis ve %11'i taksi ile işe gidip gelmektedir.

Plansız yerleşmede görüşülenlerin %73'ünün çocuğu vardır. İlkokula giden çocukların %80'i kapalı sitelerin inşa edildiği konut bölgesinde yer alan Tepe İlköğretim Okulu'na gitmektedir. Genellikle bu okula giden çocukların hepsi okul yakın olmasına rağmen servis kullanmaktadır. Ebeveynler topografyanın eğimli olmasını bunun bir gerekçesi olarak belirtmektedirler. Kapalı sitedeki görüşülenlerin ise %63'ünün çocuğu vardır. Çocuklar Marmara Koleji, İ.B.B. Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu, Yönder Koleji, Yeditepe Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi gibi yakın çevrelerdeki okullara gitmektedirler.

Sosyal ilişkiler

Planlı ve plansız dokuda yaşayan kişilerin kendi içinde ve birbirleri ile olan iletişimini anlayabilmek için komşuluk ilişkileri ile ilgili sorular yönlendirilmiştir. Kapalı sitede görüşülenlerin %56'sı komşuları ile selamlaşma, %16'sı oturmaya gidip gelme, %19'u birlikte vakit geçirme ve %9'u ise hiç ilişkisi olmadığını belirtmiştir. Plansız olarak gelişen mahallede ise %27'si selamlaşma, %23'ü oturmaya gidip gelme ve %50'si ise birlikte vakit geçirme şeklinde komşuluk ilişkilerini değerlendirmiştir (Şekil 4.51). Bu değerlendirmeye bakıldığında kapalı sitelerde yaşayanların komşuluk ilişkileri bakımından daha zayıf olduğu görülmektedir. Hane sakinleri genellikle otoparkta, apartmanda ya da asansörde karşılaştıkları komşuları ile selamlaşarak komşuluk ilişkilerini devam ettirmektedirler. Fakat sitedeki bahçe katı kullanıcılarının ortak alan paylaştıklarından dolayı komşuluk ilişkilerinin daha kuvvetli olduğu gözlenmiştir.

Şekil 4.51: Komşuluk ilişkileri karşılaştırması.

Kapalı sitede yaşayan kullanıcıların %63'ü kendilerini Gülensu Mahallesi'ne oranla komşuluk ilişkileri bakımından şansız hissetmektedir. Kapalı site tercih etme nedenleri arasında iyi bir komşuluk ilişkisine sahip olmak olduğunu belirten kullanıcılar, site yaşantısında umdukları komşuluk ilişkisini bulamadıklarını belirtmişlerdir. Plansız yerleşmede yaşayan görüşülenlerin %93'ü kapalı sitelerde komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğunu, insanların birbirlerini tanımadıklarını belirterek, kendilerini kapalı sitelerde yaşayanlara göre komşuluk ilişkileri bakımından daha şanslı olarak görmektedirler.

Plansız yerleşmedeki hanelerin %80'i kapalı sitede yaşayanlar ile hiçbir sosyal ilişki kurmamaktadır. %20'lik kesim ise sadece selamlaştıklarını söylemektedir. Kapalı sitede ise %73'lük kesim plansız yerleşmede yaşayanlarla hiçbir ilişkisinin olmadığını, %27'lik kesim ise ilişkilerinin sadece selamlaşma düzeyinde olduğunu belirtmektedir.

Aynı sokağı ya da caddeyi kullanan bu iki farklı kullanıcı grubunun hiçbir etkileşimde bulunmadığı gözlemlenmektedir. Yalnızca plansız yerleşme kullanıcılarının %13'ü iş nedeniyle her gün kapalı site kullanıcıları ile görüşme içerisinde olduğunu belirtmişlerdir. Mahallede kurulacak en önemli iletişim aracının ticaret yani alışveriş olduğu düşünüldüğünde; özellikle plansız yerleşmede bulunan market bu etkileşimin güçlendiği en önemli alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.52).

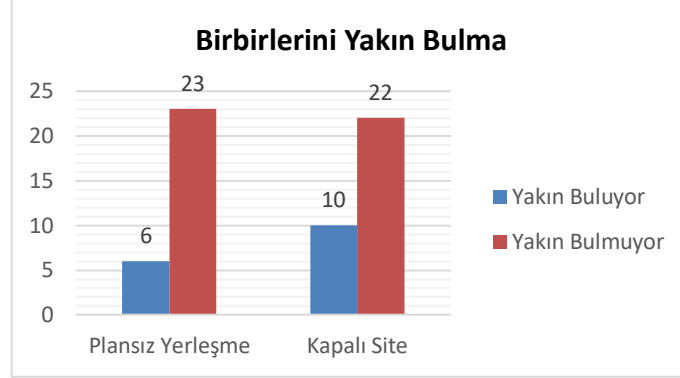
Şekil 4.52: Emek Caddesi üzerinde yer alan Tepe Market (Cebir, 2016).

Sitenin ya da plansız yerleşmelerin çevreleri ile kurdukları ilişkiler önemlidir. Sonradan planlı olarak gelişen kapalı sitelerin, site dışında kurdukları bir bağ olup olmadığı öğrenmek, bölgeyi benimsemeleri noktasında ipuçları vermektedir.

Kapalı sitede yaşayan kullanıcıların %69'u plansız olarak gelişen yerleşmede yaşayan kişileri gelir düzeyi, eğitim, köken bakımından kendilerine yakın bulmamaktadır. %31'lik kesim ise insani açıdan kendilerini yakın bulduklarını, mahallede yaşayan insanların samimi, yardımsever ve çevresine karşı duyarlı kişiler olduğunu belirtmektedirler. Plansız yerleşmede yaşayanların ise %83'ü kapalı sitede yaşayanları gelir düzeyi, eğitim ve köken bakımından kendilerine yakın hissetmemektedir. Görüşme yapılan kişiler kapalı sitede yaşayanların kendi sınırlarını çizdiklerini, adı üzerinde kapalı insanlar olduklarını, kendilerini üstün gördüklerini, soğuk ve çevresiyle ilgisiz insanlar olduklarını ve ortak hiçbir payda bulamadıklarını söylemektedirler (Şekil 4.53).

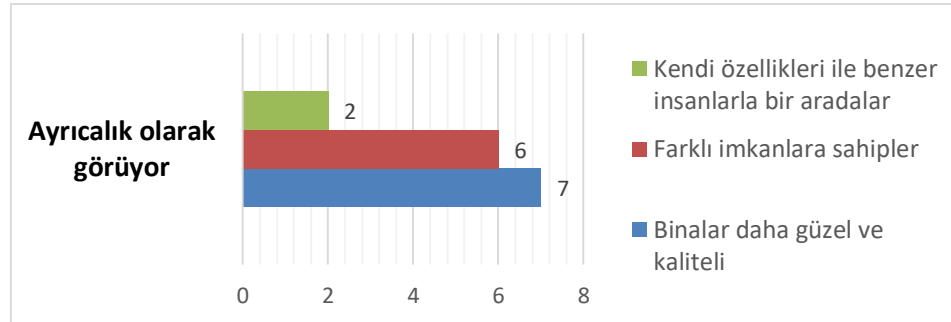
Gülensu Mahallesi'nde yaşayan kişilerin %77'si kapalı sitelerde yaşayanların bu mahalleye ait olmadıklarını düşünmektedir. Mahalle sorunları ile alakaları olmadıklarını, sadece mekanı kullanan insanlar olduklarını, birliktelik ve paylaşım olmadığını bu nedenle mahalleli olamayacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca duvarlar ve güvenlik elemanları da sitelerde yaşayan insanların mahalleli olmasını

engellemektedir. Görüşme yapılan kişilerden bazıları, özellikle Emek Caddesi üzerinde bulunan bir kolejlin liseye dönüştürülmesi sürecinde eğer birlikte hareket edilebilseydi istemedikleri sonuçların alınmayacağını dile getirmiştir.

Şekil 4.53: Kapalı site ve plansız yerleşmelerin birbirlerini değerlendirmeleri.

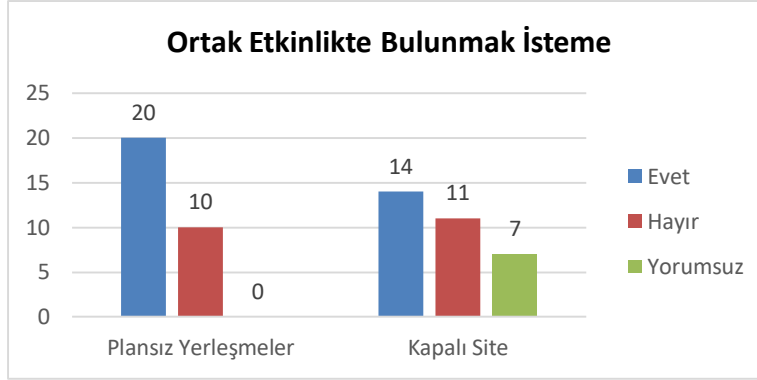
Gecekonuda kullanıcılarından görüşülenlerin %50'si kapalı sitelerde yaşamayı bir ayrıcalık olarak görmektedir (Şekil 4.54). Bunun nedenleri Şekil 4.54'de detaylı olarak incelenmiştir. Kapalı sitelerde yaşamayı ayrıcalık olarak görmeyen %50'lik kesim ise kapalı sitelerin insanları insanlardan, doğadan ayıştırdıklarını düşünmektedir. Ayrıca görüşülenler çok katlı yapılaşmaların kendi yaşam tarzlarına uymadığından dolayı oturdukları konutu daha güzel bulmaktadırlar.

Şekil 4.54: Kapalı sitelerde yaşamayı ayrıcalık olarak görenlerin nedenleri.

Kapalı sitede yaşayanların %44'ü plansız yerleşmede yaşayanlarla bir araya gelmeyi istemekte, %34'ü bir araya gelmeyi istememekte, %22'si bir araya gelmeyi mümkün bulmamaktadır. Bir araya gelmek isteyenler bu etkinliklerin; milli bayramları kutlama, belediye kursları, ağaç dikimleri, piknik, kahvaltı gibi farklı türde olabileceğini düşünmektedir. Plansız yerleşmede yaşayan insanların da %67'si sitede yaşayanlarla ortak bir etkinlikte bulunmayı istemektedir. Politik, sanatsal etkinlikler, spor

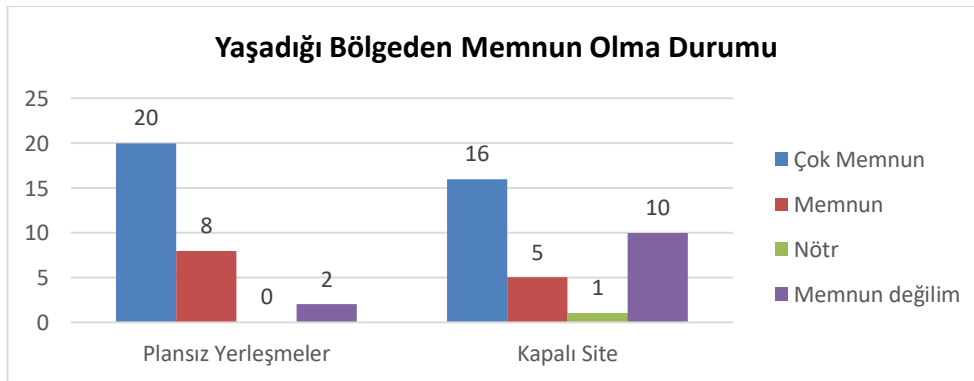
müşabakaları, çocuklarla ilgili ya da topluma faydalı etkinliklerde bir araya gelebileceklerini belirtmişlerdir. %33'ü ise hiçbir şekilde bir araya gelmek istemediklerini belirtmişlerdir (Şekil 4.55).

Şekil 4.55: Ortak bir etkinlikte bulunmak isteme durumu.

Yaşanan bölgeden memnuniyet

Plansız olarak gelişen mahalledeki hanelerden %67'si yaşadığı bölgeden çok memnun, %27'si memnun olduğunu ve %6'sı da yaşadığı bölgeden memnun olmadığını belirtmiştir. Kapalı sitede yaşayanların %50'si yaşadığı bölgeden çok memnun, %16'sı memnun, %31'i ise memnun olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.56). Çizelge 4.9' da katılımcıların yaşadıkları bölgeden hangi yönlerle memnun olup olmadıkları detaylı olarak irdelenmiştir.

Şekil 4.56: Yaşanılan bölgeden memnun olma durumu.

Gülensu Mahallesi'nde yaşayanların çoğunluğu uzun zamandır burada yaşadıklarından bölgeyle aralarında bir aidiyet duygusu oluşmuştur. Bu nedenle mahallede kendilerini evlerinde hissetmektedirler. Görüşülen hane halklarının %73'ü başka bir yere taşınmak istememekte, %27'si ise daha merkezi bir yere taşınmak

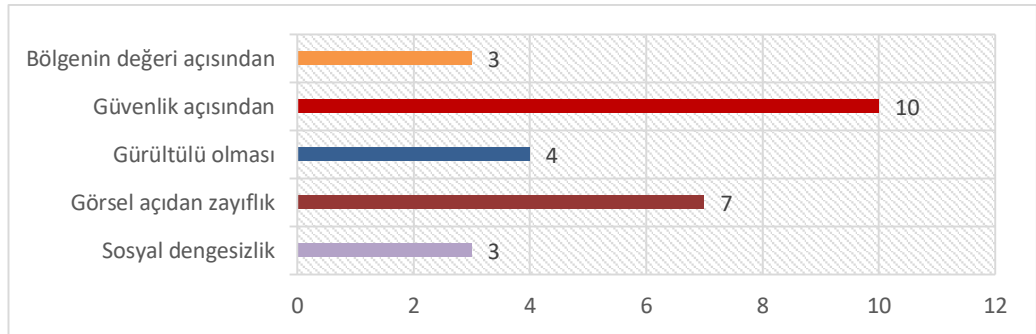
istemektedir. İmkân verilse bile görüşülenlerin %83'ü kapalı sitede yaşamak istememektedir. Kendi hayat tarzlarını ve yaşam alışkanlarını yansıtmadığı için kapalı siteleri beğenmemektedirler. Özellikle bahçe kullanımı nedeniyle yüksek katlı yapılarda yaşamak istememektedirler.

Çizelge 4.9: Yaşanılan bölgenin olumlu – olumsuz özellikleri.

PLANSIZ YERLEŞMELER		KAPALI SİTELER	
Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler	Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler
Manzara	Ulaşım sorunları	Konum, manzara	Ulaşım sorunları
Havasının temiz olması	Donatı alanları yetersizliği	Sakin bir yerleşim	Merkeze uzak
Komşuluk ilişkileri güçlü	Kışın çok soğuk olması	Trafik yok	Komşuluk az
Birlik beraberlik duygusu	Minibüs, otobüs yetersizliği	İhtiyaç olan her şey tek bir yerde	Bölgede yaşayan suç olayları
Aidiyet hissi	Otopark problemi	Güvenli olması	Çevre gelişmemiş
	Suç olayları		

Kapalı sitelerde yaşayanların %85'i yaşadıkları sitede kendilerini evlerinde gibi hissettiklerini belirtmekte, %15'i ise geçici süre burada olduklarını, mahalle duygusu ve samimiyet olmadığı için kendilerini buraya karşı soğuk ve yabancı hissettiklerini söylemektedirler. Bu %15'lik kesim arasında kiracıların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kapalı sitede yaşayanların %69'u farklı bir yere taşınmak istememekte, %31'i ise merkeze uzak olması, ulaşım olanaklarının zayıflığı nedeniyle başka bir yere taşınmak istemektedir.

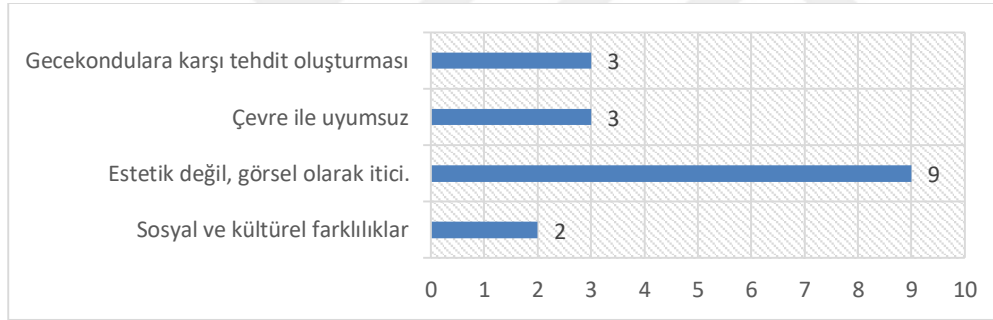
Kapalı site hane halkının %84'ü plansız olarak gelişen alanın yanında yaşamaktan memnun değildir. Plansız yerleşmelerin yanında yaşamaktan memnun olmama nedenleri Şekil 4.57'de detaylı olarak incelenmiştir. %16'sı ise plansız yerleşmelerin tamamen kopuk olduğundan dolayı bir sorun hissetmemektedir.

Şekil 4.57: Korunaklı sitede yaşayanların plansız yerleşmeden memnun olmama nedenleri.

Kapalı site kullanıcılarının %78'i plansız yerleşmeler yerinde kapalı site olmasını tercih etmektedir. Sitelerin daha düzenli, güvenli ve estetik olacağını belirten kullanıcılar aynı zamanda yaşayanların da daha kaliteli insanlar olacağını düşünmektedirler. %22'lik diğer kesim ise plansız olarak gelişen alanların daha doğal olduklarını ve yaşam koşullarının iyileştirilip, kentle bütünleştirilebilir olduklarını belirtmektedir.

Gülensu Mahallesi'nde yaşayanların %57'si kapalı sitelerin yanlarında gelişmesinden memnun değildir. Alan boşken piknik yapmaya gittiklerini belirten kullanıcılar genellikle beton yığını olarak gördükleri kapalı siteleri görsel olarak da itici bulmaktadırlar (Şekil 4.58). %33'lük kesim ise ticari açıdan olumlu olması, görsel açıdan düzenli görünmesi ve bir sorun teşkil etmemesinden dolayı kapalı sitelerin yanlarında gelişmesini olumsuz karşılamamaktadır. Anket katılımcılarından birisi insanların belleğinde "Gülsuyulu" diye bir algı olduğunu, bunu kırmanın zor olduğunu ve bu nedenle soranlara Narcity, Nish adalara yakın oturuyorum dediğini anlatmıştır.

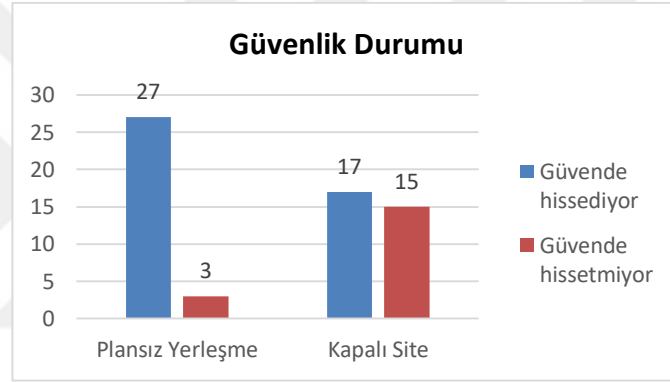
Şekil 4.58: Gülensu Mahallesi'nde yaşayanların kapalı sitelerden memnun olmama nedenleri.

Plansız yerleşmelerde yaşayanların %90'ı kapalı sitelerin yerinde kapalı olmayan konut alanlarının olmasını tercih etmektedir. Daha sosyal ve daha estetik olacağını düşünen katılımcılar bu şekilde daha az ayrışma olacağını belirtmektedir.

Kapalı sitede görüşülenlerin %53'ü yaşadıkları bölgede kendilerini güvende hissetmekte, %47'si ise kendilerini güvende hissetmemektedir (Şekil 4.59). Bölgenin çok yalnızlaştırılmış bir yer olduğunu düşünen hane sakinleri, sitede kimseyi tanımadıklarını ve bu nedenle güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca güvenli sitede yaşamalarına rağmen karşılaştıkları hırsızlık olayları nedeniyle site yönetimine olan güvenin sarsıldığını ve kendilerini rahatsız hissettiklerini belirten

kullanıcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların %50'si bölgede özellikle geceleri silah sesleri, polis baskınları, darp, siyasi eylemler ve hırsızlık gibi farklı suç olayları ile karşılaşmışlardır. Kendilerini sitede güvende hisseden katılımcılar ise sadece sitede güvende hissettiklerini, bunun gerekçesi olarak da güvenlik personellerini, giriş ve çıkışların kontrollü olmasını öne sürmektedirler.

Plansız yerleşmelerde görüşülenlerin %10'u mahallede kendini güvende hissetmemekte, %90'ı ise mahallede kendini güvende hissetmektedir. Herkesin birbirini tanıması ve komşuluk ilişkilerinin güçlü olması nedeniyle kendilerini güvende hisseden katılımcılar bölgenin kendi içinde özellikle düğünlerde kullanılan silahlar, aile kavgaları, uyuşturucu, terör olayları, hırsızlık vb. farklı bir takım sıkıntıları olduğunu da eklemektedirler.

Şekil 4.59: Güvende hissetme durumu.

Plansız yerleşmelerde görüşülenlerin %63'ü kapalı sitelerin çevresindeki duvarların varlığından rahatsız olmakta, %37'si ise duvarların bir zararını görmediklerini, onlar için bir anlam ifade etmediğinden rahatsız olmadıklarını belirtmektedirler. Duvarların varlığından rahatsız olanlar; görüntü kirliliği oluşturduğunu, ayrıştırıcı bir etki yarattığını, duvarların ardında ne olduğunu görememe sıkıntısı yaşadıklarını ve kapalı siteleri duvarlardan dolayı modern hapishanelere benzettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca plansız yerleşmede görüşülenlerin %56'sı kapalı sitelere rahatça girebilmek istemekte, %44'ü kapalı sitelere girmek istememektedir.

Plansız yerleşmede yaşayanların %53'ü kapalı sitenin duvarları yanından yürürken rahatsızlık hissetmemekte, %47'si ise kapalı siteleri doğa tahribatı olarak gördüklerinden site sınırlarında yürürken rahatsızlık hissetmektedir. Kapalı sitelerde yaşayanların ise %78'i plansız yerleşmelerin paralelinde yürürken kendilerini güvende

hissetmediklerinden ve insan bakışlarından etkilendiklerinden dolayı kendilerini rahatsız hissettiklerini belirtmişlerdir.

Kapalı sitede görüşülenlerin %91'i plansız yerleşmedeki yaşamı merak etmediklerini belirtmiştir. %84'ü plansız yerleşmedeki evleri bakımsız, konforsuz, sağlıksız buldukları için beğenmemektedir. Ayrıca estetik yapılar olmadıklarını ve yetersiz olduklarını düşünmektedirler. %16'lık kesim ise plansız yerleşmedeki binaları nostaljik ve manzara açısından şahane bulmaktadır (Şekil 4.60).

Şekil 4.60: Güleusu Mahallesi'nden adalara bakış (Cebir, 2016).

Plansız yerleşmede görüşülenlerin %43'ü kapalı sitelerdeki yaşamı merak etmekte iken, %57'si kapalı sitelerdeki yaşamı merak etmemektedir. Merak edenler; kapalı sitelerdeki sosyal imkanları, konutların içini, yaşayanların sosyal ve kültürel özelliklerini merak etmektedirler. Ayrıca %46'lık bir kesim kapalı sitedeki evleri beğenmektedir. Sitedeki evleri temiz, kaliteli, kullanışlı bulduklarını belirten katılımcılar, konutları güvenli bulmaktadır. Nish adalar konut sitesinin kat yüksekliğini fazla bulan katılımcılar daha az katlı Fuaye konut sitelerini daha çok beğendiklerini belirtmişlerdir.

Plansız olarak gelişen alandaki konutlarda yaşayan görüşülen kullanıcıların %50'si kapalı sitelerin mahallenin ticaretine ve ekonomisine etkisi olduğunu savunmaktadır. Emek Caddesi üzerinde kuru temizleme, market ve taksii durağı açıldığını, esnafın alışverişini arttırdığını söyleyen katılımcılar ayrıca ulaşım hatlarının arttığını, emlak değerlerinde de bir artış yaşandığını belirtmektedir. Ayrıca görüşülenlerin %60'ı kapalı sitelerin iş bulmada da etkili olduğunu söylemektedir. Çocuk bakma, ev işlerine gitme, güvenlik görevlisi, temizlik görevlisi vb. gibi farklı işlerde kapalı sitelerde çalışan mahalleli olduğu bilinmektedir. Site yöneticisi ile yapılan görüşmede de

güvenlik ve temizlik görevlilerinin bazılarının Gülsu ve Gülsuyu Mahallelerinde yaşadığı belirtilmiştir. Fakat kapalı sitelerde yaşayanların bu çalışanlara tepkili olduğu, sitede “Gülsuyulu mu?” şeklinde bir algı geliştiği vurgulanmaktadır (Dinçtepe, 2016).

Plansız yerleşimde yaşayanların %90'ı kapalı sitelerin bölgenin sosyal faaliyetlerine etkisi olmadığını düşünmektedir. Fakat yakın çevredeki sosyal imkanların kapalı sitelerin bölgeye inşa edilmesinden sonra çok arttığını ama özel spor salonlarının üyelik fiyatlarının pahalı olması ve kapalı sitelerin giriş – çıkışlarının denetimli olması nedeniyle sosyal olanakları kullanamadıklarını belirtmektedirler. Bu konuda özellikle yaz ayları kapalı sitede sorun yaşandığı bilinmektedir. Sosyal olanaklardan yararlanmak isteyen mahallelinin farklı yolları deneyerek kapalı sitelere girmeye çalıştığı site yönetimi tarafından sıkça karşılaşılan bir problem olarak belirtilmiştir (Dinçtepe, 2016).

Kapalı sitedeki görüşülenlerin %90'ı plansız olarak gelişen dokunun bölgeyi olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Bu görüşe göre gecekondular bölgenin değerini düşürmekte ve huzurlu ortamın bozulmasına neden olmaktadır. Ayrıca katılımcılar, plansız yerleşmeleri tedirgin edici olarak nitelendirmektedirler. Siteler yapıldıktan sonra var olan gecekonduların değerinin arttığını düşünmektedirler. Aynı zamanda plansız yerleşmelerin bölgenin ekonomisi, ticareti ya da sosyal faaliyetlerinde bir etkisi olmadığını belirtmektedirler.

Kentsel gelişme ile ilgili düşünceler

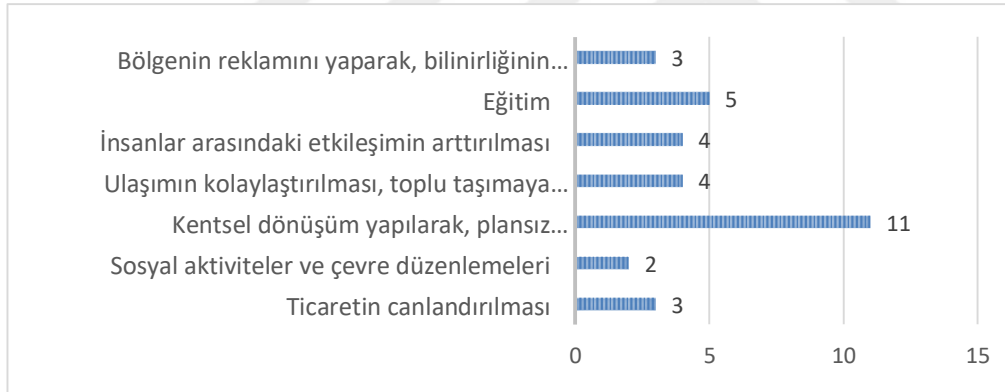
Plansız olarak gelişen yerleşimde görüşülen hanelere mahallenin nasıl gelişeceği sorulduğunda %37'si imar planı yapılarak ve tapuların dağıtılmasıyla, %13'ü insanların bilinçlenmesi ve eğitim ile, %10'u donatı alanlarının arttırılması ile, %10'u ulaşım sorunlarının çözülüp, yolların genişlemesi ile şeklinde cevap vermişlerdir (Şekil 4.61).

Kapalı sitelerde yaşayan görüşülen hanelere bölgenin nasıl gelişebileceği sorulduğunda %34'ü kentsel dönüşüm yapılarak plansız yerleşmelerin iyileştirilmesi ile, %16'sı insanların bilinçlenmesi ve eğitim ile, %13'ü ulaşımın kolaylaştırılması ve toplu taşımaya gerekli önemin verilmesi ile, %13'ü insanlar arasındaki etkileşimin arttırılması ile şeklinde farklı cevaplar vermişlerdir (Şekil 4.62).

Şekil 4.61: Mahallenin gelişmi ile ilgili düşünceler.

Kapalı sitelede yaşayanların statülerini koruyabilmeleri için bulundukları yerleşimlerin çevresinde ne tür alanların gelişeceği, projelerin neler olacağı konusunda yakından ilgili oldukları görülmektedir. Bu durumun nedeni Blakely (2011)'in de belirttiği gibi; ayrıcalıklarını sürdürebilmek için etkin olmak zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır.

Şekil 4.62: Bölgenin gelişme potansiyeline ilişkin düşünceler.

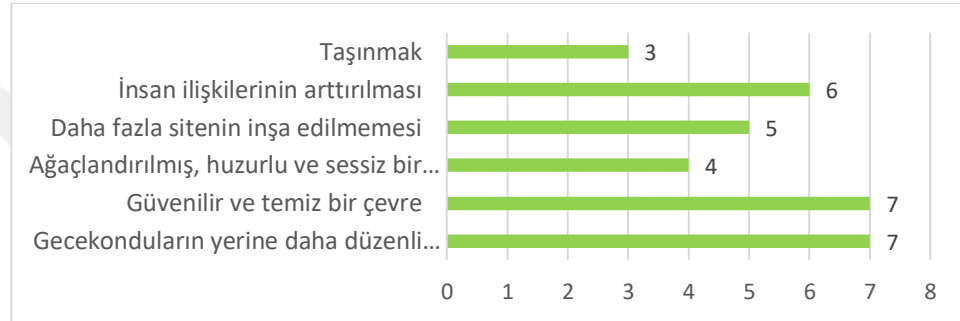
Plansız dokudaki görüşülen kullanıcılara mahalle ile ilgili gelecek hayalleri sorulduğunda %33'ünün mahalle halkının yerinde kalması ile gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm, %27'sinin imar planlarının yapılarak tapuların dağıtılması ve kendilerinin müteahhitlerle anlaşmaları, %23'ünün az katlı – temiz binalar ve güvenli bir çevre, %10'unun donatı alanlarının artırılması, %6'sının ise komşuluk yapısının bozulmaması şeklinde yanıtlar verdiği görülmektedir (Şekil 4.63).

Kapalı sitelerdeki görüşülen hanelerin yaşadıkları bölge ile ilgili gelecek hayalleri %22'sinin gecekonduların yerine daha düzenli konutların yapılması, %22'sinin güvenilir ve temiz bir çevre, %19'unun insan ilişkilerinin artırılması, %16'sının daha

fazla sitenin inşa edilmemesi, %13'ünün ağaçlandırılmış-huzurlu ve sessiz bir yaşam alanı, %9'unun daha merkezi bir yere taşınmak olduğu görülmektedir (Şekil 4.64).

Şekil 4.63: Gülensu Mahallesi'nde görüşülenlerin gelecek hayali.

Şekil 4.64: Kapalı sitede görüşülenlerin gelecek hayali.

İnsanların çevrelerini ve birbirlerini nasıl algıladıkları çevreleriyle kurdukları etkileşimi belirlediğinden anket sorularında algı çalışmasına yer verilmiştir. Kapalı sitede görüşülen kişilerin plansız olarak gelişen yapıları nasıl algıladıklarını, plansız dokuda yaşayan görüşülenlerin de kapalı siteleri nasıl algıladıklarını belirlenen sıfat çiftleri üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Çıkan sonuçlara Çizelge 4.10'da ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Uyumlu-uyumsuz, insan-kent ölçeğinde, güçlü-güçsüz kavramları anlam sıkıntısı yaşandığından dolayı plansız yerleşme kategorisinden çıkartılmıştır. Kapalı sitede görüşülenler Gülensu Mahallesi'ni karışık, çevresi ile uyumsuz ve kentten kopuk olarak görmektedir. Mahalledeki yerleşimlerin insan ölçeğinde olduğunu, organik doku nedeniyle hareketli ve canlı binaların yer aldığını düşünen katılımcılar bu binaları sıradan ve itici bulmakta, estetik özelliklerini zayıf bulmaktadırlar. Mahalleyi tedirgin edici bulan kapalı sitede görüşülenlerin çoğunluğu mahalladaki komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğunu düşünmektedir. Gülensu Mahallesi'nde görüşülen kişiler kapalı siteleri karışık, tek düze, soluk ve itici bulmakta, estetik olarak zayıf olduğunu düşünmekte ve çevreyle uyumsuz olarak

görmektedir. Fakat binaların gösterişli olduğunu ve güvenli bir alan oluşturduğunu düşünmektedirler.

Çizgelge 4.10: Karşılıklı mekan algı değerlendirmesi.

	Kapalı Siteden Gülensu Mahallesi Algısı		Gülensu Mahallesi'nden Kapalı Site Algısı	
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
Uyumlu	2	6,25%	X	
Uyumsuz	30	93,75%		
Düzenli	0	0,00%	13	43,33%
Karışık	32	100,00%	15	50,00%
Hareketli	25	78,13%	10	33,33%
Tek Düze	7	21,88%	20	66,67%
Çevre İle Uyumlu	0	0,00%	8	26,67%
Çevre İle Uyumsuz	32	100,00%	22	73,33%
Canlı	18	56,25%	10	33,33%
Soluk	14	43,75%	17	56,67%
İnsan Ölçeğinde	30	93,75%	X	
Kent Ölçeğinde	2	6,25%		
Etkileşimli	10	31,25%	5	16,67%
Kopuk	22	68,75%	27	90,00%
Estetik	0	0,00%	13	43,33%
Estetik Değil	32	100,00%	17	56,67%
Kimlikli	5	15,63%	13	43,33%
Kimliksiz	27	84,38%	15	50,00%
Özgün	7	21,88%	10	33,33%
Özgün Değil	25	78,13%	19	63,33%
Huzur Verici	0	0,00%	12	40,00%
Tedirgin Edici	32	100,00%	15	50,00%
Güvenli	0	0,00%	21	70,00%
Güvenli Değil	32	100,00%	8	26,67%
Tenha	4	12,50%	7	23,33%
Kalabalık	28	87,50%	23	76,67%
Ferah	5	15,63%	11	36,67%
Sıkıcı	27	84,38%	18	60,00%
Komşuluk İlişkileri Güçlü	28	87,50%	2	6,67%
Komşuluk İlişkileri Zayıf	4	12,50%	27	90,00%
Gösterişli	0	0,00%	18	60,00%
Sıradan	32	100,00%	12	40,00%
Güçlü	1	3,13%	X	
Güçsüz	31	96,88%		
Çekici	0	0,00%	8	26,67%
İtici	32	100,00%	20	66,67%

4.6 Alan Çalışması Değerlendirmesi

Kentler farklı kimliklerin ve sosyal sınıfların birarada yaşadığı mekanlardır. Bu bir aradalık, heterojenlik konut dokularına da yansımakta ve aynı mahalle içinde farklı konut örüntülerinin görülmesine neden olmaktadır. Bu iki farklı olgu öncelikle yapılaş amacı bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Farklı konut dokularında yaşayanların yaşam alanlarından beklentileri farklılaşmakta ve gündelik hayatları birbirinden ayrılmaktadır. Alan çalışmasının yapıldığı Maltepe'deki kapalı site ve gecekondu arakesitindeki mekansal ve sosyal etkileşimin incelenmesiyle karşılaştığımız sınır ögeleri önceki bölümlerde değindiğimiz fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Fiziksel sınırlar

- Kapalı sitelerin çevrelerinde yer alan duvarlar, denetimli girişler, güvenlik elemanları bu bölgedeki mekansal ve sosyal etkileşimi kısıtlayan, geçirgen olmayan fiziksel sınırlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sınırların varlığı çevresindeki insanların deneyimlerini kısıtlamaktadır. Sokağa ve mahalleye temas etmeden izole bir yaşantıya neden olmakta, insanları birbirlerine karşı ötekileştirmektedir.
- Plansız yerleşmelerde topografya nedeniyle oluşturulan bahçe duvarları, merdivenler ya da giriş kapılarının daha geçirgen fiziksel sınırlar olduğu görülmekte ve bu durumun sokakla etkileşime imkan tanıdığı ortaya çıkmaktadır. Geçirgen olan sınırlar nedeniyle “kapı önü” bir sosyalleşme mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Fiziksel sınırların oluşumunda güvenlik faktörünün önemli olduğu bilinmektedir. Ancak alan çalışmasında kapalı site sakinlerinin fiziksel sınırlarının katı olmasına rağmen kendilerini fazla güvende hissetmedikleri görülmektedir. Bu durum mahallenin güvensiz olması, suç olayları ile anılması, plansız doku ile olan yakın etkileşim nedeniyle kapalı sitede hırsızlık olaylarının görülmesi gibi farklı nedenlere dayandırılmaktadır ve oluşturulan fiziksel sınırların bu algının oluşmasına engel olmadığı görülmektedir.
- Gecekondu yerleşiminde ise komşuluk ilişkilerinin güçlü olması nedeniyle keskin fiziksel sınırlar olmamasına rağmen insanlar kendilerini güvende

hissetmektedirler. Bu durum kapalı sitelerdeki komşuluk ilişkilerinin zayıf olması nedeniyle insanların kendilerini güvende hissetmemeleri ile de açıklanabilmektedir.

- Arakesitte karşılaşılan fiziksel sınırların bölgede yaşayan sakinler tarafından nasıl algılandıkları da etkileşimin değerlendirilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Plansız yerleşmede görüşülen kişiler için çevreyle uyumsuz, tek düze ve tedirgin edici bulunan kapalı siteler fiziksel sınırları ile de rahatsız edici bulunmaktadır. Çalışmada çevreyle etkileşimi kısıtlayan, görünüş olarak da itici bulunan bu sınırların “modern hapisane” görünümünü andırdığı belirtilmiştir. Ayrıca fiziksel sınırların dışardakilerin içerdekilere ve içerdeki yaşama karşı merak uyandırmasına neden olduğu da görülmektedir.
- Farklı iki konut dokusunun arakesitinde geçişi yumuşatan, sınır oluşturmeyen, farklı sosyal-ekonomik ve kültürel grupların bir arada olmasına fırsat veren donatı alanlarının alan çalışmasında etkileşime olanak tanımadığı görülmektedir. Gerek topografya nedeniyle donatı alanlarının çevrelerindeki sınırlar, gerek farklı sınıfların farklı donatı alanlarına gitmeyi tercih etmesi ayrışma yaşanmasına neden olmaktadır. Görüşülen kişilerden bazılarının yeni yapılan park ve camilere de “denetim” ile girildiğini düşünmesi ortaya çıkan fiziksel sınırların durumunun anlatılmasında belki de en iyi örnek olmaktadır. Bu şekilde düşünen insanların olması nedeniyle cami önlerine “herkes girilebilir” şeklinde uyarıların asıldığını belirten sakinler de vardır. Ayrıca kapalı sitelerin donatı alanlarının kendi özel alanları içerisinde yer alması “kamusal” kavramının anlamının değişmesine ve daha homojen insanların bir araya gelmesine olanak tanımasına neden olmaktadır. Farklı insanların karşılaşmasının yok edilmesi iletişimi de yok etmektedir. Bu durum insanların görünmez sınırlarla da ayrıştığını, fiziksel sınırların toplumsal sınırlara dönüştüğünü göstermektedir.

Ekonomik sınırlar

- Sınıfsal olarak farklılaşma ve statü göstergesi olarak gündeme gelen kapalı siteler ekonomik olarak farklı bir yaşantının yansımasıdır. Kapalı sitede yaşayanların çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu ve farklı sektörlerde çalıştığı görülmektedir. Plansız yerleşmelerde ise ilköğretim mezunu kişiler

çoğunluktadır ve çalışan kesim genellikle hizmet sektöründe yer almaktadır. Ekonomik olarak farklı iki kesimin arakesitte karşılaşması aralarında sınıfsal olarak da bir ayrım yaşamalarına neden olmaktadır. Plansız dokuda yaşayanların kapalı sitede yaşamayı bir ayrıcalık olarak görmesi, sitede yaşayan insanların kendilerinden çok farklı olduklarını düşünmeleri, “zengin” olarak ifade etmeleri karşılaşılan sınırı ortaya koymaktadır.

- Sınıfsal ayrımın yaşandığı arakesitte “Gülsuyulu” ve “Gülensulu” şeklinde bir algı oluşmaktadır. Bu algının gündelik yaşantıyı da etkilediği görülmektedir. En belirgin olarak kapalı sitede yaşayanların günlük ulaşım ihtiyaçları için otobüsleri tercih etmeleri, minibüsleri kullananların “Gülsuyulu” olduğunu düşünmeleri nedeniyledir. Ayrıca günlük alışveriş mekanlarında da farklı tercihlerin olduğu gözlemlenmektedir. Kapalı sitede yaşayanların bazı marketleri kullanmadıkları, marketi tercih edenlerin çoğunluğunun plansız yerleşimden gelmeleri ile açıklanmaktadır.
- Çocuklu veya yalnız yaşayan çalışan ailelerin tercih ettiği kapalı siteler geniş aile tipine rastlanılan plansız yerleşimden barındırdıkları aile tipleri ile de ayrılmaktadır. Çocuklu ailelerin güvenilir bir yaşam alanı, sosyal donatılar ve yeşil alan ihtiyacı nedeniyle kapalı siteleri tercih ettiği görülmektedir. Kapalı sitede yaşayan çocukların farklı sosyal imkanlar içerisinde yaşaması, dışarıdaki çocukların caddede oyun oynamaları sınırların her yaşta sosyalleşme mekanlarını da ayırtırdığının en belirgin örneği arasındadır.
- Kentsel mekanda yatırım aracı olarak görülen kapalı siteler plansız doku ile olan yakın etkileşimleri nedeniyle değer kaybı yaşamaktadır. Ayrıca mahallede karşılaşılan suç olayları nedeniyle de plansız yerleşimi tehdit unsuru olarak da gören kapalı site kullanıcıları, kentsel dönüşümle birlikte bölgenin yenileceğini, değişeceğini düşünmektedirler. Plansız yerleşimdeki sakinler ise kapalı sitelerin inşa edilmesi ile birlikte bölgede rantın arttığını, kentsel dönüşümün gündeme geldiğini belirtmekte ve “yerinden etme” durumu nedeniyle kapalı sitelerin kendileri için bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedirler. Bu durum karşılıklı olarak iletişimi ve etkileşimi engelleyen en önemli nedenler arasında görülmektedir.

Sosyo - kültürel sınırlar

- Demografik ve sosyo-kültürel özellikleri farklı olan kullanıcılar arakesitte karşılaşmaktadır. Benzer özelliklere sahip kullanıcıların oturduğu kapalı sitede komşuluk ilişkilerinin güçlü olmasını umarak siteye taşınan insanların yalnızlaştıkları, kapalı ve dar bir ilişki ağı içerisinde oldukları görülmektedir. Kapalı site sakinlerinin birbirleri ile yalnızca selamlaştıkları, ortak bir paylaşımda bulunmadıkları gözlemlenmektedir. Fakat bahçe katında oturan sakinlerin teraslar aracılığıyla birbirleriyle etkileşimde olmaları plansız yerleşkelerdeki “kapı önü sosyalleşmesini” andırmakta, mekanla kurulan doğrudan bağlantının önemini göstermektedir.
- Plansız yerleşmenin hemşerilik bağı ile oluştuğu bilindiğinden mahalledeki komşuluk ilişkileri oldukça güçlüdür. Bu durum bölgeye olan güvenin artmasına neden olmaktadır. İnsanların bölgeyi tercih etme nedenlerinden olan komşuluk ilişkileri mahalle ile ilgili gerçekleşen olaylarda kolektif bir tavır alınmasına ve birlikte hareket edilmesine neden olmaktadır. Kentsel dönüşümle ilgili gelişen süreçlerde de bu tavır ön plana çıkmıştır.
- Sosyal ilişkilerin güçlü olması “mahalleli” kavramının ve bölgeye karşı bir aidiyet duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Gülsu Mahallesi sakinleri hiçbir iletişimde bulunmadıkları ve ortak bir paydaları olmadıklarını düşündükleri kapalı sitede yaşayanları mahalleli olarak görmemektedirler.
- Kapalı site sakinlerinin ve bölge dışından insanların Gülsuyu-Gülsu Mahallelerine karşı etnik olarak farklı algıları bulunmaktadır. Farklı kesimlerin bölgede yaşadıklarını ve sorun çıkardıklarını düşünenlerin çok olması aslında görünmez bir etnik sınırla karşılaşıldığını göstermektedir.

Sınırların güçlü olması ve geçirgen olmaması farklı gelir grubuna ait kullanıcıların birbirlerine temas etmeden, teğet geçerek yaşamlarına neden olmaktadır. Bu şekilde kutuplaşan insanlar aynı mekan içerisinde yaşamaya devam etmektedirler. Fakat aralarındaki uzaklık varlığını korumaktadır. Sonuçta aynı mahallede yaşayan insanların aslında aynı sokağı paylaşan yabancılar olduğu görülmektedir. Bu insanlar sadece zorunlu olarak aynı mekanı paylaşan ama etkileşimleri son derece kısıtlı olan insanlardır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayileşme ile birlikte yaşanan hızlı kentleşme sonucu köyden kente gelen bireylerin barınma sorununu çözmek amacıyla ortaya çıkan gecekondu mahalleleri; yerel yönetimlerin tutumları, kentsel politika eksiklikleri, hızlı nüfus artışı gibi bir çok nedenle hala varlığını sürdürmektedir. Ayrıca 1980 sonrasında konutun anlamının değişmesi ve güvenlik olgusu ile gündeme gelen lüks konut siteleri barındırdıkları park, spor ve alışveriş alanları gibi sosyal donatı imkanları ile konutun bir statü göstergesi haline gelmesine neden olmuştur. 2000'lerde kent merkezindeki olumsuz yaşam koşulları, sakin ve güvenli bir yaşam alanı talebi ve deprem beklentisi gibi nedenlerle kentin çeperlerine doğru yayılma gerçekleşmiş ve korunaklı siteler yapılmaya başlanmıştır. Zaman içinde mevcut plansız yerleşim dokularının yakınına inşa edilen kapalı siteler ile bu iki farklı konut yerleşim tipolojisi yan yana gelmiştir. Günümüzde de varlığını sürdüren bu iki olgunun aralarındaki ayrım gittikçe derinleşmektedir. Bu şekilde farklı dokuların oluşturduğu yerleşim alanları Türkiye'de ve gelişmekte olan diğer ülkelerde kentsel sorunlar arasında önemli bir yerde bulunmaktadır.

Farklı konut üretim biçimlerinin karşılaşması ile oluşan arakesitlerde farklı gelir grubuna ait insanlar kesişmektedir. Kent yaşamı insan-mekan ve insan-insan arasında sürekli bir etkileşime dayandığından, yan yana üretilen bu yerleşimlerin çevreleriyle kurdukları ya da kuramadıkları ilişki ortaya çıkan kentsel mekan ve kent hayatı açısından önemli bulunmaktadır. Bu kapsamda arakesitteki mekansal ve sosyal etkileşimi analiz etmek amacıyla Maltepe semtinde alan çalışması gerçekleştirilmiştir.

Kentsel mekanı farklı şekillerde kullanan, farklı yaşam biçimlerine sahip insanların arakesitlerdeki etkileşiminde sınırlar ortaya çıkmaktadır. Planlı ve plansız olarak gelişen konut dokusunun arakesitinde karşılaşılan farklı sınır örnekleri mekansal ve sosyal etkileşimin ortaya konulması açısından önemlidir. Mekanlar arasındaki etkileşim ortamının fiziksel elemanlarla sağlandığı bilindiğinden sınırlar, insan eylemleri ve karşılıklı ilişkileri yönlendirmekte ve yakınlık-uzaklık gibi kavramlar ortaya çıkarmaktadır. Mekanları tanımlamak, insan-mekan arasındaki iletişimi

sağlamak ve düzen kurmak amacıyla ortaya çıkan sınırlar zaman içerisinde değişim geçirmiş ve farklı anlamlar yüklenmiştir.

Arakesitte üst gelir grubunun yaşadığı kapalı sitelerin çevresinde görülen duvarlar, çitler, güvenlik sistemleri, kontrollü girişler gibi fiziksel sınırların geçirgen olmaması plansız yerleşimlerle olan etkileşimini azaltmaktadır. Mahallenin bu sınırlarla bölünmesi arakesitte “içerdekiler” ve “dışardakiler” şeklinde mekansal ayırım ortaya çıkarmaktadır. Belirli insanların mekana kabulü veya dışlanması şeklinde farklı davranış normlarının benimsenmesine neden olan katı sınırlar, sokakla olan etkileşimi de zayıflatmaktadır. Ayrıca bu sınırlar yanında hareket halinde olan yayalar için de psikolojik bir durum oluşturmaktadır. Sınırlar nedeniyle içeriye girilmeme baskıya, içeriyi görememe de merak duygusunun oluşmasına neden olmakta ve insanları birbirlerine karşı ötekileştirmektedir. Bu durumun tersine plansız yerleşimlerde yer alan gecekonduların çevrelerindeki sınırlar genellikle mekan tanımlama, belirleme rolleri üstlendiğinden dolayı sokakla kurdukları ilişki daha güçlüdür. Genellikle gecekonduların özelleşmiş bahçeleri insanların sosyalleşmesini ve kamusal alana katılımını arttırmaktadır. Bu durum plansız yerleşimlerdeki sınırların daha geçirgen olduğunu göstermektedir.

Arakesitte duvarlar, kapılar, girişler gibi elemanların yanı sıra binaların kendisi, konut yerleşimleri, sokaklar ve caddeler de sınır ögesi olabilmektedir. Alan çalışmasının sınırları içerisinde ana aks olan Emek Caddesi plansız olarak gelişen yerleşimlerin gelişimini engelleyen bir sınır olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bölgede var olan sitelerin de insan ölçeğinde olmamaları, çevreleri ile olan ilişkilerindeki geçirimsizlik tanımsız alanlar oluşturmakta ve kenti parçalamaktadır.

Etkileşimin gerçekleştiği alanlarda fiziksel sınırların yanı sıra ekonomik, sosyal-kültürel, etnik ve politik sınırlarla da karşılaşmaktadır. Demografik özellikler, eğitim seviyesi, istihdam durumu gibi ekonomik ve kültürel farklılıkların yarattığı sınırlar toplumsal olarak dışlanmaya neden olmaktadır. Farklı sınıfların arasındaki sosyal uzaklığın artması iki grubun birlikte kullandıkları mekanların, ulaşım araçlarının azalmasına neden olmaktadır. Gecekonduların yapılmaya başlanması ile yerleşim yerlerine otobüs seferlerinin olmaması nedeniyle ortaya çıkan minibüsler kapalı site sakinleri tarafından tercih edilmediği, otobüsleri ise gecekondu sakinlerinin günlük ulaşımında kullanmadıkları yapılan alan çalışması ile ortaya çıkmaktadır. Bu durum

insanların görünmez sınırlarla ayrıldığını ve bunun sosyal hayata yansıdığının göstergesidir.

Kamusal ve özel mekanı tanımlayan sınırların katı ve geçirimsiz olarak kullanıldığı kentsel mekanlarda toplumsal hayatın da kısıtlandığı alan çalışmasıyla ortaya konulmaktadır. Çevresindeki binalarla anlam kazanan sokaklar eğer katı sınır ögeleri içeriyorsa hareketliliğini yitirmekte ve yayalar tarafından tercih edilmeyen alanlara dönüşmektedir. Bu şekilde sokağın az kullanımı denetimin ve dolayısıyla güvenliğin azalmasına neden olmaktadır. Oysa hareketli kaldırımların olduğu sokak ya da caddeler canlı ve güvenli bir kent hayatını beraberinde getirmektedir.

Tez kapsamında incelenen Sao Paulo kenti de farklı bir kültür ve coğrafyada, benzer nedenlerle, aynı süreçlerin yaşandığı farklı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlı ve plansız dokuların yan yana gelmesi sonucunda kalitesiz alanların oluşumu ve bu mekanların günümüzde merkez alanlar haline gelmesi, karşılaşılan soruna çözüm politikaları geliştirmeyi gerekli kılmıştır. Bu noktada sivil toplum örgütleri, önde gelen mimarlık okulları, başarılı mimarlık ofisleri, belediye ve halkın katılımı sağlanarak favelaların kentle bütünleşmesi için farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur. 2025 yılına kadar devam edecek program kapsamında, projelerde sadece barınma amaçlı değil, halkın sosyal etkileşimini arttırıcı mekanların oluşturulmasına da imkan verilmektedir.

Sao Paulo kentinde yapılan çalışmaların incelenmesi Türkiye’de karşılaşılan durumun iyi analiz edilmesi için gereklidir. Sao Paulo kentinde de sınırlar barındıran farklı iki kesimin mekansal olarak bütünleşmesi amacıyla önerilen politikalar ve yapılan çalışmalar, benzer süreçleri yaşayan İstanbul’da etkileşim problemine planlama, tasarım ve katılım noktalarında farklı bakış açıları katması noktasında incelemeye değer görülmüştür. Mekansal ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi, birarada yaşamanın kalitesinin arttırılması için yenilikçi fikirlerin ortaya çıktığı projeler “etkileşimi arttırmak için ne yapılabilir?” sorusuna farklı çözüm alternatiflerinin tartışılabilmesi amacıyla önemli bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve alan çalışmaları kentlerde planlı ve plansız olarak gelişen konut dokularının karşılaştığı alanlarda ayrışmanın yaşandığını ortaya koymaktadır. Gecekondu bakan kapalı site sakinlerinin sadece bu dokuyu seyrettikleri, birlikte bir kent hayatı yaşamadıkları; aynı şekilde gecekondu da yaşayanların da kapalı sitelere bakarak bu dokuyu sadece seyrettikleri birlikte kent sorunları için ortak çözümler

geliştiremedikleri görülmektedir. Genel olarak karşılıklı iletişim ve etkileşim ağının bulunmadığı arakesitte insanların karşılaşacağı, etkileşime geçeceği mekanlar yok olmaktadır. Planlı ve plansız konut yerleşimleri arasında geçiş mekanları oluşturularak, sosyal donatıların yerleştirilmesi aradaki geçişi yumuşatarak etkileşimi arttıracaktır. Ayrıca planlama aşamasında katılımcı yaklaşımla oluşturulan atölyelerin etkileşimi arttırmak için çözüm üretmek amacıyla yenilenmesi farklı gruptan insanları aynı ortamda buluşturarak aralarındaki fiziksel ve sosyal sınırları azaltacağı düşünülmektedir.

Zaman içinde plansız dokuların koşullarının değişimi ve iyileştirilmesinin arakesitteki etkileşimi arttıracığı öngörülmektedir. Başarılı kentsel dönüşüm çalışmaları ile toplumsal - mekansal iyileşmenin önemsendiği ve kaliteli yaşam alanlarının oluşturulduğu yaklaşımlar bu konuda en önemli etken olarak görülmektedir. Alan çalışmasının yapıldığı Güleusu Mahallesi'nde 2017 sonbaharında kentsel dönüşüm sürecine geçilecek olması, mevcut durumun değişmesi nedeniyle planlı yerleşimlerle olan etkileşiminin artacağı düşünülmektedir. Fakat kentsel dönüşüm projeleri ile ekonomik, sosyal ve fiziki boyutların birlikte düşünülmesiyle farklı grupların bir aradalığına imkan tanıyan konut çevrelerinin oluşturulması, bütünleştirici çözümlerin benimsenmesi gerekmektedir. İnsanların birbirlerini ötekileştirmeden, yabancı ya da tehlikeli olarak görmeden, yer değiştirmek zorunda bırakılmadan kentsel mekanda var olması ve bir arada yaşaması sağlanmalıdır. Çünkü farklılıklar her zaman vardır ve kent ölçeğinde homojen bir toplum asla düşünülemez. Farklılıkları arasında katı sınırların olmadığı özgür toplumlarda yaşanılabilir alanlar oluşacak ve arakesitlerdeki etkileşim sağlıklı kentsel yaşam ortamları yaratacaktır.

Kentlerde ekonomik ve sosyal olarak benzer özelliklere sahip ailelerin oturduğu kapalı sitelerin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu hız kesmeden devam eden kapalı site inşaatları 1960'lardaki hızlı gecekondulara yapılarına benzetilmektedir. Gecekonduların çoğalmasıyla kentlerde "çarpık" bir doku oluşmuştur, korunaklı yerleşimlerin çoğalması ile de "ayrışmış" bir kent ortaya çıkmaktadır. Her iki durum da problemli bulunmaktadır. İnsanların kentsel mekanda yaşam alanlarına aidiyet duyduğu, aynı mekanı kullanabildiği, "içerideki" veya "dışarıdaki" gibi tanımların yapılmadığı, eşitlikçi yaklaşımlarla mekan üretmek ana hedefimiz olmalıdır. İletişim ve teknoloji gelişiminin hız kazandığı, zaman-mekan kavramlarının iç içe geçtiği bu dönemde fiziksel ve sosyal sınırların ortadan kalkması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkar, M.** (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2, 29-38.
- Akpınar, İ. Y., ve Kahvecioğlu, N. P.** (2007). Küresel İstanbul'un mekansallaşması: kap(ı/a)lı siteler. *IAPS-CSBE Network Kültür ve Mekan Toplantıları*. İstanbul: 14-16 Aralık.
- Aksümer, G.** (2007). *Toplunun kent planlamadaki rolü: İstanbul Maltepe Gülsusu ve Gülsuyu Mahalleleri örneği*. (Bitirme Tezi). MSGSÜ, Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Alexander, C., Ishikawa, S., & Silverstein, M.** (1977). *A Pattern Language: Town, Buildings, Construction*. New York: Oxford University Press.
- Alliance, C.** (2010). *The City Statue of Brazil a Commentary*. Sao Paulo, Brazil: Cities Alliance & Ministry of Cities.
- Alliance, C.** (1999). *Cities Without Slum Action Plans for Moving Slum Upgrading to Scale*. India: Media Workshop India Pvt.
- Alver, K.** (2007). *Siteril Hayatlar Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K.** (2012a). Komşuluk. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s.341-348). Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K.** (2012b). Mahalle. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s.221-237). İstanbul: Hece Yayınları.
- Angelil, M., & Hehl, R.** (2012). *Building Brazil - The Proactive Urban Renewal of Urban Settlements*. Berlin: Ruby Press.
- Askew, M.** (2002). *Bangkok Place, Practice and Representation*. London: Routledge.
- Aslan, Ş.** (2008). Ümit Kaftancıoğlu'ndan Emek Caddesi'ne Bir Politik Mekanın İnşası. *İstanbul Dergisi*, 62.
- Aslan, Ş. ve Erman, T.** (2015). Bir Zamanlar İstanbul'da Gecekondular Vardı-Günlük Basında Şehrin Gecekonduyla İmtihanı. D.Ö.Koçak ve O.K.Koçak içinde, *İstanbul Kimin Şehri? Kültür, Tasarım, Seyirlik ve Sermaye* (s.115-144). İstanbul: Metis Yayınları
- Barda, M., & França, E.** (2011). *Renova SP*. Sao Paulo: Prefeitura De Sao Paulo Habitação .
- Bilgin, İ.** (2013). Kentsel Dönüşümün Doğası; Akış mı Zorlama mı? T. Bora içinde, *Milyonluk Manzara Kentsel Dönüşümün Resimleri* (s.11-43). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Blakely, E. J.** (2011). Yükselmekte Olan Küresel Orta Sınıf Dünyasının Yeni Banliyö Mekanları: Ayrışmış ve Eşitsiz. *Ege Mimarlık*, 2 (77), 14-17.

- Blakely, E. J., & Synder, M. G.** (1999). *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Boldarini M.** (2008). *Urbanizaçao de Favelas: A Experiencia de Sao Paulo*. Sao Paulo, Brasil: Dados Internacionais de Catalogação na Publicação.
- Bora, T.** (2013). *Milyonluk Manzara Kentsel Dönüşümün Resimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkulak, S.** (2005). Gecekondu Varoşa Gülsuyu Mahallesi. H. Kurtuluş içinde, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar* (s.239-267). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Brillembourg, A., & Klumpner, H.** (2010). *Slum Lab 4: Sao Paulo Architecture Experiment*. Sao Paulo: Columbia University, GSAPP, SEHAB.
- Calderia, T.** (1996a). *City of Walls Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo*. California: University of California Press.
- Calderia, T.** (1996b). Fortified enclaves: The new urban segregation. *Public Culture*, 8, 303-328.
- Cantek, F. Ş., Ulutaş, Ç. Ü., & Çakmak, S.** (2014). Evin İçindeki Sokak, Sokağın İçindeki Ev: Kamusal ile Özel Arasında Kalanlar. F. Ş. Cantek içinde, *Kenarın Kitabı - Arada Kalmak Çeperde Yaşamak* (s.121-161). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chaskin, R. J., & Joseph, M. L.** (2011). Social Interaction In Mixed-Income Developments: Relational Expectations and Emerging Reality. *Journal Of Urban Affairs*, 33, 209-237.
- Çavuşoğlu, E.** (2008). Bir kentsel toplumsal hareket: Reaktivist planlama girişimi olarak Gülsuyu deneyimi. *İstanbul Dergisi*, 62.
- Çerçi, S.** (1997). *Konut Yakın Çevresinin Kullanıcı Bilişsel Duygusal ve Davranışsal Parametrelere Bağlı Olarak Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.** (2014). *Türkiye Habitat III Ulusal Raporu*. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Davis, M.** (2006). *Gecekondu Gezegeni*. (G. Koca, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Dinçtepe, B.** (2016). Kişisel Görüşme. 02.Kasım, İstanbul.
- Engels, F.** (1977). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. (Y. Fincancı, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F.** (1997). *The Housing Question*. Moskova: Progress Publishers.
- Erder, S.** (1997). *Kentsel Gerilim - Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı.
- Erder, S.** (2000). Nerelisin Hemşerim? Ç. Keyder içinde, *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* (s.192-206). İstanbul: Metis Yayınları.
- Erder, S.** (2011). *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Erdönmez, E., ve Akı, A.** (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *Megaron (YTÜ Mim.Fak. e-dergisi)*, 1, 67-87.

- Ergun, C.** (2011). *Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başibüyük ve Gülsuyu Mahallesi) Örneği.* (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Erman, T.** (2016). *Mış Gibi Site - Ankara'da Bir Toki Gecekondu Dönüşüm Sitesi.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fabris, M. S.** (2014). *Bridging Paraisopolis Preventing Modernism* (Master's thesis). <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3Ab66b14e8-fcee-4f04-80f1-a4c0db0407c0>
- França, E., & Costa, K. P.** (2012). *Urbanism within Pre-existent Territories and the Sharing of Ideas.* Sao Paulo: SEHAB.
- França, E. & Barda, M.** (2010). *A Cidade Informal No Seculo 21.* Sao Paulo, Brazil: IABR, SEHAB
- Forum Maltepe Gazetesi.** (2016, Ağustos). Maltepe Belediyesi.
- Gökçe, Ş.** (2007). *Sosyal etkileşimi geliştirecek peyzaj tasarımı üzerine bir araştırma: Çukurambar Mahallesi örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Görgülü, T.** (2011). Kapalı Yerleşmeler ve Mimari Arayışlar. *Ege Mimarlık*, 2 (77), 22-25.
- Gülaydın, D.** (2004). *Konutta Memnuniyet ve Tasarım İlişkisi Açısından Çekirdek Konutlarda Esneklik Araştırması.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Günay, Z.** (2013). Parasiopolis - "Cennet Şehrin" Mutsuzluk Bölgeleri. *Yapı Dergisi*, 383, 92-96.
- Gür, Ş. Ö.** (2000). *Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü.* İstanbul: Metis Yayınları.
- Güvenç, B.** (2011). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Boyut Yayınları.
- Güvenç, M., ve Işık, O.** (2002). A metropolis at the Crossroads: The Changing Social Geography of Istanbul Under the Impact of Globalization. In P. Marcuse, R. Kempen (Eds.), *Of States and Cities* (s.203-220). Oxford: Oxford University Press.
- Herling, T., & França, E.** (2009). *Social Housing in Sao Paulo: Challenges and New Management Tools.* NewYork: Cities Alliance.
- Hernandez, G.** (2015). Extreme Inequality in Mexico. Oxfam Mexico. *Social Protectionet.* Erişim tarihi Mart 11, 2016, http://www.socialprotectionet.org/sites/default/files/inequality_oxfam.pdf
- Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M.** (2005). *Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, E.** (2003). *Kentleşme ve Kentlileşme.* İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Keleş, R.** (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R.** (2012). *Kentleşme Politikası.* Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Keleş, R.** (2014). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu.* İstanbul: Cem Yayınevi.

- Keyder, Ç.** (2000). Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. Ç. Keyder içinde, *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* (s.171-192). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıçarslan, T.** (1996). Kent Sokakları. *Yapı Dergisi*, 175, 81-86.
- Kılıç, H.** (2016). Kişisel Görüşme. 21.Ekim, İstanbul.
- Konuk, S.** (2007). *Gecekondu Yerleşmelerinde Planlamaya Katılım Sürecinde İletişim Yöntemlerinin Kullanımı Gülsuyu/Gülensu Örneği*. (Bitirme Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir Planlama Bölümü.
- Kurtuluş, H.** (2005). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kurtuluş, H.** (2011). Yeni Bir Sosyo-Mekansal Form Olarak Kapalı Yerleşmeler. *Ege Mimarlık*, 2 (77), 18-21.
- Landman, K.** (2002a). Gated Communities in South Africa: Building Bridges or Barriers. *International Conference on Private Urban Governance*, (s.1-10). Mainz, Germany, June 6-9.
- Landman, K.** (2002b). *Gated Communities in Brazil and South Africa: Comparative Perspectives*. Pretoria, South Africa: CSIR Building and Construction Technology.
- Lang, J.** (1987). *Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Lawrence, R. J.** (2002). Healthy Residential Environments. In Bechtel R. B. & Churchman A. (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology* (394-412). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Lelevrier, C.** (2013). Social mix neighbourhood policies and social interaction: The experience of newcomers in three new renewal developments in France. *Cities*, 35, 409-416.
- Lichfield, D.** (1992). *Urban Regeneration for the 1990's*. London : London Planning Advisory Committee.
- Magalhaes, F., & Villarosa, F. D.** (2012). *Slum Upgrading- Lessons Learned From Brazil*. New York: Inter-American Development Bank.
- Marx, K.** (1997). *Yahudi Sorunu Üzerine*. Ankara: Sol Yayınları.
- Maslow, A. H.** (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396
- Meiss, P. v.** (1990). *Elements of Architecture From Form to Place*. London: Chapman&Hall.
- Michelson, W.** (1977). From Congruence to Antecedent Conditions: A Search for the Basis of Environmental Improvement. In D. Stokols (Eds.), *Perspectivies on Environment and Behaviour* (s.205-219). New York: Plenum Press.
- Mimarlar Odası, A.** (1971). *Türkiye'de Kentleşme*. Ankara: Mimarlar Odası Yayını.
- Minami, H., & Tanaka, K.** (1995). Social and environmental psychology: Transaction between physical space and group dynamic processes. *Environment Behaviour*, 27, 43-55.

- Moore, G. T., Tuttle, P., & Howell, S. C.** (1985). *Environmental Design Research Directions*. New York: Praeger Publishers.
- Nickerson, R.** (2003). *Psychology and Environment Change*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Öğünç, P.** (2013). Takdir Edersiniz ki Bir Milyon Dolar Veren Kimse Bu Manzaraya Bakmak İstemez. T. Bora içinde, *Milyonluk Manzara Kentsel Dönüşümün Resimleri* (s.129-155). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öncü, A.** (1999). İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. *Birikim Dergisi*, 123, 26-34.
- Öncü, A.** (2000). İstanbullular ve Ötekiler. Ç. Keyder içinde, *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* (s.117-145). İstanbul: Metis Yayınları.
- Öncü, A.** (2005). İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. A. Öncü, ve P. Weyland içinde, *Mekan, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler* (s.85-103). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer, P.** (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Başak Matbacılık/Ekin Kitapevi.
- Özkazanç, A., ve Özkan, A.** (2014). Seyyar Esnafın Sokakla İmtihanı. F. Ş. Cantek içinde, *Kenarın Kitabı - Arada Kalmak Çeperde Yaşamak* (s.11-61). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özparlak, F., ve Meşhur, M. Ç.** (2012). Sokaktan Siteye Dönüşen Yarı Kamusal Mekanlar: Komşuluk İlişkileri Üzerine. *Mimarlık Dergisi*, 365, 1-5.
- Özsoy, A.** (1998). Gecekondu Çevreleri ve Kaite (Nitelik) Sorunu. P. Dülgeroğlu, ve D. Kerem içinde, *Göç, Kent ve Gecekondu* (s.140-148). İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Özsoy, A., Esin, N., Ok, V., ve Pulat, G.** (1995). Toplu Konutlarda Davranışsal Verilere Dayalı Nitelik Değerlendirmesi. (Proje No. INTAG-102). İstanbul: TÜBİTAK.
- Öztürk, D.** (2005). *İstanbul'da Oluşturulan Gecekondu Önleme Bölgeleri: Kullanıcı Profili Açısından Soğanlık, Uğur Mumcu Mahallesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pornchokchai, S.** (1992). *Bangkok Slums: Review and Recommendations*. Bangkok: Agency for Real Estate Affairs.
- Pulat, G.** (1996). Toplu Konutlarda Kullanıcı Memnuniyetinin Değerlendirilmesi, Yerleşmelerde Sosyal Etkileşimin İrdelenmesi. *Konut Araştırmaları Sempozyumu* (s.269-287). Ankara: T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Rapoport, A.** (1977). *Human Aspects of Urban Form*. Oxford: Pergamon Press.
- Rapoport, A.** (1990). *History and Precent in Environmental Design*. New York: Plenum Press.
- Rapoport, A.** (1982). *Meaning of the Built Environment*. California: Sage Publications.
- Rapoport, A.** (2004). *Kültür, Mimarlık, Tasarım*. (S. Batur, Çev.) İstanbul: Yapı Yayınları.

- Roachanakanan, T.** (2007). Bangkok Metropolis Changing Pattern of Uneven Development, *Prospects of Strategic Development of Major Metropolitan Areas and Regionally Balanced Development in East Asia*, Tokyo: February 26.
- Roberts, P., & Sykes, H.** (2000). *The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration*. London: Sage Publications.
- Sanoff, H.** (1971). The Social Implications of Residential Environments. *International Journal of Environmental Studies*, 2, 13-19.
- Sehab, & IABR.** (t.y.). Planning document testsite Paraisopolis. *Opencity*. Erişim tarihi Mart 03, 2016
http://opencity.iabr.nl/EN/open_city/_calendar/images/Paraisopolis_planning_document.pdf
- Smith, N.** (2002). *New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Social Exclusion Unit.** (2001). A New Commitment to Neighbourhood Renewal National Strategy Action Plan. *University of Bristol*. Erişim tarihi Mart 03, 2016, <http://www.bris.ac.uk/poverty/downloads/keyofficialdocuments/Neighbourhood%20Renewal%20National%20Strategy%20Report.pdf>
- Suher, H.** (1981). Ülkemizde Kentleşme Sürecinde Mekana Yansıyan Sorunlar. 2. *Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam* (s.317-330). İzmir: T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 2-7 Kasım.
- Şenyapılı, T.** (2004). *"Baraka"dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ.** (2010). *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Thank, U. T.** (t.y.). Urban Remediation and Civic Infrastructure Hub, Lafarge Holcim Foundation. Erişim tarihi Mart 02, 2016, <https://www.lafargeholcim-foundation.org/projects/urban-remediation-and-civic-infrastructure-hub-so-paulo-brazi>
- Thuillier, G.** (2005). Gated Communities in the Metropolitan Area of Buenos Aires, Argentina: A challenge for Town Planning. *Housing Studies*, 20, 255-271.
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.** (1999). *Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu Hedef ve İlkeler, Taahhütnameler ve Küresel Eylem Planı*. Ankara: T.C. Başbakanlık
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.** (2014). Türkiye Habitat III Ulusal Raporu. (Türkiye Ulusal Rapor). Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
- Torlak, S., ve Polat, F.** (2006). Kentlileşme Sürecinde Kimlik Farklılaşması Açısından Denizli'de İki Mahallenin Karşılaştırmalı Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8, 167-186.
- Turgut, H.** (1995). *Çevre ve Kültür Çalışmalarında Temel Kavramlar*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Turgut, H., Monterio, E. Z., & Kowaltowski, D.** (t.y.). The walls of Gated Communities in Brazil and Turkey: security, separation or status. *Research Gate*. Erişim tarihi Mart 11, 2016, <https://www.researchgate.net/publication>

/45785498_The_walls_of_Gated_Communities_in_Brazil_and_Turkey_security_separation_or_status

- Tümtaş, S.** (2012). *Kent, Mekan ve Ayırışma Kentsel Mekanda Ayırışma Dinamikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türkün, A.** (2014). *Mülk, Mahal, İnsan*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uçar, Ö. M., ve Özsoy, A.** (2006). Sınır kavramına mekansal bir yaklaşım: Bahçelievler örneği. *İtü dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 5(2), 11-24.
- Ulusoy, A., ve Vural, T.** (2007). Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri. *Yerel Siyaset*, 18, 8-14.
- UN-Habitat.** (2003). *The Challenge of Slums Global Report on Human Settlements 2003*. London: Routledge.
- UN-Habitat.** (2010). *Sao Paulo A Tale of Two Cities*. Nairobi: Un-Habitat.
- UN-Habitat.** (2012). *State of Latin American and Caribbean Cities 2012*. Nairobi: UN-Habitat.
- UN-Habitat.** (2014). *Streets as Tools for Urban Transformation in Slums: A Street-Led Approach to Citywide Slum Upgrading*. Nairobi: Un-Habitat.
- Urbanage.** (2008). Urban Age City Data. In Burdett R. (Ed.), *South American Cities: Securing an Urban Future. Urban Age South America Conference*, (pp.19-60). London: LSE, The International Forum of Deutsche Bank, 3-5 December.
- Urbanage.** (2009a). *İstanbul Kesişimler Şehri*. Burdett R. (Ed.) içinde, *Urban Age İstanbul Konferansı*, Londra: LSE, The International Forum of Deutsche Bank, 3-5 November..
- Urbanage.** (2009b). *Cities and Social Equity: Inequality, territory and urban form*. London: LSE, Urban Age.
- Wassenberg, F.** (2004). Large Social Housing Estates: From Stigma to Demolition? *Journal of Housing and the Built Environment*, 19, 223-232.
- Winston, P.** (t.y.). Sao Paulo/NYC Urban Challenges Workshop. *Issue*, Erişim tarihi: Nisan 11, 2016, https://issuu.com/prattgi/docs/s_opaulo_nyc_2013report_final_5-30-
- Writh, L.** (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, 44 (1), 1-24.
- Yalçın, M. C.** (2009). Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakları Üzerinden Düşünmek. *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*. Erişim tarihi: Nisan 11, 2017, http://www.obarsiv.com/pdf/murat_cemal.pdf
- Yalçın, M. C., Çalışkan, Ç. O., ve Dündar, U.** (2014). İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. A. B. Candan, ve C. Özbay içinde, *Yeni İstanbul Çalışmaları - Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar* (s.47-70). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yardımcı, S.** (2015). İstanbul'un Çeperinde Temalı Yaşam. D.Ö. Koçak, ve O.K. Koçak içinde, *İstanbul Kimin Şehri? Kültür, Tasarım, Seyirlik ve Sermaye* (s.115-144). İstanbul: Metis Yayınları.

- Yıldız, E.** (2011). Kültürel Aracılar ve Olası Etkileri Üzerine. *Red Thread e-dergi*, 3, 1-8, Erişim tarihi Nisan 11, 2017, www.redthread.org
- Yıldız, E., ve Oda Projesi.** (2013). *Kendi Sesinden Gülsuyu Gülsusu - Bir Politik Mekan Olarak "Gül" ve "Su"yun Mahalinde Toplumsal ve Kültürel Örüntülere Yolculuk*. Ankara: Notabene.
- Yorucu, D.** (2014). Bir Yönetim Biçimi Olarak Mekansal Ayırıştırma: Tehlikeli Mahalleler, Olağanüstü Hal ve Militarist Sınır Çizimi. A. Candan, ve C. Özbay içinde, *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar* (s.91-109). İstanbul: Metis Yayınları.
- Zhou, S., Deng, L., Kwan, M.-p., & Ruogu, Y.** (2015). Social and spatial differentiation of high and low income groups' out of home activities in Guangzhou China. *Cities*, 45, 81-90.
- Devletin evlerini sattılar.** (1988, 25 Nisan). Cumhuriyet, s.6
- Kartal'da 320 gecekondlu yıkılırken çatışma çıktı.** (1975, 23 Mayıs). Milliyet, s.10.
- Url-1** <<http://www.icmimarlikdergisi.com/2016/12/20/murat-germen-den-muta-morfoz/>>, erişim tarihi 29.10.2016.
- Url-2A** <<http://static.panoramio.com/photos/large/22911721.jpg>>, erişim tarihi 18.10.2016.
- Url-2B** <http://secretworldwiki.com/data_images/top_cities/iztapalapa/iztapalapa-02.jpg>, erişim tarihi 18.10.2016.
- Url-2C** <https://az616578.vo.msecnd.net/files/responsive/cover/main/desktop/2016/08/19/636072458563362712108556475_One-Step-Forward-Ten-Steps-Back-On-the-Exoticization-of-Rios-Favelas.jpg>, erişim tarihi 18.10.2016.
- Url-2D** <<http://static.panoramio.com/photos/large/22911721.jpg>>, erişim tarihi 18.10.2016.
- Url-3A** <<http://www.panoramio.com/photo/87284501?source=wapi&referrer=kh.google.com#>>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3B** <http://im.haberturk.com/2015/08/26/ver1440598576/1120575_90d4aa01a1cc019305271e03ca696020.jpg>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3C** <<http://www.fikirtepeonline.com/wp-content/uploads/2017/02/fikirtepe-projeleri-son-durum.jpg>>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3D** <http://www.fikirtepegundem.com/images/haberler/fikirtepe_kentsel_donusum_de_son_durum_h2347_9f55b.JPG>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3E** <<http://image.cdn.iha.com.tr/Contents/store/img/926000/926796.jpg>>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3F** <http://www.hkmo.org.tr/resimler/bizden/6998_16_09_01.jpg>, Erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3G** <http://im.haberturk.com/2014/12/01/ver1417420135/1014582_823dd63b72f20a742dad3a64e5a86a70.jpg>, erişim tarihi 19.10.2016.

- Url-3H** <<http://www.mimdap.org/wp-content/uploads/2008/05/61.jpg>>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-3F** <http://www.hkmo.org.tr/resimler/bizden/6998_16_09_01.jpg>, erişim tarihi 19.10.2016.
- Url-4** <<https://istanbuldonusumcogrfyasi.files.wordpress.com/2016/12/luks-konut.png>>, erişim tarihi 22.10.2016.
- Url-5A** <http://2.bp.blogspot.com/aDzRAmehy4A/Vm2kCHv_paI/AAAAAAAAAMtc/v9M4TCPYP-0/s1600/kemberburgaz%2Bist.jpg>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-5B** <<http://www.toplukonutum.com/konut/kesitresim3/157/acarkent3.jpg>>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-5C** <<http://www.alemdarharita.com.tr/haber-196-uydu-kent-nedir.html>>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-5D** <<https://www.youtube.com/watch?v=FnMfQvnOeS4>>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-5E** <<http://www.nimsanyapi.com/images/projeler/ikon/7b.jpg>>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-5G** <<https://www.youtube.com/watch?v=BoaE7DEkvG8>>, erişim tarihi 01.11.2016.
- Url-6A** <http://www.fikirevim.com/cms_data/pics_urun/Sn4KbrQWo13dYJlHTtRk.jpg>, erişim tarihi 02.11.2016.
- Url-6B** <http://www.fikirevim.com/cms_data/pics_urun/tNIq3fxzUb4CcdGR05FX.jpg>, erişim tarihi 02.11.2016.
- Url-6C** <http://www.fikirevim.com/?sayfa=nish_adalar>, erişim tarihi 02.11.2016.
- Url-6D** <http://www.fikirevim.com/cms_data/pics_urun/63FArklG5vwW3TbRJ8UZ.jpg>, erişim tarihi 02.11.2016.
- Url-7** <<http://www.clickeric.com/wpcontent/uploads/2013/06/P1020413.jpg2>>, erişim tarihi 05.11.2016.
- Url-8** <<http://uploads.macacovelho.com.br/wp-content/uploads/2014/02/56659738.jpg>>, erişim tarihi 05.11.2016.
- Url-9** <<http://unequalscenes.com/mexico-city-df>>, erişim tarihi 05.11.2016.
- Url-10** <<https://s-media-cacheak0.pimg.com/736x/b9/e6/a8/b9e6a8b1525916d6adc7e683e9c6b0d.jpg>>, erişim tarihi 05.11.2016.
- Url-11** <https://c1.staticflickr.com/6/5271/7057575787_c7a576b69c_b.jpg>, erişim tarihi 05.11.2016.
- Url-12** <<http://www.designother90.org/solution/informal-settlement-world-map/>>, erişim tarihi 20.12.2016.
- Url-13A** <<https://s3-sa-east-1.amazonaws.com/nexojournal/www/especial-saopaulo/9.png>>, erişim tarihi 10.11.2016.

- Url-13B** <<http://i1.wp.com/www.saopauloinfoco.com.br/wpcontent/uploads/2014/07/esquema-teorico-de-sao-paulo-proposto-por-prestes-maia-no-plano-de-avenidas-de-1930.jpg>>, erişim tarihi 10.11.2016.
- Url-14** <http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/development/uneven_development_rev3.shtml>, erişim tarihi 10.11.2016.
- Url-15** <https://favelaissues.files.wordpress.com/2010/03/paraisopolis-mapa-de-intervencoes_17_06_08-2.jpg>, erişim tarihi 10.11.2016.
- Url-16** <<http://divisare.com/projects/221586-elito-arquitetos-fabio-knoll-paraisopolis-housing>>, erişim tarihi 10.11.2016.
- Url-17** <<http://www.boldarini.com.br/en/projects/grotinho/>>, erişim tarihi 10.11.2016.
- Url-18** <<http://u-tt.com/project/fabrica-de-cultura-grotao/>>, erişim tarihi 11.11.2016.
- Url-19** <<http://www.iha.com.tr/haber-maltepede-silahli-catisma-1-olu-4-yarali-302447/>>, erişim tarihi 01.12.2016.
- Url-20A** <<http://4.bp.blogspot.com/M0gcrne0GY/T7jQHjE9mDI/AAAAAAAAAYk/D9mONOdII1XU/s1600/IMG0014.jpg>>, erişim tarihi 01.12.2016.
- Url-20B** <http://1.bp.blogspot.com/_a6Wlt7XcXm8/TUUv9Mwg3hI/AAAAAAAAATM/NS9eMU0RweU/s1600/AF%25C4%25B0%25C5%259E+%25C3%2587ALI%25C5%259EMA+copy.jpg>, erişim tarihi 01.12.2016.
- Url-21A** <http://www.katilimcimaltepegazetesi.com/wp-content/uploads/2015/12/fft107_mf6819419.jpeg>, erişim tarihi 05.12.2016.
- Url-21B** <<http://www.radikal.com.tr/turkiye/gulsuyu-ve-gulensu-halki-yerinde-donusum-dedi-1486893/>>, erişim tarihi 05.12.2016.
- Url-22** <<http://www.birgun.net/haber-detay/mahallelinin-gozunden-gulsuyu-gulensu-10098.html>>, erişim tarihi 05.12.2016.
- Url-23** <<http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/57-planlamaorg-yazlar/murat-cemal-yalcintan/489-kentsel-muhalefetin-halleri-ve-halsizlikleri>>, erişim tarihi 05.12.2016.
- Url-24** <<http://kulturel-aracilar-ofis.blogspot.com.tr/>>, erişim tarihi 06.12.2016.
- Url-25** <<http://temizsimge.com/FileUpload/ks531651/File/yk.pdf>>, erişim tarihi 06.12.2016.
- Url-26** <<http://www.simgekaleyurt.com/index.php>>, erişim tarihi 06.12.2016.
- Url-27** <<http://yeniprojeler.com/images/userfiles/130443542496359092.jpg>>, erişim tarihi 10.12.2016.
- Url-28** <http://i.milliyet.com.tr/YeniAnaResim/2012/04/29/fft99_mf2227673.Jpeg>, erişim tarihi 10.12.2016.
- Url-29** <<http://abmaltepe.org/content/v2/images/headbanner2.jpg>>, erişim tarihi 11.12.2016.
- Url-30** <http://www.planlama.org/images/stories/Dokuman/istanbul_cdp/CDP_13_02_2009_.gif>, erişim tarihi 20.11.2016.

775 Sayılı Gecekondu Kanunu. (1966). *T.C. Resmi Gazete*, 2626, 20.Temmuz.1966.

**5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek
Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun.** (2005).
T.C. Resmi Gazete, 25866, 16.Haziran.2005

1.Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1963). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

EKLER

EK A: Analizler

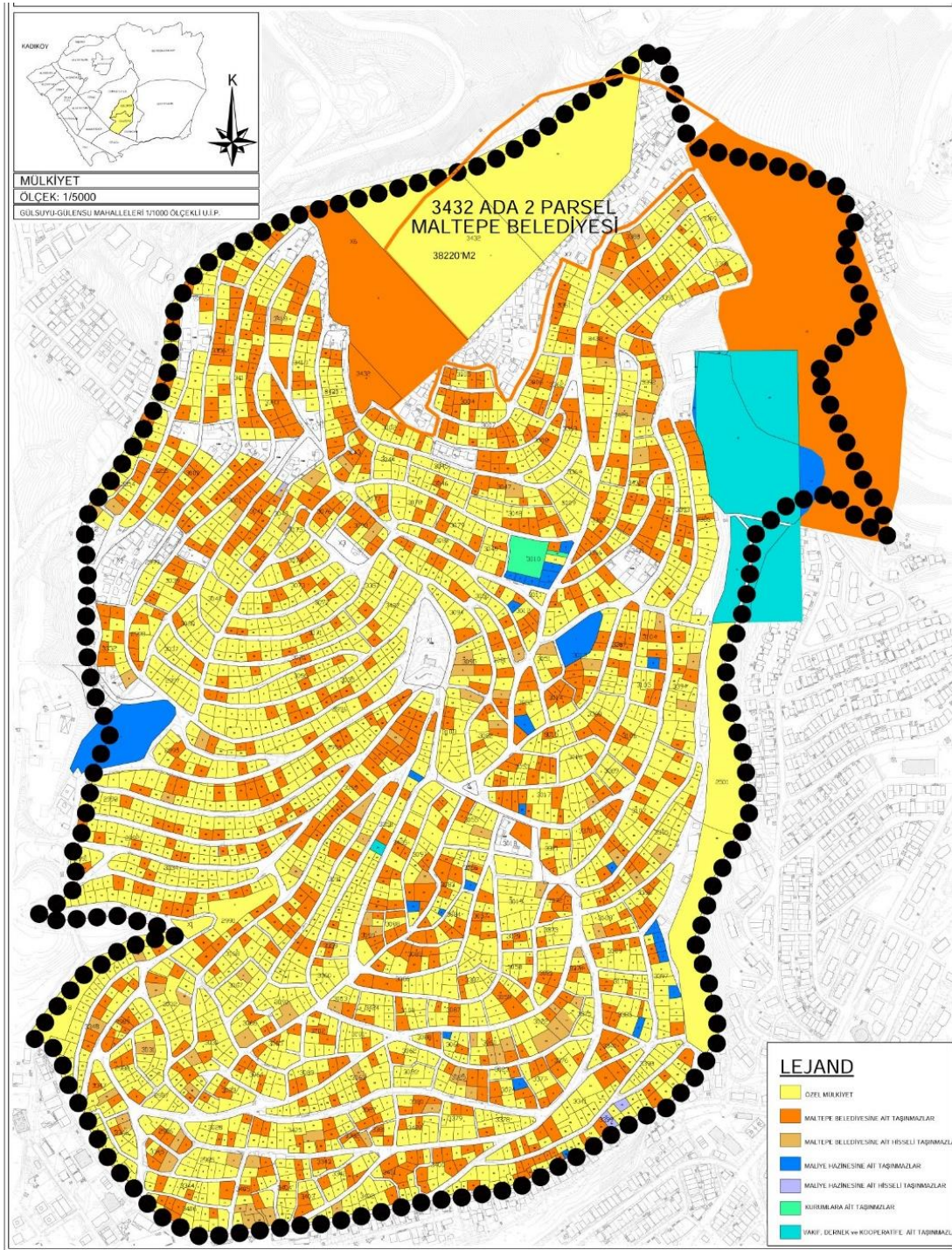
EK B: Planlar

EK C: Anket soruları

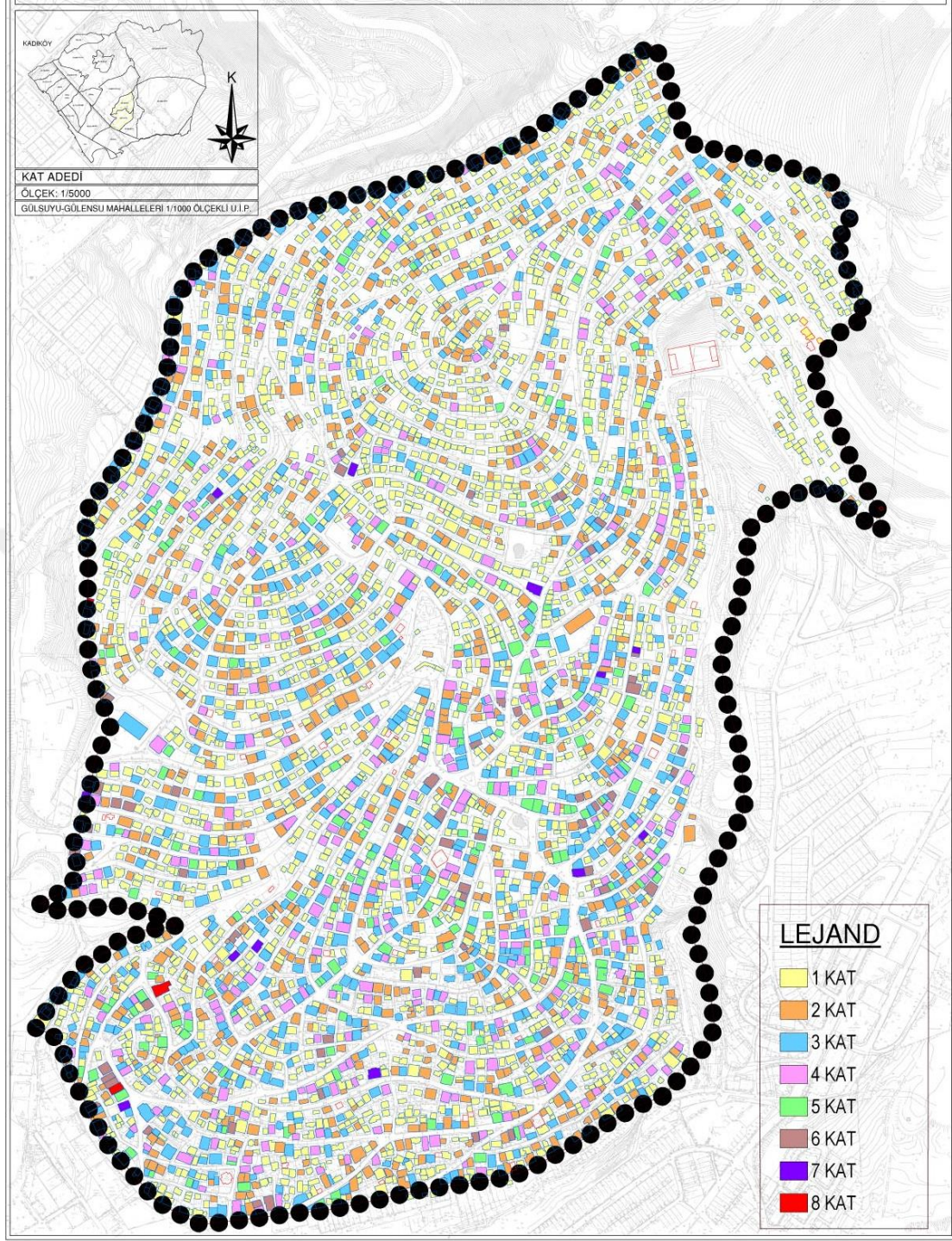
EK D: Alan çalışması fotoğrafları

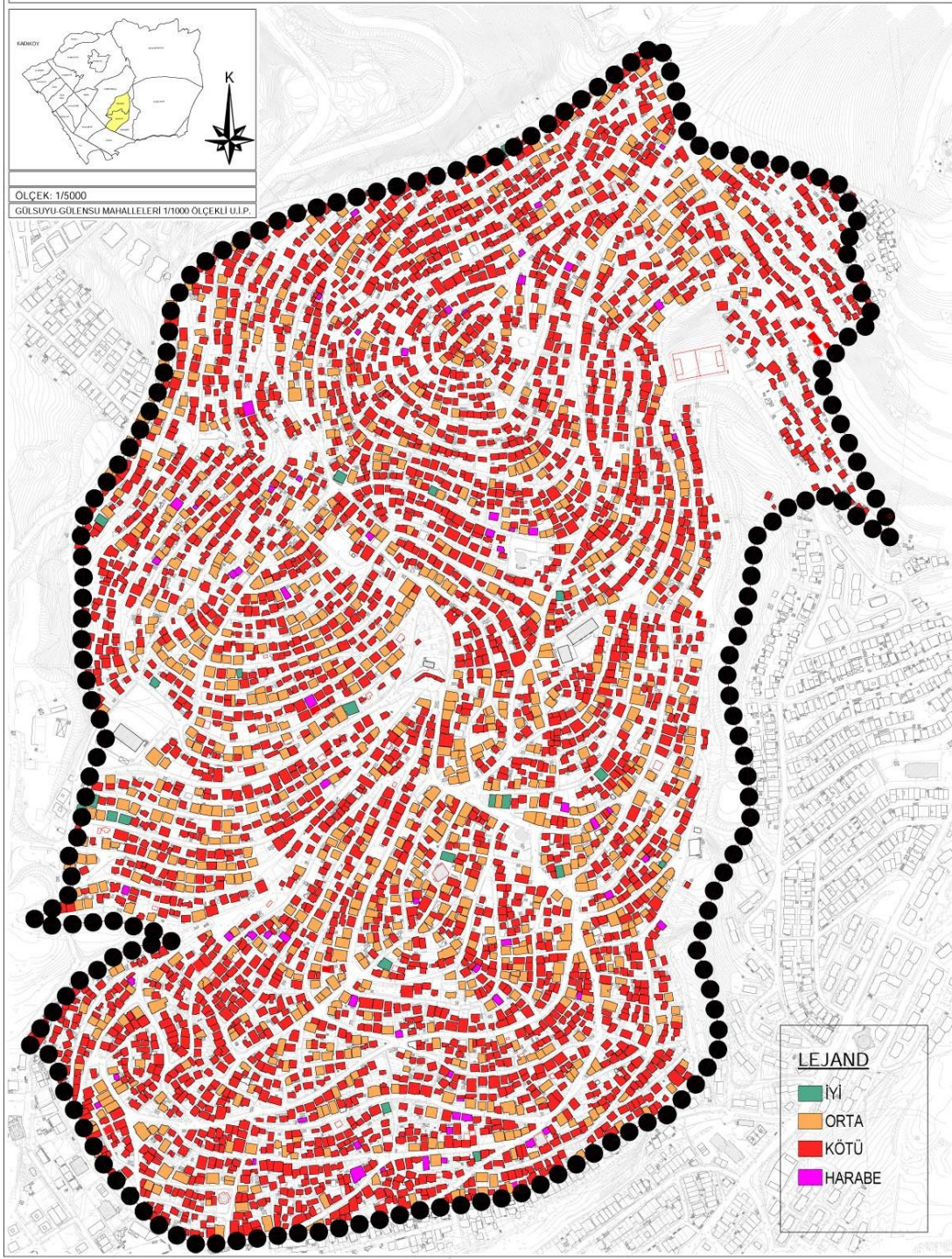
EK A

Şekil A.1 : Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri mülkiyet durumu (M. Bel., 2016)

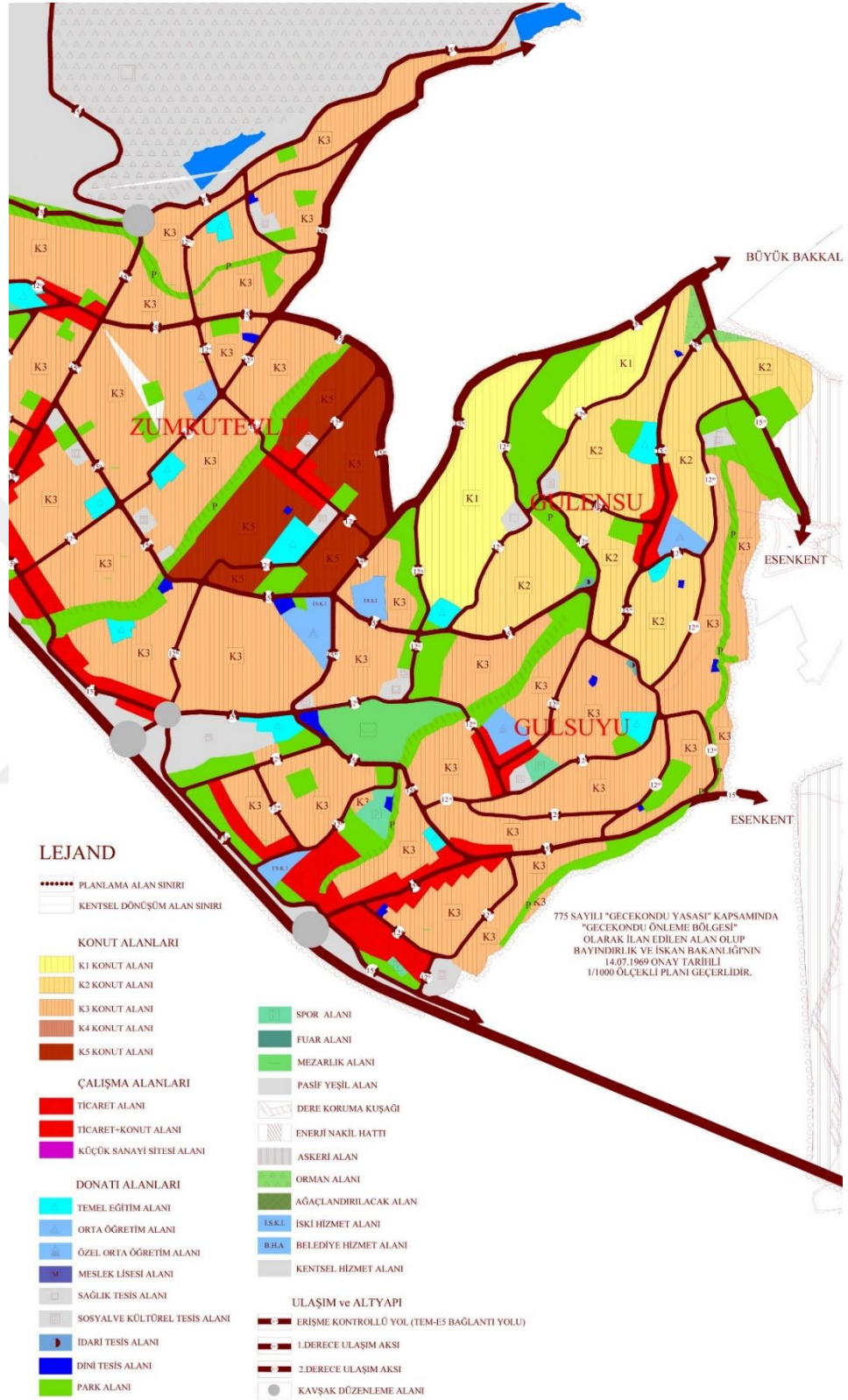

Şekil A.2: Gülsuyu ve Güleusu Mahalleleri kat analizi (M. Bel., 2016).

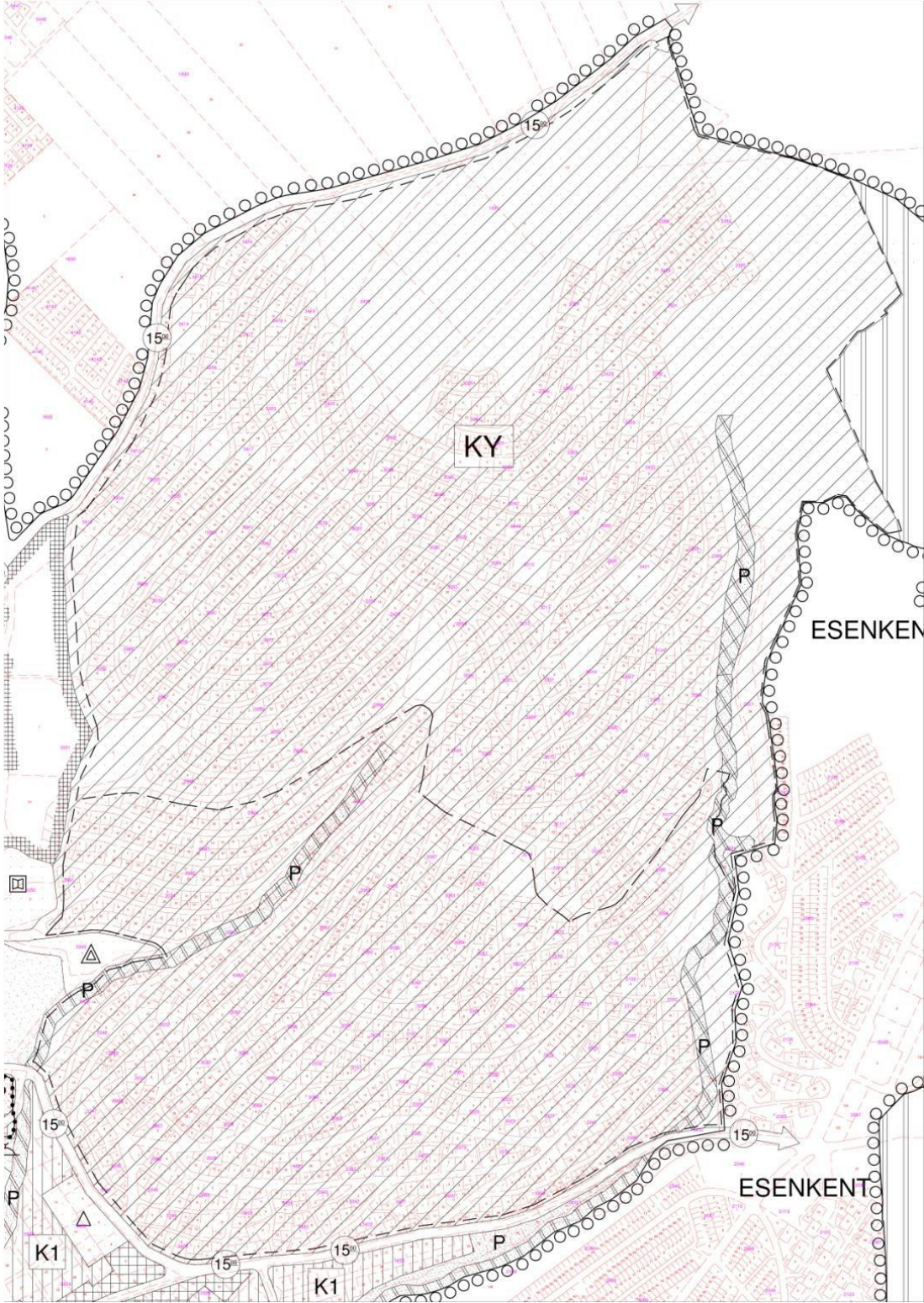

Şekil A.3: Gülsuyu ve Güleusu Mahalleleri bina durum analizi (M. Bel., 2016).

EK B

Şekil B.1: 1/5000 Ölçekli E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı 14.07.2004 (M. Bel., 2016).

Şekil B.2: 1/5000 Ölçekli E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı -2005 (M. Bel., 2016).

EK C

ALAN ÇALIŞMASI SORULARI (Planlı yerleşmeler için)

CİNSİYET: KADIN ERKEK
YAŞ: 18 – 30 yaş 31 – 45 yaş 45-60 yaş 61-75 yaş
MEDENİ HAL: EVLİ BEKAR DUL BOŞANMIŞ
MEMLEKET (Aslen nerelisiniz?) :
İSTANBUL’A NE ZAMAN GELDİNİZ? :
EĞİTİM DÜZEYİ: İLKOKUL ORTAOKUL LİSE
ÜNİVERSİTE YÜKSEK LİSANS
MESLEK:
ÇALIŞIYOR MUSUNUZ?
NE İŞ YAPIYORSUNUZ? :
NEREDE ÇALIŞIYORSUNUZ? :
İŞE NASIL GİDİYORSUNUZ? :
GÜNLÜK KULLANDIĞINIZ ULAŞIM ARAÇLARI NELERDİR? :
MEVCUT KONUTTA YAŞAMA SÜRESİ: 1-5 yıl 6-15 yıl >16yıl
AİLE TİPİ: ÇEKİRDEK TEK GENİŞ DİĞER
ÇOCUĞUNUZ VAR MI? : EVET HAYIR
ÇOCUĞUNUZ HANGİ OKULA GİDİYOR? :
ÇOCUĞUNUZ OKULA NASIL GİDİYOR? (Yürüyerek, servisle, ebeveyn ile vb.)
KONUT KULLANIM TİPİ: KİRACI EV SAHİBİ

SOSYAL İLİŞKİLER

1. Sokağınızda veya sitenizde yaşayan komşularınızı tanıyor musunuz? Onlarla ne tür ilişkiniz var?
Selamlaşma
Oturmaya gidip gelme
Birlikte bazı şeyler yapma
Görüşmüyorum
2. Plansız yerleşmelerde yaşayanlar ile görüşüyor musunuz? Ne tür bir etkileşim içindesiniz?
Selamlaşma
Oturmaya gidip gelme
Birlikte bazı şeyler yapma
Görüşmüyorum
3. Plansız yerleşmelerde yaşayanlarla görüşme sıklığınız nedir? (Hiç, haftada bir, ayda birkaç kez vb.)

4. Plansız yerleşmelerde yaşayanları nasıl buluyorsunuz?

Saygılı	Saygısız
Kibar	Kaba
Yardımsaver	Yardımsaver değil
Samimi	Soğuk
Çevresiyle ilgili	Çevresiyle ilgisiz
Yorumsuz	

5. Gelir düzeyi, eğitim, köken bakımından plansız yerleşmelerde yaşayanları kendinize yakın buluyor musunuz? Neden?
6. Kendinizi plansız yerleşmelerde yaşayanlara oranla komşuluk ilişkileri bakımından nasıl buluyorsunuz?
7. Plansız yerleşmelerde yaşayanlarla ortak bir etkinlikte bulunmayı düşünür müsünüz? Bu sizce ne olabilir?
8. Sokağınızın ya da bölgenizin dışında Gülen su Mahallesi'nde bildiğiniz ya da gittiğiniz yerler var mı?

DUYGUSAL

9. Yaşadığınız semtten memnun musunuz? Memnuniyet durumunuzu olumlu ve olumsuz etkileyen durumları yazınız.
10. Yaşadığınız bölgede kendinizi gerçekten evinizdeymiş gibi hissediyor musunuz? Neden?
11. Buradan başka bir yere taşınmayı düşünür müsünüz? Neden?
12. Önceki sorunun yanıtı evet ise nereye taşınmak istersiniz?
13. Mahallenizde kendinizi güvende hissediyor musunuz? Neden?
14. Mahallenizde bir suç olayı ile karşılaştınız mı? (Karşılaştıysanız ne olduğunu kısaca belirtiniz.)

FİZİKSEL GÖRÜNÜM

15. Plansız yerleşimler ile ilgili sosyal ve mekansal açıdan düşünceleriniz nedir? (Her satırdan size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.)

Uyumlu	Uyumsuz
Düzenli	Karışık
Hareketli	Tek düze
Çevre ile uyumlu	Çevre ile uyumsuz
Canlı	Soluk
İnsan ölçeğinde	Kent ölçeğinde
Etkileşimli	Kopuk
Estetik	Estetik değil
Kimlikli	Kimliksiz
Özgün	Özgün değil
Huzur verici	Tedirgin edici
Güvenli	Güvenli değil
Tenha	Kalabalık
Ferah	Sıkıcı
Komşuluk ilişkileri güçlü	Komşuluk ilişkileri zayıf (Dışa kapalı)
Gösterişli	Sıradan
Güçlü	Güçsüz
Çekici	İtici

16. Plansız yerleşmelerin yakınınızda olmasından memnun musunuz? Neden?

17. Plansız yerleşmelerin yerinde kapalı siteler olmasını tercih eder miydiniz? Neden?

18. Plansız yerleşmelerin yanından yürürken herhangi bir rahatsızlık hissediyor musunuz? Neden?

19. Plansız yerleşmedeki yaşamı merak ediyor musunuz? Hangi yönleriyle neden merak ettiğinizi belirtiniz.

20. Plansız yerleşmedeki evleri beğeniyor musunuz? Neden?

21. Kullandığınız konutu tercih etmenizdeki etkili olan nedenler nelerdir?

- Konutun kent merkezine yakın oluşu.
- Konutun iş alanlarına yakın oluşu
- Çevrede otopark ve yeşil alanların bulunması
- Kendi yaşam tarzıma daha uygun komşular ile beraber olma isteğim.
- Kendi gelir düzeyime daha yakın komşular ile beraber oturma isteğim.
- Daha korunaklı ve güvenli bir çevrede yaşama isteğim.
- Yatırım olarak daha verimli olması.
- Sosyal aktivite ve tesislere sahip olması.
- Depreme karşı dayanıklı ürünler kullanılarak üretilmesi.

- Kendimin ve ailemin toplumdaki statüsünü yansıtacak bir konutta oturma isteğim.
- Toplumun diğer kesimlerinden uzakta oturma isteğim.

ETKİLEŞİM

22. Plansız yerleşmelerin varlığı bölgeyi nasıl etkiledi?
23. Plansız yerleşmelerin varlığının bölgenin ticaretinde, ekonomisinde bir etkisi oldu mu?
24. Plansız yerleşmelerin varlığının sosyal faaliyetlere etkisi oldu mu?
25. Bölgeniz nasıl gelişebilir?
26. Bölgeniz ile ilgili gelecek hayaliniz nedir?
27. Günlük rutininizi tarif edebilir misiniz? Daha çok nasıl bir rotayı kullanıyorsunuz? (Gülensu Mahallesi'nin yer aldığı bölgeye ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz? O bölgedeki bakkal, kasap vb. olanakları kullanıyor musunuz? Herhangi bir yere giderken hangi yolu kullanıyorsunuz?)

ALAN ÇALIŞMASI SORULARI (Plansız Yerleşmeler için)

CİNSİYET: KADIN ERKEK
YAŞ: 18 – 30 yaş 31 – 45 yaş 45-60 yaş 61-75 yaş
MEDENİ HAL: EVLİ BEKAR DUL BOŞANMIŞ
MEMLEKET (Aslen nerelisiniz?) :
İSTANBUL'A NE ZAMAN GELDİNİZ? :
EĞİTİM DÜZEYİ: İLKOKUL ORTAOKUL LİSE ÜNİVERSİTE YÜKSEK L.
MESLEK:
ÇALIŞIYOR MUSUNUZ? EVET HAYIR
NE İŞ YAPIYORSUNUZ? :
NEREDE ÇALIŞIYORSUNUZ? :
İŞE NASIL GİDİYORSUNUZ? :
GÜNLÜK KULLANDIĞINIZ ULAŞIM ARAÇLARI NELERDİR? :
MEVCUT KONUTTA YAŞAMA SÜRESİ: 1-5 yıl 6-15 yıl >16 yıl
AİLE TİPİ: ÇEKİRDEK TEK GENİŞ DİĞER
ÇOCUĞUNUZ VAR MI? : EVET HAYIR
ÇOCUĞUNUZ HANGİ OKULA GİDİYOR? :
ÇOCUĞUNUZ OKULA NASIL GİDİYOR? (Yürüyerek, servisle, ebeveyn ile vb.)
KONUT KULLANIM TİPİ: KİRACI EV SAHİBİ

SOSYAL İLİŞKİLER

1. Sokağınızda veya mahallenizde yaşayan komşularınızı tanıyor musunuz? Onlarla ne tür ilişki var?
Selamlaşma
Oturmaya gidip gelme
Birlikte bazı şeyler yapma
Görüşmüyorum
2. Kapalı sitelerde yaşayanlar ile görüşüyor musunuz? Ne tür bir etkileşim içerisindesiniz?
Selamlaşma
Oturmaya gidip gelme
Birlikte bazı şeyler yapma
Görüşmüyorum
3. Kapalı sitelerde yaşayanlarla görüşme sıklığınız nedir? (Hiç, haftada bir, ayda birkaç kez vb.)
4. Kapalı sitelerde yaşayanların tesis/olanaklarını kullanıyor musunuz?

5. Kapalı sitelerde yaşayanları nasıl buluyorsunuz?

Saygılı	Saygısız
Kibar	Kaba
Yardımsaver	Yardımsaver değil
Samimi	Soğuk
Çevresiyle ilgili	Çevresiyle ilgisiz
Yorumsuz	

6. Kapalı sitelerde yaşayanların buraya ait olduğunu (mahalleli) düşünüyör musunuz? Neden?

7. Gelir düzeyi, eğitim, köken bakımından kapalı sitelerde yaşayanları kendinize yakın buluyor musunuz? Neden?

8. Kapalı sitelerde yaşamayı bir ayrıcalık olarak görüyor musunuz? Neden?

9. Kendinizi kapalı sitelerde yaşayanlara oranla komşuluk ilişkileri bakımından nasıl buluyorsunuz?

10. Kapalı sitelerde yaşayanlarla ortak bir etkinlikte bulunmayı düşünür müsünüz? Bu sizce ne olabilir?

11. Sokağınızın ya da mahallenizin dışında yeni yapılan siteler bölgesinde bildiğiniz ya da gittiğiniz yerler var mı?

DUYGUSAL

12. Yaşadığınız semttten memnun musunuz? Memnuniyet durumunuzu olumlu ve olumsuz etkileyen durumları yazınız.

13. Buradan başka bir yere taşınmayı düşünür müsünüz? Neden?

14. Önceki sorunun yanıtı evet ise nereye taşınmak istersiniz?

15. İmkan verilirse kapalı sitelerde yaşamak ister misiniz?

16. Mahallenizde kendinizi güvende hissediyor musunuz? Neden?

17. Mahallenizde bir suç olayı ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız kısaca bahseder misiniz?

FİZİKSEL GÖRÜNÜM

18. Kapalı site ile ilgili sosyal ve mekansal açıdan düşünceleriniz nedir? (Her satırdan size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.)

Düzenli	Karışık
Hareketli	Tek düze
Çevre ile uyumlu	Çevre ile uyumsuz
Canlı	Soluk
Etkileşimli	Kopuk
Estetik	Estetik değil
Kimlikli	Kimliksiz
Özgün	Özgün değil
Huzur verici	Tedirgin
Güvenli	Güvenli değil
Tenha	Kalabalık
Ferah	Sıkıcı
Komşuluk ilişkileri güçlü	Komşuluk ilişkileri zayıf (Dışa kapalı)
Gösterişli	Sıradan
Çekici	İtici

19. Kapalı sitelerin yakınında olmasından memnun musunuz? Neden?

20. Kapalı sitelerin çevresindeki duvarların varlığından memnun musunuz? Duvarların yanında yürürken herhangi bir rahatsızlık hissediyor musunuz? Neden?

21. Sitelerin duvarlarla çevrili olmasının nedenleri sizce nelerdir? (Güvenlik, mahremiyet vb.)

22. Kapalı sitelere rahatça girip çıkabilmek ister miydiniz?

23. Kapalı sitelerin yerinde kapalı olmayan bir konut alanı olmasını tercih eder miydiniz?

24. Kapalı sitelerdeki yaşamı merak ediyor musunuz? Hangi yönleriyle neden merak ettiğinizi belirtiniz.

25. Kapalı sitelerdeki evleri beğeniyor musunuz? Neden?

26. Kullandığınız konutu tercih etmenizdeki etkili olan nedenler nelerdir?

- Konutun kent merkezine yakın oluşu.
- Konutun iş alanlarına yakın oluşu
- Çevrede otopark ve yeşil alanların bulunması
- Kendi yaşam tarzıma ve gelir düzeyime daha uygun komşular ile beraber olma isteğim.
- Daha korunaklı ve güvenli bir çevrede yaşama isteğim.
- Sosyal aktivite ve tesislere sahip olması.

- Depreme karşı dayanıklı yerde yer alması.
- Toplumun diğer kesimlerinden uzakta oturma isteğim.

ETKİLEŞİM

27. Kapalı sitelerin varlığının mahallenin ticaretinde, ekonomisinde bir etkisi oldu mu?
28. Kapalı sitelerin varlığının iş bulmada (gelir kapısı) etkisi oldu mu? Nasıl?
29. Kapalı sitelerin varlığının sosyal faaliyetlere etkisi oldu mu?
30. Mahalleniz nasıl gelişebilir?
31. Mahalle ile ilgili gelecek hayaliniz nedir?
32. Günlük rutininizi tarif edebilir misiniz? Daha çok nasıl bir rota kullanıyorsunuz?
(Nish Adalar, Narcity konut sitelerinin yer aldığı bölgeye ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz? O bölgedeki alışveriş merkezi, çarşı, spor olanaklarını kullanıyor musunuz?)

EK D

Şekil D.1: Emek Caddesi-Gülensu Mahallesi (Cebir, 2016).

Şekil D.2: Emek Caddesi-kapalı siteler (Cebir, 2016).

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Gözde İrem CEBİR
Doğum Tarihi ve Yeri : 24.09.1990, BANDIRMA
E-posta : gzdeirem@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lise** : 2008, Maltepe Anadolu Lisesi
- **Lisans** : 2012, T.C. Maltepe Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bölüm İkincisi

MESLEKİ DENEYİM:

- 2014 - 2016 Pema Mimarlık, Mimar